

Universiteti "Ismail Qemali" Vlorë

Buletini Shkencor

Universiteti "Ismail Qemali" Vlorë

Buletini Shkencor

UNIVERSITY OF VLORA “ISMAIL QEMALI”

Scientific bulletin

Special issue, 2017

ISSN 2310-6719

UNIVERSITY OF VLORA “ISMAIL QEMALI”, ALBANIA

FACULTY OF HUMANITIES

DEPARTMENT OF FOREIGN LANGUAGES

2nd INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**“FOREIGN LANGUAGES STUDIES AND GLOBALIZATION, A LINK
BETWEEN LANGUAGES AND CULTURE” The Past, The Present and The
Future**

Vlora, 6 May 2017

ISSN: 2310-6719

- **GENERAL INFORMATION**

Organizer:

**DEPARTMENT OF FOREIGN LANGUAGES
HEAD OF DEPARTMENT**

ASSOC. PROF. DR. ARMELA PANAJOTI

Date: 6th May 2017

Venue:

UNIVERSITY "ISMAIL QEMALI", SALLA "RILINDJA"

Head of the Organizing Committee:

ASSOC. PROF. DR. MARSELA HARIZAJ
marselaharizaj@yahoo.com

ASSOC. PROF. DR. VENERANDA HAJRULLA
veneranda.hajrulla@gmail.com

Keynote speaker:

Associated Professor Ph.D. Hab. Bogdan Popoveniuc, Head of Doctoral School of Social and Human Sciences, University, "Stefan cel Mare" of Suceava, Romania.

Professor Angela Mottola, Department of Foreign Languages, Italian Branch, University of Vlora. Representative of Italian Embassy.

Organizing Committee:

Assoc. Prof. Dr. Marsela Harizaj
Assoc. Prof. Dr. Veneranda Hajrulla
Assoc. Prof. Dr. Armela Panajoti
Assoc. Prof. Dr. Meri Gjoleka
PhD. Dorjana Klosi
PhD. cand. Eliona Naqo
PhD. Bukuroshe Isufaj

Scientific Committee:

Prof. Roland Zisi
Prof. Bardhosh Gaçe
Prof. Nexhip Mërkuri
Assoc. Prof. Dr. Armela Panajoti
Assoc. Prof. Dr. Veneranda Hajrulla
Assoc. Prof. Dr. Marsela Harizaj
Assoc. Prof. Dr. Meri Gjoleka
Assoc. Prof. Dr. Bledar Toska
Assoc. Prof. Dr. Frosina Londo
Assoc. Prof. Dr. Kozeta Hyso
PhD. Zamira Alimemaj

Keynote speaker paper

Associated Professor Ph.D. Hab. Bogdan Popoveniuc, Head of Doctoral School of Social and Human Sciences, University, "Stefan cel Mare" of Suceava, Romania.

I. Linguistics

II. Foreign Language Methodology

III. Cultural Studies

IV. Literature Studies

V. Translation Studies

Table of Contents

Keynote paper

Linguistic Democracy Revisited

Associate Professor, Bogdan Popoveniuc, Ph.D.....9

I. Linguistics Studies

Kodet e Ilirishtes dhe Gjuhësia Historiko- Krahasese

Nexhip Mërkuri.....21

The Concept of Globalization and Linguistic Challenges

Bukuroshe Isufaj.....32

Emoji - Trendy Slang or A Whole New Language?

Zamira Alimemaj, Kozeta Hyso.....40

Sociolinguistic Uses of Dialects in the Italian Language

Meri Gjoleka.....44

The Importance of English for Medical Purposes at the University Level

Anisa Trifoni, Viola Kiseleva.....50

Csr Reports Similarity and Self-Promotion: A Study With Modality Markers Unveiling The Truth of Communication

Genc Alimehmeti, Visar Sylaj.....59

Text Linguistics Approach to Didactics

Olda Xhepa (Balliu).....74

Specific English Students' Comprehension and Obstruction

Evis Çelo, Harikla Beduli.....80

Communication Strategies of Touristic Text

Ledina Merkaj.....92

Investigating Students' Social Group-Specific Vocabulary

Dorjana Klosi.....98

<i>Social-Anthropological Studies of Carmine Abate: An Analysis to His Work “The Germanesi”</i>	
Frosina Londo.....	103
<i>Civilizimet</i>	
Kosovar Alija.....	111
<i>Filologjia si Shkencë Ndërdisciplinare, Disa Kuptime e Studime Rreth Saj</i>	
Edelajda Çepa.....	117
<i>The Impact of Foreign Languages in The Local Economy: The Call Center Case in Albania</i>	
Fjona Cukani, Laert Mezani, Iltana Koleka.....	124
<i>Veçori të Përgjithshme të Sintagmës Foljore në Strukturën e Gjuhës Shqipe</i>	
Gladiola Durmishi (Elezi).....	131
<i>Ndihmesa e Nermin Vlora Falaschit në Fushën e Studimeve Antropologjike dhe Etnologjike</i>	
Albert Habazaj, Evis (A) Çelo.....	141
II. Foreign Language Methodology	
<i>Practical Teaching Tips For Novice Teachers</i>	
Veneranda Hajrulla, Marsela Harizaj.....	151
<i>Case Study: ESP Learners’ Needs in the University of Medicine, Tirana</i>	
Alnida Shano (Koroshi), Ariana Nepravishta.....	157
<i>Assessment Practices Development in the Foreign Language of Secondary Education</i>	
Emilda Roseni, Anita Muho.....	164
<i>Some Major Changes in ELT Curriculum: Towards Flexible Teaching</i>	
Marsela Harizaj, Veneranda Hajrulla.....	169
<i>Literature Review: School Leadership</i>	
Jonida Tirana.....	174

English Grammar and Teaching Difficulties in EFL Context

Kozeta Hyso, Zamira Alimemaj.....179

Mësimdhënia e Letërsisë në një Vështrim më Bashkëkohor

Rudina Alimerko.....184

Students' Comprehension of Teaching Styles and Learning Strategies in Secondary Education in Albania

Lavdosha Malaj.....189

Inducement of Pupils' Critical Thinking in The Subject of Nature Knowledge (Geography) of the Elementary Education

Fatinda Shkurti, Sulltana Bilbilaj.....198

Roli i Historisë në Procesin e Mësimdhënies

Blerina Xhelaj.....205

A New Viewpoint on Methods of Learning and their Classification

Aleks Trushaj, Ledina Merkaj.....211

The Acquisition of English Vocabulary through Prefixation Pattern

by the EFL Students

Olsa Xhina, Marsela Turku.....216

The Language of Italian Cinema

Fjona Cukani, Laert Mezani, Iltana Koleka.....221

IV. Literature Studies

Përkthimet në Shqip të Letërsisë Botërore për Fëmijë

Bardhosh Gaçe.....229

E Ardhmja Globale e Leximit

Ermir Xhindi.....235

Goditja e Zakonit dhe Veseve Shqiptare Përmes Satirës në Komedinë 'Katërmbëdhjetë vjeç dhëndër' të Çajupit

Rovena Vata.....240

V. Translation Studies

Përkthimi i Përkthyesit apo Përkthimi Automatik?

Adriana Gjika.....249

A Cultural Perspective on the Romanian Management Style

Roxana Bîrsanu.....254

Keynote paper

LINGUISTIC DEMOCRACY REVISITED

Assoc. Prof. Dr. Bogdan Popoveniuc

Department of Human, Social and Political Sciences,
University "Stefan cel Mare" of Suceava, Romania
bpopoveniuc@gmail.com

Abstract

Until present times the process of language evolution and the future of languages in contact could be quite well approximated by a list of social, political and geographical factors. The tremendous development of communications and information technologies (ICT) and the related social networking (SN) changed this situation, while it became to have a major influence over the "natural" process of languages evolution. Technological

environment transforms the mentality, language, as well as what and how it is thought, and so the future development of languages should be reconsidered. Likewise, the accelerating and visible language changes brought by social network technology (SNT) shed a new light on some classical conception in the theory of language.

Keywords: *language evolution, globalization, technological progress, information and communication technology.*

Introduction

In a previous article focusing on the problem of languages evolution,¹ I have stated the genuine phenomenon brought up by globalization. I asserted that globalization opened widely the "market of contacts between languages", augmented the competition among languages and consecrated the process of language selection and evolution worldwide. Even if this process is not, and will never be, purely linguistic, the

maturity, flexibility and adaptability of a language gains more strength as a selection factor in these new settings. So far, the future of languages in contact could be quite well approximated by factors like demographic, physical, economic, historical, social, cultural, political characteristics of the two communities, as the linguistic politics, the quality of tolerance, national, ethnical, religious discriminations, the degree of the territorial concentration or psychical characteristics of those communities in contact.² Nonetheless the

¹ Bogdan Popoveniuc, "Globalization and linguistic democracy," in Bogdan Popoveniuc, Sorin Tudor Maxim and Marius Cucu (eds.), *Annals of Philosophy, Social and Human Disciplines*, Vol. 1 (Suceava: "Stefan cel Mare" University Press, 2010), 25-33.

² Uriel Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problems* (New York: Linguistic Circle of New York, 1953), 4.

major elements of this “social cultural environment of the linguistic contact” (Uriel Weinreich) – i.e. the fundamental drive of linguistic transformation –, are somehow overturned by the same factor which contradicts Fukuyama’s previous “end of history” prophecy, i.e. the technological progress. Any major language, is intensively used in social networking (SN), comes everywhere in contact with information and communication technologies (ICTs) and thus it is processed by computational means and used in digital space. This circumstance adds a genuine pressure on language evolution that gradually transforms some features of natural language and constructs new ones in order to facilitate the adaptation to the requirements of social network technologies (SNT). Nowadays, the natural languages undergo the strong influence of the almighty SNT that moulds them in its image and likeness. Technological environment acts like as Midas’ touch and transforms the mentality, language, as well as *what* and *how* it is thought, in its own mode.

The specificity of SNT’s language revolution

The uses of digital technologies affect our language and these changes affect the way we speak and even the way we think. Digitally mediated communication shapes new linguistic structures and languages learners need to develop new mindsets, literacies and strategies as they navigate over these spaces. The digital literacy requires original skills of thinking for producing new media texts

and requires new mental abilities not just in terms of conceptualization, but also for moving in the almost infinite possibilities of new media environment.

A new way of communicating, a real new language seems to emerge under the form of *Textspeech*. It implies profound changes in the construction of language itself. Exercising more and more this new ability changed the way in which people use language, both quantitative and qualitative. Firstly, Textspeech – as sum of emails, text blogs, SMSs and social networks – means to write more than speak, whilst write less. The key rule is to communicate as much information as possible in less text. The Internet-writing habit altered the structure of the letter as a communicative tool. Secondly, people emails, texts, blogs and social networks and communicate more that they speaks, so they starts to write more like they speak, but less like they had to write. Textspeech is the ability to juggle with graphically express emotions (emoji, stickers, emoticons) and simulate speech-phonology (through phonetic spelling) to recreate, on the screen, the gestural, paraverbal and linguistic intercourse from face-to-face communication. This could be determined grammatically, through syntax, ellipses, punctuation, etc., and lexically through relexicalisation,³

³ Term proposed by M.A.K. Halliday, referring to a linguistic “mechanism to configure alternative social and linguistic spaces.” It is a more general concept, not necessary related with the alternative linguistic mechanisms of euphemisation and de-euphemisation associated with domination, which produces or reveals the

overlexicalisation,⁴ and through phrasal covert norms merging written text and speaking into a hybrid and heteroglossic text-imagology. The most notable changes are in the way in which we write on the Internet (*Iwrite*).

An analysis of the "text speaking" reveals a lot of cases in which the multi-word sentences and part of responses, mainly stereotyped and specific for direct-address, are reduced to a sequence of initial letters: AWHF [*are we having fun?*], BCBC [*beggars can't be choosers*], BRB [*by right back*], BTDT [*been there, done that*], BTW [*by the way*], FOMCL [*fell out of my chair laughing*], FWIW [*for what it's worth*], FYI [*for your information*], F2T [*free to talk?*], HHOJ [*ha, ha, only joking*], IIRC [*if I remember correctly*], IMO [*in my opinion*], LOL [*laugh(ing) out loud or lots of laughs*], MMYT [*mail me your thoughts*], OMG [*oh My God*], PCM [*please call me*], RUOK [*are you OK?*], SWAK [*sealed with a kiss*], SWDYT [*so what do you think?*], TMI [*too much information*], TMOT [*trust me on this*], TTFN [*ta-ta for now*], TTYL [*talk to you later*], WWYC [*write when you can*], WTF [*for that one is preferably to look*

up by yourself], YYSSW [*yeah, yeah, sure, sure, whatever*], and many more.

Highly used are the shortened forms: (e.g., "k" [*okay*], "msg" [*message*], "mob" [*mobile*] or "pls" [*please*] and vowel-less items as TXT [*text*] and XLNT [*excellent*]

Very popular is the homophones, e.g., "u" [*you*] "b" [*be*], "s" [*see*] "2" [*to/too*] or "oic" [*oh, I see*]. This hybridization of speak-writing is more obvious in *leetspeech*, a text-speech that simulate speech-phonology (through phonetic spelling) adding syllabic values for capital letters as in "thN" [*then*], "nEd" [*need*], "u mAk me :)" [*you make me happy*] and "Z" [*said*], or by the interwoven of letters with numbers, e.g. "NE1" [*anyone*], "2day" [*today*], "B4" [*before*], "CUl8r" [*see you later*], "2b/-2b=?" [*to be or not to be (this) is the question*], "c%l" [*cool*] and so on.

The impersonal and informal writing marks could be clothed with affective fabric by adding extra letters for "affective lengthening" (e.g. "loooooo", "sooooo", "hiiiiiii") or creative use of punctuation: multiple punctuation such as "!!!!" or ellipsis marks "...". For example, the stark informational "Can't wait !!" could receive two spaces before the marks "Can't wait !!" for expressing extra little pause, parenthetical exclamation mark for a kind of "after thought" ("Can't wait (!)"), or making the expression less intense by inserting an ellipsis "Can't wait ... !!". The emoticons and other keyboard generated graphics (e.g., "=.=") are among the main tools for

symbolic violence upon which power relations are built. Óscar García Agustín, *Sociology of Discourse: From institutions to social change* (John Benjamins Publishing Company, 2015), 37. M.A.K. Halliday *Language as a Social Semiotic* (London: Arnold, 1978).

⁴ Overlexicalisation results from an excess of repetitious of quasi-synonymous terms that are entwined into the structure of a (new) discourse, giving rise to a sense of "over-completeness". Overlexicalisation in a language use in a particular area of experience of a group reveals the main problem and preoccupation of its users.

compensating the facial expressions from the most obvious one as “:)” [*happy*], “:(“ [*sad*], “:(“(“ [*very sad*], “;)” [*wink*], to those more intricate as “:.”>” [*blush*], “:!” [*weeping*], “:D” [*grin*] or “:P” [tongue out] for expressing disgust or silliness, to the more complex combination as: “~_(_)_/_” [*shrug*].

Furthermore, the words used in Netlingua undertake many transformations. In the first place, we witness to the formation of new words: “astroturfing” [the deceptive practice of presenting an orchestrated marketing or public relations campaign in the guise of unsolicited comments from members of the public], “unfriending” [remove (someone) from a list of friends or contacts on a social networking website], “selfie” [a photograph that one has taken of oneself, typically one taken with a smartphone or webcam and shared via social media.], “blogosphere” [the collective word for personal websites called blogs], “N00b” [an inexperienced and/or ignorant or unskilled person, especially used in computer games] or “Newbs”⁵ [an inexperienced gamer/person/etc.

A special kind of words, the “portmanteau words, that blends the sounds and combining the meanings of two others, are increasingly used, e.g. “blaudience” [*blog+audience*], “mockumentary” [*mock+documentary*], “staycation” [*stay in vacantion*], “frenemy” [*friend+enemy* = a person with whom one is friendly despite a

fundamental dislike or rivalry] or “cosplay” [*costume+play*].

At the same time, the “word thief” or the hijacking of existing words by assigning new meaning for old words is widespread practice in Netlingua. Social networking, as old as 1973, meaning “the use or establishment of social networks or connections” was naturally connected with virtual reality, but other words like *friend*, *like*, *status*, *wall*, *page*, *attachment*, *viral*, *profile*, *wireless*, *tablet*, gained very different meanings on digital space. Many of these concepts are buzzwords, words that are fashionable at the particular context of digital space, e.g. *troll* [someone who creates conflict online by starting arguments or upsetting people]. There are a lot of verbs like “to update” your status, “to text” someone, “to connect”, “to link”, “to download” things, or “to network”, which have also totally different meanings on social networks. The SNT’s practices also creates new verbs from nouns, e.g. to *google*, *uberize*, *instagraming* or *twiting*.

The impressive development of internet vocabulary and textspeech necessitates the use of translation, dictionary and glossary (Transl8it! Dxnre & Glosre) for the noobs.⁶ For those who try to minimize the significance of Netlanguage for the daily life, it is enough to remember that the Internet jargon already overtly clashed with the formal and austere court room

⁵ Unlike a *noob*, a *newb* is someone who actually wants to get better.

⁶ Daniel Wilton, *Transl8it! Dxnre & Glosre. Your Complet Guid 2 Onlin Ch@ & SMS Txt Lngo* (Translate! Dictionary and Glossary. Your Complete Guide to Online Chat and SMS Text Lingo), (iUniverse, 2005).

language. In the trial of David Kernell, accused of hacking into US politician Sarah Palin's e-mail account, it was necessary to be made the translation of some internet slang for the lawyers and the judges. For evaluating the material aspects of prosecutions of the felonies,⁷ the language describing the internet users' behaviors should have been translated for the jury. Terms like "rickrolling", "lurker", "troll" and "caps" need to be explained to an apparently baffled court.⁸

Linguistics and semiotics of personal self

A very important aspect of Netlingua is the fact that the definitions are not enough to understand the meaning of the new words. It requires additional knowledge about the entire context in which they were molded by the complex interplay between technology, society and individuals. Language loses its privileged position in the digital world as the meaning of a message is increasingly constituted by a range of modes. As consequence, even the linguistics theories are too limited and monosubstantial for encompass the changes induced by digital literacy. It is required an update of linguistics theory to a theory of semiotics able to account,

at the same time, for gestures, speech, image, writing, 3D objects and music.⁹ I think that in the history of language evolution the Marshall McLuhan's intuition on the causation of communication medium structure on how the message could be constructed, transmitted and perceived was never as evident as in the modern digital time. Some effects of this relationship between medium and message are disarmingly obvious. The digital medium is frequently the message itself. The SNT which support chat and SMS communication, force participants to use syntactically-reduced forms like symbols, acronyms, word clippings, emoticons for the pure practical reasons to reduce the time and effort necessary to communicate. Typing instant messaging is much slower and is more prone to error than it is speaking,¹⁰ and people have developed short-cuts in typing full words for compensating this. Language is used on the Internet in new ways of "speaking": chat, instant messaging, Twitter, blogs, forums that have particular rules, norms and meanings. The semiotic aspect of linguistic act is expanding exponentially in digital world. Digitally literacy implies new ways of using language, organizing information, and communicating. The modal instant messaging blurs the distinction between

⁷ Identity theft, wire fraud, and anticipatory obstruction of justice, and one optional as felony or misdemeanor: intentionally accessing an account without authorization.

⁸ See the transcript of "Chris Poole before the Honorable Thomas W. Phillips" on April 22, 2010, in the United States District Court for the Eastern District of Tennessee Northern Division, at Knoxville, Tennessee, United States of America – Government vs. David C. Kernell - Defendant (CR: 3-08-142).

⁹ Gunther Kress, *Literacy in the New Media Age* (Routledge, 2003).

¹⁰ S. C. Herring, "Computer-mediated communication on the internet," in S. B. Barnes (ed.), *Computer-mediated communication: Human to human communication across the internet* (Boston: Pearson Education, 2003), 109-168.

verbal and written communication,¹¹ between image and word, since emoticons and emojis are replacing facial expressions, visual presence and body language. (And since these are the necessary features for a confident speaker, a false image of the self is prone to be developed in electronic mediated communication.) Communication shifts the focus from linguistic features to elements of design, the text to image and video, the linguistic elements of texts are becoming less complex (e.g., fewer embedded clauses) in the benefit of the visual elements.¹²

Hence, the language is significantly affected by the "the changing epistemologies and attendant practices associated with IM use (multivocality, performativity, resourcefulness, hybrid textuality, and new forms of circulation and surveillance)."¹³ Grammar, spelling and sentence structures are no longer fundamental in the messaging transmission. However, the autocorrect and spelling suggested expression makes the variability of discourse to be more rigid and, at the same time, feeds the same self-deceptive image of mastery the correct language. At the same time, the Internet is increasing connection between participants, while make relations more and more impersonal. Social network sites give to the participants a lot of predefined way of

personalizing their expression and communication as emoticons, stickers, clips, sounds, etc. This predefined customization feeds the illusion of personal uniqueness and self-creativity while it constrains the expression of personality in rigid and prefabricated forms.

The Internet influence on the future of languages

The Internet is a genuine and amazing medium for language evolution. Overall, it speeded up the natural slow process of language change. Social media is making it easier than ever to contribute to the evolution of language. The meaning-making overpass the slow social (academic) process of institutionalizing the words significance and implies a simultaneous generalized process of decoding, production and interaction that democratically negotiate denotations. It force digital media users to employ more and more lateral thinking facilitating the capacity to move across disciplines, genres, modalities and cultural zones and to negotiate the intertextuality, transculturality and intermediality that characterize this new order.¹⁴

The new terms pass from one group to another much more quickly and this accelerates the external pressure for changing a language on the base of speakers' number. The Mathew effect of accumulated advantage,¹⁵ within the process of languages in contact

¹¹ C. Luke, "Pedagogy, connectivity, multimodality, and interdisciplinarity," *Reading Research Quarterly* 38, (2003), 397-403.

¹² Kress, *Literacy in the new media age*.

¹³ C. Lewis and B. Fabos, "Instant messaging, literacies, and social identities," *Reading Research Quarterly* 40, (2005), 498.

¹⁴ Luke, "Pedagogy, connectivity, multimodality and interdisciplinarity."

¹⁵ Robert K. Merton, "The Matthew Effect in Science," *Science*, 159 (3810) (1968): 56-63.

evolution, is exponentially amplified by the English language-based software technology, which increases its domination even out-side of the English-speaking world. More than half of the content available online is in English. Although the diversity of languages online is increasing, English is still overwhelmingly dominant: more than a half of the 10 million most popular websites are in English, while French, German, Japanese, Russian and Spanish are ranging between 5.1 and 6.6 percent of those websites. Hindi, the fourth most spoken native language with more than 310 million native speakers, holds less than 0.1 percent of the 10 million most popular websites, while Chinese language is used on just 2 percent of websites, even though it has estimated 1.2 billion native speakers.¹⁶

More than a quarter of Internet users have between 15 and 24 years, as these statistics revealed. The teenagers from every part of the world integrate in their language and thinking this technological English language based Weltanschauung (Netlish or Weblish). The main structure on which this Netlingua is built is mostly English and the communication on Internet represents the chief cause of this transformation. It impels further advance of English language toward global English, in a complete new qualitative manner, different from the mere quantitative dispersion of the colonial

period. It makes people accustom with different varieties, dialects and sub-dialects of English and increases the motivation for learning English since it serves as the *lingua franca* in communicating on World Wide Web. The globalization of technology affects the global market of languages by shaping a new form of Pidgin¹⁷ (Franglais, Denglisch or what so ever). But, if the solid and bigger languages have the ability to absorb this effect, the English technology-talk is overwhelming the smaller ones, which are already threatened by the natural processes of languages in contact anyway. At this point, all the phenomena related with the global market of languages, described in the previous article, are augmented in time, space and intensity by SNT's up to an incredible level. In combination with a constant increase in non-native speakers, results in a simplified global language that emerges slowly, a language focusing primarily on understanding and not necessarily on proper grammar. The future reveals an alarming increasing pressure over the "low density languages" which will suffer most from the abnormal mutations brought by technological progress and, also, an increasing risk of extinction.

¹⁶ According to *W3Techs - World Wide Web Technology Surveys*, a site that provides information about the usage of various types of technologies on the web, accessed 03 July 2017, https://w3techs.com/technologies/overview/content_language/all.

¹⁷ Pidgin is a grammatically simplified form of a language, especially as used by non-native speakers, typically English, Dutch, or Portuguese, with has some elements taken from local languages, used for communication between people not sharing a common language.

Netlingua new language, dialect or slang?

All these depiction of the genuine changes over languages brought by the Internet use left unanswered one fundamental question. Netlingua is a real new language, a dialect, a slang or what else? Denominations of the digital communication speech range from: discourse (e.g. Electronic/Virtual/Interactive Written Discourse), form of communication (e.g. Online/Computer-Mediated Communication), specific form of speaking (e.g. Netslang or Cyberspeak), a dialect (by contraction with English, Netlish or Weblish), or a particular language (e.g. Internet Language, Net Lingua or Lingo, Internet Language, Cyberlanguage). Accordingly, the positions on Internet language range from the complete dismissal of its linguistic autonomy to the highlighting its genuine and evolved status of a brand new language. Some people, consider that "from linguistic point of view Net Lingua is much like slang: one must know when and where to use it;"¹⁸ others regard electronic communication "as both a new, complementary language to conventional written language and a natural experiment in the development of written communication;"¹⁹ while others see computing and Internet as radical

new ways to process and organize information. Robert K. Logan, a historian of communications and information processing, claims that speech, writing, mathematics, science, computing and World Wide Web are rather six "separate modes of language, that are distinct but interdependent and which form an evolutionary chain of languages. Each evolved from its predecessors as new information-processing needs emerged that preceding languages could not deal with effectively. Each builds on the features of its predecessors while adding a number of new information-processing elements of its own. Each new language eventually led to an information explosion and a new set of challenges which set the stage for the next level of development and the emergence of still another form of language."²⁰ But this is really the case? With Netlingua we are witnessing to the apparition of a new language? At this point the appeal to classical theory of linguistic evolution proves very helpful.

According to the well-known Swiss linguist Ferdinand de Saussure "there has never been signalized anywhere in the world the birth of a new language."²¹ The languages are transforming

¹⁸ Ani Nazaryan and Aleksandr Gridchin, "The influence of internet on language and «email stress»," *Facta Universitatis*, Series: Law and Politics, 4(1) (2006), 23-27.

¹⁹ C. K. Varnhagen, G. P. McFall, N. Pugh, L. Routledge, H. Sumida-MacDonald and T. E. Kwong, "lol: new language and spelling in instant messaging," *Reading and Writing* 23(6), (2009), 731.

²⁰ Robert K. Logan, "Sustainability, Knowledge Management and the Internet," in David V. J. Bell, Yuk-kuen Annie Cheung (eds.), *Introduction to Sustainable Development - Vol. I*, (EOLSS Publications, 2009), 225-235. See also Robert K. Logan, *The Sixth Language: Learning a Living in the Internet Age*, (Stoddart, 2000).

²¹ Ferdinand de Saussure, "The first conference held at the University of Geneva (November 1891)," in *Scrieri de lingvistică generală* (Iași: Polirom, 2003), 155.

continuously in time and space, even if this process is very slow. The evolution of any language in time is, at the same time, paradoxically because it implies all at once, two universal divergent principles: *continuity* and *mutability*.

In the first place, we can talk about the history of a language only if it has *continuity* in time, but not *fixity*, regardless any revolutions or all kinds of shocks that could accompany the language and can change all the conditions.²² "In the tradition of the language, no interruption, no split, no discontinuity can be imagined, if it is true that the language of tomorrow always existed on the eve in the same form."²³

In the second place, any language has a variation in time, yet consistent with its temporal unity. "There can be talk of *transformation*, again and again, but it will never be possible to speak about the reproduction or production of a new linguistic entity, having a distinct existence from what preceded it and what will follow."²⁴ As recent general theory of linguistic transformation showed, dialects are not well-defined units, and they are not geographically superposed. "As there are no strictly delimited dialects, under normal conditions there are no strictly delimited

languages."²⁵ On the contrary, from a geographic perspective, only the dialectal traits exist. (Paul Meyer) And because we could consider the virtual space as a genuine geographical space, the Cyberspeaking broadly conforms to dialects status. The effect of the linguistic isolation of a certain community is likely to be double: on the one hand, the differences occur more rapidly and, on the other hand, these differentiations occur in a different direction than if that community remained in contact with the mass.²⁶

However, as the border between virtual and natural spaces is blurred and permeable, the isolation effects are also diminished in the case of Netlingua. But contrary to those who deny any specific influence of Internet communication over language, except to making grammar obsolete,²⁷ the Internet linguist David Crystal, argue that natural occurring changes in the existing lexicon, through social intercourse, are paralleled by those caused by the

²² Saussure, "The first conference held at the University of Geneva", 152.

²³ Ferdinand de Saussure, "The second conference held at the University of Geneva (November 1891)," in *Scieri de lingvistică generală* (Iași: Polirom, 2003), 157.

²⁴ Saussure, "The second conference held at the University of Geneva", 157.

²⁵ Saussure, "The third conference held at the University of Geneva (November 1891)," in *Scieri de lingvistică generală*, 171.

²⁶ Saussure, "The third conference", 169.

²⁷ The GCSE (General Certificate of Secondary Education) reforms introduces in 2015 in Great Britain, with results expected this year, focused on greater emphasis on grammar, spelling, punctuation, vocabulary and handwriting and dropped out the requirement to study digital texts, such as blogs and emails, in order to place more emphasis on Standard English. Graeme Paton (2013) "GCSE reforms: subject-by-subject breakdown", *The Guardian*, 11 June [Online], accessed April 13, 2017, <http://www.telegraph.co.uk/education/educationnews/10113294/GCSE-reforms-subject-by-subject-breakdown.html>.

Internet. In his opinion, the main effect of the Internet on language is to enhance its expressive richness endowing the language with a fully new set of communicative dimensions that haven't existed in the past. "I view each of the Netspeak situations as an area of huge potential enrichment for individual languages."²⁸

Conclusions

The language has the role to put order in nature, to synchronize people actions, and explain the world. The language has the role to label, to nominate realities in order to allow us to make mental experience with them. Through language people could mentally act on things, share potential experiences and thus handle most efficient with the real world. So, at least in a significant part, according to Ludwig Wittgenstein formulation, "the limits of my language mean the limits of my world." The world (re)constructed at language level gains meaning, internally through its grammar and externally through its effective use, but not just mere relation with the outside world. As the Wittgenstein from its second period pointed out, the meaning of terms is not given by the words assigned (which could be arbitrary), but it results from their use in different language games. These language games are influenced by the environment, technological one in our case, which has to be mastered and reflected by these words. "Because language grows in response to the

demands of thought and its communication, it will reflect the character of what it is used to represent."²⁹ Therefore the Internet language will reflect the present technological-embedded reality.

I think the changes undertaken by language are part of the major cognitive mutations produced by the intense use of Internet.³⁰ The communication is first and foremost about expression and understanding. Language is an instrumental feature of human thought, although an essential one. Therefore the mutations produced by the technological transformations of human environment are mainly reflected at the level of human psychology, while language changes are consequential accompanying symptoms of the principal phenomenon of human race evolution through intelligent digital technologies use.

References:

1. Agustín, Óscar García. *Sociology of Discourse: From institutions to social change*. John Benjamins Publishing Company, 2015.
2. Carr, Nicholas. *The Shallows: How the internet is changing the way we think, read and remember*. Atlantic Books Ltd, 2010.
3. Crystal, David. *Language and the Internet*. Cambridge University Press, 2004.

²⁸ David Crystal, *Language and the Internet* (Cambridge University Press, 2004), 241.

²⁹ Thomas Nagel, *The Last Word* (Oxford University Press, 1997), 38.

³⁰ See also Nicholas Carr, *The Shallows: How the internet is changing the way we think, read and remember* (Atlantic Books Ltd, 2010).

4. Graeme, Paton. "GCSE reforms: subject-by-subject breakdown." *The Guardian*, 11 June (2013) [Online]. Accessed April 13, 2017.
<http://www.telegraph.co.uk/education/educationnews/10113294/GCSE-reforms-subject-by-subject-breakdown.html>,
5. Halliday, M.A.K. *Language as a Social Semiotic*. London: Arnold, 1978.
6. Herring, S. C. "Computer-mediated communication on the internet." In S. B. Barnes (Ed.), *Computer-mediated communication: Human to human communication across the internet*. Boston: Pearson Education, 2003, 109-168.
7. Kress, Gunther. *Literacy in the New Media Age*. Routledge, 2003.
8. Lewis, C., and Fabos, B. "Instant messaging, literacies, and social identities." *Reading Research Quarterly*, 40 (2005): 470-501.
9. Logan, Robert K. "Sustainability, Knowledge Management and the Internet." In David V. J. Bell, Yuk-kuen Annie Cheung (eds.), *Introduction to Sustainable Development*. Volume I. EOLSS Publications, 2009, 225-235.
10. Logan, Robert K. *The Sixth Language: Learning a Living in the Internet Age*. Stoddart, 2000.
11. Luke, C. "Pedagogy, connectivity, multimodalilty, and interdisciplinarity." *Reading Research Quarterly* 38 (2003): 397-403.
12. Merton, Robert K. "The Matthew Effect in Science." *Science*, 159 (3810) (1968): 56-63.
13. Nagel, Thomas. *The Last Word*. Oxford University Press, 1997.
14. Nazaryan, Ani, and Gridchin, Aleksandr. "The influence of internet on language and «email stress»," *Facta Universitatis, Series: Law and Politics*, 4(1), (2006), 23-27.
15. Popoveniuc, Bogdan. "Globalization and linguistic democracy." In Bogdan Popoveniuc, Sorin Tudor Maxim, and Marius Cucu (eds.), *Annals of Philosophy, Social and Human Disciplines*, Vol. 1, "Stefan cel Mare" University Press, 2010, 25-33.
16. Saussure, Ferdinand de. *Scieri de lingvistică generală*. Iași: Polirom, 2003.
17. The transcript of "Chris Poole before the Honorable Thomas W. Phillips" on April 22, 2010, in the United States District Court for the Eastern District of Tennessee Northern Division, at Knoxville, Tennessee, United States of America – Government vs. David C. Kernell - Defendant (CR: 3-08-142).
18. Varnhagen, C. K., McFall, G. P., Pugh, N., Routledge, L., Sumida-MacDonald, H., and Kwong, T. E. "lol: new language and spelling in instant messaging." *Reading and Writing*, 23(6), (2009): 719-733.

19. W3Techs - World Wide Web Technology Surveys. Accessed June 25, 2017. https://w3techs.com/technologies/overview/content_language/all.
20. Weinreich, Uriel. *Languages in Contact. Findings and Problems*. New York: Linguistic Circle of New York, 1953).
21. Wilton, Daniel. *Transl8it! Dxnre & Glosre. Yor Complet Guid 2 Onlin Ch@ & SMS Txt Lngo* (Translate! Dictionary and Glossary. Your Complete Guide to Online Chat and SMS Text Lingo). iUniverse, 2005.

I. Linguistics Studies

KODET E ILIRISHTES DHE GJUHËSIA HISTORIKO - KRAHASUESE

Prof. Dr. Nexhip Mërkuri

Universiteti "Ismail Qemali"

nexhip_merkuri@yahoo.fr

Abstract

Autori pasqyron kërkimet për të ndërtuar kodin e gjuhës ilire Dokumentohen emra vendesh, fisesh, disa fjalë nga autorët antikë, mbishkrimet, gjuhët me afri ilire, mbishkrimet mesape. Hidhet hipoteza për ndërtimin të alfabetit kur kristalizohet ilirishtja, fiset ilire afërsisht në Kohën e Hekurit. Evolimi i shkallëshkallshëm i një grupi jugperëndimor dialektesh ilire çuan në formimin e etnosit shqiptar. Vitet e mesjetës së hershme (1081) fillon edhe historia e mirëfilltë e shqiptarëve si një nga kombet e mesjetës europiane.

Krahasimi i disa alfabeleve të botuar nga kërkimet e disa gjuhëtarëve të cilat janë marrë me gjuhësi historiko-krahasuese mund të ndërtohet një alfabet

i qytetërimit ilir dhe rivlerësuar edhe njëherë ato pak shkrime që gjenden edhe sot në gjirin e Gramës, Karaburun, Oriq, Amantia, Shpella e Lepenicës, Durrës, Dardani etj. Autori mbështet kërkimet në disa shekuj për këtë tezë nga arbëreshët dhe albanologë të huaj që gjuha shqipe është vazhduese e ilirishtes. Nisja nga dokumentacioni i shkruar deri tek mbishkrimet e dialekteve ilire mund të ndërtohet alfabeti i cili ka pësuar ndryshime si gjithë alfabetet e tjerë europiane. Ndërtimi alfabetit të jep mundësinë për të hulumtuar për kod të ilirishtes dhe evoluimin e saj tek gjuha shqipe e cila është në fazën e modernizimit.

Fjalë kyçe: Kodi i ilirishtes, dialekt i ilirishtes, kristalizim, arbërisht, alfabet i ilirishtes, koha e hekurit, gjuhësi krahasuese, mbishkrime.

Studimet krahasimtare në SHBA dhe vende të tjera vazhdojnë të shtohen sidomos që nga gjysma e dytë e shekullit XX. Janë vlerësuar për gjuhën shqipe studimet krahasimtare të Eric Hapm. Jo vetëm Eric Hamp po edhe gjuhëtarë të

tjerë si J. Briani në fushën e studimit gjenerativ të fonologjisë së shqipes, V. Friedmani në fushën e morfosintaksës. Citoohen në shkrime e studime dhe janë pjesë e argumentit gjuhësor. Pra në disa fusha ka kontribute serioze në zbatimin e

parimeve dhe të metodave të sociolinguistikës të metodave gjenerativo-transformuese. Në studimet shqiptare ato paraqesin ndihmesë me vlerë drejt integritimit më të lartë të shkencës ndërkombëtare.

Ndër këto kontribute veçojmë ato të profesor Eric Hamp, i cili ka shkëlur me këmbë për qëllime studimi të gjitha fshatrat ku flitet arbërishtja në Greqi dhe Itali. Për Greqinë ka pasqyruar edhe material për fshatra që nuk flitet më arbërisht.

Në teorinë e tij të emërtuar "*albanoide*" shkruante se duhen kombinuar rezultatet e hulumtimit nga tri fusha – ballkanistikë (pra studim areal), linguistikë klasike (filologji, epigrafi) dhe studime europiane, por çka askush nuk mund të jetë njësoj kompetent.

Studimet krahasimtare të albanologëve në vite si edhe ato Eric Hamp nuk janë përmbledhur në ndonjë botim me përhapje më të rregullt dhe as përkthyer për një publik më të gjerë lexuesish dhe studiues të shqipes. Pra, duke qenë të pa konsultuara nuk janë vënë në dialogun e nevojshëm albanistik³¹; shkruajnë me shumë mirënjohje seksioni i gjuhësisë dhe letërsisë, Prishtinë.

Gjuhëtarë të tjerë kanë sjellë kontributin e albanologëve të tjerë në kohë më të hershme për rezultatet e studimeve krahasuese duke iu afruar argumenteve

për vazhdimësinë e gjuhës ilire arbërisht në gjuhë shqipe. Si mund t'i shtojmë argumentet për këtë vazhdimësi? A kemi mundësi të afrojmë alfabetin e Ilirishtes me epigrafi e paraqitur si ilire? A ka përbashkësi alfabeti i Mesharit me mbishkrimet e gjetura në territorin e Arbërisë më kufi të zvogëluar në rrjedhë të shekujve? Alfabeti i vendosur në Kongresin e Manastirit çfarë trashëgon nga alfabetet e tjerë? Dokumente të tjera të ndërtuar indirekt nga katedra të gjuhësisë së përgjithshme të cilët kanë bërë kërkime në kufi të territoreve ilire në Iliri, por pa e ditur gjuhën ilire. Mirënjohje për ata breza gjuhëtarësh që ia kushtuan jetën kërkimit në diakroni dhe gjuhësisë së krahasuar.

Kodet e ilirishtes para vitit 1081 si mundësi për arritur tek alfabeti duke u mbështetur në tri fushat që shtrojnë kontribuesit më të mirë të gjuhësisë krahasuese arbëreshe, anglezë apo amerikanë të shekullit që po vijojmë për dy dekada.

1. Rezultatet e studimeve krahasuese dhe argumentet për vazhdimësinë e gjuhës ilire arbërisht në gjuhë shqipe.

Ne jemi trashëgimtarë të mrekullisë që veçansia, bukuria e domethënia e kodeve të ilirishtes që prej më tepër se 2700 vjet apo aty nga shekulli i gjashtë vazhdon të ngjallë në mendjet e hapura dhe kërkuese për fakte të rinj të shkruara mbi unaza apo pllaka varri apo obelisk. Ndryshimet dhe zhvillimi i gjuhësisë krahasuese diktohen nga shkaqe të larmishme.

Është shkruar nga autorët e gjuhësisë së përgjithshme për këndvështrimin sinkronik dhe diakronik

³¹Hamp, E.
Studime krahasuese për shqipen. Prishtinë,
2007, f. 15. Shih mëgjërë, Eric P
Hamp Studime krahasuese për
shqipen. Prishtinë, 2007,

dhe cili është parësor. Pati shkolla gjuhësore që i vlerësuan të dy këndvështrimet. Është i drejtë mendimi se nuk mund të kemi një ndarje absolute midis sinkronisë dhe diakronisë. Ka autorë që kanë mëshuar më shumë nga gjuhësia diakronike si: E.Çabej³², Sh.Demiraj, Idriz Ajeti, Nermin Vlora, Xhuzepe Katapano, Xhevat Lloshi etj. Vazhdojnë aktualisht të kontribuojnë në këtë fushë profesorët: Anila Omari, Bardhyl Demiraj, Kolec Topalli, David Luka, Mateo Mandala etj., pranë departamenteve të ndryshëm.

Mjaft probleme, hipoteza të ngritura në konferenca shkencore nga fqinjët po edhe më tej. Ftesë të hapur në tubimin shkencor për të ndriçuar edhe me botimet e saj në Itali mbi 1000 faqe, që për fatin e keq nuk janë në bibliotekat e Universiteteve. Shumë faqe për mbishkrimet, plloçat e pjekura, obeliskët të cilët gjuhëtarët vendës nuk kishin arritur t'i deshifronin. Ftesë pasi i kishte të gjitha mundësitë t'i vëzhgonte në muzeumet më të mëdhenj në Romë, Athinë, Paris, Londër etj. Qenë shtysë për prof. Sh. Demirajt për t'iu përkushtuar studimit diakronik të shqipes me botime të tjera. Në vitin 1980 nuk mund të shkruante më E.Çabej. Në këtë dekadë dhe në vitet që e pasuan do të vërejmë nxitjen edhe dëshirën e tij për të ndriçuar më tej disa probleme të historisë të kësaj gjuhe të lashtë të Ballkanit më disa vepra të plota, të cilat kanë zënë vend në tavolinat e studiuesve, dhe ligjëratave të lektorëve dhe studentëve në Universitete brenda

vendit si edhe në ato të Europës. Duke folur për E.Çabej, prof. Sh. Demiraj realizon një historik të shkurtër të gjuhëtarëve që punuan më shumë në fushën gjuhësisë diakronike "*Në këto vite studimet albanologjike jashtë Shqipërisë po pësonin një rënie të dukshme. N. Jokli, albanologu më prodhimtari i viteve njëzet e tridhjetë të këtij shekulli, u zhduk në mënyrë tragjike nga nazistët gjermanë në vitin 1942, H. Pedersen, tashmë i plakur, nuk merrej më prej kohësh me gjuhën shqipe*"².

Disa studiues të tjerë të shqipes në vende të tjera të Europës nuk kishin as kushtet e nevojshme, as përgatitjen e duhur për të ndërmarrë studime të gjera nga fusha e historisë së shqipes. Kjo zbrazëti e krijuar në këtë fushë studimesh duhej mbushur. Vendi ku mund të bëheshin përpjekje të suksesshme për këtë qëllim ishte katedra e gjuhës shqipe; përgjegjësi i katedrës së gjuhës shqipe për mëse tri dekada, pranë Universitetit të Tiranës, ku filloi të punonte krahas gjuhëtarëve të tjerë. Po duhej ndalur këtu kur kolegët e tjerë të universiteteve fqinjë dhe sidomos nga autorë arbëreshë, italianë, francezë, gjermanë kishin ecur shumë përpara me kërkimet për Trojën, shkrimet në Egjipt, Indi, etj.

Gjuhëtari SH. Demiraj ftesës në këtë sallë do t'i kushtonte pas disa vitesh një botim të plotë. Në të vërtetë siç nënvizon autori: "*Duke qenë se gjatë gjithë kapitujve të kësaj vepre janë bërë krahasime edhe në gjuhën e mesapëve, u pa nevojshme që në fund të botohet si shtojcë, edhe kapitulli kushtuar gjuhës së asaj popullsie të lashtë të Italisë Juglindore.*"¹¹

³²Demiraj, Sh. *Eqerem Çabej*. Tiranë, 1990, f.33.

Në kapitull i veçuar nga autori, kryesisht është ndalur në mbishkrimet mesape si i kanë interpretuar dhe argumentuar këto mbishkrime. Cili është mendimi i Herodotit mbi origjinën e mesapëve? Sa bindshëm për një gjuhëtar që e ka konsoliduar veten në gjuhësinë diakronike më shumë se 60 vjet? Argumentet i shikon në detaje edhe për De Simones, Hamp-it, Pellegrinit, Sufflay-t dhe Hammondit për origjinën ilire të mesapëve.

Bashkëpërkimet midis mesapishtes dhe shqipes i trajton duke u mbështetur në fonetikën historike e kryesisht në evolucionin o>a në mesapishte dhe në gjuhën shqipe. Në mesapishte dhe në shqipe, aspirimin i mbylltoreve të aspiruara dhe theksimi nistor në mesapishte dhe gjuhën shqipe. Nuk lë pa trajtuar nëse ka qenë mesapishtja në gjuhët e tipit satem.

Autori rendit ata gjuhëtarë, të cilët e kanë pohuar pa rezerva lidhjet midis mesapishtes dhe ilirishtes si Hamp(1957,f.74). Citon autori: "*Nuk mund të ketë asnjë dyshim që mesapishtja dhe ilirishtja janë gjuhë motra, megjithëse të ndara nga një gjysmë mijëvjeçari ndryshimi dhe që në vija të përgjithshme çfarë themi për mesapishten, ndoshta vlen barabar edhe për ilirishten.* Për ta bërë më të qartë pohimin tonë³³ citon më tej autori duhet të kuptojmë me ilirishte vetën gjuhën që flitej në Adriatikun Lindor dhe në Dardani ndoshta aq larg në Veri sa të

shumtën deri në Danub dhe jo në kuptimin e gjerë të adaptuar nga dijetarë të tillë si Pokomy dhe të kritikuar me të drejtë nga Whatmough-i" (Word 6, 242-1950)

Edhe dijetarë të tjerë kanë shkruar për origjinën ilire të mesapëve si Sufflay-n dhe Hammond-in. Ndonëse në dhjetëvjeçarët e parë të shekullit XX, Sufflay do të shkruante se fise ilire të shpërngulur nga Bregdeti Ballkanik rreth shekullit IX para erës sonë u vendosën në Italinë Jugore në Abroce dhe Pulje.

Në gjysmën e dytë të shekullit XX studimet për mesapishten u shtuan dhe nxorën në dritë përkime në sistemim fonetik dhe gramatikor.

Mbështetësit e origjinës ilire të mesapëve kanë pohuar gjithashtu se ka edhe disa bashkëpërkime thelbësore midis mesapishtes dhe shqipes sidomos në fjalor. Autori ndalet më shumë tek dukuritë fonetike për të vërtetuar një çështje të diskutueshme lidhur me tipin satem apo kentum të këtyre dy gjuhëve duke arritur në përfundimin se nuk qëndrojnë mendimet për karakterin kentum për ilirishten dhe mesapishten.

Po për këtë argument shekuj më parë, dijetari gjerman, themelues i Akademisë Gjermane në një letër 1712 shprehej: "*Është e besueshme që reliktet e saj[të ilirishtes] të ruhen në gjuhën e sotme të veçantë të epirotëve nga e cila kam parë pjesë të botuara.*" Pjesët e botuara ishin letrat që ishin të arkivuara në Bibliotekën Mbretërore.

Krahas arkeologëve një kontribut më të madh për njohjen e ilirëve dhanë edhe filologë. Nisën të merren me ilirët në shekullin XIX. Numërohen emra të

³³Demiraj, Sh. Epiri, Pellazgët, Etruskët dhe Shqiptarët. Tiranë, 2008, f.5.

mëdhenj:Paul Kretscmer më 1896 dha i pari që dha një pasqyrë sintetike të gjuhës ilire.

Datë e rëndësishme për gjuhën ilire është paraqitja e dy librave të filologut gjerman Hans Krahe eksperti më i mirë dhe më meritë i gjuhës ilire 1925, 1929.

Arkeologët filologët, antropologët, etnologët dhe historianët në disa vende të cilat kanë botime për ilirët po studiojnë intesivisht dhe metoda të reja në mënyrë edhe më sistematike dhe më të organizuar trashëgimninë e pasur që kanë lënë ilirët. Në tri dekadat e fundit studimi i anëve të ndryshme të jetës së ilirëve ka dhënë rezultate të mëdha, po themelohen institucione të ndryshme për studimet ilire(në mesin e tyre bën pjesë edhe Qendra për Studime Ballkanologjike në Sarajevë.)Kjo është koha kur gjithnjë e më shumë po paraqiten punime përmbledhëse e sintetizuese për ndonjë temë ilirologjike.Hartohen me shumë kujdes bibliografite e para, pasqyrat e para të përgjithshme të jetës dhe kulturës së popullit të lashtë të Ballkanit³⁴.

2.Alfabeti i ilirishtes si bazë për ndërtimin dhe vijim e alfabetit të arbërishtes, gjuhës shqipe

Çdo brez gjuhëtarësh nuk e fillon punën nga zeroja, por mbi bazën e gjendjes që gjuhësia ka trashëguar deri në atë epokë apo kulturë. Mendimi historik për gjuhën konsiston në studimin e kohëzgjatjeve,

periudhave të pandriçuara. Realizohen botime në vite nga breza gjuhëtarësh. Brez gjuhëtarësh që nxjerrin në pah prire, hedhin dritë për t'u bashkuar me botimet që bëjnë kolegët në Europë dhe me tej, lënë trashëgimin për brezat që kryejnëhulumtime të reja.

Edhe gjuhësia si shkencat e tjera sjell referime nga kolegë të huaj për pikat e takimit të kërkimit për atë trevë ku jeton. Duke qenë njerëz të kohës dhe të vendit të tyre marrin pjesë në kulturën në të cilën jetojnë dhe punojnë. Jetësimet dhe qëllimet praktike u kanë paraprirë shpesh formulimeve teorike në botime të ndryshme duke përcaktuar qerthullin e fakteve duke formuluar pohime të rëndësishme si ndërtimi i kodit të ilirishtes mbështetur mbi dokumentet e publikuar më parë, të cilët janë mjaftuar tek mesazhi që përcjell kjo pllakë. Harmonizimi i përpjekjeve në disa vite të disa specialiteteve, arkeologë, filologë dhe njohës të gjuhëve të vjetra dhe epigrafeve kanë sjellë për lexuesit kodin e ilirishtes në disa fjalë.

Edhe gjuhëtarët shqiptarë kanë fituar përvojën dhe kanë konsoliduar metodën e krahasuar më shumë se një shekull dhe vazhdojnë të punojnë me këtë metodë edhe sot.Krahasimi etimologjik i një fjale brenda një gjuhe ose midis gjuhëve është vlerësuar vetëm kur përmbush tri kushte kryesore: (a) gjen bashkëpërkimet (konkordancat) fonetike të saj me fjalën që krahasohet, duke i shpjeguar këto bashkëpërkime me rregullat fonetike që kanë vepruar me gjuhë fqinje; (b) bën shpjegimin morfologjik të fjalës, duke gjetur lidhjet fjalëformuese të saj me forma të tjera më të hershme; dhe (c) shpjegon në mënyrë

³⁴Shih më gjerë,Stivçeviç,A. *Ilirët Historia , jeta , kultura dhe simbolet e kultit*. Tiranë,2002,f.13.

bindëse lidhjet kuptimore midis fjalës në shqyrtim dhe etimonit të saj. Këto kritere kanë zënë vend në kërkimet e gjuhëtarëve.

Shohim si mundësi hipotezën për ndërtimin të alfabetit kur kristalizohet ilirishtja, fiset ilire afërsisht në Kohën e Hekurit. Evoluimi i shkallëshkallshëm i një grupi jugperëndimor dialektesh ilire çuan në formimin e etnosit shqiptar. Vitet e mesjetës së hershme(1081) fillon edhe historia e mirëfilltë e shqiptarëve si një nga kombet e mesjetës europiane.

Krahasimi i disa alfabeleve të botuar nga kërkimet e disa gjuhëtarëve të cilat janë marrë me gjuhësi historiko-krahasuese të japin mundësinë për të ndërtuar një alfabet i qytetërimit ilir dhe rivlerësuar edhe njëherë ato pak shkrime që gjenden edhe sot në gjirin e Gramës, Karaburun, Orik, Amantia, Shpella e Lepenicës, Durrës, Dardani etj. Bashkojmë kërkimet me ato tëdisa shekujve për këtë tezë nga arbëreshët dhe albanologë të huaj që gjuha shqipe është vazhduese e ilirishtes. Nisja nga dokumentacioni i shkruar deri tek mbishkrimet e dialekteve ilire mund të ndërtohet alfabeti, i cili ka pësuar ndryshime si gjithë alfabetet e tjerë europiane. Ndërtimi alfabetit të jep mundësinë për të hulumtuar për kod të ilirishtes dhe evoluimin e saj tek gjuha shqipe, e cila është në fazën e modernizimit.

Shtypi periodik ka botuar debatet, ndoshta deri në ekstrem dhe para disa ditësh duke mos i marrë për të vërteta punë e bërë nga 25 autorë qoftë edhe për disa dekada. Autorë që kanë shfrytëzuar për krahasim atë literaturë, e

cila nuk gjendej në vendin tonë para viteve 1990. Autorë që kanë marrë pjesë si forum edhe tek ato europiane në konferenca të organizuar pas viteve 1990 e sidomos këtë 10-vjeçarine fundit për t'u dhënë një përgjigje tjetër të mbishkrimeve të Durrësit, Apolonisë, Orikut, Butrintit etj. Mund të bëhet dallim midis këtyre mbishkrimeve ilire. Apo duhen riparë edhe një herë duke u mbështetur nga hulumtuesit e viteve të fundit.

Është e vërtetë se nga gjuha ilire nuk kemi tekste të shkruara, por njihen si të ilirishtes disa emra vendesh, fisesh e personash, disa glosa nga autorët antikë, disa fjalë që quhen huazime nga ilirishtja në greqishten e vjetër dhe latinishten shkruan gjuhëtari Xhevat Lloshi³⁵

Po ky autor shton argumente edhe mendimin e arkeologëve të cilët kanë punuar për shumë vite, që sipas N.Cekës: "Periudha e hershme e bronzit (2100-18000) shënoi fillimin e procesit të krijimit të etnosit ilir, i cili vazhdoi të zhvillohej për gjatë tërë kohës së bronzit dhe të hekurit nëpërmjet integritetit gjuhësor e kulturor të fiseve me origjinë të përbashkët.

Por, duke qenë se në shekullin XXI shkenca europiane është bërë ndërkombëtare, dhe këtu nuk bën përjashtim as gjuhësia shqiptare me botimet të mbështetur në kriteret e mësipërme të gjuhësisë krahasuese, është e mundur të dallohen rryma të ndryshme të studimeve gjuhësore, të cilat derdhen në traditën europiane duke

³⁵Lloshi, Xh.

Periudhat historiket shqipes. Shkup, 2013, f. 2.

u bërë pjesë e saj në epoka të ndryshme. Është e qartë se në pjesën më të madhe të teorisë së fonetikës dhe fonologjisë dhe në disa fusha të analizës gramatikore mendimi european ka qenë dukshëm. Por në traditën gjuhësore europiane jemi në gjendje të ndjekim një vijë zhvillime të vazhdueshme që nga fillimet, në Greqinë e Lashtë, ndërsa njohim pak ose aspak mbi fillimet dhe shkallët që u paraprijnë veprave madhore mbi sanskritishten, por pak për ilirishten.

Prof.Xh.Lloshi,në parathënien e një libri me titullin "*Shqipja qysh u është dukur? Sa e ëmbël, sa e bukur!*", të cilin e ka botuar në fund të vitit të kaluar, e ka shtjelluar me argumente çështjen se kur, përse dhe nga kush do të jetë shkruar gjuha jonë dhe prandaj këtu po përmend vetëm përfundimin: shqipja nuk mund të jetë shkruar para shek. XII. Atëherë del se ndajfolja jonë "sot" i përket po asaj periudhe si dhe te disa gjuhë të tjera europiane. Por këtu nuk do t'i bëj dredhë kundërshtimit, se meqë ne i përmbahemi tezës, se shqipja vjen nga ilirishtja, ose më mirë nga një grup të folmesh ilire të Ballkanit jug-perëndimor, si qenka puna atëherë për këtë fjalë, pse nuk është një fjalë e lashtë shqipe. Fare thjesht: ilirishtja dhe shqipja janë dy gjuhë të ndryshme, jo e njëjta gjë. Gjuhësia për ta konkretizuar këtë ka përdorur një krahasim të figurshëm: ilirishtja është mëma, kurse shqipja është e bija. Askush nuk thotë se nëna dhe e bija janë e njëjta gjë. Ndërkaq, ka edhe një argument të mirëfilltë prej gjuhësisë. Thekson në artikullin para disa ditësh në gazetën "Dita"

Cili është ndryshimi nga kodi i paraqitur si kodi mëmë i ilirishtes dhe

gjuhës shqipe si vazhduese apo gjuhë bijë siç e emërtojnë disa gjuhëtarë?

Ndryshimet e paraqitura do të mbështesin tek tre burime:

Së pari, gjuhësia angleze duke hulumtuar në Greqi ka futur në tekstet universitare përfundimin që edhe disa studiues arbëreshë dhe shqiptarë se gjuha e poemave homerike, *Iliadës* dhe *Odisesë*, nuk njësohej me asnjërin prej dialekteve të kohës. Këto poema zinin një vend të veçantë në edukimin e grekëve të lashtë; recitoheshin në publik, citoreshin si burime të mësimave morale. Studimet homerike, përpunimi i teksteve të pranueshme për të dyja poemat dhe kritika e tyre zunë fill në Athinë gjatë shekullit VI p.e.r. Po në tekstet universitare dhe ato të niveleve të tjera nuk pasqyrohet as si mendim ndryshe, por vazhdohet me trajtimin me ato tekste të hartuara kur kjo literaturë nuk njihej.

Nuk i ka çuar më tej këto studime dhe është e habitshme që për këto kontakte dihet shumë pak. Herodoti dhe të tjerë i citojnë dhe diskutojnë për fjalë të huaja, Platoni në *Kratilin* e vet pranon mundësinë e prejardhjes së huaj për një pjesë të fjalorit të greqishtes së vjetër. Dimë gjithashtu që ka pasur folës dygjuhësh dhe përkthyes profesionistë. Por nuk ka dëshmi për një interesim serioz të grekëve për gjuhët në vetvete dhe vetë fjala me të cilën grekët quanin ata që flisnin gjuhë të pakuptueshme: **barbaroi** (bapbapoi), e cila ka hyrë thujse në të gjitha gjuhët e botës, është me sa duket një tregues i qartë i qëndrimit të tyre ndaj gjuhëve të tjera. Pra, gjuhësia angleze nuk eci më tej:

cili ishte alfabeti që shkroi Homeri apo të kundërshtonte thëniet, Xhuzepe Krispit, lektor i gjuhës greke dhe latine në një kolegjet e Kalabrisë, i cili ka qënë i pari që ka dalluar shumë fjalë shqipe në Iliadën e Homerit.

Krispi dhe De Rada, megjithëse punuan në kohën më të errët për gjuhën shqipe me aftësitë e tyre dhe me prova bindëse arritën ta lidhim gjuhën tonë me gjuhën e lashtë pellazgo-ilire. Po ashtu Iliadën dhe Odisenë e Homerit i përfshinë si vepra të kulturës shqiptare.

Së dyti, mendimi gjuhësor më i gjetur nuk mohon arritjet e zhvillimit në Lindjen e Mesmegjatë shekujve që u paraprijnë përfundimeve të arritura nga grekët e lashtë. Shkrimi, edhe pse i realizuar në fillim si një sistem piktografik, ideografik, rrokjesor u krijua në mënyrë të pavarur në Egjipt dhe në pjesë të tjera të botes, edhe në Iliri mund të ketë pasur zhvillim paralel duke bërë ndryshimet e herëpashershme si edhe popujt e tjerë, pra duke ndërtuar një kod që përkthehej ishte i njohur për fqinjët. Sistemet e shkrimit me rrokje, të cilët më pas u bënë baza e alfabetit të greqishtes, u zhvilluan nga sistemi i shkrimit egjiptian, i cili u përshtat hap pas hapi.

Xhezepa Katapano pas një pune shumëvjeçare vjen në të njëjtën përfundim dhe për ilirishten që ka përshkruar rrugën e piktografisë, ideografisë, rrokjesor deri tek ai fonetik: rrugë e paraqitur edhe nga gjuhëtari L. Cohen dhe janë pasqyruar në tekstet universitare.

Shkruan autori duke krahasuar veten me egjiptologët e tjerë se këtu kemi parashtruar përtej zbulimeve

gjuhësore, filologjike një të vërtetë të rendit sipëror: i kam hequr Thotit masën shumë vjeçare të ibisit dhe i kam kthyer fytyrën e vërtetë : fytyrën boreale të Ilirit (është i një vlershëm me shqiptar d.m.th. bir i lirisë dhe i dritës. Në të vërtetë Ilir në shqip do të thotë i lirë dhe shqiptar do të thotë bir i shqiponjës dhe ju të gjithë e dini se shqiponja zog i lartësive të mëdha simbolizon që prej së pari: dritën i kam rikthyer shëmbëlltyrën të njëmendtë të udhërrëfyesit më të lartë të themeluesit të shkencës më të lashtë që përfshinte të gjitha degët e shkencës moderne, madje edhe të tjera ende të parizbuluara nga kjo e fundit³⁶.

Thoti ka qënë themeluesi i alfabetit fonetik egjiptian shkruan edhe studiuesi i njohur francez Shampioni i cili më tej arriti të deshifrojë shkrimin hieroglifik egjiptian.

Katapano ka mbi supë 40 vite studimesh dhe hulumtimesh në fushën egjiptologjisë realizon krahasimin shkencor të rrënjëfjalëve të shumë gjuhëve. Arriti të provojë se Thoti nuk ishte egjiptian. por verior i bardhë i racës ilire.

Thoti në hartimin e hieroglifëve të alfabetit fonetik egjiptian iu referua fjalëve të ilirishtes duke marrë prej këtyre, në skicimin e gjërave apo koncepteve të përfaqësuar, shkronjën nistore:

Ideograma e shqiponjës që i përgjigjet shkronjës A rrjedh prej ilirishtes (shqipes) *Ain* (shqiponjë)

³⁶Katapano, Xh. *Thot-i fliste shqip*. Tiranë, 2007, f.28.

Ideograma e dorës që i përgjigjet shkronjës *D* rrjedh prej fjalës ilirishte (shqipe) *Dorë*³⁷

I kushton shumë faqe në nënndarjen "*Alfabeti fonetik egjiptian*"

Mekanizmi i krijimit të hieroglifëve mbi bazën e fjalëve ilire -shqip dhe krahasime me gjuhë të tjera të vjetra, një kapitull të plotë (f.207-217), i cili të jep mundësinë për krahasime dhe për të parë edhe evoluimin e alfabeve si zhvillime paralele të vendeve jo shumë të largëta dhe që mund të huazonin edhe ndonjë germë etj.

Së treti, sillet si dokument "*Stela e Lemnos*" me 48 fjalë me program kompjuterik kemi dalluar alfabetin për të krahasuar me alfabetet e tjerë të kësaj periudhe. Pohimet e E.Çabejt për kalimin nga gjuha i.e. te shqipja na tregojnë tiparet e evoluimit të Ilirishtes provohet edhe me këtë kod të ilirishtes.

Ka gjetur përkrahje të gjerë dhe i argumentuar nga disa gjuhëtarë edhe në botimet e fundit se njëri nga dialektet e hershme mori trajtën e ilirishtes aty ndodhën proceset që ndryshuan gjendjen e mëparshme deri sa erdhi evoluimi tek shqipja³⁸.

Stela e Lemnos mund të jetë shkruar me njërin nga dialektet e Ilirishtes.

Ky dokument është pasqyruar në botimin e Nermin Vlorës në kapitullin VI me titull "*Stela e Lemnos*" ka të gdhendur sipas autores një vajtim prekës e të përsëritshëm, me përsëritje konstante të shenjave "TH dhe H" për të paraqitur vajin dhe dënesën e të afërme të pangushëlluar.³⁹

Stela e Lemnos

2007, f.84.

³⁸Lloshi, XH. *Periudhathistoriketë shqipes*. Shkup, 2013, f.18.

³⁹Falaski, N. Vlora. *Pellazgët, Ilirët, Etruskët, Shqiptarët*. Prishtinë, 1998, f.183. Sillet si dokument "*Stela e Lemnos* e cila daton në shekullin VI para Krishtit dhe është gjetur në vitin 1886 në Ishullin e Lemnit afër Trojës. Këtij burimi janë referuar e disa autorë. Botimi i Nermin Vlora Falaskit është mjaft i gjerë 557 faqe.

1A712 = SI FAI
 113 = EPI
 123 = E ZI
 9AO = O AR
 1A = AI
 ↑1T = TIKH
 3X0Φ = HOKE
 TOL = LOT
 1271A = AI FSI
 170Φ = HOKI
 2A = AS
 31A1 = I APE
 093Z = ZER O
 81A2 = ZAI H
 08 173 = E FIS
 TH H
 0 T = T H
 0 937 = FER O
 A7 = NA

12A12 = ZI A ZI
 2A9AM = MARAZ
 7AM = MAF
 11A7Y = ZI APKH
 FEISAFIS = FEIS A FIS

003173 = E FIS TH H

01A7093Z = ZER O
 NAI TH
 SIFAI = SI FAI

937A = AKER
 7AT = TAF
 9A = AR
 012 = ZI TH
 A7A7 = FAMA
 A1 = PA
 1A13 = ZI AP

FENICIO	GRECO OCCIDENT.	ETRUSCO ARCAICO	ETRUSCO MODERNO	ALFABETI SIPAS STELÉS SE LEMNOS	TRANSLIT- TERAZIONE
Δ	A	A	A	A	A
𐤀	B				(B)
Λ	Γ	∩	∩		C
Δ	Δ				(D)
𐤁	𐤁	𐤁	𐤁	E	E
Υ	1	1	1		V
I	I	I	11	2	Z
Θ	Θ	Θ	ΘΘ	Θ	H
⊕	⊗	⊗⊗	⊗⊗	⊕	3 (TH)
𐤂	I	I	I	I	I
𐤃	K	K		𐤄	K
L	∨	∨	∨	L	L
𐤅	𐤅	𐤅	𐤅	M	M
𐤆	𐤆	𐤆	𐤆	N	N
𐤇	𐤇	𐤇	𐤇		(S)
𐤈	𐤈	𐤈	𐤈	O	(O)
𐤉	𐤉	𐤉	𐤉	1	P
𐤊	M	M	M		S
𐤋	𐤋	𐤋	𐤋	9	Q
𐤌	𐤌	𐤌	𐤌	𐤍	R
𐤎	𐤎	𐤎	𐤎	S	SS
𐤏	𐤏	𐤏	𐤏	T	T
𐤐	𐤐	𐤐	𐤐		U
𐤑	𐤑	𐤑	𐤑		S
𐤒	𐤒	𐤒	𐤒		Φ (PH)
𐤓	𐤓	𐤓	𐤓		X (CH)
𐤔	𐤔	𐤔	𐤔		F
𐤕	𐤕	𐤕	𐤕	𐤖	KH

093Z = ZER O
 1A7 = NAI
 1907 = MORI
 11A7 = NA IP
 31A108 = HOPAIE
 00ΦA712 = ZI MATH
 H TH
 SI FAI = SI FAI
 AFIS = A FIS
 SIA7Y = ZI APKH
 FIS = FIS
 MAPA7M = MARAKHN
 AFISAO = A FIS A O
 M AI = NAI
 709 = RON
 01A7A8 = HARAN O

Ka gjithsej 18 shkronja, 4 zanore duke e krahasuar me alfabetin etrusk, i cili ka 23 shkronja dhe më shumë zanore. Rreth 50% të shkronjave të përbashkëta me alfabetin e Mesharit të vitit 1555. Kanë evoluar 30% e shkronjave në formë pasi janë shumë shekuj, afrohet me alfabetin etrusk.

Ndryshimet fonetike (të shprehura si ndryshime shkronjash) mund të lidheshin teorikisht me format përkatëse "*mëma*" të latinishtes që u regjistruan dhe u studiuan sistematikisht si modeli i Çabejit për Mesharin mund të bëhet mbishkrimet për të arritur tek alfabeti i ilirishtes si alfabet "*mëmë*" për gjuhën shqipe bijë.

O-në e shkurtër i.e. ilirishtja e ka shndërruar në *a* (natë)

A e gjatë pasqyrohet në *o*(motër)

E e gjatë del *o*, *a* (tetë)

U e gjatë ka dhënë *i* dhe *y*(mi, yll)

U e shkurtër ka mbetur *u* (dru)

Shqipja dallohet nga greqishtja dhe latinishtja sepse tingullin *bh* e pasqyron si *b*.

H.Perderseni ka argumentuar më tej bashkëtingëllore të tjera të dallueshme nga greqishtja dhe latinishtja etj.

Mund të bëhen krahasime në të ardhmen me alfabetet që paraqitën arbëreshët në kongreset 1895-1897, alfabetet që u paraqitën në Kongresin e Manastirit.

Sot po themelohen institucione të ndryshme për studimet ilire. Tre argumentet e paraqitura të japin mundësinë për të zbritur një shkallë të madhe tek alfabeti i një prej dialekteve të ilirishtes përtej viteve 1081. Në këtë vijim vjen edhe kodet e ilirishtes si një variant i një dialekti të shkruar të ilirishtes "*mëmë*" dhe përpjekjet për të ndërtuar alfabetin e ilirishtes në bazë të dokumenteve të paraqitura dhe mundësitë krahasuese që do të vijojë në të ardhmen.

THE CONCEPT OF GLOBALIZATION AND LINGUISTIC CHALLENGES

PhD. Bukuroshe Isufaj

University of Vlora "Ismail Qemali"

bukuroshe_isufaj@yahoo.it

The idea of globalization is related to the expansion of communication spaces between people, ignoring and overcoming the old geopolitical, ethnic and cultural divisions. Globalization is a term whose meaning is not clear enough and therefore there are large differences among definitions provided by different authors. Some see it as a process that leads to the unification of people, states and of different cultures or as a process that seeks to transform the world into a "global village", a small village where everyone would live in mutual interethnic relations. If there was only one understanding of globalization, that it would be "global integration".

Other authors see it as a process that enables the connection of people from all over the world to create benefits for everyone, while others who are more opposed to globalization see it as a process where rich individuals and powerful states can enrich themselves more in the back of the poor. In a way, cultural globalization means universalization and, therefore, syncretisation and even unification or uniformization.

Whether we have become part of it inadvertently and subjected in many ways to the phenomenon of

globalization, it seems that many have a different concept about it.

Let's look at some of the attempts to define the concept of globalization namely by Elmar Altvater, Anthony Giddens and Ulrich Menzel.

"Globalization is a process of overcoming historically-born boundaries. It implies the same phenomenon as erosion (ie, not extinction) of national-state sovereignty, and is presented as the breakdown of the market economy by the 'bed' of moral rules and institutionalized obligations of societies". "Globalization is the intensification of global social relations, through which distant countries keep in touch with one another, so that events in one country are characterized by the same processes as in another faraway country and vice versa." "Globalization is a quantitative and qualitative intensification of cross-border transactions during the simultaneous process of their local expansion." But we have also other approaches, such as that brought together in a joint contribution by two authors dealing with this phenomenon, Dirk Messner and Franz Nuscheler: "Globalization is the biggest economical and social turnaround since the Industrial Revolution," they say. Or, "Globalization is dependency and

growing integration of different economies around the globe," says Meghnad Desai, the Indian-British economics professor.

Meanwhile, it seems that a more impressive designation would have been the one made by Dr. Johannes Varwick, German professor of sociology at Kiel University, who says that "globalization is a process of growing links between societies and issues". However, as we have pointed out above, there are hundreds of conceptual definitions of globalization and its definition in the above-mentioned frameworks touches lightly on this topic. But one of those considered as "the values of globalization" are its multi-layered dimensions. To see more concretely and in a more understandable way, let's take a look at the chart accompanying this article and then let's explain each of the dimensions of globalization on its own: If we pay attention, we will see that the dimensions are closely related to one another. In the differences between dimensions it is important to note that these are not clearly separated from one another.

Furthermore the space and time "unbounded" dependencies become clear, taking into account the fact that the survival of small island states, which are grouped in the AOSIS organization and whose existence is threatened from further sea level rise depends on the past and the future behavior of all, especially from people living in countries with highly-developed industries. Another aspect is the social dimension: The world is turning into a "global village". In addition to traditional communities such

as family or neighborhood, new communication communities (chat, e-mail) are emerging, but they can not replace these traditional communication spaces. If we go through the cultural dimension of globalization, we can mention the example of Hollywood productions, which can be seen all over the world and it cannot be denied a kind of "americanization" of culture, but that does not mean that regional or local cultures are disappearing.

Quite the opposite: awareness of these cultures is part of the accompanying phenomenon of globalization, the reason why the term "Glokalization" has also emerged in the debate. But it seems that one of the most important dimensions of globalization is that of politics: politics must fight massive problems. Globalization and local competition limit the scope for national policy and many problems can only be addressed appropriately at international level or better to say globally. New forms and arenas of politics must be found. Thus, European integration is defined as a successful-promising answer to the challenges of globalization. Organized politics, as before, mainly at the territorial level and within national states, has lagged behind the increasingly organized international or global economy, liberated from boundaries and matter. Placing capitalism on the "bed" of a social state threatens to fail in this imbalance of basic relationships.

But globalization is not really responsible about everything that is being criticized. Often, it serves to the politicians simply as an argument to justify their goals or huge mistakes.

John Naisbitt, the father of globalization?

In fact, there is a man who can be called the "father of globalization". He is John Naisbitt, who mostly personifies the notion "Globalization". In 1982, the American economics specialist wrote a book that justified to some extent his fame in the VIP circles of economics and sociology, "Megatrends". There he "swore" for the rapid growth of Asia and the beginning of the era of information. Since then, former American politician advises chiefs of governments in many countries about the future strategies they should incorporate into their programs. Many national contributions are "snow-capped" already, according to Naisbitt. "The global economy will ultimately become one- he stressed in a recent interview for Western medias."

That is why, in many parts of the world, there have been two streams; One who wants, sustains and supports globalization globally (as the term "globe" (the globe, the universe) tells us, appreciating the benefits of an economic, social and cultural life including the new ways and nowadays modernization , and the other, which strongly opposes globalization, seeing in it as an enemy of the ethnicities and cultures of the small countries.

Thus, there are dense words and terms that can be used in the European Union and beyond, where we can mention, in particular, the words that begin with the prefixes - inter, anti-, super-, multi-, plural - etc., as intercultural, interethnic, international ; Anti-democratic, anti-human, anti-government, anti-American, anti-Albanian; Superman, superpower,

supermilliarder; Multiethnic, multilingualism, multifunctional, multivitamin etc .; plurality, pluralism, pluridimensional; Multiethnic sports, multiethnic hotels, multiethnic state, multiethnic village etc.

In other words, we can say that globalism resembles to a highway that runs straight away, overcoming any obstacle and building bridges and great tunnels so as not to impede the fast arrival to the destination from one place to another, having as a fundamental motif ,pragmatism and the facilities created by the unification of such great spaces for the same purpose.

On the contrary, the antiglobalists are to maintain the separation and traditional boundaries of geopolitical spaces, they seek to preserve the distinctive features of each ethnicity and nation, do not even see neither uniformization, unification and conformism, imbibed into a new world, without the distinct old borders, designed apparently with the aim of a better life for the whole globe and to consider man as a citizen of the world who is given the same opportunities and spaces wherever he goes, regardless of nationality or ethnic al origin.

Last but not least, an idea of globalization has been expressed since ancient times by a maxim "Ubi dobro, ubi patria" (where it is good, there is homeland), but it has also had many objections from the point of view of patriotism. Contrary to what the proverb says: "The hard stone in its place."

Globalization affects, in the first place, the range of those fields that are closer to politics, such as the economy, public relations and external relations, the entire

system of written and oral communication, and in a broader context, it also affects the process of interlingual relationships which, until recently they mostly followed the system of binary passages (or of reciprocal influences from one culture to another, respectively from one language to another), now, besides that route they tend to follow the path of multiple interchanges as well.

It is clear, then, that the process of globalization is coming to the fore, which passes first through the well-known process of Europeanisation . We are eagerly waiting to "enter Europe", but this should be understood as the first step towards entering the world, understanding it as an introduction or sharing with the whole world or the globe.

It is not the purpose of our study but we have to mention that the general development of the cultural, literal and linguistic progress in all the ages that mankind has passed, it has been characterized by a kind of camping or in a clearer way by a parting in camps: In ancient times the division of European cultures in two well-known areas East and West then interwoven with this division has gone the process of camping according to religious division: Firstly the separation between the christian world and non-christian one (respectively pagan), later on with the birth of the Islamic religion happens a larger division of the Christian and Muslim civilizations that are explained in detail by Samuel P. Huntington in his famous book "The Clash Of Civilizations And The Remaking Of World Order."

Coming back to the issue that interests us, people identify themselves from their ancestors, beliefs, language, history, doctrines, values, customs, and institutions. In their mindset, they weigh groups or ethno-cultural communities such as tribes, ethnic groups, religious communities, nations and in a wider sense civilizations. The most important groupings of states from one century to the other, from one age to the other, have gone through different campings or groupings, sometimes two, three or even more. During the Cold War, in the 1960's, there were three blocks, (the free world, the communist block, the unarmed countries), after the 1990s we can talk about seven or eight groupings (Western, Latin- American, African, Islamic, Simatic, hindu, orthodox, buddhist, japanese)

In this new world, where it is clearly seen that non-Western societies increasingly inscribe their cultural values and reject those imposed by the West, there is a novelty that the politologists define starting from the two poles of today's world politics, Local (local) and global (global) politics, or localism and globalism; Let's say it in the words of a famous politician: "... in this new world, local politics is politics of ethnicity, global politics is the politics of civilizations. Rivalry between superpowers has been replaced by the clash of civilizations.

Meanwhile, in the introduction to this submission we must emphasize an interesting and important conclusion, that in the post-Cold War world, culture is at the same time a separating and unifying force. People divided by

ideology, but united by culture, are tied together, just as the two parts of Germany did, and just as they have begun to do the same thing two Koreas and some of China's countries. Societies united by ideology or from historical circumstances, but disrupted by civilization, either become fragmented as it happened with the Soviet Union, Yugoslavia and Bosnia, or suffer from strong tensions, as it is the case in many other parts of the world. Ultimately, cultural affiliates cooperate economically and politically. International organizations supported by countries with cultural unity, like the European Union, are more successful than those who strive to overwhelm the cultures.

The end of the century and the beginning of the third millennium put humanity ahead of one of the most important manifestations: global communication. The extent of dominance of global communications by the West is a major source of dissatisfaction among non-Western people. Here, of course, are of great importance: the language and religion of mankind, as important elements of any civilization. There are philosophers who think that if universal (globalist or world-wide) civilization is to come, then there must be a tendency towards obtaining a universal language and a universal religion.

This goal is often expressed in relation to language. Let's remember, among other things, the statement "The English language is the language of the century," as the editor of the Wall Street Journal said. This can only be accepted in one sense, English language that is the first

foreign language for 92% of the world, it can not be an international language, but it can be termed as such, implying that it is the language used by different groups of people and other language cultures to communicate with one another, ie whether we accept English as lingua franca or, in linguistic terms, as the language of wider communication, as the main language of the world.

Diplomats, businessmen, scientists, tourists and services done for them, airline pilots and traffic controllers need a communication tool with each other. Nowadays English is used for that, so in a sense, we are in the same ratio that was Latin in the classical and medieval period, French for several centuries in the West, swahili in many parts of Africa. This role of a france language has taken English in the second half of the twentieth century and, as it seems, will continue with a faster pace in the millennium that has just begun.

Europeanization and the globalization of culture is evident in language, style of writing and speaking, ethnography of behavior and in communication ethnography, as well in the written and spoken language. An understanding and deep study of the language of the new generation or more accurately of the children of Albanian emigrants in Italy, whether for the known values as Albanian disconnected from the mother's trunk or for the influence that they are experiencing from Italian, are of scientific significance.

Often, by mentioning this concept, the mind goes to the "hegemony" of English, which, as a "france language", is spreading rapidly around the world,

significantly affecting local languages. The same can be said of the Albanian language, where English borrowings seem to be perceived as a normality due to their dense and irresistible flux.

Below we will discuss how the global context and the integration processes are embedded in the Albanian system, what are the most active flows and drives nowadays orienting the Albanian communication patterns and what are their consequences in the Albanian language.

Albanian society has, over the last decades, been faced with numerous political, social, cultural, demographic changes. In the largest urban (urban) centers, there is a large increase in population. The relevance of their geographic origin does not fully match the linguistic characterization of 20 years ago. The great social and economic transformations as well as close relations with the cultures and languages of other people have brought about significant changes in the linguistic behavior of Albanians throughout the territory of the Republic but also wider, especially in Albanian national spaces, in Balkanian territories, even to the earliest historical diasporas still Albanian speaking (respectively arvanite / arboreal, arbëreshe, arbneshe, arnaute etc.).

The opening of Albania and of other ethnic Albanian areas to the world and especially to Europe, the unlimited addition of the physical and virtual migration of people and of information and publications, of the written and spoken word, the languages and different cultures on a European scale and in time, even interplanetary,

although welcomed and welcomed not only politically but culturally, brought naturally even, the pressure of other systems, on the written Albanian, but also on its spoken form.

Even in Albania, the influence of globalization is already felt, and this in the first place is expressed by a strong English-speaking tendency. But the process of globalization needs to be understood also as an attempt to preserve the language from assimilation and to align Albanian language with dignity alongside other European languages.

Albania as a country as has been emphasized by Albanologists, such as A. Buda, E. Çabej, Shaban Demiraj, Rexhep Qose, etc. is part of the European family, but being part of this great family does not mean neglecting ourselves, subjecting to another language, even English, which many call it today "the language of the world".

In this community of civilizations we need to get involved, in the first place, with our cultural and national identity. Language is a fundamental part and the most visible expression of this identity, the most distinguishing characteristic of our survival as a nation.

Antiglobalization is a political standpoint, used to perceive the negative aspects of globalization. Kofi Annan has said that "to counterattack Globalization is like rejecting the law of gravitation". The respective movement is widely known as a movement of anti-globalization and is largely a basic effort, with support from some intellectual elites.

Antiglobalism is the notion that is most often used to mark movements,

ideologies or state policies that in one way or another oppose the processes of globalization, the political power of multinational corporations, and the power exercised through commercial contracts. The term "antiglobalization" is a term that is mostly preferred by media. This can lead to some confusion, because activists oppose only some aspects or forms of globalization, not globalization itself.

The activists themselves, for example Noam Chomsky, have said that this name is meaningless, because the purpose of this movement is the globalization of justice (the spread of social justice across the globe), the "Global Justice Movement" is a common name for them. Many activists join under the slogan "another world is possible" (Rejhan Neziri "Globalization").

The Antiglobalist movement is wide-ranging, including church groups, liberation groups, leftist parties, nationalist parties, environmentalists, peasant unions, anti-racist groups, anarchists, and others. However, most of them are reformers who are fighting for a more human form of capitalism. Some are more revolutionary, believing in a more human system rather than in capitalism.

The protests of the Global Justice Movement have forced international high-profile summits to be organized away from large cities where they were usually held, in remote areas where protests are impossible.

Among the most popular antiglobalist organizations, Fifty Years is Enough, the International Forum on Globalization, the ATTAC, the Global

Exchange, the Globalisation Resistance, the Ruckus Society, Ya Basta (according to the same zapatist saying "Enough!"), Indymedia (Independent Media Center), Black Bloc, Food Not Bombs (FNB), Friends of Earth, Public Citizen, etc. Antiglobalists defend the thesis that the policies being developed by the World Bank, the International Monetary Fund and transnational corporations are causing global problems such as global warming, the ozone hole, or tropical forests deforestation.

Another aspect that is countered by antiglobalists is the social dimension. Undoubtedly, the world is turning into a "global village". In addition to traditional communities such as family or neighborhood, new communication communities (chat, e-mail, facebook) are emerging, but they can not replace these traditional communication spaces. If we cross the cultural dimension of globalization, they say that the approach of different cultures has brought the destruction and disappearance of some cultures. It is worth mentioning the disappearance of Indian cultures, as well as that of the Mayans and Aztecs, cultures which, although large ones, under the influence of American and Mexican culture, have almost disappeared altogether.

While we are talking about cultural globalization, we should also mention the example of Hollywood, where different products launched by a particular center, are seen all over the world and therefore should not be denied a kind of "americanization" of culture. The same is true with the language. Recently, the daily use of the English

language is evident, both in official communication and in everyday communication through the introduction of English words in the form of internationalisms.

REFERENCES

- Ballhysa a.-Lala M., Albanians and Plurilinguism in Multicultural Europe, in "Albanological Studies", II, Tirana, 2011, pp. 382-393.
- Brown, B. B. "Peer Group and Peer Cultures", Cambridge, 1990.
- Çomo Bekim, Communication Psychology, Tirana 2001.
- De Mauro T., Language Europe, Rome, 2000 ...
- DuroAgron, Foreign words and Albanian language, "Shqip" newspaper, October 9, 2009.
- Families, M. Sociopsychology of Education and Language, Bulzoni Editor, Rome, 1976.
- Fishman, Joshua A. "The Impact of Nationalism on Language Planning" 1971.
- Hartup, W.W. "Peer Relations." In the handbook of child psychology, socialization and social development, edited by E.M. Hetherington. New York: Wiley & Sons, 1983.
- Huntington P. Samuel, Clash of Civilizations and Restoration of World Order, Logos, 2004.
- Isa Avdullai, "Antiglobalization", Skopje, 2009.
- Islamaj Shefkije, English and New Latinization in Albanian, in "Acts of the Scientific Conference, December 16, 2004, Implementation of Language Culture in Written Albanian, Tirana, 2004, p.56-62 ..
- Lillo Xh., Standard Albanian in the Bilingual Circumstances, "St.fil.", 2001, No.3-4, p. 50.
- M. Bolognari, The Silence of Tradition, Rome, 1978.
- Maloku Nexhat, Experience and Guidance on the Conservation of Albanian Language Abilities in German-speaking Switzerland, a press release held at the University of Zurich on June 7, 2013, (page interenti).
- Mansaku Seit, Problems of the Albanian Language History in the light of its relations with Greek, in the "International Seminar on Albanian Language, Literature and Culture", Prishtina, 2004, p.109.
- Mari, Denis. Intercultural Paths: Virtual Communication, as a Space of Socio-Cultural Transformations, at "OPTIME", No.1, January 2013, p.79-83.
- Mehdiu, Feti, Imitation of some persistences and their semantic evolution in Albanian. - Perla 4/1999, 1, 47-56.
- Memushi Luan, School and Society versus the implementation of language culture, in "Acts of the Scientific Conference, December 16, 2004, Application of Language Culture in Written Albanian, Tirana, 2004, p. 5-9.
- Meyer, G. Lybke, Meyer W., The Diein Elementals in the Albanischen, Auflage 1888.
- Mihaescu, H. Italian loans in Albanian, in "Fire", XI, 1979, no. 26, f. 17.
- Milo Paskal, European Union, Idea, Integration, Future, Tirana, 2002.
- Watts, R, J .. Politeness. Cambridge University Press, 2003.
- Weinreich U. (1968) Languages in contact, The Hague.
- Weinreich U. (1974) Languages in Contact (with essays by Francescato, Grassi, Heilman), Turin, Boringheri.
- Xhuvani, A. For the purity of the Albanian language, Tirana, 1956.
- Zeqiri Agron, Anglicisms in Albanian Media in Macedonia, in "Acts of the Scientific Conference, December 16, 2004, Application of Language Culture in Written Albanian, Tirana, 2004, p. 137-142.

EMOJI—TRENDY SLANG OR A WHOLE NEW LANGUAGE?

PhD. Zamira Alimemaj

Assoc. Prof. Dr. Kozeta Hyso

University of Vlora "Ismail Qemali"

zamiraalimema@gmail.com

kozetahyso1@gmail.com

Abstract

The internet is changing the way we communicate. Emojis and micro-blog slang are changing the way we communicate. The emoji has become one of the fastest growing forms of communication in history. They are being used to enhance, rather than replace words in our digital communications. They're changing the way we write and even talk. People are becoming less concerned with grammar, spelling and sentence structure, and more concerned with getting their message across. There's no doubt that the consumption of abbreviated digital

content is having a huge effect on language. Over the last five years attention spans have shortened considerably, which is reflected in the contracted forms of language we see in social media. Unlike natural languages such as English, emoji is almost universally recognizable because it exploits the visual representation system. But, do emojis have grammatical rules? What is their influence on the language? The aim of this paper is to deal with pros and cons of emojis in communication.

Key words: *emoji, grammatical, rules, language, communication.*

Introduction

For the first time ever, Oxford Dictionaries have chosen a "pictograph" as its word of the year. They say the "face with tears of joy emoji" best represents "the ethos, mood, and preoccupations of 2015". Communication between humans is constantly changing and adapting to social trends, lifestyles and more recently technology, and language is recognised as being a living organism. Language responds to social change and attitudes, and its forms and usage evolve according to the needs of its users and

the tools they can access for communication. The rise of mobile communication devices initially raised concerns from traditionalists in the linguistic community and elsewhere that language was becoming terse and short and vital communication cues, particularly non-verbal ones were being lost, devaluing overall communicative ability. There is, however, a counter-argument which recognises that language comes in many forms, and one of these is the use of emojis and emoticons. "Emoji culture has become so popular

that individual characters have developed their own trends and stories," says Casper Grathwohl, president of Oxford Dictionaries. Nowadays emoticons and emoji are changing the way we communicate faster than linguists can keep up with or lexicographers can regulate. We can say that it is the wild west of the emoji era, and people are making up the rules as they go. It seems completely organic."

Do the emojis have grammatical rules to follow?

Emoji are not always used as embellishments, however – sometimes, strings of the characters can themselves convey meaning in a longer sequence on their own. But to constitute their own language, they would need a key component: grammar.

A grammatical system is a set of constraints that governs how the meaning of an utterance is packaged in a coherent way. Natural language grammars have certain traits that distinguish them. For one, they have individual units that play different roles in the sequence – like nouns and verbs in a sentence. Also, grammar is different from meaning, which is why an active sentence like "*Hobbes tackled Calvin*" conveys roughly the same meaning as the passive "*Calvin was*

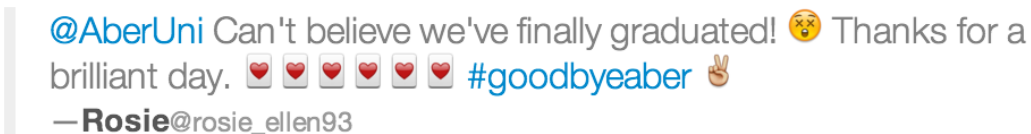
tackled by Hobbes", though they differ in the sequencing of their grammatical structure.

In addition, grammars are made up of groupings of units. The sentence "*Calvin, who is a short blonde boy, was tackled by Hobbes*" has several groupings, most noticeably the clause "*(Calvin) is a short blonde boy*" which is embedded inside the sentence "*Calvin was tackled by Hobbes*".

When emoji are isolated, they are primarily governed by simple rules related to meaning alone, without these more complex rules. For instance, according to research, people often create strings of emoji that share a common meaning, for example a texted birthday greeting.

In all cases, the doer of the action (the agent) precedes the action. In fact, this pattern is commonly found in both full languages and simple communication systems. For example, the majority of the world's languages place the subject before the verb of a sentence. Emojis have grammatical rules, and you're probably already following them. An important thing to know is that Emojis come at the ends of thoughts.

Even when emoji appear in the middle of tweets, they often come between complete thoughts, like this:

A screenshot of a tweet from the account @AberUni. The tweet text is: "Can't believe we've finally graduated! 🎓 Thanks for a brilliant day. ❤️❤️❤️❤️❤️❤️ #goodbyeaber 🙌". Below the tweet, it says "—Rosie@rosie_ellen93".

Some other grammatical rules are as follows:

1. They act like punctuation, providing cues about how to understand the words that came before them, as an

exclamation point might. Emojis typically add to ideas rather than replace words. They carry with them a fog of meaning. You can't exactly pin down what any particular emoji means. The wellknown linguists, Schnoebelen says. "It's not a story of simplicity, it's a story of enrichment."

2. A different order could convey an entirely different idea or story, when we're used to reading our narratives from left to right. Schnoebelen found that when people are putting together sequences of Christmas tweets, the gifts almost always come after Santa and the tree, because Santa has to bring the gifts before they can appear. "You'll see them at the ends of complete messages or in between sentences making up a larger message; you won't, however, see them in the middles of sentences. I'd argue that in this way, they act as punctuation marks — which is kind of interesting when you consider that emojis are made up of collections of punctuation marks arranged in specific ways in the first place".

3. The emojis function a lot like dialects or regional accents, varying by geography, age, gender, and even social class. Interestingly, there's also a divide between people who use hyphens as noses in their smiley faces and people who eschew the nose altogether. The nose may be associated with conventionality, but people who use them also tend to use fewer abbreviations, preferring to spell out words in their entirety.

By analyzing emoticon use on Twitter, Schnoebelen has found that use of emoticons varies by geography, age,

gender, and social class—just like dialects or regional accents. Friend groups fall into the habit of using certain emoticons, just as they develop their own slang. "You start using new emoticons, just like you start using different words, when you move outside your usual social circles," said Schnoebelen.

Emojis - the birth of a new tongue?

Some outlets have claimed that emoji are an emerging language that could soon compete with English in global usage. To many, this would be an exciting evolution of the way we communicate.

Emoji are created by typing into a computer like text. But, unlike text, most emoji are provided as whole units, except for the limited set of emoticons which convert to emoji, like :) or ;). When writing text, we use the building blocks (letters) to create the units (words), not by searching through a list of every whole word in the language. Drawings are similar, combining simple building blocks (lines and shapes) to make larger units (representational drawings). People are becoming less concerned with grammar, spelling and sentence structure, and more concerned with getting their message across. There's no doubt that the consumption of abbreviated digital content is having a huge effect on language. Over the last five years attention spans have shortened considerably, which is reflected in the contracted forms of language we see in social media. To get a message across using Twitter for example, it must be concise and must conform to the tone

used there, which includes abbreviations, acronyms and emoticons.

New form of image use has emerged with the spread of smart phone and tablet technology. If text is a complex weaving of language, media, and people, then emoji images must be considered a form of text for the 21st century. Even though the little icons don't translate well to the traditional form of written work, for digital communication it can communicate emotion, weather, relationships, and even the old cliché. By combining emojis, users can create moods, convey ideas, and converse with others who speak emoji.

Conclusions

This paper set out to examine the use and place of emojis as a form of language. Emojis can moreover, be considered to have a role as a language form in their own right and with a genealogy that dates back to the early language of humans depicted in cave paintings and other art forms that pre-date written information. Emojis, in essence are an expression of emotion and sentiment, and as a means of delivering creative non-verbal content in a digital medium are both old and new. Text is more than words on a page; it is any combination of signs that communicates ideas, thoughts, and messages from a creator to a

consumer woven together in such a way that the consumer understands and responds. Emoji function as signs for mobile technology users who need to communicate in short bursts of type. Students already know how to use the icons to communicate with each other; it makes sense to show them how to use the same thought processes they use to entertain each other for practical uses.

Literature

Adler, R.B., Rodman, G.R. and Cropley, C., (1991). Understanding human communication. Fort Worth: Holt, Rinehart, and Winston.

Crystal, D., (2001). Language and the Internet, Cambridge, Cambridge University Press.

Crystal, D., (2008). Txting: The GR8 Db8, Oxford: Oxford University Press.

Danesi, M., (2016). The Semiotics of Emoji, London: Bloomsbury Publishing

Schnoebelen,
<https://www.wired.com/2016/04/the-science-of-emoji/>

Tayebinik, M. and Puteh, M., (2012). Txt msg n English language literacy, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 66: 97-105.

Woollaston, H, (2015), Are Emoji Killing Off The Alphabet? [Online], available from <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article>.

SOCIOLINGUISTIC USES OF DIALECTS IN THE ITALIAN LANGUAGE

Assoc. Prof. Dr. Meri Gjoleka

University of Vlora "Ismail Qemali"

merigjoleka1@gmail.com

Abstract: The use of dialects in the Italian language, as in any other languages constitutes a very important element of the linguistic usage in general. What are the main dialects in Italy? What are some of the special features of the main uses of dialects in the Italian language? From what strata of society are these dialects mostly used?

How do they affect the use of the standard language from different strata of the population in Italy? The presentation of our analysis will have as its main focus on these interesting and linguistically sensitive issues.

Key words: *language, dialect, use, strata, sociolinguistics*

1. INTRODUCTION

Contemporary Italian language is very different from the one spoken during the period of Italy uniting process. The language spreading process that occurred in the last and pre- last century also implies a great process of transformation. In order to become the language of all, the Italian language had to look for a solution that could unite speakers of different geographic origin, of various social strata and become a language of literature, of school education, of law; in short, a language that all the members of society could use and from that moment and on they could be called all Italians. To achieve this goal, the Italian language had to make some adaptations, make some

concessions to the regionalism and become a linguistic standard ⁴⁰.

Today's Italian language is stratified in three groups: one is represented by a set of language choices, which can be defined as central and they form the basic grammar of the historic heritage of the standard Italian. They are used by all speakers in different contexts. This group includes all the linguistic formations, either stylistically neutral or unmarked, that is, those without particular characterization, due to the

⁴⁰ Francesco Bruni: Centralizzazione e federalismo, italiano e dialetti: coppie asimmetriche. Ricordo almeno i contributi raccolti, a cura di chi scrive, nell'opera collettiva L'italiano nelle regioni. Lingua nazionale e identità regionali, Torino, Utet, 1992 (poi in nuova ediz.: L'italiano nelle regioni. Storia della lingua italiana, Milano, Garzanti, 1996, 2 voll.) e L'italiano nelle regioni. Testi e documenti, Torino, Utet, 1994.

speaker's region, the type of the communication situation, the type of the product text and so on. The second group is composed of particular linguistic choices, marked and differentiated from the geographic, sociological and stylistic point of view; and each of these sets constitutes a variety of language. And finally, the dialects that are not used by all speakers across the Italian territory, but are still alive and constitute an expressive and communicative resource that is very important to the speakers of the language.

2. THE DIALECT

It is a linguistic system of geographically or culturally limited scope, which has not reached or lost autonomy and prestige in the face of other systems, it genetically constitutes a group with. It is mostly used in socially and culturally restricted areas and is not used in formal situations and does not have a special technical-scientific vocabulary.

In Italy, for historical reasons, the dialect was despised as the 'language of the poor' until the end of the twentieth century, and the socio-cultural sanction striking it was so strong that it was thought its imminent disappearance. Over the last thirty years, the dialect has freed itself from the stigma of a low variety. It has regained its positions and has again gained a stable position within the linguistic repertoire of Italians, in some situations (such as family communication) also of the educated classes. Also of the educated classes. According to Renzi, dialects in Italy are

divided into: Northern Dialects, Central Dialects, Southern Dialects.⁴¹

Although the dialect is used in restricted geographic areas, it is impossible to determine the exact number and extension of each dialect, especially because the linguistic traits distinguishing different dialects do not create precise and defined limits but rather fade away from a variety to another creating a geographical continuum of dialect varieties.

Due to the linguistic distribution of some linguistic phenomena, two important linguistic boundaries have been identified in the 1930s: La Spezia-Rimini trend, represented by Walter Von Wartburg and the Rome-Ancona trend, represented by Gerhard Rohlfs. With language boundaries are meant groups of isogloss, that is, a set of imaginary lines delimiting the area where a linguistic phenomenon extends. Among the Isoglosses running along the La Spezia-Rimini border, we recall at least some of the phenomena of the northern dialects: the leniency of occlusive interruptive deafness, the fall of pre- or post-natal vowels, the palliating of consonant connection, and the simplification of double consonants. To the south of the Rome-Ancona trend are found the following: the assimilation of the consonants, the sounding of the deaf consonants after a nasal.

⁴¹ L. Renzi, *Nuova Introduzione alla filologia romanza*, Bologna 1994.

3. DIGLOSSIA AND BILINGUALISM

The process of the Italianization of dialects, that is, the result of contact between the Italian standard language and the dialects, occurred in Italy in the second half of the 20th century, with the transition from a "Diglossia" to the predominantly bilingual situation. By "Diglossia" is meant the co-existence in the speaking of two linguistic codes, one of which is considered as a low diastatic variety used in daily communication within familiar circles in informal situations (that is, the native dialect) and the high diastatic variety, that is, the official language, learned at school, which is used in formal or official communication with people outside the family or social group belonging to them. Unlike Diglossia, the bilingualism is defined as the co-existence of the two equal prestigious linguistic codes in a speaker, who is capable of their alternate use. In the present situation of bilingualism, the contacts between language and dialect are intensified and become frequent in all kinds of linguistic interaction and the influences occur in both directions

3. THE VARIETY OF LANGUAGE

Language varieties are categorized on the basis of four fundamental parameters: the area in which the variation is used (diatopia), the social characteristics of the speakers (diastatia), the communicative situation (diaphasia) and the means through which the language is used (diamesia)³. To these four parameters could also be

added that of the time, so the diachronic variety, but focusing most on the language in its contemporary state, diachronia is of little relevance and for a thorough reading on the this subject refer to the studies on the historical development of the Italian language.

The four parameters give rise to four axes along which the phenomena are distributed on the basis of the varieties. Each axis consists of a continuum with two extremities represented by two opposing varieties. Between the extremities, there is a variety of varieties that blends in one another, having some common traits and for others, they differ, instead. The concept of continuum is contrasted with that of gradatum, that is, the gradual succession of varieties arranged on the same axis and passing from one variety to the other one goes down or ascends to one of the two poles. Thus, on the diatopian axis (geographic) there is, at one extreme, the Italian standard language and at the opposite extreme, the dialectic regional Italian language. Among them there are other varieties more or less close to one another or the other extreme, such as high regional Italian (closest to standard), low Italian (closest to the dialect). On the diastatic axis (social) the two extremes are represented by the cultured Italian language and the popular Italian language. On the diaphaic axis (situational) the extremes are the formal Italian language and the neglected informal one, and finally the diamatic axis (means of communication) are on the one hand the more formal written uses and on the other the unmonitored

conversation. It would be wrong, however, to think that the axes of each linguistic variety are parallel: we should instead think of a bi or multidimensional space with incident axes. In this space then there are various points and areas that represent the linguistic phenomena and the language varieties that can be assigned to one or another axis.

4. TODAY USE OF THE DIALECT IN ITALY

Who speaks a dialect, who with, where and when, in the contemporary Italy? The use of dialect differs in relation to the main social variables such as: age, education, sex (which is, however, the least influential variable). The elderly, uneducated, men are typically more likely to use the dialect; less likely are: the young people, educators and women. There are also obvious differences in the domains of use. In the same way as other conditions, dialect is rarely used with strangers and in public situations, it does not essentially occur in very formal situations and it is preferable in the family⁴² (especially by the elderly) and with friends⁴³. Finally, the dialect can be

considered more vital in the province and less in the urban environment.

If this is the general picture, however, it must be emphasized the existence of strong diversity from region to region. The northwest along with central Italy (however, it should be considered the particular situations of Toscana and part of Lazio, where the difference between the Italian language and the dialect is noticeably less pronounced than in other regions), have the lowest percentages of the dialect use in family, with friends and with strangers. The most dialectal areas are the South, the Isles and the Northeast; Veneto, in particular, reveals to be the region of Italy where the use of dialect is still more widespread today.

Additionally, the alternate or mixed use of the Italian language and the dialect is constantly growing in all the various regional realities and with respect to the exclusive use of one of the two codes, there are less sensitive differences in relation to both variables and different domains of use. The written use of dialect, which is not for literary purposes, is found almost exclusively used by the movement activists for the promotion of local dialects, sometimes with anti-Italian ideological-political claims. Although sporadic, the presence of the dialect in spontaneous communication in the network is also of particular interest since it mainly involves younger generations, those less inclined to dialectomy(dialect-phobia) and at the same time those that play the most crucial role for the future of the

⁴² http://www.istat.it/it/files/2014/10/Lingua-italiana-e-dialetti_PC.pdf - L'uso prevalente del dialetto in famiglia riguarda il 9% della popolazione di 18-74 anni (3 milioni 976mila persone). Una percentuale del tutto analoga (9%) si registra nelle occasioni di relazione con gli amici, mentre scende all'1,8% con gli estranei.

⁴³ http://www.istat.it/it/files/2014/10/Lingua-italiana-e-dialetti_PC.pdf - Dal 1995 al 2012 è aumentata costantemente la quota di chi usa l'italiano in modo prevalente o abbinato al dialetto, in tutti e tre i contesti relazionali. L'uso prevalente dell'italiano decresce con l'aumentare dell'età a favore dell'uso esclusivo e combinato al dialetto: in famiglia varia dal 60,7% dei giovani di 18-24 anni al 41,6% dei 65-74enni.

dialect and more generally for the current trends in the contemporary situation. It must be pointed out that, the young generation's dialect acquisition, in most cases has not happened at the maternal level, but in a fragmentary and incomplete way, outside the direct generational channel: Grandparents have exercised an important role and more generally the surrounding environment, in which the dialect was (and still is) widely present.

If compared to thirty years ago, the attitude of the speaking community to the dialect has profoundly changed. Also due to the generally widespread generalization of school education and national language, today the dialect is no longer perceived as the low-class language variety, a symbol of ignorance and a vehicle of social exclusion; the attitudes towards it are no longer stigmatizing as it used to be a few decades ago. Knowing and using a dialect today is often positively evaluated; It represents an additional communicative resource in the individual repertoire, available alongside the Italian language to be used when it is necessary and especially because of its expressive potential. In short, it is considered to be enrichment and no longer an impediment.

Now, the dialect tends to appear in areas and domain of different use if compared to the past: Among others, in business, in education, in youth music, in national advertising and particularly in the computer-mediated communication. It is good to emphasize that computer-

mediated communication represents not only a new field of use, but more specifically of the dialect writing (with all the implications it follows: for example, the above mentioned ludic-expressive functions, and varieties for some dialects, are partly related to writing a language that one is not accustomed to see it written or even less to write it).

5. CONCLUSIONS

The evolutionary history of the Italian language has experienced several stages of evolution from the Latin language as its starting point to this day. The influence of Latin has been so strong that its echo is still present. Of course today one can speak of a standard Italian language, but what were the strong changes that Latin had to undergo to get to the current stage of Italian language? The road was long and not easy at all. The changes induced by the influence of a new language, the so-called vulgar Latin, were reflected at the various levels of Latin at that time: from the morphological to the syntactic and the semantic ones. In the same way as other conditions, the dialect is rarely used with strangers and in public situations, essentially it does not occur in very formal situations, it is preferable in the family (especially by the elderly) and with friends. Finally, the dialect can be considered more vital in the province and less in the urban environment.

The most dialectal areas are the South, the Isles and the Northeast; Veneto, in particular, apparently appears to be the region of Italy where the use of dialect is

still more widespread today. Additionally, alternate or mixed use of the Italian language and dialect is constantly growing in all the various regional realities and with respect to the exclusive use of one of the two codes, there are less sensitive differences in relation to both social variables and different domains of use. This brief presentation of the history of Italian language will not lose sight of the differences between the Italian standard and neo-standard language with respect to both the context we are in and the user; to the choice of an Italian language adapted to the situation for style, register, lexicon, rhetorical exercises and the purpose of communication. The Italian language is a very rich and flexible language.

6. BIBLIOGRAPHY

1. Francesco Bruni: *Centralizzazione e federalismo, italiano e dialetti: coppie asimmetriche*. Ricordo almeno i contributi raccolti, a cura di chi scrive, nell'opera collettiva *L'italiano nelle regioni. Lingua nazionale e identità regionali*, Torino, Utet, 1992 (poi in nuova ediz.: *L'italiano nelle regioni. Storia della lingua italiana*, Milano, Garzanti, 1996, 2 voll.) e *L'italiano nelle regioni. Testi e documenti*, Torino, Utet, 1994.
2. L. Renzi, *Nuova Introduzione alla filologia romanza*, Bologna 1994.
3. Berruto, Gaetano (1987), *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*, Roma, La Nuova Italia Scientifica (14a rist. Roma, Carocci, 2006).
4. M. D'Agostino, *Sociolinguistica dell'Italia contemporanea*, il Mulino, Bologna 2007;
5. G. Fiorentino, "*Dialetti in rete*", in *Rivista italiana di dialettologia* 29, 2006;
6. A.A. Sobrero/A. Miglietta (a c. di), *Lingua e dialetto nell'Italia del Duemila*, Congedo, Galatina 2006 (e in particolare, ivi, il saggio di G. Berruto, "Quale dialetto per l'Italia del Duemila? Aspetti dell'italianizzazione e risorgenze dialettali in Piemonte (e altrove)");
7. D'Achille P., 2003, *L'italiano contemporaneo*, Il Mulino, Bologna.
8. Giacalone Ramat A., 2003, *Verso l'italiano*, Carocci, Roma.
9. Lorenzetti L., 2002, *L'italiano contemporaneo*, Carocci, Roma.
10. Sobrero A. (a cura di), 1993, *Introduzione all'italiano contemporaneo*, 2 voll., Laterza, Roma-Bari.
11. http://www.istat.it/it/files/2014/10/Lingua-italiana-e-dialetti_PC.pdf - L'uso prevalente del dialetto in famiglia riguarda il 9% della popolazione di 18-74 anni (3 milioni 976mila persone). Una percentuale del tutto analoga (9%) si registra nelle occasioni di relazione con gli amici, mentre scende all'1,8% con gli estranei.
12. http://www.istat.it/it/files/2014/10/Lingua-italiana-e-dialetti_PC.pdf - Dal 1995 al 2012 è aumentata costantemente la quota di chi usa l'italiano in modo prevalente o abbinato al dialetto, in tutti e tre i contesti relazionali. L'uso prevalente dell'italiano decresce con l'aumentare dell'età a favore dell'uso esclusivo e combinato al dialetto: in famiglia varia dal 60,7% dei giovani di 18-24 anni al 41,6% dei 65-74enni.

THE IMPORTANCE OF ENGLISH FOR MEDICAL PURPOSES AT THE UNIVERSITY LEVEL

PhD. Anisa Trifoni.

“Aleksander Moisiu” University, Durres
anisatrifoni@yahoo.it

Msc. Viola Kiseleva

English Language Center “Britannica”, Moscow
viola87dr@hotmail.com

Abstract

This study focuses specifically on the importance of English for Medical Purposes (EMP) curriculum at the university level (the case of nurses and laboratory technicians). As we are aware, English language has become an integral part of the society we live in, thus leading to the need of being able to use it in many fields. Furthermore, we have to emphasize that most of the literature in the medical field is in English, which leads to students' necessity of understanding and being able to read in this language, in order to communicate effectively in their future profession.

This article, addresses the issue from the English language lecturers as well as

students' point of view, taking under consideration the attitude of the latter concerning EMP. It also focuses on different elements of the course and the way students perceive them. The analysis of the data shows that both parties consider EMP more important than General English. English lecturers argument its importance with the widespread of ESP courses and literature all over the world as well as its practical value. Whereas students are mostly curious of the topics it covers. We used quantitative techniques in order to analyze the data. The study was conducted during the first semester of the academic year 2016-2017.

Key words: *EMP, General English, University level, students*

Introduction

Since 1960s, English for specific purposes (ESP) has been progressively growing and has eventually come to play a major role in English language teaching (ELT) (Hutchinson and Waters, 1987)

Over the past few decades, researchers and practitioners have been emphasizing how the teaching and learning of English in universities where English is a foreign language can best help students to perform more successfully in their disciplines and professional contexts (Adams & Keene 2000[1]; In broad terms, ESP focuses on the specific needs

of the learner and includes the skills and competencies of language usage in different contexts.

ESP aims at promoting professional and academic communication, it is extremely precise and it is specific terminology-wise. Due to globalisation, the increase in vocational training and the fact that English is the language of international communication, ESP is becoming more important and more practical (Harding, 2007: 6 - 7).

Owing to the fact that all the greatest medical discoveries have been published in English (Mičić, 2009: 82), it could be said that English for Medical Purposes is a large and ever-developing sub-system of ESP which has a specific nature, as the majority of vocabulary in this field is highly technical.

Methodology

Subjects

The study was conducted at the Faculty of Applied Sciences, in "Logos" University in Tirana. The subjects of the study consisted of first year students who attended the Medical Laboratory Technician branch. More specifically, the sample of the study consisted of 56 students who were chosen randomly. Student participation in the survey was anonymous and voluntary. Of the subject, 14 (25%) were male and 42 (75%) were female students. The study was conducted during the second semester of the academic year 2015-2016. It was noticed that students demonstrated a positive attitude towards

EMP instruction, which was also evident in the fact that none of them refused to take part in the study.

Instruments

The instrument used in this case was a questionnaire that consisted of two main parts. The first one included background information about the students involved in the study such as: gender, age-group, years of studying English language prior to university and their (self-reported) English level. The second part of the questionnaire contained four questions, namely two questions based on Likert scale (ranging from 'strongly agree' to 'strongly disagree' and from "very important" to "unimportant), one multiple-response question, and one rating scale question. We used qualitative methods to analyse the data.

Research questions

The research questions that we aimed at answering in our study are as follows:

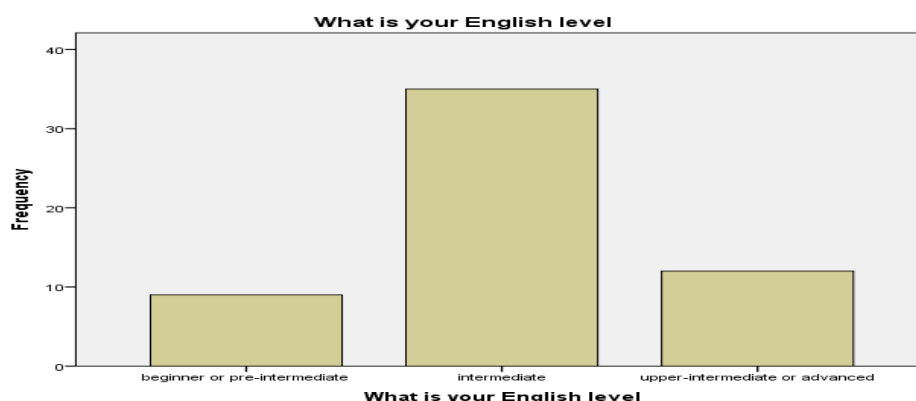
1. Why do students of the first year at "LOGOS" university study English language?
2. What language skills do students consider more important in the English class?
3. How much time is given to various components of language in English for Medical Purposes class?

Data Analysis

First of all we wanted to see what was the students English level in order to find out any connection between their level

and interest in studying the language. The survey showed that students' self-reported knowledge of English varies from elementary / pre-intermediate – 16% to intermediate – 63% and upper-intermediate / advanced – 21% levels, based on Common European Framework of Reference for Languages. The fact that 63% of the students have an intermediate level is expected since

the curriculum guideline in the sphere of foreign languages for grade 10-12 in Albania (2010, p. 7) specifies as follows: "... the curricula of foreign languages for the grades 10th - 12th aims to reach B2 level which must appear on students' achievements in the four competencies necessary for the acquisition of a foreign language." The findings are presented in graphic no.1.

Graphic. Nr.1

Now we can proceed to the first research question, which is related to the reason or reasons why students study English. The analysis of first year students' goals in studying English within the context of EMP has shown that they aim to use English for a variety of purposes. More specifically, 68% of the students surveyed want to improve general English knowledge, 63% want to find a better job, 55% would like to improve speaking skill, 44% would like to communicate with professionals of the field (in this case we are talking about laboratory technicians), 37% want to study English in order to travel abroad and 22% want to be able to participate in events like conferences. Only nearly 2%

mentioned that they would study English in order to take a passing grade. The findings are presented in table no.1.

For the majority of students (68.5% of participants) the priority of studying English is the improvement of general English not Medical English as could be expected in this case, followed by the aim of finding a good job (63% of participants) which shows that they need to know English and make it part of their CV. Only 44% of students considered English necessary for future professional communication or find it important to learn English with the intention of using it in medical contexts. Opportunities to participate in academic events like

conferences were ranked towards the end of the list by the students surveyed (22% of participants). It shows that students of the first year do not see the relevance of using EMP for their academic activities.

A similar study in the second year of EMP would help to indicate any differences in students' attitude in this aspect.

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Why do you study Improve general English? ^a			
English knowledge	37	23,4%	68,5%
Travel abroad	20	12,7%	37,0%
Find a better job	34	21,5%	63,0%
Improve speaking skill	30	19,0%	55,6%
Take a passing grade	1	0,6%	1,9%
Communicate with professionals of the field	24	15,2%	44,4%
To participate in events like conferences	12	7,6%	22,2%
Total	158	100,0%	292,6%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Table no.1

The next question elicits the students' perception about the most important language skill for them during their English for Medical Purposes class. Their answers varied from 1- very important to 3 – not very important. Based on their answers the highest rated skill was "speaking skill" (mean = 2.61), followed by "reading skill" (mean =

2.36), "listening skill" (mean=2.31). The lowest rated skill was "writing skill" (mean = 2.17). What we can notice from the data, is that reading and listening skill do not show any specific difference from each other and seem to be in the same level of preference by the students surveyed. The findings are presented in Table no. 2.

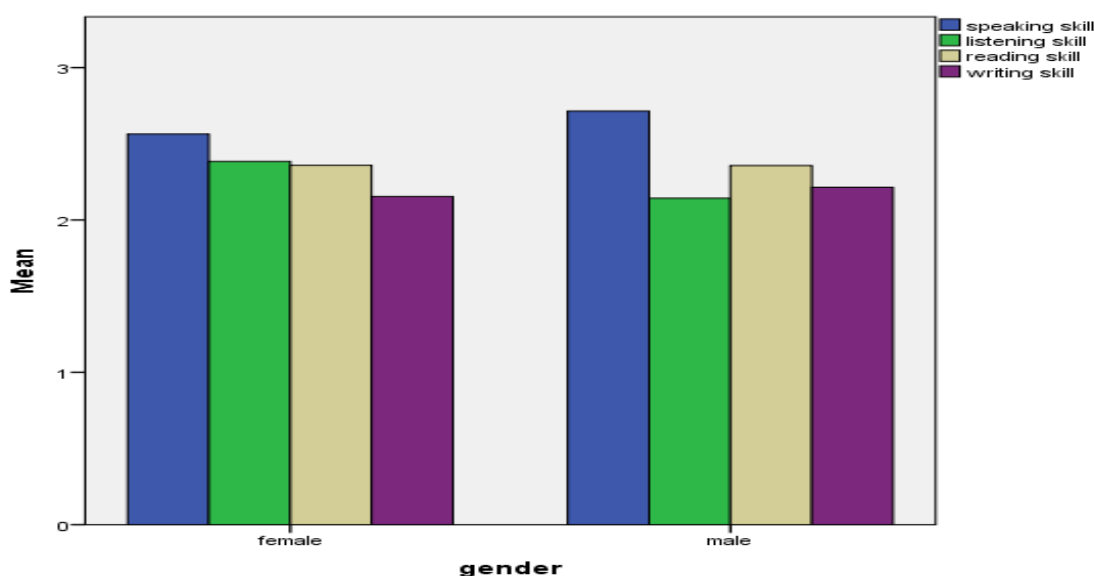
Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation
speaking skill	54	2,61	,738
reading skill	53	2,36	,811
listening skill	54	2,31	,639
writing skill	53	2,17	,826
Valid N (listwise)	53		

Table no. 2.

We also wanted to see if there was any difference concerning the importance of English language skills based on students' gender and their English level. The results of the mean values in the first analysis indicated that there is no significant difference concerning the

importance of English language skills between male and female students however, speaking skill is considered more important by male than female students. The findings are presented in Graph no. 2.

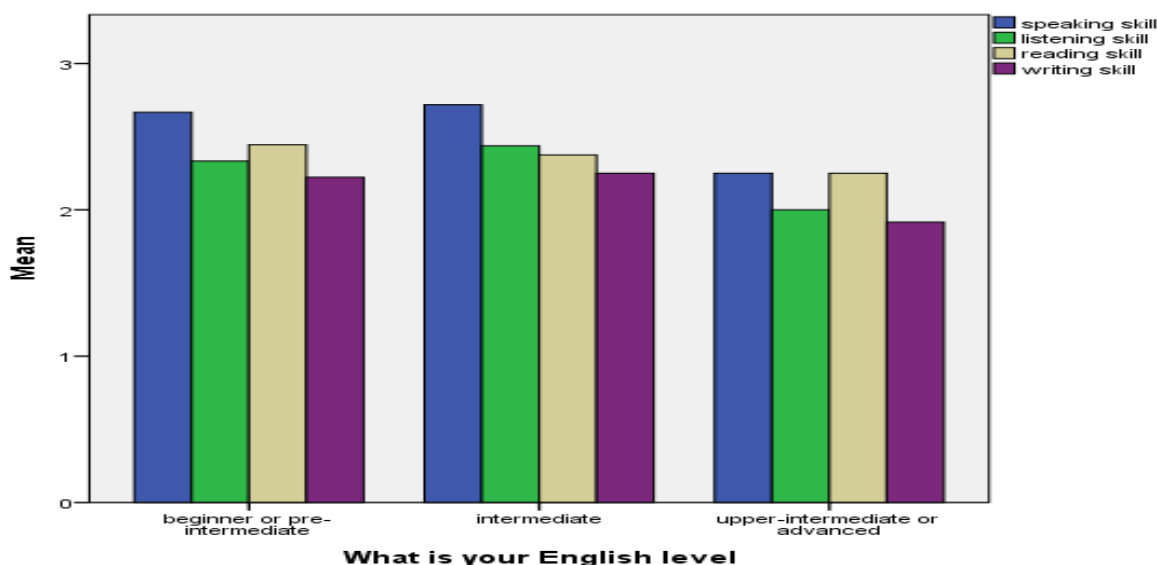
Graph No. 2.

The result of the mean values in the second analysis pointed out that students from the Beginner to Intermediate level gave more importance to English language skills compared to students with an upper-intermediate or advanced

level. This can be explained by the fact that they feel they are at the early stages of learning English. Furthermore, the first two groups tend to give a specific importance to speaking skill compared to reading, listening or writing skills.

On the other hand the fact that upper-intermediate or advanced students do not consider the skills very important may be related to the so-called plateau effect which is common in higher levels of the language learning. When learning a new language, learners feel like they have reached a stage where they see no further

significant progress (even though this perception is usually not real). However, what the students of the three levels have in common is they consider speaking skill more important than other skills. The findings are presented in Graph no. 3.

Graph no. 3.

The third research questions aims to find out how much time is given to various components of the language during English for Medical Purposes class. For this purpose the mean values for each skill were used. According to the results presented in Table no. 4, “speaking skill” (M = 3:08) and “medical professional vocabulary” (M = 3:06) are given sufficient time whereas the time given to the other language components varies from “little time” to “sufficient time”. The findings show that the majority of

the students were satisfied especially with the amount of time devoted to medical professional vocabulary and practice of speaking skill in the classroom. Furthermore, the Independent Sample T-test revealed no significant difference in male and female perception concerning the time given to various components of the language.

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation
speaking skill	52	3,08	,737
medical professional vocabulary	53	3,06	,663
grammar rules	52	2,87	,687
general English vocabulary	51	2,86	,566
grammar exercises	52	2,83	,648
writing skill	52	2,79	,723
listening skills (audio/CD)	53	2,53	,696
Valid N (listwise)	49		

Table no.3

The evaluation of Medical English explanation and instruction indicated that most of the students surveyed are satisfied with explanation and instruction in Medical English (M= 3.81). This finding is supported by the findings of the third research question where we see that speaking skill” (M = 3:08) and

“medical professional vocabulary” (M = 3:06) are given sufficient time. Even in this case the Independent Sample T-test revealed no significant difference in male and female perception concerning the evaluation of Medical English explanation and instruction

Evaluation of Medical English explanation and instruction

	N	Mean	Std. Deviation
Iam satisfied with explanation and instruction in Medical English	53	3,81	,557
English class focuses on developing communication skills	51	3,59	,572
I would not change anything concerning explanation and instruction in Medical English	53	3,49	,775
English teaching and explanation in second semester differs from that of first semester	51	3,47	,674

I would like to improve various aspects in explanation and instruction of Medical English	50	2,28	,948
Valid N (listwise)	50		

Conclusions

After carefully analysing the questionnaires administered to first year students who attended the Medical Laboratory Technician branch in "Logos" University, we reached the following conclusions:

1. 63 % of the students reported intermediate level in English language knowledge.
2. Concerning the aim of studying English for 68.5% of participants the priority of studying English is the improvement of general English not Medical English as could be expected in this case, followed by the aim of finding a good job (63% of participants) which shows that they need to know English and make it part of their CV. Being able to communicate with professionals of the field comes forth in their list.
3. According to students' answers the highest rated skill was "speaking skill" (mean = 2.61).
4. Based on mean values, there is no significant difference concerning the importance of English language skills between male and female students however, speaking skill is considered more important by male than female students.

5. Based on mean values, students from Beginner to Intermediate level gave more importance to English language skills compared to students with an upper-intermediate or advanced level.
6. "Speaking skill" and "medical professional vocabulary" were the components that were given more time in the English class.
7. The evaluation of Medical English explanation and instruction indicated that most of the students surveyed are satisfied with explanation and instruction in Medical English (M= 3.81).

Limitation of the study

One of the main limitations of the study is related to the fact that in Albania there are not many studies related to the English for medical purpose.

Secondly, a larger sample would have provided more specific results.

References

- Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: A Learner-Centered Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Adams, K. and Keene, M. (2000) *Research and Writing across the*

- Disciplines*. 2nd Edition, Mayfield Language Policy Division.
Publishing Company, California.
- Harding, K. (2007). *English for Specific Purposes*. Oxford: Oxford University Press.
- Council of Europe (2001b). *European Language Portfolio (ELP)*. Strasbourg: Council of Europe (2001c). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment – Guide for Users*. J. Trim (Ed.). Strasbourg: Language Policy Division.

CSR REPORTS SIMILARITY AND SELF-PROMOTION: A STUDY WITH MODALITY MARKERS UNVEILING THE TRUTH OF COMMUNICATION

Assoc. Prof. Dr. Genc Alimehmeti

University of Tirana

genc.alimehmeti@unibo.it

Msc. Visar Sylaj

University of Medicine, Tirana

visar.sylaj@umed.edu.al

Abstract

There is a growing interest in understanding the communication patterns of companies' social responsibility reports, not only for corporate governance prospective, but also from the linguistic point of view. A large body of evidences show that companies are conveying their CSR communication not only due to international standards of CSR (as Asset4 or GRI), but even to lower consumer skepticism, advertising and audience influence.

Recently, CSR disclosures have increased exponentially worldwide. The communication of CSR combines informative and promotional purposes, data and reputation-building. Through a corpus-assisted discourse analysis of CSR reports issued Albanian companies, this study aims to explore the similarities of communication between companies

from different industries. We classify CSR communication using Dahlsrud (2008) definition and use verbal markers of forward-looking statements, elements that communicate modality and authorial stance, in order to investigate the role of the CSR reports to the creation of an ethical image.

Our findings show a significant grade of similarity between the communication of local Albanian companies in the use of authorial stance and predictive future-oriented commitment, while keeping a sense of self-reference through mainly optimistic projections and proclaim communicative stances.

Keywords: *Corporate Social Responsibility; Communication; Commitment; Discourse analysis, Appraisal Theory.*

Introduction

Corporate Social Responsibility is a concept with many definitions and organizational practices (McWilliams, Siegel & Wright, 2006; Dahlsrud, 2008), which has not yet developed into a full consensual paradigm (Ziek, 2009). However, within a holistic approach, CSR has been defined in a green paper released from the European Commission as the strategic approach “whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis” (European Commission, 2001. p. 6). In this sense, CSR can be described as the companies’ deliberate intention to consider themselves not only as service providers, but also as social shareholders, and to pay attention to social and ethical issues before enacting their business and production operations. McWilliams & Siegel (2001) point out that CSR leads companies to go beyond their operations and make them to naturally pursue “actions that appear to further some social good, beyond the interests of the firm and that which is required by law”.

The CSR activity is generally understood as the way through which a company creates a balance of economic, environmental and social issues and is theorized by John Elkington (1994) as the “Triple-Bottom-Line” approach. In this prospective, Dahlsrud (2008) identifies five dimension of CSR practice that comprises economic, social, environmental, stakeholder and voluntarism, and gives a new insight on

the conceptualization of CSR by adding to the Triple-Bottom-Line balance, the variables of stakeholder and philanthropy (Alimehmeti, Sylaj & Shala, 2015). This conceptualization of CSR activity confirms the absolute shift from the traditional idea of business, which considered profitability the only concern for companies and has molded businesses with a harsh countenance for decades.

However, the idea of Corporate Social Responsibility is not new. The attention was brought by academics starting from 1950s, with a considerable rise in 1990s and 2000s (Crane et al, 2008). The importance of CSR research has been raised by the negative effects of the growing social and environmental disasters affected by corporate operating in the mining, manufacturing and retail sectors, exhorting corporations to be more attentive on their communication reflecting their awareness and operation on environmental and social issues (Palazzi & Starcher, 1997; Fuoli, 2012). The transmission of corporate operations’ information has become an integral part of their communication to extenuate risks related to social responsibility and meeting satisfying standards of behavior (Ziek, 2009). This condition has pushed forward an increasing trend of deliberately published CSR reports. CSRs’ reports are strategic genre of communication (Bhatia, 1993; Ellerup Nielsen & Thomsen, 2007; Catenaccio, 2010) that reflects the image and reputation of a company and can be relevant in a crisis situation, whereas the image and

reputation may be in difficulty (Carroll, 2015).

CSR reports have also progressively become a legitimate genre of communication in the eyes of both shareholders and analysts and have putted companies in the condition of insurance-like protection in relation with stakeholders (Iannou & Serafeim, 2015). An efficient CSR communicative strategy can be fundamental to crisis response in communicating the nature of the crisis and better sharing information of its operations to its stakeholders and shareholders (Vanhamme & Grobben, 2009). A large extent of managerial literature shows significant evidence that CSR communication is also important for the effective transmission of the company's value (Malik, 2015) and shows how communicating CSR is essential for the operational efficiency (Porter & Kramer, 2002; Saiia et al., 2003; Brammer & Millington, 2005), product market gains (Menon & Kahn, 2003; Bloom et al., 2006), improvement of employee productivity (Tuzzolino & Armandi, 1981; Trevino & Nelson, 2004; Valentine & Fleischman, 2008), capital market benefits (Godfrey, 2005; Dhaliwal et al., 2012), risk management (Richardson & Welker, 2001; Dhaliwal et al., 2011; Husted, 2005), and earnings quality (Hong & Andersen, 2011).

Recent studies present a ground-breaking evidence that corporate social responsibility communication is being used by companies as advertising activity to communicate a better corporate image by restraining skepticism and intensifying persuasion, rather than communicating effective actions

(Pomering & Johnson, 2009), or simply imitating international standards of CSR (as Asset4 or GRI) and not paying attention to every CSR dimension (Alimehmeti, Sylaj & Shala, 2015). Therefore, according to Pomering & Dolnicar (2009), there is a 'missing link' in CSR research in order to clearly understand how CSR affects the consumer behavior and consequently how this behavior is implicitly and explicitly expressed in CSR communications (Matten and Moon, 2008). In this prospective, there is also a growing interest in understanding the communication patterns of companies' social responsibility, not only for corporate governance prospective, but also from the linguistic point of view (Ziek, 2009), creating a ground for relevant linguistic research on the language use of how companies communicate their behavior and how their behavior is related to the social issues (Matten and Moon, 2008; Catenaccio, 2012, 2014).

THE LINGUISTIC APPROACH

Language is a representational medium to understand social reality and provides a social practice variable to empirical social research, as prospected from the linguistic turn in management and organizational studies (Alvesson & Kärreman, 2000; Johnson, 2003). The use of language has multiple implications and contexts are continuously constructed "where language is never innocent; where no meaning exists beyond language; where knowledge and truth are linguistic entities constantly

open to revision; where the ‘social bond is linguistic but it is not woven with a single thread’ (Lyotard, 1984, p. 40, cited in Johnson, 2003).

Language is a key resource in understanding how companies claim their social responsibility, which is the focus of their operations, and how their commitment is related to social issues (Matten and Moon, 2008). Basu & Palazzo (2008) consider the language of CSR reports as a reliable indicator of the company’s present and future commitment that can provide a reference point to the management strategy, aspiring standards in performance and a common language for development of typologies.

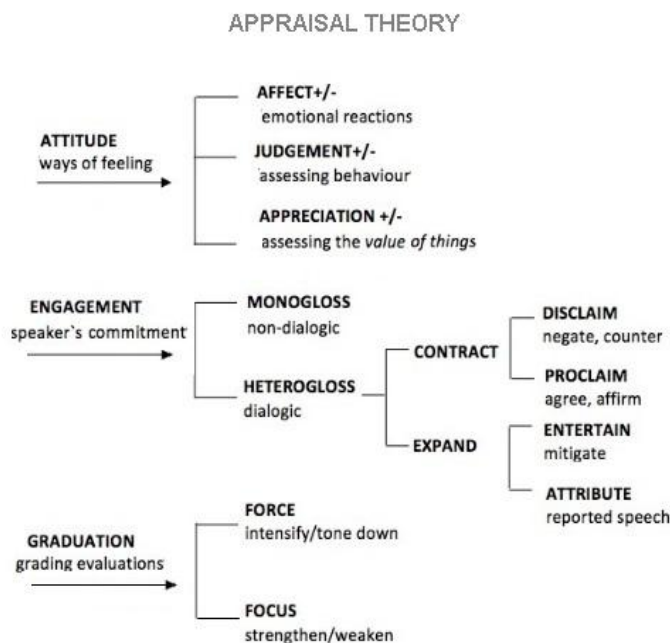
APPRAISAL THEORY

While the discursive language phenomenon of CSR communication has been widely analyzed by many scholars, using qualitative and quantitative methods in Discourse Analysis, Critical Discourse Analysis and Content Analysis (Merkl-Davies, Brennan & Vourvachis, 2011), Matteo Fuoli (2012) suggests a new approach in the study of CSR by analyzing the text-language assessments with the use of Appraisal Theory. Appraisal Theory (ATh) is a new model of discourse analysis developed by Martin and White and colleagues in the 1990s and 2000s (Martin, 2000; Martin & White, 2003; Martin & White, 2005)

that provides evaluation analyses by which texts are evaluated in positive or negative assessments, speakers/writers commitment, intensity and attitudinal feelings in utterances (White, 2005). This approach is grounded in the study of interpersonal meaning of the Systemic Functional Linguistics Theory, developed by M.A.K. Halliday (for example, Halliday, 1993), which views language as a social semiotic system of meaning potential choice (Halliday, 1978) organized in three main meta-functions: “ideational meaning” by which language represent the experience of reality, “interpersonal meaning” by which speakers/writers interact socially in roles, personas, and relationships, and “textual meaning” by which these ideational and interpersonal meanings are organized into coherent texts (White, 2005).

The appraisal framework “offers the possibility of new insights into how texts enact individual and collective identities, into the evaluative dispositions of particular registers and genres, into how speakers/writers may manage relations of solidarity and power, and into the workings of texts which function to persuade and influence public opinion” (White, 2005). The framework is organized into different systems and sub-systems, as represented in Figure 1.

Figure 1. Appraisal Theory presentation adapted from Martin and White (2005, p. 38).

□ Attitude is concerned with feelings, emotional reactions, judgment of behavior and evaluation of things.

□ Engagement is concerned with the sourcing of voices around opinions in discourse and assessing the speaker's commitment. The speaker/writer use projection, modality, polarity, concession and adverbials that value the position with respect to potential responses.

□ Graduation is concerned with grading the emotional intensity and evaluating the strength of commitment.

Attitude is divided into three form of reaction: 'affect', 'judgment' and 'appreciation', which can be realized in both positive and negative manifestations, according to the feelings of the writer/speaker about contexts (Martin & White, 2005, p. 42).

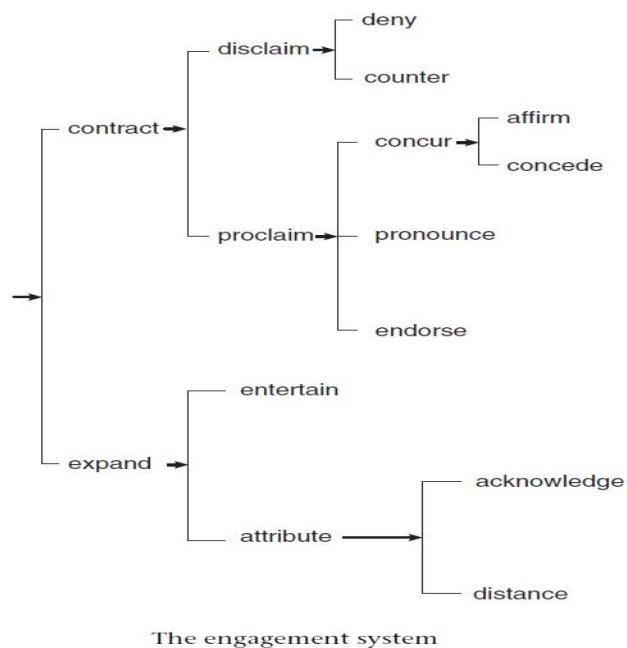
Engagement is divided into two forms of reaction: *Heterogloss* (dialogic) and *Monogloss* (non-dialogic) statements, which can be realized in the use of modal verbs, adverbs and conjunctions. The subcategory of *Monogloss* contains statements of general beliefs or facts that are broadly accepted. The subcategory of *Heterogloss*, on the other hand, reflects the character of evaluations of a text or statement, acknowledging the subjectivity of the writer/speaker or the subjectivity that he/she attributes to someone else. The dialogic viewpoints can be contracted through disclaiming (negating or countering a statement) or proclaiming (making a strong affirmation) or can be expanded through entertaining (weakening the gravity of a statement) or attributing (making reported speech references) (Martin & White, 2005, p. 92).

Graduation is divided into two forms of reaction: force (which increases or decreases the intensity of an evaluation) and focus (which weakens or strengthens an evaluation). Graduation can increase or decrease the intensity of feelings and evaluations and acts as an indicator of dialogism, by allowing people to express their commitment to certain positions (Martin & White, 2005, p. 135).

The Appraisal analysis can be an important tool to underpin the objectives and beliefs, as well as to understand the position of companies in relation to issues, stakeholders and shareholders, and can evaluate the viewpoints of the company's strategy. According to Fuoli (2012), Appraisal analysis “provides a

comprehensive frame-work for the systematic investigation of those textual features which realize the interpersonal functions of discourse, which combines the resources for the expression of feelings, attitudes, evaluations and modality into a unified model”. Following this approach, we carry out a corpus linguistics study on the dialogic (Heterogloss) sub-category of the Engagement system in order to analyze the CSR's commitment of Albanian companies that has published CSR communications on their official websites. For this purpose, we apply the Engagement scheme as proposed from Martin and White (2005, p. 134) (Figure 2).

Figure 2. Engagement system adapted from Martin and White (2005, p. 134).

METHODOLOGY

Study design and data

The text-data selected for this research was collected from a pool of 1224 most important companies in Albania classified from the National Corporate Register. The companies were checked for the availability of an official website and subsequently for the reporting of the CSR. Only 134 out of 1224 companies, considered as the most important companies for the Albanian economy by the National Corporate Register, provide concrete information about CSR and state their commitment on the CSR dimensions. Approximately, half of companies put CSR on a dedicated section of their website and only few cases were reported to have CSR communication on a document, easily downloadable online.

Data analysis

The analysis was primarily quantitative and was conducted in two phases. In the first phase, CSR communications were downloaded from the company's websites and were transcribed into text-data. Albanian Language texts were translated into English Language. For the purposes of this study, analysis was conducted with the use of WordStat and QDA Miner tools⁴⁴. Frequency and co-occurrences were used to analyze the text-data. It was evidenced the frequency of words as well as the concordance between frequency

and pattern (1st right, 2nd right, term, 1st left, 2nd left).

According to the frequency of words, the authors have analyzed the use of projection, modality, polarity, concession and adverbials. In the second phase, for the criteria of evaluations of assessments the analysis was focused on the use of authorial stance of self-references, as proposed by Aiezza (2015), by analyzing the use of subjective and objective pronouns in correlation with the cases when CSR texts refer to the company by the company 'name' or by using the term 'company'. In this prospect, it was analyzed the modality projection of verbs that are in pattern with the authorial stance.

RESULTS

The results of the analysis of authorial stance in Table 1 show significant differences in the use of self-reference in the companies CSR communication. There is a significant use of the 'company name' and 'company' term to address the company's commitment. This shows a clear endorsement in the CSR strategic engagement by the companies, but also shows that, less frequency in the use of possessive and subjective pronouns (as noted in Table 1, more frequent pronouns resulted the possessive pronoun 'our' and subjective pronouns 'we'), the engagement is not largely shared, or in line with the point of view of any or all stakeholders and/or shareholders.

⁴⁴ WordStat is a quantitative content analysis and text mining module and QDA Miner is a qualitative data analysis tool and both are products of Provalis Research.

Table 1. Frequencies of self-references.

Self-reference	Occurrences	Pct
<i>Company name</i>	3137	1.1361%
<i>Company</i>	2634	0.8635%
<i>Our</i>	1217	0.3920%
<i>We</i>	1079	0.2327%

The modal marker ‘will’ is the most frequent modal verb in the analysis. This result is in line with Fuoli (2012) and Aiezza (2015). The frequency list of the modal ‘will’ is a verbal element that indicates the future commitment of companies and is the one of the most frequent verbal forms that is only after

the auxiliaries to be and to have. As Fuoli (2012) observed, the use of ‘will’ in CSR communication is important because shows an act of presenting the companies not by reporting past performances, but ‘making promises’ for ‘future commitment’.

Table 2. Frequencies of modal verbs.

Modal verbs		Occurrences
<i>Predictive modals</i>	<i>will</i>	1308
	<i>would</i>	219
	<i>shall</i>	113
<i>Possibility modals</i>	<i>may</i>	333
	<i>might</i>	38
	<i>could</i>	212
	<i>should</i>	159

Engagement analysis results

DISCLAIM

According to Martin and White (2005, p. 97, 120), *Disclaim* is the textual voice position that represents negation, rejection, alignment and contrary position:

- Deny

Ex. 1.1 It should be noted that as the company **is not** manufacturing any products but provides services with the use of

materials is limited.

- Ex. 1.2 At our company **there is no** gender, origin or other forms of discrimination regarding salary remuneration.

- Counter

- Ex. 1.3 **Although** there **is no** officially formulated policy of the company to recruit people from local communities, in practice “domestic” recruitment was taken into account in an effort to further support local communities and promote the welfare of employees.

- Ex. 1.4 We want **not only** to satisfy our customers, **but also** delighting them.

PROCLAIM

Martin and White (2005, p. 98) defines *Proclaim* as a “valid, plausible, well-founded, generally agreed, reliable textual voice” that is over any alternative positions:

- *Concur* (Affirm)

- Ex. 2.1 Participants got together in small groups to discuss topics **such as** shared crisis management, handling environmental impacts and working on international projects.

- *Concur* (Concede)

- Ex. 2.2 The company **recognizes the fact that** they might pollute landfill and water sources.

- *Pronounce*

- Ex. 2.3 **However, it is aware that** there exist some limitations in this report, and aims to address them in the future.

● *Endorse*

Ex. 2.4 The graph below **shows** the contribution of CO2 emission by source.

Ex. 2.5 The performance of the implemented environmental programmes further **demonstrates** the company's achievements in safeguarding the environment.

ENTERTAIN

Martin and White (2005, p. 98) defines *Proclaim* as a “valid, plausible, well-founded, generally agreed, reliable textual voice” that is over any alternative positions:

Ex. 3.1 It conducts Environmental Impact Studies for base stations, through which it identifies **the potential impact** of base station construction on the natural environment and strives to integrate base stations within the environment, **with the least possible impact. All potential impacts** are addressed in the Environmental Impact Assessment studies carried out and submitted for approval to the designated authorities.

ATTRIBUTE

Martin and White (2005, p. 98) defines *Proclaim* as a “valid, plausible, well-founded, generally agreed, reliable textual voice” that is over any alternative positions:

● *Acknowledge*

Ex. 4.1 95% of participants **stated that** they would recommend the training to their colleagues.

Ex. 4.2 The company **records and reports**

direct greenhouse gas emissions from fuel consumption for internal company needs.

● *Distance*

Ex. 4.3 Key topics and concerns that **have been raised** through stakeholder engagement, and how the organization has responded to those key topics and concerns, including through its reporting.

As showed in Table 3, the distribution of heterogloss’s subcategories: *Disclaim*, *Proclaim*, *Entertain* and *Attribute*, was overall focused on the use of *Proclaim* and *Disclaim* rather than the other two subcategories.

Table 2. Frequencies of heterogloss’s subcategories.

Heterogloss sub-category	Sub-category			Part of speech	Occurrences
Contract	Disclaim	Deny		not	272
				no	110
		Counter		but	247
				although	35
				yet	10
	Proclaim	Concur	Affirm	such	585
				yes	16
		Concede	the fact	39	
			sure	12	
		Pronounce		aware	22
		Endorse		shows	52
				demonstrates	13
Expand	Entertain			potential	208
				possible	78
	Attribute	Acknowledge		stated	41
				reports	37
				believes	26
		Distance		raised	31

CONCLUSIONS

This discourse analysis study investigated the use of evaluative language in CSR communications of Albanian companies that are published on official companies' websites. This study provides new insights from a social science perspective to inform understandings of commitment practice, by conducting a linguistic analysis. For this reason was utilized the Appraisal Theory to examine how companies communicate their behavior and how their behavior is related to the social issues. With its focus on the language used by companies was analyzed the *Engagement reaction* in order to understand the companies' commitment towards CSR's issues. In this study was collected from a pool of 1224 most important companies in Albania classified from the National Corporate Register, were only 134 out of 1224 companies provided concrete information about CSR. Our study shows that predictive modal verbs potentially impacts on the companies' commitment and discourse patterns. In line with Fuoli (2012) and Aiezza (2015), this study confirms the use of predictive modal verb 'will' in CSR communication as an act of 'making promises' for 'future commitment'. However, the significant use of the 'company name' and 'company' term to address the company's authorial stance differs from the studies of Fuoli (2012) and Aiezza (2015), and shows a clear endorsement and a self-centered engagement by the companies in the communication of CSR commitment. The implications of how

companies use evaluations are particularly aligned with *Proclaim* and *Disclaim* reactions, showing a concordance and discordance in the communication of commitment.

Future studies should include the Attitude and Graduation aspects to the analysis and can show how the emotive and which focus companies present about particular issues. For the need of this study we did not intend to quantify evaluations by studying single cases of evaluations, but the study is an overview of the commitment shared by the Albanian companies. Nor did we investigate differences between companies, or take into any particular commitment as a variable. While this was a national study of Albanian companies' practices, further studies should take into account a comparison in the commitment of various companies.

REFERENCES

- Aiezza, M. C. (2015). BRIC by BRIC. The CorSus of Corporate Social Responsibility. A Corpus-Assisted Discourse Analysis of Sustainability Reports.
- Alimehmeti, G., Sylaj, V., & Shala, A. (2015). CSR Communication in Albania. *Proceedings in ARSA-Advanced Research in Scientific Areas*, (1).
- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2000). Taking the linguistic turn in organizational research challenges, responses, consequences. *The journal of applied behavioral science*, 36(2), 136-158.

- Basu, K., & Palazzo, G. (2008). Corporate social responsibility: A process model of sensemaking. *Academy of management review*, 33(1), 122-136.
- Bhatia, V. K. (1993). Analysing genre. London: Longman
- Bloom, M., Fischer, J., & Orme, J. G. (2006). Evaluating practice: Guidelines for the accountable professional.
- Brammer, S., & Millington, A. (2005). Corporate reputation and philanthropy: An empirical analysis. *Journal of Business Ethics*, 61(1), 29-44.
- Carroll, A. B. (2015). Corporate social responsibility. *Organizational Dynamics*, 44(2), 87-96.
- Catenaccio, P. (2010). Representations of corporate philanthropy: a linguistic approach.
- Catenaccio, P. (2012). Understanding CSR discourse: Insights from linguistics and discourse analysis.
- Catenaccio, P. (2014). Comunicati stampa: giornalismo e plagio fra polemiche e ambiguità.
- Crane, A., Matten, D., McWilliams, A., Moon, J., & Siegel, D. (Eds.). The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility. : Oxford University Press. Retrieved 6 Jun. 2017, from <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199211593.001.0001/oxfordhb-9780199211593>.
- Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. *Corporate social responsibility and environmental management*, 15(1), 1-13.
- Dhaliwal, D. S., Li, O. Z., Tsang, A., & Yang, Y. G. (2011). Voluntary nonfinancial disclosure and the cost of equity capital: The initiation of corporate social responsibility reporting. *The accounting review*, 86(1), 59-100.
- Dhaliwal, D. S., Radhakrishnan, S., Tsang, A., & Yang, Y. G. (2012). Nonfinancial disclosure and analyst forecast accuracy: International evidence on corporate social responsibility disclosure. *The Accounting Review*, 87(3), 723-759.
- Elkington, J. (2004). Enter the triple bottom line. *The triple bottom line: Does it all add up*, 11(12), 1-16.
- Ellerup Nielsen, A., & Thomsen, C. (2007). Reporting CSR—what and how to say it?. *Corporate Communications: An International Journal*, 12(1), 25-40.
- European Commission (2001). Green paper: promoting a European framework for corporate social responsibility. Communication, 366. Retrieved June 06, 2017, from http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf
- Fuoli, M. (2012). Assessing social responsibility: A quantitative analysis of Appraisal in BP's and IKEA's social reports. *Discourse & Communication*, 6(1), 55-81.
- Godfrey, P. C. (2005). The relationship between corporate philanthropy and shareholder wealth: A risk management perspective. *Academy of management review*, 30(4), 777-798.

- Halliday, M. A. (1993). Towards a language-based theory of learning. *Linguistics and education*, 5(2), 93-116.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic* (p. 136). Arnold: London.
- Hong, Y., & Andersen, M. L. (2011). The relationship between corporate social responsibility and earnings management: An exploratory study. *Journal of Business Ethics*, 104(4), 461-471.
- Husted, B. W. (2005). Risk management, real options, corporate social responsibility. *Journal of Business Ethics*, 60(2), 175-183.
- Ioannou, I., & Serafeim, G. (2015). The impact of corporate social responsibility on investment recommendations: Analysts' perceptions and shifting institutional logics. *Strategic Management Journal*, 36(7), 1053-1081.
- Johnson, P., & Duberley, J. (2003). Reflexivity in management research. *Journal of management studies*, 40(5), 1279-1303.
- Liotard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge* (Vol. 10). U of Minnesota Press.
- Malik, M. (2015). Value-enhancing capabilities of CSR: A brief review of contemporary literature. *Journal of Business Ethics*, 127(2), 419-438.
- Martin, J. R. (2000). Design and practice: Enacting functional linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics*, 20, 116-126.
- Martin, J. R., & White, P. R. (2003). *The language of evaluation* (Vol. 2). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Martin, J. R., & White, P. R. (2005). The language of evaluation: Appraisal in English. London: Palgrave.
- Matten, D., & Moon, J. (2008). “Implicit” and “explicit” CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of management Review*, 33(2), 404-424.
- McWilliams, A., & Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy of management review*, 26(1), 117-127.
- McWilliams, A., Siegel, D. S., & Wright, P. M. (2006). Corporate social responsibility: Strategic implications. *Journal of management studies*, 43(1), 1-18.
- Menon, S., & Kahn, B. E. (2003). Corporate sponsorships of philanthropic activities: when do they impact perception of sponsor brand?. *Journal of consumer psychology*, 13(3), 316-327.
- Merkel-Davies, D., Brennan, N., & Vourvachis, P. (2011, September). Text analysis methodologies in corporate narrative reporting research. In *23rd CSEAR International Colloquium*.
- Nelson, K. A., & Treviño, L. K. (2004). *Managing business ethics: Straight talk about how to do it right*. Wiley.
- Palazzi, M., & Starcher, G. (1997). Corporate social responsibility and business success. European Bahá'í Business Forum.
- Pomering, A., & Dolnicar, S. (2009). Assessing the prerequisite of

- successful CSR implementation: are consumers aware of CSR initiatives?. *Journal of Business Ethics*, 85, 285-301.
- Pomering, A., & Johnson, L. W. (2009). Constructing a corporate social responsibility reputation using corporate image advertising. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 17(2), 106-114.
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2002). The competitive advantage of corporate philanthropy. *Harvard business review*, 80(12), 56-68.
- Richardson, A. J., & Welker, M. (2001). Social disclosure, financial disclosure and the cost of equity capital. *Accounting, organizations and society*, 26(7), 597-616.
- Saia, D. H., Carroll, A. B., & Buchholtz, A. K. (2003). Philanthropy as strategy: When corporate charity "begins at home". *Business & Society*, 42(2), 169-201.
- Tuzzolino, F., & Armandi, B. R. (1981). A need-hierarchy framework for assessing corporate social responsibility. *Academy of management review*, 6(1), 21-28.
- Valentine, S., & Fleischman, G. (2008). Ethics programs, perceived corporate social responsibility and job satisfaction. *Journal of business ethics*, 77(2), 159-172.
- Vanhamme, J., & Grobben, B. (2009). "Too good to be true!". The effectiveness of CSR history in countering negative publicity. *Journal of Business Ethics*, 85, 273-283.
- Ziek, P. (2009). Making sense of CSR communication. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 16(3), 137-145.

QASJA E GJUHËSISË SË TEKSTIT ME DIDAKTIKËN

Dr. Cand. Olda Xhepa (Balliu)

University of Tirana
oldaxhepa@yahoo.it

Abstrakt

Kur themi Gjuhësi teksti kemi parasysh disiplinën që merret me studimin e tekstit. Kemi parasysh gjithashtu dhe shtatë parimet përbërës të tekstualitetit siç janë: kohezioni, koherenca, pranueshmëria, qëllimshmëria, karakteri rrethanor, karakteri njoftues dhe ndërtekstualiteti. Por ashtu si çdo disiplinë tjetër që dashur apo pa dashur ndikon dhe ndërthuret me disiplina të tjera, ashtu dhe kjo disiplinë ka ndikimin e saj. Në këtë studim do të shohim qasjen e saj me didaktikën. Si ndërthuren të dyja me njëra-tjetrën por jo vetëm.

Do të trajtojmë dy faktorë pragmatikë: qëllimshmërinë dhe pranueshmërinë

(dy nga elementët përbërës të tekstualitetit të cilët e përkufizojnë tekstin si një realitet komunikues) dhe do të përqëndrohemi kryesisht tek ai që prodhon tekstin dhe tek ai që e merr atë, të cilët konsiderohen protagonistët e shkëmbimit komunikativ. Do të nisim analizën nga akti i ligjëritimit (speech act) për t'u thelluar më pas në procesin e bashkëveprimit.

Në fund të këtij studimi do të trajtojmë disa zhvillime didaktike duke iu referuar më tepër qasjes komunikative.

Fjalët kyçe: pragmatikë, didaktikë, qëllimshmëri, pranueshmëri, akti i ligjëritimit.

Hyrje

Aftësia për të nxjerrë informacione nga një tekst lë disa elementë implicitë që ndihmojnë të kuptuarit e tij dhe si rrjedhojë mundëson përvetësimin e nocioneve që ai komunikon. A është e mundur ta mësosh këtë aftësi pragmatike ose të paktën ta zhvillosh atë? Nëse kjo është e mundur atëherë qasja e propozuar nga pragmatika linguistike mund të ndihmojë në edukimin linguistik dhe në përgjithësi edhe në didaktikë.

Aftësia për të dalluar dhe për të ndërtuar qartë komunikime të nënkuptuara, që i shërben leximit, të kuptuarit, perifrazimit, mund të përdoret pa qenë nevoja të njohësh teoritë dhe terminologjinë pragmatiko-linguistike. Kjo do të nxitej dhe do të zhvillohej në didaktikë nëpërmjet mjeteve të ndryshme të mësimdhënies.

Qëllimshmëria dhe pranueshmëria

Qëllimshmëria dhe pranueshmëria janë dy kritere që sipas Beaugrande dhe Dressler kanë të bëjnë më shumë me raportin dërgues/marrës sesa me tekstin. Ka të bëjë me qëndrimin dhe ndërveprimin e bashkëfolësve.

Krijimi apo ndërtimi i një teksti nuk bëhet pa shkak. Pikërisht realizimi i tij bëhet për një qëllim të caktuar. Kur krijojmë një tekst kemi parasysh qëllimin e folësit/shkruesit për të përcjellë një mesazh të caktuar të kuptueshëm për marrësin. Ai ndërton një tekst të lidhur saktë nga ana gjuhësore dhe kuptimplotë nga ana semantike pikërisht për këtë qëllim. Respekton rregullat e nevojshme për realizimin e saktë të komunikimit. Pra një tekst përveç koherencës dhe kohezionit duhet të ketë dhe një qëllim të caktuar; përcjelljen e mesazhit nga folësi/shkruesi tek dëgjuesi/lexuesi.

Po kështu, pranueshmëria ka të bëjë me qëndrimin e marrësit dhe pritshmërinë e tij ndaj një teksti koheziv dhe koherent të dobishëm për përftimin e njohurive ose më saktë për nisjen e një bashkëpunimi. Është e nevojshme që teksti i ndërtuar sipas një qëllimi të caktuar të jetë i kuptueshëm dhe të pranohet qartë nga marrësi. Për këtë duhet të njihet mirë konteksti social dhe kulturor i këtij të fundit. Marrëdhënia qëllimshmëri/pranueshmëri ka në thelb parimin e bashkëpunimit, që do të thotë se dërguesi i mesazhit dhe marrësi i tij duhet të bashkëpunojnë për realizimin e saktë të tekstit të komunikuar.

Teksti i parë nga këndvështrimi gjuhësor dhe komunikues

Qëllimi i tekstit është të komunikojë dhe për ta realizuar këtë është e nevojshme të respektohet koherenca komunikuese, shprehëse dhe koherenca e përmbajtjes. Pra gjuhësia e tekstit e analizon tekstin në këtë këndvështrim.

- **Koherenca shprehëse:** Në gjuhësi regjistrat janë variante të gjuhës që përdoren sipas llojit të marrëdhënies psikologjike dhe sociale të bashkëbiseduesve, të rrethanave në të cilën zhvillohet bashkëbisedimi dhe të mjetit të përdorur për të komunikuar. Mjafton të përmendim përdorimin e formës **Ti** dhe **Ju**, të cilat përdoren në varësi të marrëdhënies që ekziston midis bashkëbiseduesve; marrëdhënie formale ose joformale. Në gjuhën italiane përdoren format **Tu** dhe **Lei**. Pra për të patur një koherencë në të shprehur duhet që regjistri gjuhësor i përdorur të jetë homogjen.

- **Koherenca komunikuese:** Teksti duhet të përshtatet me situatën në të cilën komunikojmë. Që në fillim duhet të përcaktohet qëllimi i folësit dhe karakteristikat e marrësit. Kjo realizohet duke zgjedhur nivelin gjuhësor më të përshtatshëm për plotësimin e nevojave komunikuese.

Koherenca e përmbajtjes

Kur themi se një tekst është i plotë kemi parasysh përmbajtjen e tij, e cila duhet të trajtohet në mënyrë të plotë dhe organike. Një tekst i plotë duhet të trajtojë një temë ose argument kryesor, duhet të zhvillojë të gjithë akpëktet që ka ose është i lidhur pa anashkaluar argumentin kryesor. Kjo vlen për të gjitha llojet e teksteve. Sa herë që realizojmë një tekst të folur, duhet të zhvillojmë argumentin kryesor në mënyrë organike pa harruar gjërat e rëndësishme dhe duke shmangur degëzimet e panevojshme.

Koherenca e përmbajtjes apo e kuptimit të një teksti është rendi logjik me të cilin zgjidhet kombinimi ose lidhja e pjesëve të ndryshme të tij.⁴⁵ Rendi i paraqitjes duhet të jetë logjik dhe në përshtatje me tekstin dhe qëllimin. Paraqitja mund të bëhet sipas:

- **rendit kronologjik**, pra sipas rendit kohor; sekuencat zhvillohen në një vijimësi të rregullt, nga e shkuara në të tashmen, nga e tashmja në të ardhmen.
- **rendit hapësinor**, ku sekuencat respektojnë një rrjedhë të caktuar; (brenda/jashtë, lartë/poshtë etj).
- **rendit shkakor**, ku një sekuencë paraqet një shkak, ajo që e vjen pas shpreh një pasojë e kështu me rradhë.

Nga pikëpamja komunikative

⁴⁵ Andreozzi, A., Marinoni, A., Salsa, P.A., (2008), Versante Linguistico. Abilità linguistiche, La spiga Languages, Loreto, fq 169.

Për të prodhuar një tekst efikas nga pikëpamja komunikuese duhet të kemi parasysh:

- a) **qëllimin e komunikimit**, pra atë që folësi/shkruesi do të arrijë;
- b) **llojin e marrësit**, për të cilin duhen njohur që në fillim disa karakteristika, në mënyrë që të zgjedhim sa më saktë nivelin gjuhësor dhe nivelin e thellimit të argumentit që do trajtohet;
- c) **pritsmëritë e marrësit**; kjo është një praktikë e domosdoshme për atë që prodhon tekste të drejtpërdrejta për një publik të gjerë (reklama, gazeta, media në përgjithësi);
- d) **nivelin shprehës** që do të përdoret. Nëse do të përdoret një regjistër formal, atëherë do të përdoren fjale dhe shprehje të zgjedhura, fjali me periudha të gjata dhe shprehje të mirësjelljes. Nëse do të përdoret një nivel shprehës mesatar do të kishim fjali të përdorimit të përditshëm, fjali të shkurtra dhe shprehje me përdorim të përgjithëm. Përdorimi i një niveli gjuhësor joformal do të sillte përdorimin e një regjistri bashkëbisedor, fjali dhe struktura gjuhësore popullore ose sipas dialekteve të ndryshme.

Përdorimi i tekstit në mësimdhënie

Teksti është baza e një ore mësimdhënieje. Siç e thamë dhe më lart: Gjuhësia studion dhe trajton elementët përbërës të tij, ndërsa didaktika e përdor atë për të mësuar prej tij. Nën kuadrin e pragmatikës gjuhësia e sheh atë (tekstin) sipas këndvështrimit komunikativ. Të njëjtën gjë bën dhe didaktika duke e trajtuar tekstin sipas të njëjtës qasje.

Në mësimdhënie kur nxënësit prezantohen me një tekst, ky i fundit i përmbush kushtet për të qenë një tekst. *Por a është i kuptueshëm nga nxënësit tanë? A janë përdorur qartë të gjithë elementet shprehës? A e përmbush qëllimin e orës mësimore?(këtu mund të sjellim si shembull qëllimin e një ore të caktuar si mësimdhënia e leximit).* Aftësimi në të lexuar i nxënësit apo studentit të gjuhës së huaj varet dhe nga vetë pjesa e leximit që paraqitet në një tekst mësimor. Në disa raste studentët apo nxënësit mund të hasin vështirësi në dekodimin e tekstit.

Për të patur një tekst koherent është e rëndësishme të dimë çfarë regjistri gjuhësor të përdorim, situatën në të cilën do të realizohet komunikimi si dhe të kemi parasysh bashkëbiseduesin me të cilin do të komunikojmë. Duke e lidhur me një pjesë leximi e cila duhet të analizohet dhe kuptohet nga nxënësi atëherë kjo pjesë do të analizohet pikësisht nga ana gjuhësore, ndërsa ana didaktike pra mësimdhënia e tij do të varej së pari nga vetë teksti (përmbushja e kushteve të mësipërme), së dyti do të varej nga mësuesi: mënyra

sesi e trajton ai-ajo këtë tekst, cilat janë pritshmëritë, çfarë strategjish do të përdornin nxënësit për të kuptuar atë.

Shembull

Il "Cerasus avium" è comunemente chiamato ciliegio dolce. La pianta è molto vigorosa e raggiunge facilmente 15 metri di altezza; le branche hanno lunghi internodi; la corteccia è bruno-grigia. Le foglie sono grandi e di colore verde chiaro. I fiori, di colore bianco, schiudono contemporaneamente alle foglie o subito dopo; hanno un peduncolo di circa 2 centimetri, glabro, e sono raggruppati solitamente in mazzetti di 2-3. I frutti possono essere di vario colore, dal palio al rosso-nero; il peduncolo è aderente al frutto ed assume una colorazione rossiccia, la polpa può essere gialla, rossa o rosso scura con succo colorato o incolore, il sapore è dolce.

("Enciclopedia Italiana delle Scienze", vol. I. Istituto Geografico De Agostini, Novara)

Teksti i sipërpërmendur nëse do të përdorej në një orë mësimore në orën e gjuhës italiane, së pari do të trajtohej nga ana gjuhësore dhe së dyti nga ana didaktike sipas elementeve të ndryshëm të dhëna më lart. Nga ana didaktike mësuesi do të përdorte në klasë strategjitë e leximit individual, leximit me zë, leximit për të dhëna të përgjithshme dhe leximi specifik; për shembull pas-leximit do të trajtoheshin ushtrime mbi të lexuarin kritik të nxënësit. Por kurrësesi ky tekst nuk do të trajtohej nëse nuk do të përmbushte

parimet e tekstualitetit, dhe nga ana didaktike nëse nuk do të përmbushte qëllimin e mësimdhënies.

Më poshtë do të shohim disa pika të rëndësishme mbi marrëdhënien e gjuhësisë dhe didaktikës.

Aspekte pedagogjike, didaktike dhe edukative

Rritja e interesit mbi rëndësinë e konceptit të tekstit sidomos në planin teorik, shënoi dhe rritjen e interesit të didaktikës mbi këtë të fundit. Për këtë shohim sesi u caktuan marrëdhëniet mes të dyjave si më poshtë vijon sidomos përsa i përket edukimit gjuhësor:

- koncepti i tekstit i jep didaktikës një vlerë të spikatur pedagogjike. Ai i referohet subjektit të gjuhës dhe të komunikimit dhe duhet të përballlet me nevojat komunikative reale të këtyre të fundit.
- një koncept i tillë kërkon njohje dhe zotësi jo vetëm të llojit gjuhësor. Teksti paraqitet si objekt i mbivendosur duke lejuar kështu pedagogun të përcaktojë një hierarki të re të objektivave duke vlerësuar kuptimin dhe vlerat e provave të ndryshme.
- Të dhënat funksionale komunikuese të konceptit në fjalë përbëjnë një thellim dhe

zgjerim të tipologjisë tekstore që mund të përfshihet në programin didaktik. Kështu mund të përfshihen të gjitha llojet e tekstit sipas nevojave komunikative të marrësit.

- Lidhja mes gjuhësisë së tekstit dhe didaktikës edhe gjatë studimit të gjuhës jo vetëm që lejon ndërhyrje të shumta nga ana e pedagogut, por edhe pasuron mënyrën e studimit.
- Aftësia për të bërë lidhje midis të dhënave sipërfaqësore dhe atyre bazë, midis faktorëve të brendshëm dhe atyre të jashtëm, midis kushteve përbërëse dhe atyre rregulluese (të tekstualitetit) etj, ka në vetvete një vlerë edukuese sepse të mëson të shohësh aktet gjuhësore, komunikimin, të shprehurit, njohuritë dhe informacionet jo vetëm si një vazhdimësi. Por, ajo që ka më shumë rëndësi në terma edukues është se përbërësit e sistemit-tekst ndërveprojnë me njëri-tjetrin për t'u lidhur me sistemin-njeri.
- Në fakt, koncepti i tekstit duhet parë në lidhje me realitetin ku merr një kuptim të theksuar ndërdisiplinor. Teksti mund të konceptohet si "një bashkësi me nënbashkësi i vendosur në një ambient" në të cilin

- nënbashkësitë "nuk shpërbëhen mes tyre, por lidhen sistematikisht".
- Së fundmi, siç pohon G. Proverbio "vlera edukuese e raportit të drejtë me tekstin del në pah dhe nga vetë faktorët e strukturës mendore të subjektit të cilët janë: faktori hipotetik, faktori simbolik dhe faktori i personalitetit." ⁴⁶ Në fakt për të kuptuar një tekst lexuesi duhet të ngrejë një sërë hipotezash për të kuptuar më shpejt shprehjet në vijim. Ky ushtrim mbi faktorin hipotetik përcakton një sjellje pozitive tek studenti dhe shkon përtej të kuptuarit të tekstit. Teksti të ndihmon të kuptosh dallimin e "fjalëve" nga "gjërat", jo në përgjithësi por në veçanti sipas situatave që ai krijon. Faktori simbolik ndihmon studentin që të mos kufizohet në një vizion të ngushtë por të ketë një tërësi mendimesh të ndryshme.

Përfundime

Pa dashur të zgjatemi më shumë mund të themi si përfundim që linguistika dhe didaktika kanë pika të përbashkëta me njëra-tjetrën dhe madje i vijnë në

ndihmë njëra-tjetrës. Një element i përbashkët i tyre është teksti. Të dyja e studiojnë atë sipas këndvështrimeve dhe nevojave të ndryshme. E megjithatë të dyja disiplinat marrin elementë dhe po ashtu ndikohen nga njëra-tjetra.

Një pikë tjetër që lidh apo qas këto dy disiplina është aspekti komunikativ, ku linguistika e konsideron këtë sipas kuadrit pragmatik ndërsa didaktika e përdor për një mësimdhënie efikase dhe komunikative.

Së fundmi, nëse hedhim një sy edhe tek disiplinat e tjera me siguri do të gjejmë të përbashkëta dhe ndikime të ndryshme të

Referenca

Andorno. C. (2003), "*Linguistica testuale. Un'introduzione*", Carocci, Roma.

Beaugrande. R. de, Dressler. W, (1984), "*Introduzione alla linguistica del testo*", il Mulino, Bologna.

Laneve. C. (2003), "*La didattica fra teoria e pratica*", La Scuola, Brescia.

Palermo. M. (2013), *Linguistica testuale dell'italiano*, Il Mulino

Pratesi. D. 2000, "*Didattica della testualità: teoria e metodologia della competenza testuale*", Armando Editore, Roma. Tessaro. F. (2002), "*Metodologia e didattica dell'insegnamento secondario*", Armando Editore, Roma.

⁴⁶ "Riflessioni sulle implicazioni formative", në AA.VV., L'insegnamento delle lingue straniere. Aspetti pedagogici e formativi, U.C.I.I.M.-Associazione culturale R. Guarini-Liceo Linguistico Cardona, Torino, Convegno del 27-28 marzo 1990, Torino, Scuola Grafica Salesiana, 1991, pg. 33-34, Proverbio. G. citon Ricoeur. P. *La sfida Semiologica*, Roma, Armando, 1974, pg. 123, 251.

SPECIFIC ENGLISH STUDENTS' COMPREHENSION AND OBSTRUCTION

PhD. Evis CELO

Msc. Harikla BEDULI

University of Vlora "Ismail Qemali"

evis.celo8@gmail.com

ABSTRACT

The set of expectations is based on cooperation of standard Biological Communication Phrases and use of International English both in written and oral form. So, this means advancing knowledge, understanding properly the right message including proficiency in having adequate knowledge of English language in order to enable new students to communicate with each-other&to update information from scientist to wildlife managers, from cellular processes to ecosystem dynamic. This has led to biological knowledge and understanding that enable us to explore and explain everyday observations, find solutions to biological issues, and understand the processes of biological continuity and change over time.

The rate of the goal is developing English for Specific reason

(English for Biology) and having the right communication in different, specific and also in dangerous situation. Recognizing human body (by usage of Atlas) helps in prevention of human injuries ;loss of life and avoidance of other risks, including those in medical, veterinary, food and marine sciences, agriculture, environmental rehabilitation, quarantine, conservation and eco-tourism.

This paper consist on Facilitating the difficulties and progresses are evident,but the necessity and the particular availability that Modern and Post Modern time requires, let upon us; this task open!

Keywords:

Bio-technology, Knowledge, interrelate,cellular processes, ecosystem, dynamics, Language communication.

1.INTRODUCTION

It is now recognized that globalization ofmaritime and biology services, including the supplystandard **Biological** Communication Phrases, has led to the adoption of Specific English (Biology) as a career tool and

useful knowledge for the students of Biology sciences, permitting not only mobility and flexibility but also competitiveness to face different situations.

In such circumstances national and international universities,training institutions need to develop effective

strategies which meet these new demands of trade market. As a result in terms of profession the delivery Specific English (Biology) course is important overall. At a time when effective communication is essential and especially in university classes it comes as a necessity to overall difficulties. Consequently the main aim is to upgrade the full understanding, to introduce Maritime English with contemporary methodologies and useful practices. The understanding of the principles of communicative languages as the use and influence of science are shaped by interactions between science and a wide range of social, economic, ethical and cultural factors. The application of science may provide great benefits to individuals, the community and the environment, but may also pose risks and have unintended consequences. As a result, decision making about socio-scientific issues often involves consideration of multiple lines of evidence and a range of stakeholder needs and values.

These are the ones that give to the teachers a new horizon in order to create new methods during teaching. Course materials in University aula.

1.1 Expected outcome of students learning

It is expected that at the end of the semester:

Students should become fully aware of why is required the contemporary Specific English (Biology)?

- 1) To fulfil at least the basic demands of a with a defined level of consistency/accuracy

(the assumption that each level describes what the student does well, competently, independently, consistently)

Students should have an understanding of the current knowledge of the available resources.

- 2) In order to teach and assess Specific English (Biology) competencies.

Students should be in a position to develop and integrate the competencies discussed.

- 3) In order to adapt into the work situation, and share them with colleagues

II. SUSTAINABILITY STUDENTS LEVEL OF KNOWLEDGE FOR SPECIFIC ENGLISH (BIOLOGY) ACQUISITION.

2.1) The situation of students at the beginning of the academic year .

Students mentioned above as each academic year are in the shortcomings of their foreign language as a result of negligence, deconcentration, but at the same time I should not exclude the diversity of a language that they carry from cities and different treatises in the English language that they are given by English teachers. As every beginning of each academic year, students and teachers has a lot to overcome in order to achieve the laying of track for a whole year and then bringing the train (the students) in the right destination.

Let me emphasize that specific English is not taken into account during

teaching in schools (**High-schools**). Studying such English provides students with a suite of skills and understandings that are valuable to a wide range of further study pathways and careers. Understanding of biological concepts, as well as general science knowledge and skills, is relevant to a range of careers, including those in medical, veterinary, food and marine sciences, agriculture, biotechnology, environmental rehabilitation, biosecurity, quarantine, conservation and eco-tourism. This subject will also provide a foundation for students to critically consider and to make informed decisions about contemporary biological issues in their everyday lives.

Students of the University "Ismail Qemali" are showing a satisfactory level, which is reflective of a adequate teaching value of English language. What I am trying to face Firstly there was to highlight the linguistic defects, to repair and insurance lexical - grammatical concepts and functions of communication and listening, which are very important during the teaching procedure.

2.2) Students state at the end of the semester.

- The improvement period versus previous situation is based on the appreciation of how biological knowledge has developed over time and continues to develop; how scientists use biology in a wide

range of applications; and how biological knowledge influences society in local, regional and global contexts . All this was based on new practices enabling authentic development of English fluency, appropriate to their age, interests and level of their experience I mean linguistic one.

Naturally the Question arises about what was worth it?

This awareness has encouraged students to ask questions how biological systems interact and are interrelated, from subcellular processes to ecosystem dynamics, to classify the concepts obtained and gaps created both now and a long time ago.

So, consciously it has enabled the practice of foreign language areas and conceptual development which means the development of thinking in the foreign language, in particular the ability to communicate biological understanding, findings, arguments and conclusions using appropriate representations, modes and genres even as a little bit is called a bilateral achievement both for the student and for the teacher.

2.3 Students consistency and controls exercised.

Knowledge, skills and attitudes concerning foreign language and learning process will continue to be

recovered and expanded through repetition not only discreet but also through systematic practice of nautical terminology communication between students themselves; between students and teacher; between students and dialogue with powerpoint Listening comprehension like real improvised sessions on the acquisition of adequate terminology of Bio-technology.

Along the check-ups made in continuity it has been noticed that in addition to negligence displayed at specific individuals, students while taking on new responsibilities, unknown for the cooperation and interaction in the classroom related to communication in the foreign language, they can adjust the individual English speech to personal benefits in learning process by utilizing specific English terminology.

III. METHODOLOGY AND ANALITICAL PROBLEMS

The methodology used is that of experimental and practical one. To make it function properly mass media and audiovisual technology, including here the television, computers are integrated in the most complete possible for the completion and in learning not only what is necessarily useful but also having fun in foreign language.

Descriptive categories, essays, assignments and course materials are also performed by students in connection with the individual independence,

- exploring similarities and differences in Flora-Fauna and their implications for communicating with their peers via digital technologies, including consideration of audience, purpose and contextual factors
- communicating with students in states or countries or the region to identify possible enterprises and using decision-making processes to choose an enterprise project .

These are ways in which students work collaboratively and individually in a range of integrated fields to increase understanding of an ever-expanding body of biological knowledge. Students develop their investigative, analytical and communication skills through field, laboratory and research investigations of living systems and through critical evaluation of the development, ethics, applications and influences of contemporary biological knowledge in a range of contexts.

Problems of vocabulary and communication with Specific English(bio-terminology)	2)Problems of reading and interpretation of specific English!	3)Problems in the English language of grammatical concepts!
--	--	--

a) Students distinguish and understand the key issues of an unknown content in the long texts using complex sentences with some repetition. b) Students search and provide information and opinions for certain conversations they show the ability to adapt the language in unpredictable situations. c) They adapt themselves to the language of the scope and context, discuss the reasons and consequences if not done right the ship maneuvers and on the high seas. Students discuss facts, ideas, and experiences having owned a great vocabulary, structures and confessions in diverse tenses. They self - delineate its production of a real event taken from films or dramas. They react to presenting facts and opinions from others. They debate e.g. " major biological concepts, theories and models related to biological systems" d) Students are involved freely in specialized conversations to their interest, they display certainty in contemporary knowledge, in place where the language is taught.	a) Students reveal strands of independent reading, use context to interpret the meaning and express a personal response to reading. b) Students demonstrate increased confidence in reading aloud and in using and supporting reference material (fig 1/2/). They begin to extend their independent reading. They can disclose information from a brochure to refer the other, respond to such a request. c) Students express a full understanding of texts involving known or partially known vocabulary reflecting events in past, present and future. d) Students express terms of the various texts involving composed sentences and unfamiliar vocabulary, they consult unknown reference materials; such as the structure of the organs or different vivid functions in human body. -They give themselves e.g. -Ana- Which is the strongest muscle organ in human body ?	a) Students express the right meaning in response to orders, questions or short and simple statements directed in the classroom. They themselves are reacting to "Open / close" "Look ..." "repeats" b) Students express the meaning of auxiliary forms related to indicative situations that teacher write on the blackboard to clarify the meaning. E.g. Ana : I know you ... Ben: You could be James, Bella's cousin. c) Students write factual descriptions and creative compositions about their experiences using the appropriate structures. They write about known topics related to complex verb time - in present -in past -in future And in sentence Structures, phrasal verbs, suffixes, kind of modal auxiliary verbs. Must/might/should/could - They give themselves e.g Ana: Ben-You should go to the dentist!! You could have an infected tooth, that's
---	---	---

	-Ben-I think Liver! -Ana-Haha! Wrong buddy, is the HEART!	painful!
--	--	-----------------

Figures 1 and 2 adapted by “ATLAS OF HUMAN ANATOMY “

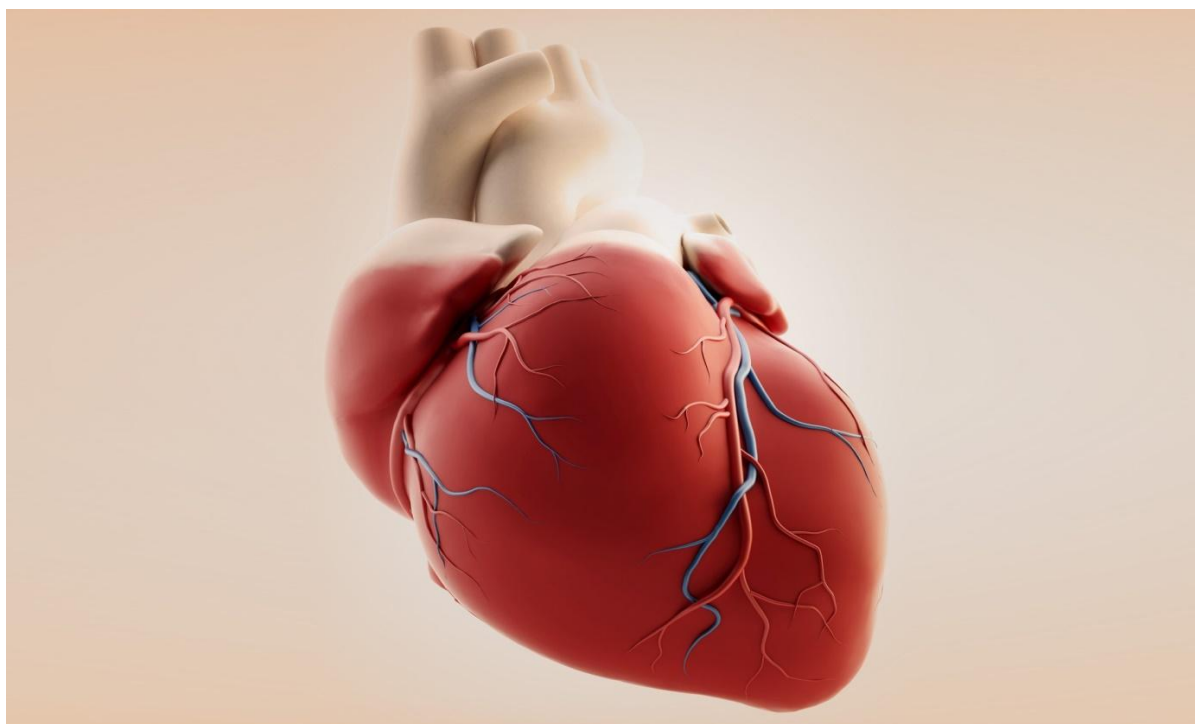
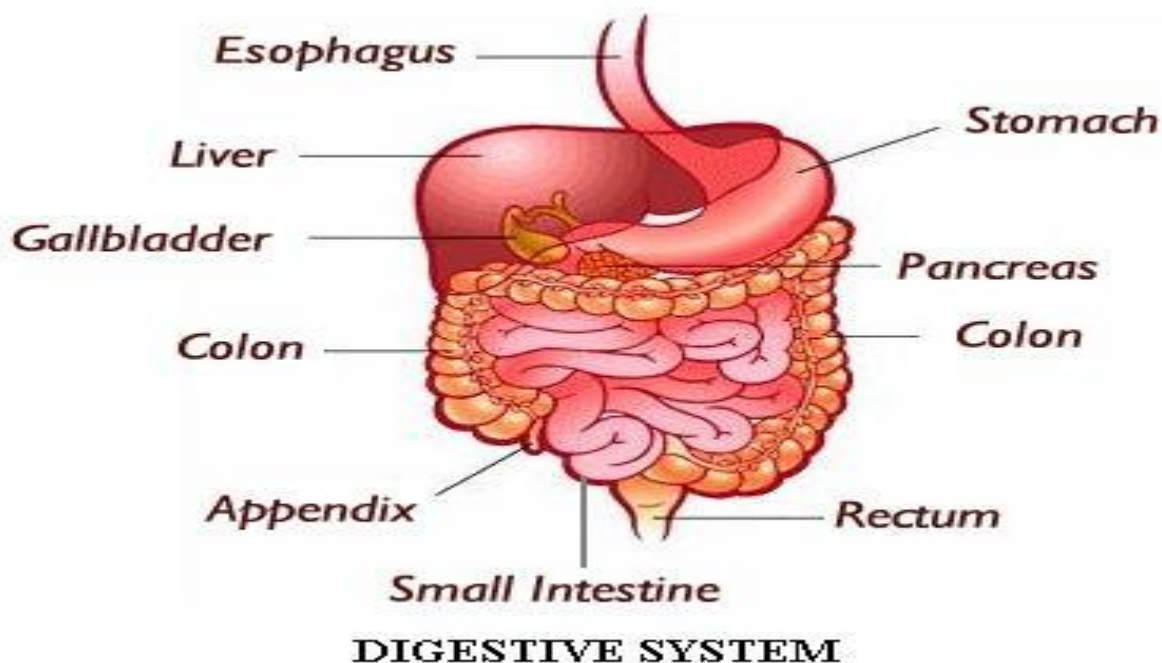

Fig.2

(fig 2)

Living systems are all interconnected and interact at a variety of spatial and temporal scales, from the molecular level to the ecosystem level. Investigation of students' progress involves classification of key components within the system of human body, and analysis of how those components interact,. Analysis of the ways and practices change over time involves understanding of the factors that impact the students' improvement in Bio-terminology.

Students use their understanding of the interconnectedness of biological systems when evaluating both the impact of human activity and the strategies proposed for learning Specific English now and in the future in local, national and global contexts.

Let me specify the fact that the realization of the ideas from one class to another vary, I can say that even along the way to the class room teacher ideas change, even in parallel classes. In this case is worth cited“IF THE CHILD IS NOT LEARNING THE WAY YOU ARE TEACHING, THEN YOU MUST TEACH IN THE WAY THE CHILD LEARNS.”**Ritta DUNN**

DE FACTOTEACHING CLASS

SUBJECT: English Language,
Specific for Marine Sciences

CODE: ENG 131-132

CLASS: C-101 **SPECIFIC
ENGLISH(Bio)**

TOPIC:Human body organs.
Conditional sentencesIst and IInd

General goals:

1) The student along the lesson should know all the verbs in different tenses, mostly in the past tense.
2) The student must possess a considerable glossary for Specific english (Bio) referring | 3) to some information points that they have taken part before.
4) The student must understand the conditional sentence of type I and II |
|--|---|

TECHNICAL - CLASS AID.

Students tools	Teachers tools
a-Student books and work books.	b- laptop with projector

PROCEDURE OF THE TEACHING PROCESS

Individual Strategies in function of the teaching process.

- 1) Once entered in the class proceed with the traditional greetings of the English class.
- 2) Some questions about previous rehearsal. Question (Flash) to let

them know and to adjust them with the atmosphere of the English language. This enables them to speak freely English.

- 3) Students were distributed two sheets to check up the English tenses and Maritime competences. (Illustration below)

Present simple	Past simple	Modals	Conditionals	Questions?
Sentence illustrations of Body organs and the way they function	Si ndryshon ne Te shkuaren E.g. Thoracic cage is one that held with <i>spinal cord</i> .	Modals can should/could/might E.g. You might lower the lifeboat.	If .. I were	Free

Flash card (1)

COMPETENCE	KNOWLEDGE;UNDERSTANDING;PROFICIENCY
Use the Standard Specific English in Communication Phrases and use English in written and oral form.	- Adequate knowledge of the English language to enable the Students to communicate with each other increasing the sense of wonder and curiosity about life and respect for all living things and the environment,including the ability to use biological concepts, as well as medical, veterinary, food and marine sciences, agriculture, biotechnology, environmental rehabilitation, biosecurity, and eco-tourism. 1)Basic communicative characteristics - Policy and regulatory frameworks designed to safeguard against biological threats to environments, organisms and human health; -biosecurity measures aim to restrict entry of disease causing agents, -genetically modified species, or invasive alien species or genotypes. 2)Preferring a) Greek/Latinism/Internationalism -biosphere, lithosphere, atmosphere, and hydrosphere. -poly- gram-kilo <i>Hyper-pressure micro/macro organism</i> Latinism <i>Agri -culture/maxima</i> ‘mission’ from <i>missum</i> <i>Aquila - dormit seed</i> 3)Avoid contracted forms -cannot,do not,have not,I am,I will,it is,etc vs can’t, don’t, haven’t, I’m,I won’t,it’s

Flash card (2)

These Flash cards are given to students for 10 minutes. They can talk and fill in flash cards.

They begin to refer each other work, then they do questions to clarify those uncertainties. The teacher explain the appropriate item to be developed in the classroom about conditional sentence and terms taken on Maritime English.

4)Teacher explains on the blackboard conditional sentence of the first type. (Written with colored chalk) and allows students who according to examples given on the blackboard to adapt examples with information from flash cards in terms of Bio-term English!

FIRST CONDITIONAL

It is practically used .It is expressed when we think something is possible to happen or not.

(we use first conditional when we think that s.m.th is probable or unlikely or happen)

If he is the captain, I'll ask him some help.

SECOND CONDITIONAL

We use the conditional sentence of the second type, when think laterally that something is impossible or bad to happen. (We use second conditional when we think that something is improbable or unlikely to happen)

If you sent an SOS, we would be safe very soon!

5) SELF-ASSESSMENT:

In my personal belief and my experience as a human and then as a teacher, I know to express with complete certainty that if to someone (in our case student) is not given the right space to show who they are, what are their capabilities and talents, we can ever know how far the human being can go.(Control of knowledge) In order to monitor the class and to practice conditional sentence sets the laptop part listening session for 2 minutes (a situation in ship). It has part of conditional sentence with modal verb.

Consequently I assign the students a task to express thoughts, opinions and ideas by showing it within a poster or folder project.

For instance

Topic areas: International Eco-Tourism

Theme: Emergencies.

Act Communication and the Task : Describe rescue and environment

Functions: - Students prove themselves in the knowledge received

-Apply conditional grammar point

- Communicate in English Studies and undertakes responsibilities of communication under the International Regulation Sea (Presenting in group)

CONCLUSIONS

This paper explores ways in which students work collaboratively and individually in a range of integrated fields to increase understanding of an ever-expanding body of biological knowledge. Students develop their investigative, analytical and communication skills through field, laboratory and research investigations of living systems and through critical evaluation of the development, ethics, applications and influences of contemporary biological knowledge in a range of contexts. It has been observed that teaching Specific English courses in University auditorium is really effective because it fulfil the demands of contemporary communication specifically Biological science; But it is also observed that there is a lack of professional development courses available for teachers to develop or upgrade the skills necessary to provide a high

standard of training. The teaching incorporates individual professional interests and needs of the students.

Knowledge are assessed with the modules of selected maritime English in order to best equip the **a)** students **b)** other participants with effective language acquisition **c)** the teacher

Accordingly, to both sides of students and teachers really need more professional engagements in Teaching and administering Specific English (Biology) courses

- Teaching General English may move into teaching Specific English;
- Teaching specialist bio-terms subjects through English, for example, for students, for former laboratory employees where English is the means of instruction and global communication has its **own difficulties**. That's a time challenge that is upon our academic task in near future!

REFERENCE

- [1] Baker, C., (1992) *Attitudes and language*. Clevedon, USA. (pp. 53)
- [2] Celo E., "Atlas of human anatomy" Albania: Europrint L.t.d., Publication year 2015-2016. (pp 23-24)
- [3] Hatim & Mason, (1990) *Characterising the Genre of the Corporate Press Release*, University of Heriot Watt, Edinburg, U.K. (pp. 204-203)
- [4] John H. Flavell, (1997) *Development of knowledge about vision*, University of Birmingham, (pp.72.)
- [5] Orbaneja y Majada, *Linguistic perspectives from the classroom: Language teaching in a Multicultural Europe*, 1998: 362-363.
- [6] Shumeli A., Salla M., "English in focus Agriculture and environment"

Tirana University, SHBLU,
publication year 2010-, (pp 83-
84)	Hall, Indiana University
(pp.213)
[7] Newmark, (1988) <i>Approaches
to translations</i> , Prentice	[8] “Webster New World
Dictionary“ (Third College
Edition, 1988).

COMMUNICATION STRATEGIES OF TOURISTIC TEXT

PhD. LEDINA MERKAJ

University of Vlora "Ismail Qemali"

ledina_merkaj@hotmail.com

Abstract

Text as a unit of conveying a message from one language to another one, needs some effective strategies and techniques to be promoted and transmitted to the target reader.

Tourism discourse as the main representation mode of the tourism passes through a deep analysis, adopting a semiotic approach.

Much of the persuasive force of the tourist guides is due to the verification contract which is crucial to the construction of the ethos of the text.

- **Translating a touristic text**

The process of translation as a transform process or transporting one language to another, one culture to another does not change substantially. Forms that it gets stimulated by technology, travel and tourism; how to comment, criticize or appreciate being used as a decisive instrument allows us to affirm that he is a noble profession, a profession by the older ones.

Human society is moving galloping towards globalization and development such claims and Newmark "... *there is no global communication without translation*". Technological development of recent years in

This paper through an analysis of the past and present of the touristic text, guide, gives the strategies and techniques of translating and communicating it, in order to maintain the authenticity of the target language. In the struggle of translating, linguistics and translator have to be careful against machine translation and high-tech impact in human language.

Keywords: *communication, translation, touristic text, approach, techniques.*

computer sciences and turnover growing of multimedia and hypermedia, have provided to translation issues and research "*nodes to solve*."

Much attention is paid to translation of audiovisual texts, both in terms of dubbing and subheadings (Gambier 1994; Heiss and Bollettieri Bosinelli 1996; Pavesi 2005, Brutus 2007) and translation of CD-roms and other multimedia materials (Agorni 2000; Gambier and Gottlieb 2001). Translation assisted by computers are also widely discussed (Quah 2006), particularly because of the internet growth and globalization, which makes

geographical and cultural boundaries more fragile.

In such a world, as Bassnett claims, "the requirements and importance of the work of translators and the debate on core issues are intended to grow steadily." Despite the fact that the web has really expanded and that the number of non-English-speaking users is constantly increasing, the text of the web translation (network) has not yet received systematic treatment.

If we look at the wide range of types of translation, we will conclude that translation as a dynamic human activity is divided into two types: literary and non-literary (technical or general). If the first deals with the development and sphere of mind and language, the second deals with reality and the world.

Although modern dictionaries (Collins, New Oxford, Encarta) are crossing this divide, it is actually the useful work of an interpreter who has to keep it, the words in small letters, the general object or concept, the encyclopedia, names or titles with Large letters, singular, particular or individual. As Newmark says the word can be translated (der Tisch is the table), the name can only be transferred (Venice is Venice).

Social translation differs from literary or non-literary, which are different as foam and cheese, though often look the same. Social translation as an imaginary literature is related to individuals and groups and as a non-

literary translation its purpose is to describe it correctly and clearly.

What today can be called a recent translation is undoubtedly that machine translation (or computer). Terminology is particularly related to this type of translation and this field is being developed as well as computer generations. Especially a Web translation is one of the most common and flexible forms.

It is widely known that internet evolution has brought some significant changes to how people interact and perform their business. In most areas, and especially in the tourism industry, where the main goal is to "encourage" hundreds of thousands of people to travel around the globe, a good or bad website can make the difference.

Moreover, it is interesting that, if we consider that, based on a survey conducted by Global Market InSite, Inc. in 18 countries in 2005, although up to 70% of the informed stated that they reserved their holidays online and these figures are intended to grow. Another search project held in Germany on several banks' websites (Stein 2006) has revealed that the language quality of the Internet is perceived iconically in line with the alleged business or service quality offered.

- **The linguistic struggle against machine translation**

For us who are interested in language and translation, the use of internet represent the tip of an iceberg, as they

require linguists to address some basic issues regarding the language used on websites; On the status of online texts, on the nature and quality of translation for a certain medium - the web - and for a specialized field of tourism - and, last but not least, for the role and the training of translators.

Encouraged by this development, we naturally raise a question that needs an answer: *WEB is a new genre or just a new medium for 'old' genres?*

Referring to the definition of the genre by Taylor Torsello (1999), we note that he sees it as a "culturally abstraction", a generalization made by people belonging to the same culture based on their experience of texts and contexts. For a long time, web pages are considered as a kind of "online brochure" or the electronic version of traditional printed genres (Cappelli 2006). The vibrant debate of recent years has helped to draw on some of the structural features and language features of textual content published on the Internet (Biber 2004, Santini 2006, Stein 2006), which make it possible to consider websites as a new geometric place and not just as "a new way to present information old".

If genres are considered as "a kind of socially-ratified text in a community" (Kress and Threadgold 1988 Torsello cited in Taylor 1999), which appears with a conventional structure, easily distinguishable from members of that culture, the websites can eventually be considered a macro-genre. Regardless

of the structural changes between different sub-genres of web documents (eg blogs, websites, company portals, discussion forums, etc.) and the differences stemming from the creative work of internet developers and designers, all web sites and their sites have familiar features (eg tool bar, navigator, main content area, etc.) which are now conventional and easily recognized by internet users.

Websites are multidimensional and language plays a fundamental role at all levels of their structure. The text is not only present in the main body of the page, but also in the navigation systems and the "resource code" that is under the surface. Some of the textual elements contained in the latter are not on the surface level but are really visible to search engines like Google (eg Google). Web documents challenge any traditional text view. Much has been said about hypertextuality and its features.

What we as linguists and interpreters find important to consider is the translated quality of this kind of WEB page. According to House (2001), when we translate should consider the genre, function, subject, and language features of the text, channel and nature and participants' relationships, web translation gives us food to think. Web sites can be described in terms of genres, given (at least) the structural, textual and linguistic features described above, where, of course, the subject may vary considerably. With regard to the websites of online

tourism, this point raises other questions.

Firstly, we have defined a specific discourse of tourism according to Dann and as such this discourse has a special translation.

Secondly, as noted by Fodde and Denti 2005 Nigro 2006, Vestito 2005, studies have shown that the language of tourism is one in many respects, a kind of multidisciplinary discourse based on certain areas of art, architecture, Gastronomy, etc., another aspect that adds to the complexity of the translation process.

Thirdly, English tourism can be considered as a kind of specialized discourse such as medical or computer English. Recent studies (Gotti2006, Nigro 2006, Cappelli 2006) agree that English tourism can be recognized as a kind of specialized discourse, displaying different levels of specialization related to different types of texts that treat a slightly specialized audience.

Evaluation of the quality of translation, which varies in purpose and on the field is a matter discussed by different perspectives as emphasized by (Kussmaul), Hatim & Mason (1997), Chesterman (1997), House (1997), and Shoe. If quality is a basic issue in translating the traditional genre, it will be more complex in the translation of the WEB. The linguistic criteria, which are relevant, are not the only parameter for evaluation.

The first criterion is to link the source language to the target language, which is one of the pragmatic equivalences. This relationship can be divided into three aspects: semantic, pragmatic and cultural.

According to the approach, the cultural and pragmatic aspects will be modified in order to adapt the message to the target language. What is central is pragmatic branding; The target language should have the same effect that the source language has, eg a tourist brochure should be accompanied with the same source language effects.

The second criterion focuses on the target language where the text should include accuracy and acceptability for the reader, being created according to the references of the source-operating norms that are divided into:

A. the language of the target language system;

B. daily usage norms;

C. specific norms of the genre, which are also called traditions because they express preference and are specific to the culture;

Accuracy refers to the norms of the language system and refers to morpho-syntax and lexicon accuracy. Eligibility refers to usage rates and specific genre conventions and refers to both languages. An approach based on accuracy and acceptability

determines a translation error as a deviation from three norms format and the classification of the errors as follows:

- linguistic mistake
- Pragmatic and cultural errors (deviation from preferred use of discourse and genre and lack of cultural filters)

The criterion related to the genre is effectiveness. To be convincing, the target text should be modified when it has met the reader's tastes. According to Dann (1996), the message should be brief, clear, active and include key words (eg, away, escape, adventure, dream, pleasure, imagination, experience) that are joined to the socio-psychological needs of the tourist potential. Key words are generally centered at the top of the page, as the first paragraph of the site content, evaluated more than the rest of the text. So if we refer to the English-style written word that is a "five paragraph essay", the first paragraph is most important, as it draws the attention of the reader by informing him of the main points.

The latest criterion relates to web communication, where web quality is measured by use (Nielsen 1999; Fiormonte 2004). Among the factors of use (web design, navigability, search ability), the factor related to discourse is legitimacy.

According to Carrada, reading on the web is slower than the one printed on paper. Therefore writing on the web

requires an easy style (using simple sentences and organizing discourse with short lexicon, summaries (less information to process), an idea for each paragraph, pyramid style returned, (from leading information to based on the above, a target text is of a good quality when it resembles a mother tongue text, well written in the style of the genre and the web, reaches take the claimed effects and display unwanted effects (humor or insults).

The source text of a promotional website is orientated towards the reader in the sense that it should include what the reader expects. The author is not known and many people have modified, extended or optimized source text. From a linguistic point of view, web content is often written to be translated, and in more specialized cases, the language used is simplified in order to make it easier for the interpreter: this process is known as internationalization. A language-based analysis of the source text, protected by House (1997), indicates that it may not be as important as in translating other types of text, while recognizing the target system, the principles of search engine optimization and operation Web site technician is important.

Conclusion

We can say that the equivalence that a translator has to achieve in web translations is close to the equivalence found in answer-based approaches, such as scopos. A good translation of the web has a defined purpose: it

should list the basic message and at the same time make an optimal website for the target audience, and consequently for the search engines. The recipient's expectations become the most appropriate factor in the translation process. As it says (Pym 2004), translation is thus "a portable text" from a cultural context to another and the translator takes a decisive strong power.

All this however, seems to require more than the ability to translate in a professional way, it requires first of all a training for specialized translators rather than translation studies. One question that incites the study is: Should the translator also be an expert in copywriting and localization, or are there three different professional areas that should be brought together as a common goal?

Bibliography

1. Federici, E. (2006) Swansea and Dylan Thomas: *The City Text and The Tourist Reader*, in O. PALUSCIE S. Francesconi. *Translating tourism. Linguistic/Cultural Representations*, Trento, Editrice Università degli Studi di Trento.
2. Judin N. Martin (2008) "Komunikimi ndërkulturore në kontekst të turizmit", MC Graw Hill.
3. M. Smith, M. Robinson, *Cultural tourism in a changing world*, (2005)
4. Maria, B. (2009) "Semiotica del turismo", Carocci.
5. Moratara, B. (2000) Garavelli, *Manuale di retorica*, Milano, Bompiani.
6. Merleau-Ponty, M. (2003), *Phénoménologie de la perception*, Paris, Gallimard, 1945, tr. it. Milano, Bompiani.
7. Taccolini, M. (2000) (ed.) "Turismo bresciano tra passato e future", Milano, V & P
8. Taylor, C. (1998) *Language to Language*, Cambridge, Cambridge University Press,
9. Thetela, P. (1997), *Evaluated Entities and Parameters of Value in Academic Research*, «English for Specific Purposes», 16(2).

Web-Site

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Baedeker
2. <http://wikitravel.org/en/Malaysia>
3. <http://www.youblisher.com/p/582768-Catalogo-New-Travelers-PLAYAS-2013>
4. <http://www.lonelyplanet.com/brazil/the-northeast/fortaleza>
5. <http://www.bbc.com/travel>

INVESTIGATING STUDENTS' SOCIAL GROUP - SPECIFIC VOCABULARY

Dorjana Klosi

University of Vlora "Ismail Qemali"

dorianaklosi@gmail.com

Abstract

The paper is a practical contribution to investigations of social group-specific vocabulary. The author has highlighted two major linguistic elements: peer-group communication and general vocabulary, in particular, hidden language.

Basing on specific linguistic literature, the author focuses mainly on the concept of sociolect, its features, gender vocabulary within small group and hidden language as an element of privacy.

Key words: *sociolect, hidden language, students' discourse.*

Hyrje

Shpesh, grupmoshat e reja kanë "gjuhën" e tyre, i njohur me përkufizimin gjuhësor Variacion i ligjëratës i përdorur nga një grup i caktuar. Penelop Ekert (Penelope Eckert) shprehet se gjatë aktit të komunikimit realizohet një nga tiparet e rëndësishme të gjuhës: transmetimi i kuptimit social. Katrin Loren Bishop (Catherine Lauren Bishop) cilëson sociolectin si gjuha e një grupi social, sikurse bashkësia shoqërore e gjuhësore e studentëve. Trudgill përkufizon sociolectin si varietet që më tepër përshkruan mjedisin shoqëror të folësve sesa origjinën e tyre gjeografike. Kështu, gjuha e përdorur pasqyron tipare të grupit shoqëror, ku përfshihen ndryshorët: gjini, moshë, klasë shoqërore etj. Për këtë arsye

termat sociolect dhe dialekt social do të përdoren në mënyrë të ndërsjellë në këtë punim.

Bashkësia shoqërore studentore dhe nëngrupet që e përbëjnë atë, kanë krijuar gjuhën e tyre, sociolectin, i cili njëkohësisht formëson dhe përforcon lidhjet shoqërore të grupit.

Nga studimi mbi elemente të ndryshme të ligjëritit studentor vërehet se zhargoni i përgjithshëm studentor, sociolecti, idiolecti, karakteristikat e ligjëritit sipas gjinisë e mjedisit administrativ, zbunimi, përkëdhelitet dhe "sharjet dashamirëse" zënë vend të veçantë në ligjëritin verbal të studentëve, duke i dhënë karakter bisedor komunikimit jashtë auditorit. Këto tre elemente janë dukuri me karakter gjuhësor e shoqëror dhe zbatoheshin në rrethana që buronin nga strategjia e ligjëritit. Ato ndjekin

parimin e njohur: "Kush flet, me kë, ku, kur, për çfarë dhe në cilin varietet". Tipare të sociolektit.

Sociolekti shënjon veçantinë e një grup shoqëror nga të tjerët. Ai pasqyron (a) marrëdhëniet e brendshme të grupit, (b) eksperiencën dhe përjetimet e individëve si anëtar të grupit.

Nga pikëpamja sociologjike, do të theksonim se përdorimi i të njëjtës gjuhë brenda grupit jep ndjesinë e përkatësisë, e të qenurit pjesë e një grupi të caktuar shoqëror. Komunikimi nëpërmjet një gjuhe të fshehtë, sa bisedore aq edhe e shkujdesur, përjashton nga bashkëbisedimi këdo që nuk i përket atij grupi shoqëror. Bisedat dhe pyetësorët e zhvilluar me studentë të grupeve të ndryshme shoqërore, evidentuan disa nga arsyet e variacionit gjuhësor për shkak të grupmoshës së njëjtë:

të rrisin identitetin e tyre kulturor

(2) të identifikohen me njëri-tjetrin

(3) të përjashtojnë të tjerët nga grupi i tyre

Ndërsa, Lewandowski dallon tre shtresa të leksikut të grupit:

Gjuha bisedore—baza leksikore e të gjithë dialekteve sociale. Përgjithësisht ajo kuptohet nga të gjithë, edhe nga ata që nuk i përkasin një grupi të caktuar shoqëror.

Fjalori i veçantë brenda grupit—repertori leksikor i cili përshkruan aktivitete të ndryshme të grupit. Ky fjalor dallon një bashkësi gjuhësore nga një tjetër.

Rezultate

Të gjitha shtresat e leksikut janë shqyrtuar dhe pasqyruar në punim. Më poshtë paraqiten shembuj të fjalorit të grupit, gjuha e komunikimit të përditshëm dhe e folmja e fshehtë dhe analizim i detajuar i ligjëritimit të shkujdesur, si pjesë e rëndësishme e sociolektit studentor.

Brenda grupit, komunikimi është më i ngushtë, më i lidhur. P. Sh.: kur studentët takohen me njëri-tjetrin, përshëndeten në mënyra të ndryshme: Çkemi plako? Si ke kaluar babush? Përshëndetje princeshë! etj.

Në shembujt e mësipërm, fjalët plako, babush dhe princeshë janë sleng, pra, fjalë të shprehura në një mënyrë jo të drejtpërdrejtë por të nënkuptuara, si p.sh.: princeshë nënkupton vajzë e bukur, e sjellshme.

Ndërkohë, secili grup shoqëror ka shprehjet e tij tipike dhe nga mbledhja e materialeve u vu re se shprehjet janë të ndryshme nga njëra-tjera. Kuptimet e këtyre fjalëve dhe shprehjeve marrin ngjyrim humori dhe nuk keqkuptohen sepse përdoren brenda një grupi, i cili e di qëllimin e përdorimit të tyre. Pra, leksiku që përdoret me shoqërinë e ngushtë dhe është tipik i një grupi shoqëror të caktuar, paraqitet më tepër si shprehje dhe fjali të plota.

Disa prej fjalëve të larpërmendura përdoren nga shumë grupe shoqërore, në biseda mes miqsh apo në komunikimet virtuale ose mesazhet elektronike. Arsyeja më e shpeshtë e përdorimi të tyre është krijimi i atmosferës dhe ndjesisë e të qenurit të ngjashëm dhe në një nivel. Tipar karakterizues i shembujve të lartpërmendur është edhe baby talk, i

cili krijon më tepër afrimet nëpërmjet përdorimit të gjuhës së fëmijëve.

Shumë studente pohuan se përdorimi i tillë i gjuhës është zbavitës dhe deri diku komik: "Kur unë dhe shoqet e mia mblidhemi bashkë duket sikur jemi të huaja, pasi përdorim aq shumë shprehje që vetëm ne arrijmë ti kupojmë. Kjo fillon që në momentin e parë që takohemi duke u përshëndetur me shprehjen tonë tipike: Çkemi Cavol!"

15 % e të anketuarve përdorin fjalë të huaja në vend të fjalëve shqip për arsye të gjatësisë së fjalës, sidomos në rastet e përshëndetjeve:

Diskutim

Përdorimi i leksikut të tyre të veçantë ndodh vetëm në praninë e anëtarëve të grupit dhe sa më shumë shprehje apo fjalë me përdorim të kufizuar të ketë në gjuhën e tyre, aq më emocionues është komunikimi. Nëse ndodh që këto fjalë e shprehje të fitojnë përdorim përtej bashkësisë shoqërore që i përdor atëherë ato konsiderohen si të përditshme, si gjuhë e zakonshme dhe e humbasin ngjyrimin emocional.

Gjithashtu, duke u bazuar në shembujt dhe pohimet e lartpërmendur, mund të shprehemi se gjuha e grupit paraqitet si një shumësi idiolektesh të udhëhequra nga disa tipare tipizuese të përpashkëta.

Gjuha e fshehtë e bashkësive gjuhësore studentore.

Pavarësisht përdorimit me tepri ose

jo të elementëve gjuhësorë të gjuhës së grupit, në këtë lloj komunikimi, bashkësitë e ndryshme gjuhësore të studentëve përdorin një sërë varietetesh gjuhësore duke nisur nga ato më të zakonshmet e deri tek ato që kanë një numër të kufizuar përdoruesish dhe karakter artificial. Ekziston mundësia e përdorimit të një gjuhe informale brenda grupit. Ka raste kur gjuha në grup është aq e pasur me shprehje dhe fjalë indirekte sa që dikush që nuk është pjesë e grupit nuk arrin t'a kuptojë bisedën. Ky tipar përcaktohet si gjuha e fshehtë që i përket një grupi të caktuar dhe ka për qëllim ruajtjen e fshehtësisë së mesazheve të përcjella ndërmjet anëtarëve të grupit dhe përjashton gjithë ata që nuk janë anëtarë të grupit shoqëror, duke forcuar kuptimin e identifikimit të atyre që janë brenda grupit. Pra, duke u përdorur për këtë qëllim, funksioni social i të folmeve të fshehta realizohet i plotë.

E folura e fshehtë mund të karakterizohet edhe sipas ndarjes gjinore. Hulumtimi i shembujve të dhënë nga vajzat e djemtë për gjuhën e fshehtë nxorri në pah se të dyja gjinitë përdorin dendur gjuhën e fshehtë në komunikimet ndërpersonale brenda të njëjtës gjini, pra, meshkuj - meshkuj, femra – femra.

Si përfundim,

këto të folme private ose gjysmëprivate krijohen në grupe të vogla dhe shumë të lidhura. Ato shërbejnë për komunikimin e një numri të kufizuar njerëzish dhe në situata të

caktuara të jetës së tyre dhe nuk përdoren gjithmonë.

Këto të folme, edhe pse kanë në strukturën e tyre fjalë të huaja, bazohen në sistemin gramatikor të shqipes. Pra, emrat, përemrat, foljet lakohen dhe zgjedhohen sipas gramatikes së gjuhës shqipe.

Shprehjet dhe fjalitë janë të ndërtuara sipas rregullave të sistemit gjuhësor, ndërsa fshehtësia leksikore që qëndron tek fjalët është tipari që karakterizon këtë lloj të foluri. Grupe të ndryshme shoqërore përdorin shprehje të ndryshme nga njëri-tjetri, por ndodh që këto shprehje të përdoren nga disa grupe shoqërore, siç është: *Linja në studio* (tregohu më i vëmendshëm), *futu online* (kur duan vëmendjen e dikujt), *e prure kokën* (erdhe më në fund), *o po ti e ke të pjekur në 24 orë 8 të rri sahati; u plakëm në këtë shkollë dhe asgjë nuk kemi mësuar* e shumë shprehje të tjera që i japin bisedës ngjyrim dhe e bëjnë atë më emocionale e "tërheqëse".

Përdorimi i gjuhëve të fshehta është mjaft transparent, ndërsa formimi i tyre nuk është i tillë. Disa prej mënyrave për formimin e tyre, të përdorura nga studentët e Universitetit "Ismail Qemali", dhe jo vetëm janë: përmbysja e fjalëve, zëvendësimi apo shtipi i prapashtesave a i pjesëve të ndryshme me përbërje të fjalëve për të krijuar moskuptim nga ata që nuk e dinë kodin përkatës.

Shndërrimet më të shumta semantike të të folmeve të fshehta realizohen në fushën e leksikut.

- kalime semantike mbi bazën e metaforës,
- përdorimi i dendur i antonimisë, domethënë, fjala merr kuptimin e kundërt sidomos në ligjërimin femëror, ato që quhen sharje dashamirëse apo përkëdheli ose të shprehura në formën e sharjeve lëvduese. Po ashtu, në formë figurative, fjalë me kuptim të kundërt .

Bibliografia

- Shkurta Gj. *Etnografi e të folurit të shqipes*. SHBLU, Tiranë 2004 f. 199
- Gumpers. J. S. *Linguistic and social interaction in two communities*. American Antropologists, New Series, Vol. 66, No. 6, Part 2: The ethnography of Communication, Wiley 1964 f. 137.
www.jstore.org/stabe/223426
31.08.2013, 18:12
- Johnstone. B. *The individual voice in language*. Annual Review of Anthropology, Vol. 1 2000 f. 405.
- Humbolt Wv. *Linguistic variability and intellectual development*. University Miami Press 1971 f. 682.
www.jstore.org/stabe/226874
31.08.2013, 18:12
- Vossler K. *Positivismus und idealismus inder sprachwissenschaft*. Heidelber: C Winter 1904 f. 278.
www.jstore.org/stabe/226874
31.08.2013, 18:12
- Gumpers. J. S. *Linguistic and social interaction in two communities*. American Antropologists, New Series, Vol. 66, No. 6, Part 2: The ethnography of Communication, Wiley 1964 f. 138.

www.jstore.org/stabe/223426

31.08.2013, 18:12

Hymes D. *In vain I tried to tell you: Essays in native American ethnopoetics.* Philadelphia: Univ. Penn. Press

Johnstone. B. *The individual voice in language.* Annual Review of Anthropology, Vol. 1 2000 f. 405.

www.jstore.org/stabe/223477

31.08.2013, 18:12

Sapir E. *Selected writings of Edward Sapir in language, culture and personality.* Berkeley: Univ. Calif. Press 1949 f. 590.

www.jstore.org/stabe/258426

15.03.2013, 18:12

KËRKIME SOCIAL – ANTROPOLOGJIKE TË KARMINE ABATE: NJË ANALIZË E VEPRËS "GJERMANEZËT"

Assoc. Prof. Dr. Frosina LONDO
University of Vlora "Ismail Qemali"
frosinalondo@yahoo.it

Abstrakt

Një pjesë e rëndësishme e veprës së shkrimtarit modern dhe njërit prej intelektualëve më të shquar të botës arbëreshe Karmine Abate janë edhe gjurmimet e tij social antropologjike, të zhvilluara prej tij në Gjermani e pjesërisht në Itali në vitet 1979-1982, të cilat kanë trajtojnë gjerësisht emigrimin e kalabrezëve – arbëreshë drejt vendeve të tjera europiane.

Rezultatet e këtyre gjurmimeve Abati i përmbledhi së bashku me sociologun Meike Behrmann në veprën "Gjermanezët, historia dhe jeta e komunitetit kalabrez dhe emigrantëve të tij".⁴⁷ Në mënyrë të veçantë Abate merr në shqyrtim emigracionin e vazhdueshëm të karficientëve duke na ndihmuar të kuptojmë e interpretojmë thellë transformimet ekonomike e shoqërore fshatit të tij të lindjes Karficin, një fshat simbol i Kalabrisë përse i përket emigrimit.

Në këtë punim ne do të fokusohemi në disa elementë që kanë

të bëjnë me aspekte të veprës së Abates "Gjermanezët" pasi gjykojmë se këto gjurmime përbëjnë një bazë të shëndoshë për formimin e tij si shkrimtar i letërsisë së emigracionit.

Fjalë kyçe: *Karmine Abate, gjurmime socio-antropologjike, emigracion, komunitet arbëresh, Karfici (Kalabri)*

Shkrimtari i sotëm modern Karmine Abate⁴⁸ është sot një nga zërat më të fuqishëm të letërsisë italiane të emigrimit. Vepra e tij letrare merr një vëmendje të veçantë nga kritika.

Abate është një arbëresh i lindur në Karfici, fshat në Kalabri, ku ende sot jeton një komunitet pasardhës i emigrantëve shqiptarë të cilët u zhvendosën në Itali në fillimet e

⁴⁸ Abate Karmine (1954) ka lindur në Karfici (Krotone) në një familje me origjinë arbëreshe. Një nga shkrimtarët më në zë të letërsisë së emigrimit në Itali në ditët e sotme. Autori mjaft romaneve e fitues i disa çmimeve prestigjioze letrare në Itali. Dëshmi janë shumë çmime letrare të fituara si Corrado Alvaro". "Çmimi Vittorini" dhe "Çmimin e lexuesve të Bibliotekave të Romës", "Çmimin Ndërkombëtar Fenice Europa" etj.

⁴⁷ Titulli i veprës në italisht "I Germanesi: storia e vita di una comunità calabrese e dei suoi emigranti"; Titulli në gjermanisht *Die Germanesi*, (bashkëautore Meike Behrmann)

shekullit të gjashtëmbëdhjetë. Abate u lind dhe u rrit mes traditave të Arbërisë, duke pasur si gjuhë mëmë arbërishten. Gjuhën dhe kulturën italiane në shkollë, e cila do të bëhej më pas edhe gjuha e tij letrare, ai e studioi në shkollë. Në esenë "Due mondi" Abate shkruan:

"... Kur shkova në shkollë isha i bindur se duhet të mësoja gjuhen napolitane, jo italiane, sepse dëgjoja babanë tim në mëngjes, kur rruhej të këndonte këngë napolitane; pastaj në vendin tim në atë kohë vinin "teatristët" që luanin pjesë teatrale dhe shfaqe cirku dhe ishin, rastësisht, gjithmonë napoletanë; të njëjtët tregtarë të cilët shisnin mallrat e tyre të mbetura, ishin gjithmonë napoletan. Unë kam qenë edhe shumë i lumtur për këtë fakt, sepse gjuha napoletane, siç e dini edhe ju, është një gjuhë shumë harmonike, muzikore (nuk është një rastësi që këngët "italiane" më të njohura jashtë vendit janë napoletane, që nga "O sole mio") ... Edhe unë gjithashtu ditët e para të shkollës i kam jetuar si një fëmijë i huaj i detyruar të zhvishet nga gjuha amtare dhe të mësoj një gjuhë që në njëfarë mënyre më shkonte për shtat, d.m.th. gjuhën italiane. Më vonë, për ironi të fatit, unë u bëra një mësues i gjuhës italiane."⁴⁹

Eksperiencën e migrimit Abate e përjeton që në moshë të re. Ishte vetëm 16 vjeç kur shkoi të punonte

përkohësisht në një fabrikë në Hamburg, aty ku jetonte e punonte edhe babai i tij.

Pas diplomimit në Letërsi në Universitetin e Barit, Abate emigron në Gjermani ku punoi si mësues për fëmijët e emigrantëve atje. Në Gjermani provoi në lëkurën e tij vështirësitë e integritit, provoi padrejtësitë, njohu nga afër emigrantët duke punuar e jetuar siç e përmend në disa intervista "me këmbë në veri, me kokë në jug, duke ëndërruar kthimin". Në esenë "Në këtë vend e diku tjetër"⁵⁰, Karmine Abate shtronte pyetjen se për cilën arsye vetëm pak autorë italianë kishin shkruar aq pak për një ndër fenomenet më të përhapur, e më të rëndësishëm për shoqërinë italiane të kohës: për emigrimin. Disa studiues mjaftoheshin me dhënie shifrash e teori abstrakte. Flitej vetëm për shkaqe e pasoja të përgjithshme të emigrimit. E kjo konsiderohej nga Abate një "padrejtësi". Ajo çka ndjente e mendonte se duhet të bënte Abate ishte të shkruhej për njerëzit dhe problemet e tyre.

Këtu i lindi ideja për të shkruar një studim social- antropologjik për emigrantët e Karficit. Pas katër vite gjurmime, me punën e tij të frytshme dhe aftësitë e tij si studiues e njohës i traditave të vendit të tij, Abate e nxjerr në dritë studimin "*Gjermanezët*"⁵¹,

⁵⁰ Titulli në italisht Abate, C. "In questa terra altrove" (1987)

⁵¹ Figura e migruesit në Gjermani mori emrin e gjermanezit.

⁴⁹ Abate "Due Mondi"

<http://digilander.libero.it/vocidalsilenzio/attiabate.htm>.

historia dhe jeta e komunitetit kalabrez dhe emigrantëve të tij"(1984), studim të cilin e kuroi sociologia gjermane Meike Behrmann. Ky punim përbën një hap themelor për autorët. Ai e hedh vështrimin në dramën shoqërore e psikologjike të komunitetit kalabrez të emigrantëve në Gjermani. Pa rënë në retorikë por me realizëm në vepër analizohet mikrokozmosi shoqëror, njerëzit e fshatit të origjinës, ndikimi i emigracionit në jetën shoqërore. Ja si shprehet Abate për këtë vepër:

« Ishte një punë e rëndësishme e cila më ka lejuar ti shoh në një këndvështrim të ri vendet e mia të origjinës. Kam mundur të bashkoj vështrimin tim të "brendshëm" me atë të dikujt që ka një vështrim nga "jashtë". Lindi tek unë kështu një "vështrim i dyfishtë" i cili më ka ndihmuar të shkruaj romanet e mi të mëvonshëm."

Me një vështrim european Abate vërteton mikrokozmosin e Karficit nëpërmjet historive të familjeve të thjeshta. Ky këndvështrim i ri i Abates, është frut i bashkëpunimit të tij me sociologun gjermane. Në këtë detyrë të suksesshme Abate ishte syri i "brendshëm", Meike Behrmann ishte syri "i jashtëm". Pra, falë kontakteve me histori njerëzore të realizuara nga intervistat e Abates, e falë analizës së ftohtë e gjyqimit objektiv të sociologes Meike Behrmann, u realizua një punim dinamik i cili evitonte analizat emocionale, retorikën dhe "viktimizmin".

Metoda e studimit të veprës ishin vëzhgimet e hollësishme dhe intervistat e drejtëprdrejta me gjermanezët, një metodë empirike por që e ka ndihmuar Abaten edhe në veprimtari të tij si shkrimtar.

Me një hyrje mbi origjinën feudale të Karficit, Abate na fut në historinë arbëreshe: ata vijnë në brigjet e Italisë jugore gjatë tre shekujve, duke nisur nga katërqinta, fillimisht si ushtarë të ardhur në ndihmë të mbretit të Napolit Alfonso i Aragonës kundër feudalëve kryengritës, dhe më pas si refugjatë, në periudha të ndryshme migruese, për ti shpëtuar pushtimit osman.

Studimi fillimisht përqendrohet tek sistemi latifondist i Karficit feudal midis dy shekujve. Krahasohet tokëpunuesi si "një figurë autonome, midis fshatarit dhe punëtorit të krahut".⁵²

Në vazhdim Abate ndalet në flukset emigruese të karficientëve drejt vendeve të tjera. Fluksi i parë emigrues nga Karfici ndodhi midis 1905 dhe 1912. Ata që emigronin ktheheshin në fshat ("më fatlumët") pas 3–5 vitesh, duke sjellë pako të mëdha plot me dhurata për t'ua dhuruar jo vetëm të afërmëve por edhe miqve e të njohurve. Ky imazh do të jetë i zakonshëm më pas në romanet e shkrimtarit nga Karfici. Më 1926 ky fshat u vendos nën kontrollin e Pietro Fedele Ricuto, i cili bleu pothuaj të gjitha tokat duke i dhënë kështu një aset feudal fshatit. Kjo figurë foddulle i cili të "kujtonte

⁵² Carmine Abate " Gjermanezët cit. . fq.30.

Don Kaloxhero me kujtesë lampeduziane”⁵³ do të gjejë vend në romanet e Abate-s me emra të ndryshëm. Sistemi fiskal i vendosur nga “Don-i” i ri, që ndërkaq ishte bërë edhe kryetar i bashkisë, rëndoi mbi ekulibrin ekonomik të familjeve karficiote, të cilat, të keqtrajtuara, nga metodat fashiste të Ricotit kërkuan nëpërmjet një peticioni shkarkimin e tij.

Në vepër ndërthuren aspekte të evoluimit në vite të komunitetit karficiot në Karfici. Në periudhën e pas luftës së dytë Boterore karficiotët në shumicë iu bashkangjitën partisë komuniste, dhe në fakt Karfici u mbiquajt Moska e vogël. I konsideruar si elektorat bastion i majtë me kalimin e viteve Karfici ndryshoi edhe politikisht E bashkë me ndryshimet politike ndryshoi edhe ekonomia: u rrit pavarësia e administrimit publik, filloi të rritej sektori i ndërtimit e të reduktohej artizanati. Filloi zgjerimi dhe sistemimi urbanistik i fshatit ku bien në sy shtëpitë e reja të ndërtuara nga brezi i ri. Më 1958 Karfici prodhoi një proces të madh e të ri migrues. Mungesa e punës e shtyu brezin e ri të burrave përtej kufijve italianë për arritur nevojën e stabilitetit ekonomik. Ata që e ushqyen këtë fluks migrues ishin ata që kishin dëshirë të kishin familje dhe si pasojë nevojën për të pasur një copë tokë e cila do të kënaqte aspiratën e tyre. Vendmbërritjet e para ishin minierat e qymyrit në Francë, por kushtet e këqija të punës, të cilës i bashkohej edhe përqindja e lartë

helmuese e minierave, i detyruan karficiotët që të zgjidhnin Republikën Federale Gjermane. Qytetet në të cilat u vendosën dhe akoma rezultojnë se banojnë shumë bashkëqytetarë të Abates, ishin Ludwighafen, Remscheid, Villingen, Hamburg, Bielefeld e Hainburg. Të paktën duke u nisur nga fundi i viteve 60, emigrimi për punë u bë një ndër faktorët më të rëndësishëm strukturorë të Karficit dhe zë vënd në vetëdijen e banorve si diçka që “është pjesë e jetës”

“Shtëpia e germanesit është një vend ku figura e babait është e pranishme vetëm në fotografinë e varur në kuzhinë, gratë në më të shumtat e rasteve “pothuajse gjithmonë kanë një shkallë arsimimi më të ulët se ajo e arritur nga meshkujt, madje edhe brenda të njëjtës familje, dhe gjyshërit që ndajnë me to muret e shtëpisë, janë sigurisht të kapur pas të kaluarës, me një sy në traditat rurale dhe tjetrin në rrugëtimin arbëresh”.

Me kalimin e viteve emigrimi mori këndvështrime kulturore dhe u imponua si një zgjidhje parësore për tu larguar nga varfëria, aq shumë sa kush nuk donte të migronte konsiderohej si nivel i vagabondëve dhe përtacëve. Nisja drejt vendeve të tjera europiane nuk ishte më vetëm një arsye për të përmirësuar asetin e vet ekonomik, por ndërtohej kështu edhe respekti, edhe vlerësimi nga të tjerët, ndryshe nga ata që vendosnin të punonin në tokën e vet. Figura e migruesit në Gjermani mori emrin e gjermanezit.

⁵³ Carmine Abate “ Gjermanezët , cit. fq.37

Figura e gjermanezit, është ajo e takimit midis tre kulturave, ajo njëkohësisht përfaqëson të shkuarën pra historinë arbëreshe, të tashmen, e mishëruar nga Italia, dhe në fund të ardhmen që flet gjermanisht, shpresën ekonomike e mirëqënien.

“Në gjeografinë e shpirtit, gjermanezi i merr me vete këto toka, me peisazhet e tyre, erërat e tyre, me gjuhët e tyre. I përzien, i do, i urren, i thërret, u mbledh copat dhe nxjerr një diçka të re, me një instikt të ri i ushqyer nga një frymëmarrje e ndryshme, i bërë nga takimi, udhëtimi, tjetër”.⁵⁴

Pesha e ekonomike e gjermanezit brenda komunitetit të Karfici-t iu rri dhe në shkallën shoqërore ai arriti të zinte vendet e para. Qëllimi kryesor i gjermanezëve ishte ndërtimi i një shtëpie. Shtëpia ishte siguria, stabiliteti, familja, e ardhmja. Kjo solli bumin ndërtimor të viteve gjashtëdhjetë dhe shtatëdhjetë, falë të cilës u rrit punësimi në shumë firma ndërtimi vendase.

“Shtëpia në pronësi në Carfizzi – qëllimi kryesor i punës dhe kursimeve të emigrimit – përfaqëson simbolin e materializuar të lidhjes së të ashtuquajturve gjermanezë me fshatin. Ajo dëshmon vullnetin e tyre për të rihyrë në fshat dhe praninë e tyre të paktën simbolike, në periudhat e mungesës fizike. Shtëpia mishëron manifestimin e prekshëm, të vetvetes dhe mbi të gjitha të tjerët, të arritjes

së tyre dhe të përmirësimit të gjendjes së tyre ekonomike dhe të statusit social”.⁵⁵

Në kapitullin e katërt Abate thëllon dinamikën e jetës në fshat të cilat kujtohen kështu nga shkrimtari.

“Një fshat... është një sistem shoqëror i veçantë, një konfigurim specifik që përcaktohet nga një ndërvartësi e theksuar e pjestarëve të saj e që ndikon në mënyrë vendimtare zhvillimin e personalitetit dhe sjelljen e pjestarëve të saj.”

Në familje vendimet merren nga burrat. Burri është “ruajtësi më i madh i nderit të familjes”. Gruaja, akoma e pa emancipuar, kryhen detyrat më të përlura por sigurisht jo të parëndësishme, si punët e shtëpisë. Nëse burrat janë të detyruar të emigrojnë, gratë kanë detyrën jo të thjeshtë të merren totalisht me familjen, duke punuar herë pas here dhe në fusha, në mbledhjen e rrushit dhe të ullirit.

Karakteristika të tjera i japin fshatit një atmosferë të veçantë: ndihma reciproke, dhembshuria, mikëpritja, por dhe kurioziteti, lakmia, zënkat dhe thashethemet. Abate merr në shqyrtim zakonet e ndryshme të qytetarëve të Karfici-t; solidaritetin e fqinjësisë, domethënë lidhjet më të afërta që krijohen midis banorëve të të njëjtës rrugë; socializimin dhe mikëpritjen, si ti ofrosh diçka për të pirë dhe për të

⁵⁴ Intervistë e Abates.

⁵⁵ Abate “I germanesi” cit. fq. 182

ngrënë vazhdimisht mikut, i cili nuk mund në asnjë mënyrë ti thotë jo ftesës, sepse do ishte një vepër e pahijshme; marrëdhëniet familjare, në të cilat mbizotëron figura prej graniti e burrit ndaj të cilit të gjithë janë të bindur; shkëmbimi i lules, një gjest tradicional me anë të së cilit, duke i dhuruar një karafil të kuq një miku/e në 24 Qershor, bëhesh zyrtarisht dhe me jetë bashkëshkurt. Rëndësi të veçantë ka martesja, pa të cilën je i tallur nga shoqëria.

Karfici është vendi në të cilin shekuj më parë u vendosën disa komunitete shqiptare. Takimi me kulturën italiane i dha jetë kulturës arbëreshe, e cila akoma është e pranishme në vend me traditat e saja, falë edhe punës së vërtetë për ruajtjen kulturore.

Karficiotët e vjetër tregojnë që gjyshërit e tyre, me rastin e panairit tradicional bujqësor të Ciro Marina, ndalonin gjatë në plazhin ku kishin zbritur paraardhësit e tyre. Një puthje simbolike bregut të detit Jon dhe këngët e dedikuara mëmëdheut të largët, janë pjesë e një ceremonie që shpreh një lidhje të fortë ndjenjash kundrejt vendeve nga ku paraardhësit e tyre kishin qënë të detyruar të braktisnin për të mos iu nënshtruar pushtimit osman.

Gjuha arbëreshe gjatë kohës ka pësuar devijime të dukshme. Në të gjitha familjet karficiole flitet gjuha arbëreshe. Para ardhjes së televizorit në Karfici, fëmijët fillonin ta mësonin italishten vetëm në moshën gjashtë vjeçare kur fillonin shkollën.

Kjo vepër ka rezultuar themelore për shkrimtarin. Ajo i ka dhënë mundësinë atij ti shohë gjërat në një këndvështrim të shumëfishtë. E për më tepër 100 intervistat që ai ka kryer janë një pikënisje e mirë e një burim i pashtershëm personazhesh e karakteresh. Interesante është përgjigjia që një arbëresh dha kur u pyet nga Carmine Abate rreth origjinës së vet shqiptare.

“Ne jemi një popull, një mënyrë për të ndier gjërat, fenomenet, marrëdhëniet që është komplet ndryshe nga mënyra e të ndjerit të italishtes. Është mënyra e cila ndihet miqësia, të ndihesh burrin me më respekt, me më konsideratë se e ka italishtja. Është tipike e traditës sonë të ndjesh mikëpritjen, që për ne ka një vlerë, një vlerë pothuaj homerike. Kemi zhvilluar ndjesinë ndaj vdekjes, ndjesinë fetare ndaj çdo fenomeni. I ndjejnë në gjak disa gjëra, nuk i jetojmë në nivel trunor, ftohtë. Për ne rënia e një rrufeje, ose rënia në një greminë e një gomari, kanë akoma kuptimin e një drame, të diçkaje përtej të zakonshmes.”⁵⁶

Fill pas eksperiencës së parë të gjermanezëve Abate fillon të shkruajë në italisht ciklin e Horë-s. Frymëzimi është Karfici e njerëzit e tij.

Me “Gjermanezët” Abate ka vendosur gurin mbi të cilin ndërtoi tërë veprën e tij. Para se t’i lërë vendin rrëfimit ai ndjeu nevojën për të vënë përpara lexuesve të tij vendet e

⁵⁶ Carmine Abate- Gjermanezët. Cit. fq. 56

fëmijërisë së tij, historinë dhe traditat e Carfizzi nëpërmjet një studimi socio-antropologjik të funksionit të vërtetë edukativ. Pasi përfitoi këtë, vepra kalon në një nivel rrëfyes nëpërmjet romaneve të cilat janë vlerësuar tashmë nga kritika dhe lexuesit.

Emigracioni sot është një nga temat më të mëdha të trajtuara nga Abate në të gjitha veprat e tij. Fenomeni i emigrimit formohet në ekzistencën e Abate-s në dy kushte të ndryshme. Nga e kaluara ngrihen hije të një eksodi të dhimbshëm të popullit arbëresh, ndërsa në të tashmen emigrimi shihet si burim i mirëqënies ekonomike pasurimit kulturor të bashkëqytetarëve të tij në vende të tjera europiane. Në këto dy kohë dhe në këto dy "udhëtime", njëri i një populli, tjetri fillimisht individual dhe pastaj kolektiv, veçohet vepra e

Karmine Abate, e cila përpiqet nga njëra anë të rizbulojë dhe të ruajë një kulturë që është drejt humbjes, nga ana tjetër të dëshmojë një migrim të ri i kushtëzuar nga një nevoja e kushte të reja ekonomike e kulturore.

I ndodhur midis gjuhëve dhe kulturave, shkrimtari karficiot është sot bartësi i të ndryshmes dhe dëshmitar i një fenomeni të natyrshëm për popullin arbëresh dhe shumë i nevojshëm për njerëzit e Jugut në Itali.

Duhet theksuar se mbas 22 vjetësh ky studim i Abates mbetet shumë aktual . Nga Kalabria dhe Italia e Jugut vazhdon emigrimi drejt Gjermanisë e vendeve të tjera. Fshatra si Karfici janë shumë pak të populluara. Emigrantët e rinj ngelen po ata karaktere të guximshëm, bartësit e kulturave të tyre në realitetin shumëkulturor të Europës sot.

Referime bibliografike

Abate, C. (1991). *Il ballo tondo*. Genova: Marietti.

Abate, C. (1996). *La moto di Scanderbeg*. Milano: Mondadori.

Abate, C. Behrmann Meike "I germanesi. Storia e vita di una comunità calabrese e dei suoi emigranti", Cosenza, pellegrini editore, Biblioteca Emigrazione, 1986.

Abate, C. " In questa terra altrove" *Testi letterari di emigranti italiani in*

Germania , nga Tullio De Mauro, Biblioteca e Emigracionit (1987)

Altimari, F (2016), *Urat e Arbërit, botues: "Naimi"*.

Benedetta Mannino , " Per una inter-letteratura degli italiani in Germania (1964-2009)", 362

<http://www.frank-timme.de/verlag/verlagsprogramm/buch/verlagsprogramm/bd-1-benedetta-mannino-per-una-inter-letteratura-degli-italiani-in-germania-1964-2009/backPID/sanssouci-forschungen-zur-romanistik.html>

Ellero, E. (2010). *Letteratura migrante in Italia. Lingua nostra e oltre*, 2010, n. 3, 4–12.

Eller Franca, Una lingua multiculturale, Intervista a Carmine Abate, «L'Adige», 23.01. 2001

<http://www.carmineabate.net/lingua.htm>.

Gnisci, A. (2003). *Creolizzare l'Europa*. Roma: Meltemi.

CIVILIZIMET

Msc. Kosovar Alija

Universitetin i Prishtinës "Hasan Prishtina"
kosovaralija2013@gmail.com

Abstrakt

Të gjitha civilizimet dhe kulturat kanë evoluar në periudha të ndryshme kohore, dhe e gjitha kjo është një realitet në histori, i cili bartet dora-dorës tek popujt e ndryshëm që dynden për qark hartës së madhe gjeografike. Në çdo periudhëshpirti i sendërtimit të një civilizimi gjëndërohet dhe trashëgohet në një popull, i cili bëhet udhërrëfyes i kohës së vet, duke mbajtur në vete vulën e civilizimit dhe të mençurisë derisa ai vjetërsohet, vdes dhe ia dorëzon vulën e tij një populli të ri. Në këtë trajtim, do të bëjmë krahasim të kulturave etnike me ato universale, dhe rëndësinë e tyre, me çka dallohet një popull prej një populli tjetër.

Në këtë kontekst, ky punim sjell një vështrim kronologjik se a u

zhvilluan paralelisht civilizimet me instucionalizimin e robërisë që të ashtuquajturit popuj superiorë nga puna fizike e robërve, krijuan vepra kolosale artistike. Do të trajtojmë identitetin civilizues dhe shqiptarët në periudhën e Rilindjes Kombëtare, si një perceptim krejtësishtperëndimor.

Nëmarrëdhëniet midis besimeve në botë që kërkojnë qasje dhe trajtime të hollësishme për rëndësinë që kanë, dhe specifikat e veçanta. Teza e Samuel Hantingtonit se shekulli XXI do të jetë shekulli i përplasjesëqytetërimeve ka zgjuar dhe vazhdon të zgjojë interesimgjithnjë e më shumë dhe duhet të trajtohet si një realitet.

Fjalë kyçe:*Përplasje qytetërimesh, popuj superior, popuj inferior, identitet civilizues, vepra artistike.*

Civilizimi dhe kultura universale

Të gjitha civilizime kanë karakteristika të përbashkëta, pasi në çdo periudhë historike njeriu posedon një kulturë dhe një civilizim, qe kanë evoluar prej ndonjë kulture dhe civilizimi të mëparshëm. Për shembull, kultura dhe civilizimi i Mesopotamisë

dhe i Persisë arritën kulminacionin e tyre, dhe më në fund u zhdukën. Nga Mesopotamia, ajo shkoi në Kretë dhe në Greqi, pastaj pati zhvillim të mëtejshëm në Romë, në botën Islamike, në Mesjetë u kthye në Perëndim, dhe më në fund erdhi dhe e pasuroi shekullin tonë. Nëse përpikëmitë japim një interpretim të kulturës dhe të civilizimit nga

pikëpamja universale, do të shohim së
ato i përmbajnë arritjet dhe krijimet e
akumuluar nga gjenerata të ndryshme,
duke i ndihmuar kështu njerëzimit,
qëtëpërparoj nga
njëekzistencënomadikenënjëepokëtë
re, qëshënon ngritjen e njeriut nga një
nivel mëtëulëtnënjë civilizim
mëtëlartë. Ky interpretim i bënë të
pakuptimta civilizimet dhe kulturat
perëndimore, lindore, indiane, kineze,
greke dhe romake.

Një definicion thotë se
civilizimi dhe kultura, janë shuma e
akumulimeve materiale dhe shpirtërore
tënjerëzisë. Definicioni i dytëthotë se,
kultura dhe civilizimi janë rezultatet
materiale dhe shpirtërore,
tënjëshoqërie dhe tënjë populli
tëveçantë. Qëtë dyja këto definicione i
përmbajnë dy lloje kulturash dhe
civilizimesh: njëra është universale,
kurse tjetra etnike⁵⁷.

Nëse e analizojmë kulturën dhe
civilizimin nga pikëpamja etnike ashtu
siç bën edhe Spengleri, lirisht mund të
themi se kultura dhe civilizimi i sotëm
kanëmarrë shumë nga kultura
perëndimore. Për arsye se Perëndimi i
kristalizon⁵⁸ ndjenjat e tij,
karakteristikat e popujve, pikëpamjet
dhe mendimet për modele të caktuara
kulturore, përveç asaj edhe ia imponon
edhe ato të vetat popujve dhe shteteve

të tjera. Aime Cwsaire beson se
civilizimi nuk mund të monopolizohet,
qe d.m.th. ekziston vetëm një dhe e
kanë një emërues të përbashkët. Ai në
realitet paraqet një mori investimesh
dhe përvojash njerëzore në periudha të
ndryshme kohore⁵⁹. Kultura
nëanëntjetëpërmban manifestim dhe
karakteristika tënjë populli tëveçantë,
me çka dallohet një popull prej një
populli tjetër. Aime Cwsaire mendon se
kultura është aspekti etnik i civilizimit,
kurse civilizimi është aspekti gjeneral i
kulturës.

Në realitet, civilizimi u zhvillua
paralelisht me institucionalizimin e
robërisë. Përse? Robëria i shpëtoitë
ashtuquajturit popuj superior dhe
intelektualë nga puna fizike, nga hapja
gropave dhe nga shumëpunëtë tjera
shtazore, duke u dhënë mundësi
qëmëtepërtë koncentrohen nëfuqitë e
tyre mendore. Robërit, duke kryer punë
fizike (manuale) u lejuan tëbardhëve,
racësuperiore tëzhvillojnë mendjen
dhe shpirtin e tyre, tëkrijojnë religjione
tëmëdha, tëkrijojnëvepra kolosale
artistike, tëshkruajnë poezi dashuri
edheetikë, t'ishtojnë edhe pak shije të
rafinuar kulturës njerëzore dhe të
shpikin filozofi të ndryshme dhe
civilizime të mëdha. Pra këto janë
produkt i luftës mundimplote qëkanë
bërëshumë popuj gjatë historisë.

Kulturës i përket njeriu,
filozofia, arti, poezia, morali, besimet.
Civilizimit i përket shteti, shkenca,

⁵⁷James W. Rawley, Dialogu në mes
qytetërimeve (DialogueamongCivilizations,
The

InternationalSymposiumonDialogueamongCul
turesandCivilizations, Sana'a, Yemen, 10 to 11
Februar 2004), fq. 65.

⁵⁸Institucionalizmi(shkrirja) e elementeve të
ndryshme kulturore.

⁵⁹Cwsaire, Aime, Letër për MauriceThores
(Letter to MauriceThorez), (Paris 1957),
PresenceAfricane, fq.7.

qytetet, teknikat. Instrumentet e tij janë mendimi, ligjërimi, alfabeti. Kultura dhe Civilizimi kanë atë raport sikur qiellorja me tokësoren, sikur *CivitasDieCivitas*.

Njëra është dramë, tjetra utopi⁶⁰. Në anë të tjetër civilizimi është universal, unë mund të jem iranien apo musliman, por mund të mendoj si në lindje, të vesh kravatën, të vesh tesha të përndim, të ha ushqim të përndim, të vozis automjetet evropiane dhe nëndërkohë, të kem pikëpamje lindore dhe botëkuptime Islame.

Në shekullin XX, mes etikës dhe disiplinave filozofike vërehen tri rryma: Së pari, me zhvillimin e filozofisë analitike u rrit ndjeshmëria në fushën e etikës sidomos në SHBA dhe në Britaninë e Madhe. Filozofia analitike bashkon një grup-metodash filozofike që përqendrohen në argumentin e detajuar, duke drejtuar vëmendjen ndaj semantikës, përdorimi i logjikës klasike dhe atyre jo-klasike. Së dyti, përfaqësuesit e filozofisë ekzistencialiste besonin se mendimi filozofik fillon me subjektin njerëzor, jo thjesht me subjektin që mendon, por individin njerëzor që vepron, ndjen, jeton. Në ekzistencializëm pika fillestare e individit karakterizohet nga e ashtuquajtura "sjellja ekzistenciale" ose ndjenja e mos-orientimit dhe konfuzionit përparnjë bote pa kuptim. Së treti, filozofia fenomenologjike i mëshon

mëshumëtëdhënave konkretetëpërvijës morale. Fenomenologjia, ishte njëpërpjekjepërtë vendosur bazat përkonsiderimin e strukturës përvijavetëvetëdijshmenëpërgjithësi⁶¹.

Sociologë të ndryshëm evropian dhe disa themelues të shkollave të ndryshme të menduarit, i kushtuan kujdes të posaçëm fjalës kulturë. Për shembull, Morris Dobre edhe Oswald Spengler mendojnë se kultura është struktura primare e shoqërisë njerëzore. Veçanërisht, Spengleri themeloi shkollën e tij "kulturalizmi" ai besonte se jeta shoqërore, aktiviteti dhe vdekja varen drejtpërdrejt nga kultura. Kështu që, me qëllimin që të ndërmarrin një detyrë apo ekspeditë sociale dhe motivacion në një periudhë të caktuar kohore, liderët dhe strukturat e tjera të ngritura të shoqërisë, duhet të marrin pjesë në renovimin apo restaurimin kulturor.

Qysh kur fjala "kulturë" e fitoi vlerën që e meritonte, ajo u bë një element mjaft i ndjeshëm, e si pasojë u bë objekt i studimeve të shkencave sociologjike dhe civile. Secili filloi të jap interpretimin e vet të kësaj fjale, kështu që në fund ajo u aktualizua me përmasa të gjera në shkencat e sociologjisë, të psikologjisë dhe të historisë u krijuan dy degë të posaçme: antropologjia kulturore dhe historia e evolucionit kulturor, posaçërisht në SHBA.

⁶⁰Hamdi Njuhiu, Kultura vs civilizimi, (Gazeta Ipaktur. 1, 15 nëntor 2009), fq. 8.

⁶¹Stumpf, S. Filozofia, histori dhe probleme, (Botimet Toena, Tiranë. 2000), fq. 60.

Është me rëndësitëpërmendet fakti se shqiptaretpërmë se dy shekuj (që nga periudha e njohur si Rilindje Kombëtare), nëpërpjekjetpërtë konsoliduar radhët e vetëdijenkombëtare, të shkallmuar nga pushtimi i egër turk, nërrugëtiminpër çlirim kombëtar dhe identitet civilizues (Rilindësit e mëdhenj) proklamuan njëformulëtë unitetit , nëformëpoetike, e cila qe bërëparadigmë , model për besimet ndërsqiptarë : “Feja e shqiptarëveështë shqiptaria” (PashkoVasës). Kjo formulë ka ndikuar në forcimin e identitetit shqiptar, brenda përkatësisëperëndimore dhe nëtënjëjtënkohë ka ndihmuar në largimin apo edhe zbutjen e diferencave qoftë religjioze, qoftë kulturore tëkohës⁶².Në të vërtetë kjo formulënjëkohëqe shndërruanëudhërrëfyese.

Nësensin e këtij mendimi ështëformësuar edhe njëkulturë e tërë tek ne. Kësisojjanë mënjanuar mundësitëpërtë “shpërthyer”diversitetet fetare.Ç’është e vërteta religjioni i “ardhur” asnjëherë nuk influençoi dimensionet kulturore, ngase kujtesa dhe vetëdija nacionale, nëtërisimbetëntëpërkushtuaradenjësisht t ndaj kulturës dhe vlerave civilizuese perëndimore, andaj thirrja e rilindëseve ishte perceptim krejtësisht perëndimor.

Është fakt i pakontestueshëm se orientimi i shqiptarëvepër ofrim dhe

integrim në vlerat perëndimore, mbetet shekullor. Fatkeqësisht më shumë se gjithë popujt evropian shqiptarët për shekuj jetuan të shkëputur nga Evropa për shkak të konfrontimit me ideologji, kultura dhe orientime tjera që na u vërsulën⁶³. Nuk duhet të inkurajohen diskurse ideologjike të integritit që interpretojnë çështjen në fjalë, sipas apetiteve të ulëta, naive e primitive, që e shmangin thelbin e integritit në familjen Perëndimore, qe nënkupton një shkëputje nga mendësia stereotipe e të menduarit shabllonik të huaj; nga mentaliteti që në vend të punës ka fjalët, në vend të tolerancës kultivon intolerancën dhe arrogancën, në vend të bashkëpunimit vë në pah individualizmin dhe shpirtin egoist, në vend të kreativitetit shfrytëzon imitimin⁶⁴.

Teza e SamuelHantingtonit se shekulli XXI do të jetë shekulli i përplasjes së qytetërimeve, e pranuar tërësishtapo pjesërisht nuk mund të injorohet. Ka kohë qe diçka e rëndësishme po ndodhnë botën tonë, diçka qe vëmendjes sonë për kohë të gjatë i ka shpëtuar. Do të quhet përplasje ose jo e qytetërimeve, do të cilësohet katastrofë e pashmangshme ose e shmangshme, kjo është vështirë të parashikohet.Rrjedhimisht miliona e miliona njerëz kudo nëbotëkanë bashkuar mendjet, pasionin dhe

⁶²NicholasPano, Feja nëShqipëri: trashëgimia e epokës komuniste, Fetë dhe Civilizimet nëMijëvjeçarin e ri – Rasti i Shqipërisë, Konferenca Ndërkombëtare, (Tiranë, 14-15 nëntor 2003), fq. 150.

⁶³HuriTeufik, Filozofia e mendimit politik (nga Platoni), (botimi nëgjuhën shqipe, shtëpia botuese Anglo-Egjiptiane, Kajro1999), fq. 100.

⁶⁴Dr. UilliamDraper, Historia e Zhvillimit Intelktual të Evropës, (Tiranë, 2009), fq. 85.

vullnetet e tyre për t'i dalë përpara së keqes⁶⁵.

Si përfundimmund të themi se Civilizimi është përcjellë natyrshëm te qytetërimi evropian, duke marrë karakter universal dhe duke kapërcyer të gjitha fazat fillestare të evolucionit. Kështu, mund të thuhet se në themelet e civilizimit evropian apo perëndimor ka mjaftë aspekte të rëndësishme ku është i pranishëm ndikimi me shumë vlerë i civilizimeve dhe kulturave të ndryshme. Shumë njerëz nuk dinë ose nuk duan të bëjnë dallimin midis kulturës dhe civilizimit. Ata keqkuptojnë dhe keqinterpretojnë mendimet e tyre kur janë pyetje këto dy koncepte mjaft të rëndësishme për vet shoqërinë njerëzore. Nuk duan ose nuk dinë, është një element i cili duhet të kihet parasysh gjithmonë.

Njerëzit gjatë historisë së veprimtarisë së tyre në shoqëri shpesh herë dinë edhe të duken se nuk dinë, ndërsa në fakt dinë shumë gjëra dhe shumë veprime, por duan të duken si të tilla. Varet prej pozicionit ose interesit të tyre shoqëror se si ata veprojnë. Disa duken se dinë por në fakt nuk dinë dhe si të tilla dëmtojnë imazhin e vetvetes dhe në këtë mënyrë rrezatojnë mendime shumë të papjekura. Sociologët do të mendonin këto terme vetëm në suaza të raporteve shoqërore, pa përfshirë aty sjelljet, doket, normat dhe mënyrën e të menduarit. Edhe pse këto koncepte duken si të vrazhda dhe të pabaza,

njeriu gjen kahjen ose orientimin e asaj që e quajmë në shpirtërore e tij. Ana materiale nuk mundet të jetë kundërshtim me anën shpirtërore. Përdorja e ana shpirtërore si mbulesë e saj ka anën materiale dhe jo e kundërta, atëherë duhet të zhveshët mendimi dogmatik se mund të ekzistojnë jëra pa tjetrën. Njeriu gjithmonë do të ketë nevojë të ndjej veten mirë, rehatshëm dhe i mbushur plot e përplot emocion.

Raportin ose dallimin midis kulturës dhe civilizimit shumë bukur e sqaron eruditi i mendimit bashkëkohor Alia Izetbegović i cili thotë: "Bartës i kulturës është njeriu, bartës i civilizimit është shoqëria. Caku i kulturës është pushteti mbi veten përmes edukimit; caku i civilizimit është pushteti mbi natyrën përmes shkencës.

Për ne, si edhe për ata para nesh, historia paraqet një përmbledhje të ngjarjeve të kaluara, një proces të pandërprerë që është zhvilluar sipas ligjeve të caktuara dhe të përcaktuara po ashtu edhe një "akumulim" të jetës, një proces të pandërprerë që është zhvilluar sipas ligjeve të caktuara dhe të vdekjes së një shoqërie; e kjo do të thotë se ajo histori përmban edhe një proces të pandërprerë të lindjes, të rritjes, të plakjes e të zhdukjes së një shoqërie, si edhe të lindjes së shoqërive të reja, të cilat do të zëvendësojnë ato të vjetrat. Megjithatë, sipas pikëpamjes "kulturologëve" lidhur me historinë, ajo nuk paraqet asnjë nga fazat e

⁶⁵Pano, Feja në Shqipëri: trashëgimia e epokës komuniste, fq. 150.

lartpërmendura: as akumulimin, as lindjen e as vdekjen (zhdukje) tënjëshoqërie. Ata besojnëse ajo paraqet një studim tëkulturësnerëzorenëtë gjitha periudhat, që nga fillimi, e deri nëditët e sotme⁶⁶.Shtresimet kulturore të një kombi tiparet dhe vetëdija , përcaktojnë dhe politikat institucionale, pasqyrojnë mendësinë institucionale dhe pasqyrojnë ekonominë e çka jo tjetër⁶⁷.

BIBLIOGRAFIA

1. James W. Rawley, Dialogu në mes qytetërimeve (DialogueamongCivilizations, The InternationalSymposiumonDialogueamongCulturesandCivilizations, Sana'a, Yemen, 10 to 11 Februar 2004).
2. Institucionalizmi (shkrirja) e elementeve të ndryshme kulturore.
3. Cwsaire, Aime, Letër për MauriceThores (Letter to MauriceThorez), (Paris 1957), PresenceAfricane.
4. HamdiNjuhiu, Kultura vs civilizimi, (Gazeta Ipakt nr. 1, 15 nëntor 2009).
5. Stumpf, S. Filozofia, histori dhe probleme, (Botimet Toena, Tiranë. 2000).
6. NicholasPano, Feja në Shqipëri: trashëgimia e epokës komuniste, Fetë dhe Civilizimet në Mijëvjeçarin e ri – Rasti i Shqipërisë, Konferenca Ndërkombëtare, (Tiranë, 14-15 nëntor 2003).
7. HuriTeufik, Filozofia e mendimit politik (nga Platoni), (botimi në gjuhën shqipe, shtëpia botuese Anglo-Egjiptiane, Kajro 1999).
8. Dr. UilliamDraper, Historia e Zhvillimit Intelektual të Evropës, (Tiranë, 2009).
9. H. Kisinger, Diplomacia, (Tiranë 1995).

⁶⁶Rawley, Dialogu në mes qytetërimeve), fq.

66.

⁶⁷H. Kisinger, Diplomacia, (Tiranë 1995), fq. 54.

FILOLOGJIA SI SHKENCË NDËRDISIPLINARE, DISA KUPTIME E STUDIME RRETHSAJ

Dr. Edelajda Çepa

Universiteti "Aleksandër Xhuvani", Elbasan

edelajdacenaj@gmail.com

Fjalët kyç: *filologji, studime, tekstologji kritike, ndërdisiplinare, metodë etj.,*

Filologjia është një disiplinë e cila që prej lindjes së saj ka patur në fokus studimin e fjalës, shkrimit, tekstit. Përcaktimi i saj në periudha të ndryshme ka marrë kuptime të ndryshme duke ia zgjeruar apo ngushtuar fushën dhe objektin e studimit. Kuptimi i termit përqëndron vëmendjen mbi studimin e fjalës, por kjo qasje dhe objekti i studimit të filologjisë kanë ndryshuar në rrjedhën e zhvillimeve historike, gjuhësore, letrare, duke u rrekur që standarti i saj shkencor të jetë në zhvillim proporcional me të tjera disiplina simotra.

Termi *filologji* rrjedh prej greqishtes dhe do të thotë *dashuri për fjalën, për diskutimin si edhe përkujdesje ndaj doktrinës*. ... Përgjatë kohës vlera e *filologjisë* ka ndryshuar, dhe kuptimi i saj përfshin eruditizmin, studimin e disiplinave të nevojshme për të kuptuar tekstin e një autori dhe për ta restauruar atë në rastet që ka pësuar dëme të mundshme.⁶⁸

⁶⁸ Il termine "filologia" derivava da una parola greca che in origine significava "amore per la parola, per il discorso"

Pavarësisht se në thelb një dije mbi tekstin, përcaktimet mbi filologjinë si disiplinë i hasim me diferenca asimetrike në vende dhe kultura të ndryshme. Në Shqipëri tradita e studimeve filologjike është relativisht e vonë, krahasuar me fillesat e filologjisë botërore. Një përcaktim dhe një qasje "zyrtare" rreth kësaj shkence është ai lindor, që e sheh filologjinë ekskluzivisht si një dije të përqëndruar vetëm mbi tekstin.

Sipas përshkrimit të fushës semantike të fjalës në *Fjalorin e gjuhës shqipe* të vitit 2006, *filologjia* ngërthen tërësinë e shkencave që studiojnë gjuhën, krijimtarinë letrare të një populli. Më tej, hartuesit e fjalorit përkufizojnë: *Filologjia është një dije historike që ka për synim njohjen e qytetërimeve të kaluara përmes dokumenteve të shkruara që na kanë lënë ato*⁶⁹.

eanche "attenzione scrupolosa alla dottrina". Col tempo il valore di "filologia" è cambiato, e la parola è passata a indicare l'erudizione, lo studio delle discipline necessarie a comprendere il testo di un autore e a restaurarlo quando presentava evidenti guasti. (Luca Carlo Rossi, *Finalità e metodi della filologia*, Venezia 2003, f. 9)

⁶⁹ Shih tek Rexhep Ismajli, *Për studimet filologjike shqipe sot*, botuar në *Studime filologjike shqiptare*, ASHAK, Prishtinë 2007, f. 15

Ky pohim bart në vetvete atë që mund ta quajmë *thelbin e filologjisë tradicionale, si bashkësi e shkencave gjuhësore, historike, etnologjike dhe antropologjike; deri diku e barazuar me albanologjinë*. Por, në anën tjetër, duke përfshirë brenda përkufizimit edhe sjelljen dhe analizimin e të shkuarës përmes ç'ka na vjen e shkruar prej saj, përmes dokumenteve, nuk përjashtohen edhe kuptimet terminologjike europiane të nocionit.

Në Europën Perëndimore fillesat e filologjisë datojnë herët. Zhvillimi i saj ka ardhur në përputhje me kulturat e mëdha apo duke u përshtatur me karakteristikat e periudhave historike përkatëse.

Rreth origjinës së filologjisë në Perëndim janë hasur gjurmë të ndryshme, duke pasur parasysh kuptimet e shumta të kësaj disipline; prej shkruesve dhe gjuhëtarëve të Aleksandrisë në shekullin III p.e.s.; prej humanistëve të Rilindjes dhe ngritjen e një shkence historike; dhe përgjatë Reformacionit, me problemet me kuptimin e fjalës së Perëndisë në një botë ku papritur të gjithë ishin bërë interpretuesit e saj dhe ku kishte lindur nevoja për pasjen e një metodologjie të besueshme për shmangien e transkriptimeve dhe përkthimeve jo profesionale.⁷⁰

⁷⁰ The origins of philology in the West have been variously traced, given the multiple understandings of the discipline: to the editors and grammarians of Alexandria in the third century BC; to the Renaissance humanists and the rise of a historical science; and to the

Kështu, nga studiues e filologë të ndryshëm kemi qasje të ndryshme rreth filologjisë e objektit të saj të studimit. Studiuesi Edward W. Said shprehet se prestigji i filologjisë si një shkencë elitare është përhapur dhe pranuar gjerësisht pothuajse në të gjitha kulturat.

Filologjia si disipline ka fituar një prestigj intelektual dhe shpirtëror thuajse shkencor, në periudha të ndryshme në të gjitha traditat e mëdha kulturore, duke përfshirë edhe traditat arabo-islamike e perëndimore, kultura të cilat e kanë përshtatur këtë disipline me specifikat e tyre.⁷¹

Dokumenti në vetvete nuk është thjesht dëshmia fizike e një burimi, por shumë më tepër se kaq. Ai bart në vetvete dhe sjell për t'u analizuar një proces të tërë para, gjatë dhe pas krijimit të tij, me apo pa lidhje direkte me të, duke u kthyer kështu në një referencë me mjaft vlera dhe përcjellës i mjaft elementëve dhe detajeve të cilat pavarësisht se të analizuar veçmas

Reformation and the problem of understanding the word of God in a world where everyone had suddenly become his own interpreter and needed some kind of secure method in a welter of translations. (Sheldon Pollock, *Future Philology? The Fate of a Soft Science in a Hard World*

⁷¹ Philology ... is a discipline it acquires a quasi-scientific intellectual and spiritual prestige, at various periods in all of the major cultural traditions, including the Western and the Arabic-Islamic traditions, that have framed my own development. (Edward W. Said, *Humanism and democratic criticism*, New York 2004, f. 58)

apo si pjesë e një entiteti më të gjerë, përbëjnë tablonë me qartësinë e përcaktuar specifikisht nga se si dhe se sa filologu, filologët analizojnë tërësinë e detajeve që përcjell ky dokument apo disa të tillë syresh.

Për filologjinë rëndësia parësore e tekstit të dokumentit të shkruar është thelbësore, po aq sa ç'janë procedurat që i lejojnë filologut të provojë origjinalitetin dhe vërtetueshmërinë e veprës dhe shtysat që e çojnë drejt objektivit kryesor që është përgatitja e tekstit kritik të veprave. Filologu fillimisht nuk do të merakosej të interpretojë një vepër letrare për të zbuluar nëse është artistikisht e arrirë ose jo. Filologut i intereson jeta e autorit, konteksti kulturor, shtysat, historia e librit, teknikat tipografike, lloji i letrës, boja, stili, gjuha, botimi, kopjet, transmetimi i varianteve përbëjnë faza këto që duhet të përshkojë filologu para se të nisë punën me tekstin kritik dhe më së fundi teksti burimor, që shenjon vullnetin e fundëm të autorit⁷².

Ndërkaq, Në një zhvendosje prej Lindjes në Perëndim e anasjelltas, ndeshemi me kuptime të ndryshme për filologjinë, apo aspekte të veçanta të saj, në kohë të ndryshme.

Studiuesi Matteo Mandala pohon se në *Europën Lindore janë përvijuar dy konceptime të ndryshme. I pari përgjithësisht i njëjtë me konceptimin perëndimor, dëshmohet nga studimet dhe punimet filologjike që u botuan në Shqipëri gjatë viteve 30-të të shekullit të shkuar. Më tej ai përforcon idenë e dallimeve thelbësore e parimore mes filologjisë Perëndimore dhe asaj Lindore:*

Dallimi mes konceptimit Lindor dhe Perëndimor nuk është thjesht një dallim semantik mes një kuptimi më të ngushtë dhe tjetrit më të gjërë të termit, por kemi të bëjmë me një dallim së pari ideologjik dhe së dyti epistemologjik.⁷³

Luca Carlo Rossi në një shtjellim të argumentuar mbështet idenë e nevojës së kryerjes së studimit të tekstit me ndihmën e disa disiplinave apo nëndisiplinave të ndryshme. Me anë të tyre studimi kritik filologjik i tekstit do të na jepte mundësinë e kuptimit të këtij teksti në tërësinë e tij por edhe në kuptimin e secilit element përmbajtësor në strukturën e të njëjtit tekst.

Pas rindërtimit të tekstit sipas vullnetit të autorit, filologjia na shtyn ta kuptojmë dhe ta interpretojmë në elementët e tij të veçantë (fjalët,

⁷² Shih për më shumë Matteo Mandalà, *Teoria e rezultateve dhe rezultati i teorive: për përcaktimin e statusit epistemologjik të filologjisë shqiptare*, botuar në *Studime filologjike shqiptare*, ASHAK, Prishtinë 2007, f. 46

⁷³ Shih për më shumë Matteo Mandalà, *Teoria e rezultateve dhe rezultati i teorive: për përcaktimin e statusit epistemologjik të filologjisë shqiptare*, botuar në *Studime filologjike shqiptare*, ASHAK, Prishtinë 2007, f. 48

strukturat sintaksore) dhe në tërësinë e tij. Për të njëjtin qëllim nevojiten njohuri sa më të gjera rreth ambientit kulturor dhe të epokës në të cilën është formësuar teksti, aq sa për të sqaruar domethënien e fjalëve të zhdukura ose që kanë ndryshuar domethënien, termat dhe kuptimet rreth personave, objekteve dhe institucioneve që nuk ekzistojnë më. Sa më precize dhe e gjërë të jetë njohja dhe rindërtimi i kontekstit në të cilin ka lindur teksti i marrë në analizë, aq më i sigurtë do të jetë restaurimi i këtij teksti.⁷⁴

Studiuesi Robert Eno e vë theksin e rëndësishëm në ndërdisciplinitet të filologjisë në faktin se nëpërmjet tij me anë të një studimi gjithpërfshirës në të gjithë elementët përbërës tekstualë arrihet të krijohet një bazë e besueshme të dhënash edhe për disiplina të tjera (filozofinë, historinë, etj.)

⁷⁴Dopo aver ricostruito il testo secondo la volontà dell'autore, la filologia si propone di comprendere l'interpretazione e il suo significato (le parole, le strutture sintattiche) e il suo insieme. A tale scopo occorre una conoscenza il più possibile ampia dell'ambiente culturale e dell'epoca in cui il testo fu composto, così da chiarire il significato di parole scomparse o che hanno mutato significato, richiamare le allusioni a persone, oggetti e istituzioni che non esistono più. Quanto più precisa è l'ampia conoscenza dell'ambiente culturale del contesto nel quale è stato composto il testo, tanto più sicuro sarà il restauro del testo. (Luca Carlo Rossi, *Finalità e metodi della filologia*, Venezia 2003, f. 9)

Studiuesi Francesco Benozzo përforcon idenë e vendosjes së studimeve filologjike pashmangshmërisht në një terren etnokulturor. Ai është i mendimit se në këtë mënyrë, çka na vjen nga e kaluara, bota antike, përmes studimeve filologjike nuk do të kufizohet thjesht në evidentimin e elementëve me natyrë gjuhësore, historike apo letrare, por do të ekzistonte mundësia e rindërtimit të tekstit si një tejçues veç informacionit bazë edhe i nuancave dhe elementëve jetësorë të periudhës kur ky tekst është formuar. Ai propozon termin *etnofilologji* si një metodë për interpretimin e teksteve të vjetra e antike mbi të gjitha si një eksperiencë komunikimi mes qenieve njerëzore (e jo vetëm tekste që jetojnë në një marrëdhënie me tekste të tjerë)⁷⁵. Më tej Benozzo shton:

Filologjia do të duhej vazhdimisht të përballej me përgjegjësi që nuk kanë të bëjnë me të shkuarën, por me probleme të prezantimit të saj. Ky rol thelbësor i këtij ndërmjetësimi është keqkuptuar dhe minimizuar në një frymë që evokon thjesht "ruajtjen, konservimin". ... Dhe pikërisht në këtë nivel takohen shembujt më të këqinj, të cilët rreken të theksojnë prej së kaluarës

⁷⁵Un metodo per interpretare i reperti testuali e i documenti antichi innanzitutto come esperienza di comunicazione tra esseri umani (e non testi che vivono in relazione con altri testi), (Francesco Benozzo, *Etnofilologia*, Napoli 2011, f.40)

autenticitetin e formave në kurriz të autenticitetit të eksperiencave.⁷⁶

Filologjia si shkencë ndërdisiplinare gëzon tashmë një status të veçantë, superior mbi fushat e tjera për arsye se, së pari ajo studion historinë e tekstit, historinë e tij letrare e jashtëletrare, historinë krijuese dhe të gjitha momentet që kanë sjellë ndryshimet e tekstit, dëmtime, përmirësime, redaktime, censurime, etj. Gjithashtu studimi kritik i tekstit bën të mundur ndarjen e qëndrimeve objektive dhe subjektive të autorit, duke shkuar akoma më tej, të redaktuesve e botuesve.

Sa i takon studimeve filologjike në Shqipëri dhe historikut të zhvillimit të saj studiuesi Mahir Domi dallonte tri etapa:

Etapë e parë 1922-1954, etapë e cila kryesisht përqendrohej në kodifikimin e gjuhës letrare, në rregullimin dhe përcaktimin e një terminologjie shkencore shkollore.

⁷⁶La filologia dovrebbe continuamente confrontarsi con responsabilità che non hanno a che vedere con il nostro passato, ma semmai con il problema della sua *rappresentazione*. Questo ruolo cruciale di mediazione è stato frainteso e appiattito nei termini di una semplice vocazione alla 'preservazione' (...). E' proprio a questo livello che si riscontrano gli esempi di rappresentazioni più irresponsabili, quasi sempre volte a enfatizzare, del passato, l'autenticità delle forme a scapito dell'autenticità delle esperienze. " (Francesco Benozzo, *Etnofilologia*, Napoli 2011, f.9)

Etapë e dytë 1955-1956, studimet në gjuhësi janë më komplekse. Ato sjellin të reja në fushat e gramatikës, fjalëformimit, leksikologjisë, morfologjisë duke krijuar kështu bazat e këtyre fushave dhe duke sjellë në këtë mënyrë disa rezultate të rëndësishme.

Faza e tretë nis që nga viti 1967 e në vazhdim dhe ka të bëjë më shumë me institucionalizimin e këtyre dijeve. Në këtë etapë gjithashtu kemi botime me rëndësi si fjalorë të gjuhës shqipe, studime etimologjike, fonetike, gramatike, etj. Në këtë periudhë rëndësi fitoi edhe dialektologjia, gjuha dhe historiku i saj, lidhjet e përkimet e saj me gjuhët ballkanike, etj. Jashtë vëmendjes nuk mbeti edhe vendi që duhej të zinte gjuha letrare në shkolla, institucione, etj.⁷⁷

Në të trija këto etapa kryerja e studimeve me natyrë filologjike ka qenë në bazën e punës së shumë studiuesve në Shqipëri.

Dua të kujtoj Eqrem Çabejin që në vitin 1958 përgatiti botimin paradigmatic të "Mesharit" të Gjon Buzukut ... , Shaban Demirajn, Fadil Sulejmanin, Kolë Ashtën, Idriz Ajetin, etj.... Konceptimi tjetër diametralisht i kundërt me të parin, është ai që gjëllin ende sot, me gjithë ndryshimet ideologjike, politike e kulturore të këtyre dy dhjetëvjeçarëve të fundit, ..., sipas të cilit filologjia përfshin fusha

⁷⁷ Mahir Domi, *Gjuhësia shqiptare në 35-vjetorin e çlirimit. Studime filologjike 4*, Tiranë 1974, f. 146

kërkimesh sa të shumta aq edhe të ndryshme pak a shumë sa ç'janë shkenca shoqërore në tërësinë e tyre. (Mandala)

Pas Luftës së Dytë Botërore në vend studimi filologjik futet në hullinë e veprimtarisë së institucioneve kërkimore shkencore në vend. Në këtë periudhë koncepti mbi filologjinë në Shqipëri përafrohet në mënyrë përfundimtare me atë Lindor e sovjetik. Kjo më shumë ngjan si një ideologjizim i shkencës në të gjithë kampin Lindor-komunist. Mandala shton se *qysh prej fundit të Luftës së Dytë Botërore ... të gjitha vendet komuniste reflektojnë të njëjtin konceptim parashkencor që e konsiderojnë filologjinë si shkencën e shkencave.*

Këtë pohim e hasim që në fjalorin e gjuhës shqipe të vitit 1954.⁷⁸ Këtij përcaktimi i përgjigjen të gjitha punimet dhe botimet studimore që i korespondojnë kësaj periudhe. Referohet periudha pas Luftës së Dytë pasi para saj, mbi dhe rreth filologjisë në Shqipëri, studimet dhe akoma më pak botimet kanë qenë në një numër të ulët. E gjitha kjo zbrazëti e këtyre viteve sillte si nevojë emergjente studime dhe botime të organizuara në disa fusha. Por, edhe pas Luftës së Dytë Botërore problematikat e botimit të teksteve filologjike qenë mjaft të

mëdha. Shumë autorë dhe punë e vepra të tyre iu nënshtruan kalvarit të gjatë e të mundimshëm të përndjekjes ideologjike e politike, duke bërë që shumë prej tyre, studiues dhe studime mbi dhe rreth filologjisë, apo derivate të saj ose me synim atë, të humbisnin, mbeteshin në dorëshkrim, apo tjetërsoheshin.

Letërsia e Rilindjes, gjatë gjysmës së dytë të shekullit të 20-të, njohu botime paralele në Tiranë e në Prishtinë; në Tiranë nën kontroll ideologjik dhe në Prishtinë me gjithçka ishte e mundur të gjendej. Këto botime, të cënuara në të dyja kuptimet: në formën e shkurtimeve dhe të redaktimeve e përshtatjeve, koha i na nxjerrë nga shërbimi. ... Me përjashtim të veprës së Asdrenit, prej kësaj tradite vështirë se mund të ketë vepër tjetër që do të quhej botim filologjik.⁷⁹

Pas rënies së komunizmit filologjia në Shqipëri vijoi rrugëtimin e saj në inertësinë ideologjike epistemologjike dhe pragmatike që diktuan zhvillimin e saj përgjatë viteve të diktaturës. Kjo pati ndikimin e drejtëpërdrejtë mbi studimet dhe punimet filologjike kritike në vend duke sjellë jo vetëm një numër të kufizuar të tyre por edhe një amulli dhe mungesë identitare konceptuale të thelbit të filologjisë si shkencë.

⁷⁸ Filologjia përfshin një fushë kërkimi të përcaktuar saktë si dija që studion veprat letrare edhe gjuhën në lidhje me kritikën e teksteve dhe me gramatikën. (Shih *Fjalori i gjuhës shqipe*, Tiranë 2006)

⁷⁹ Shih për më shumë Shaban Sinani, *Filologjia si shkencë dhe një letërsi e pabotuar, Seminari Ndërkombëtar për gjuhën, letërsinë dhe kulturën shqiptare*, Prishtinë 13-27 gusht 2012

Përsa i përket studimeve filologjike sot ende ka shumë për të bërë. Sot veç monografive, konferencave dhe organizimeve me në qendër studimet filologjike vëmendja po përqendrohet edhe tek zbulimi dhe studimi i teksteve të vjetra të shqipes.⁸⁰

Filologjia shqiptare, megjithë të arriturat e konsiderueshme vazhdon të ketë mungesa të ndjeshme në disa disiplina të saj. Ajo që i mungon ndjeshëm filologjisë shqiptare janë studimet tekstologjike.

Së fundmi vlera e patjetërsueshme e një teksti dhe studimi mbi të qëndron kur punohet veçanërisht mbi vetë tekstin e jo mbi ribotime a punime kritike të mëvonshme mbi të apo rreth tij, duke synuar kështu drejt burimeve tekstologjike.

⁸⁰ Shih tek Rexhep Ismajli, *Për studimet filologjike shqipe sot*, botuar në *Studime filologjike shqiptare*, ASHAK, Prishtinë 2007, f. 18

THE IMPACT OF FOREIGN LANGUAGES IN THE LOCAL ECONOMY: THE CALL CENTER CASE IN ALBANIA

Msc Fjona Cukani

Universiteti "Ismail Qemali"
fjona2002yahoo.it

Msc Laert Mezani

Universiteti Reald
mezanilaert@gmail.com

Msc Iltana Koleka

Universiteti "Ismail Qemali"
iltanakoleka@yahoo.com

Abstract

There is an impressive and unique increase in the secondary language acquisition process that has affected Albanian in the last 25 years compared to any other nation, for reasons everybody is aware of.

During the years of communist isolation, the primary traditional role was the media in the neighboring countries which had influenced the spread of foreign language learning according to geographic boundary criteria.

After the changes of the '90s, learning foreign languages became more vigorous especially for X generation, preparing new qualified linguists.

The economic developments, trade liberalization and access to the media, the massive presence of foreigners interests for cultural and economic development of the neighbor countries, new methodologies, market demands, commercial exchanges of labor, etc. brought other implications and changes

in linguistic competence, in the ways and methods the Albanians embraced to learn even more than one foreign language.

Massive acquisition of foreign languages undoubtedly brought new opportunities for Albanians, not only cultural and educational but, above all, economic and comprising every one not only those who emigrated. Due to the increasing presence of foreign firms in Albania, foreign language acquisition became a guarantee for employment. This is a typical case of the massive spread of the call centers, one of the economic sectors whose core competencies of human resources lie in language skills.

This article aims to set out a literary background of foreign language learning, and the implications it has on the economy, illustrating the case of call centers.

Through a questionnaire, this research tries to grasp all the social aspects of language (sociolinguistic) learning to

use a foreign language in the primary employment sector in Albania.

1. Learning the foreign language

In the analysis of the process of learning a foreign language, as outlined in literature⁸¹, consider the variables that affect the learning level. Regardless of these factors are countless, they can be limited to 5⁸² macro classification:

1. Difficulties of foreign language.
2. Attitude towards a foreign language.
3. Learning methodologies of a Foreign Language.
4. Learning and communication strategies.
5. Motivation and expectations.

The rise of foreign language learning curve by Albanian to the last twenty-five years is impressive and unmatched, compared to any other nation.

Among the main causes of this increase we can note:

- Movement of people.
- Cultural exchanges.
- Economic development.

Keywords: *learning, call center, foreign language, language acquisitio*

- The presence of foreign operators.
- Access to foreign media.
- Curricula in foreign languages.
- Interest and investment in language courses from neighbors.

In addition to the factors that influence learning, it is necessary to describe the actors with whom they interact with the students.

Among the actors of formation in our country, we can highlight:

1. Education systems in all cycles.

At present, in the Albanian education system, the first foreign language starts in the second grade (grade III) and is taught up to the sixth grade (class XII).

2. Vocational training schools.

In these training schools, foreign language courses have started from the early '90s with initially only English to expand and Italian according to the requirements of the labor market in the country. These courses currently carry out a fifty-day training and issue certifications according to recognition levels.

3. Foreign Language Center.

The approach to foreign languages, especially the above-mentioned languages, has been earlier than changing the regime, by organizing in private and private household environments. Subsequently, with the formation of a free market, private

⁸¹ Holec, Henri. "The Learner as Manager: Managing Learning or Managing to Learn?" *Learner Strategies in Language Learning*. Ed. Anita Wenden & Joan Rubin. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1987

⁸² Holec, Henri. . *Autonomy and Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon, 1981.

schools started to set up, providing language courses.

4. Informal learning.

During the regime's change in the country, our people, eager for Western knowledge, driven by curiosity, especially in younger age, started a totally natural learning process, through foreign televisions, or TV programs that offered language courses.

Visual media play an important role in helping the learning process, as a result of the time everybody spends with the media as training and information.

1. Methodology

Regarding the research methodology we divided the individuals into two groups:

X-generation born to the '90s, the generation that was found in the period of regime change, with the eagerness to learn languages, culture and Western attitudes;

Y-generation after 2000, "the generation of dubious films".

Then we have presented a questionnaire that, apart from the factual data, shows the level of knowledge of Italian language, the way of learning and the advantages that this language has brought to their employment.

Graphical data:

Te rinjte dhe gjuha italiane

Ditelindja

Data

gg/mm/aaaa

Gjinia

☐ M

☐ F

Vendlindja

La tua risposta

Arsimi

La tua risposta

Second category: knowledge about italian language

Njohuri mbi gjuhen italiane

☐ Aspak

☐ Pak

☐ Mjaftueshem

☐ Mire

☐ Shume mire

Sa ju ka ndihmuar ne arritjet akademike njohja e gjuhes italiane

☐ Aspak

☐ Pak

☐ Mjaftueshem

☐ Mire

☐ Shume mire

Sa ju ka ndihmuar ne arritjet ne punesim njohja e gjuhes italiane

☐ Aspak

☐ Pak

☐ Mjaftueshem

☐ Mire

☐ Shume Mire

Third category: the help that this knowledge has brought to academic achievement or employment

Njohuri mbi gjuhen italiane

☐ Aspak

☐ Pak

☐ Mjaftueshem

☐ Mire

☐ Shume mire

Sa ju ka ndihmuar ne arritjet akademike njohja e gjuhes italiane

☐ Aspak

☐ Pak

☐ Mjaftueshem

☐ Mire

☐ Shume mire

Sa ju ka ndihmuar ne arritjet ne punesim njohja e gjuhes italiane

☐ Aspak

☐ Pak

☐ Mjaftueshem

☐ Mire

☐ Shume Mire

2. Results

From the analysis of the data it results that the participants in the questionnaire (in total 50) are women at 59.1% and 72.7% respectively for the Y and X generation.

As can be seen from the cake-shaped chart, randomly selected gender sensitivities do not constitute a discriminating factor for the discrepancy of the test.

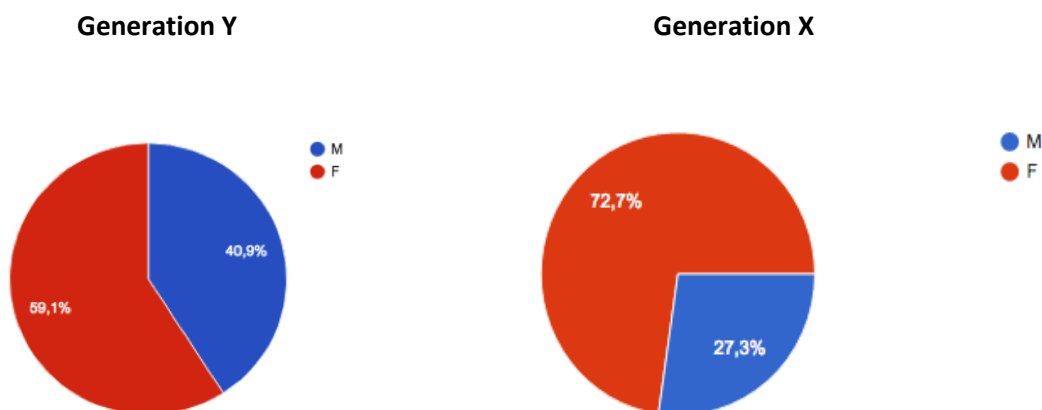

Fig.1 Gener of interviewer of generation Y and generation X

As can be seen from the pie-shaped chart, with the change of generations, it is noted that very good Italian language skills have dropped from 50% to 31.8%. It should be noted that

an important indicator is the increase in the number of young people who have no knowledge of Italian language from 3% for X-generation to 13.6% in Y generation.

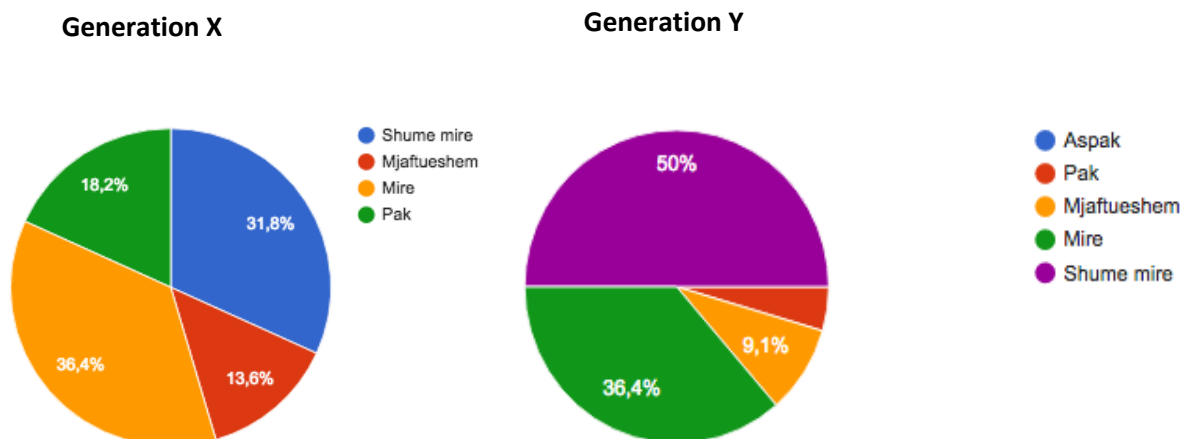

fig.2 Knowledge about Italian language for generation X and Y

In terms of foreign language learning, there is a decline in the informal method and an increase in formal learning methods: whether for younger generations X the role of television was primary for the above-mentioned reasons for young people of Y

generation foreign language learning is intertwined through foreign language curricula in schools and private courses. Expressed in percentage, we notice a significant reduction of the once-primary role played by television from 59,1% in 36,4%.

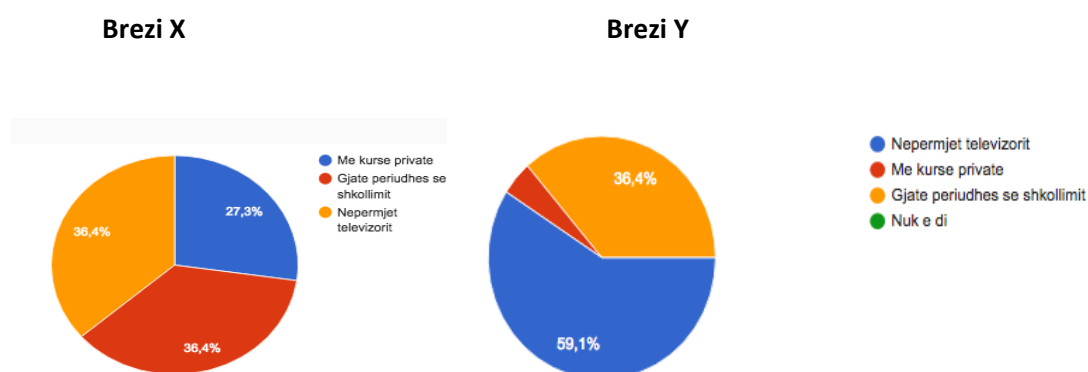

Fig 3. The Source of Learning for generation X and Y

Of course, as expected, mastering a foreign language in a generic comparison is increasing and expressed in percentage, having a

family member with knowledge of a foreign language ranges from 77,3% in 81,8%.

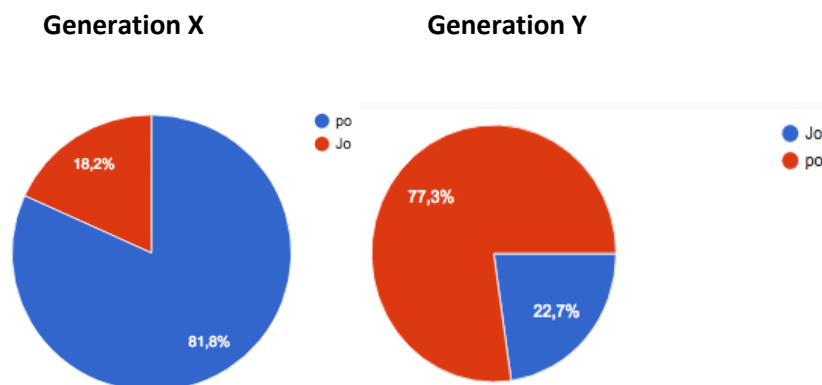

Fig. 4 The presence of a family member who owns a foreign language, difference between generation X and Y

3. Conclusions

The extraordinary impact of immigrant relatives and especially of Italian-speaking television has led to about 60% of generation X respondents having learned Italian in this way.

Already with national digital platforms, duplications, wholly English or Albanian programs has resulted in: The Italian language no longer has this growing trend of learning.

Reducing the number of Italian holders will have significant consequences in the call center sector that are almost entirely Italian.

Before we come to the wrong conclusions, Italy has been the main partner of Albania, having the primacy of the export-import trading arms by 60%, today no longer. This is a slow and gradual process that affects the trend of foreign language selection.

This modest and non-inclusive study is simply a small alarm bell to attract the attention of all actors and to take measures to precede symbiotic tight-knit linguistic-economic phenomena as

it is still early. Only a close cooperation between scholarly research, education, economic operators and government would precede and prevent negative phenomena or costs in economic and cultural development.

5. Bibliography

- Holec, Henri. "The Learner as Manager: Managing Learning or Managing to Learn?" *Learner Strategies in Language Learning*. Ed. Anita Eenden & Joan Rubin. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1987
- Holec, Henri. . *Autonomy and Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon, 1981.
- Milton, J., 2002. *Literature Review in Languages, Technology and Learning*. Nesta FutureLab Series: Report1.
- Merriam, S.B., 2001. *Something old, something new: adult learning theory for the twenty-first century*. New direction for adult and continuing education, no.89, John Wiley & Sons

6.Sitografia

[http://www.arsimi.gov.al/files/userfiles
/kurrikula/My_folder/GJUHA_E_HU
AJ_-_KLASA_6.pdf](http://www.arsimi.gov.al/files/userfiles/kurrikula/My_folder/GJUHA_E_HU
AJ_-_KLASA_6.pdf)

[https://drfpp1.wordpress.com/kurse-
profesionale/gjuhe-te-huaja/](https://drfpp1.wordpress.com/kurse-profesionale/gjuhe-te-huaja/)

[http://www.gazetadita.al/shqiptaret-
dhe-gjuhet-e-huaja-dje-dhe-sot/](http://www.gazetadita.al/shqiptaret-dhe-gjuhet-e-huaja-dje-dhe-sot/)

VEÇORI TË PËRGJITHSHME TË SINTAGMËS FOLJORE NË STRUKTURËN E GJUHËS SHQIPE

Assoc. Prof. Dr. Gladiola DURMISHI (ELEZI)

Departamenti i Gjuhës dhe Letërsisë Shqipe

Universiteti "Ismail Qemali" Vlorë

gladiola.elezi@yahoo.it

Abstrakt

Në kuadrin e gramatikës gjenerative, sintagma është parë si një njësi e domosdoshme e operacioneve sintaksore. Teoria e sintagmës mundëson vendosjen hierarkike të fjalëve të sintagmë, duke zbuluar kështu edhe marrëdhëniet strukturore e gramatikore të krijuara brenda fjalisë. Gjuhësia jonë është ende në fillimet e zbatimit të konceptit të sintagmës në sintaksën e gjuhës shqipe. Duke qenë se teorinë që e përbëjnë atë janë universale dhe të zbatueshme në të gjitha gjuhët natyrore, atëherë ky kuadër gjuhësor mund të zbatohet në materialin e gjuhës shqipe.

Folja përbën bërthamën e fjalisë. Edhe kur folja mungon në fjali, ajo nënkuptohet, kështu që kallëzuesia realizohet, dmth. nuk ka fjali pa kallëzuesi. Bazuar në gramatikën gjenerative, folësit e një gjuhe duhet të kenë njohjen e brendshme për të dalluar llojin e foljes dhe përbërësit e sintagmës foljore SF, pra është pjesë e vetë njohjes leksikore të tyre. Duke pasur parasysh këtë pohim, në gramatikën gjenerative është pikërisht folja, që duke u nisur nga interpretimi kuptimor i saj, u cakton përbërësve të tjerë të sintagmës rolet semantike që

do të mbartin dhe strukturën e tyre; kjo mundëson analizën në mënyrë hierarkike e zbulon kombinimet të mundshme të sintagmës foljore.

Fjalë kyç: *sintagma, folje, argument, rol semantik, gjenerativizëm, Chomsky*

Abstract

The phrase is an essential unit of the syntactic analyses in the frame of the generative grammar. The theory of phrase structure places emphasis on the hierarchy of the words in a phrase, discovering as such the grammatical relations within the sentence. Albanian linguistics is taking the first steps in the application of the concept of phrase in the syntax of Albanian language. Considering that the linguistic theories part of generativism are universal and applicable to all natural languages, it is taken for granted that this linguistic frame to be applied to the material of Albanian language.

The verb is the main element of the sentence. It can be easily understood even when not literally stated, so predication is completed thus, in this sense there is no sentence without predication. Taking into

consideration the generative grammar, the speaker of a language has the innate linguistic knowledge to distinguish the kind of verb stated and the constituents needed in order to form a verb phrase VP, since this is due to the prior knowledge humans have about the structure of language in general. Thus it is the verb that assigns

the semantic roles and the structure to other constituents based on its semantic interpretation; this enables the hierarchical analysis and presents the possible combinations of the verb phrase.

Key words: *phrase, verb, argument, semantic role, generativism*

Në kuadrin e gramatikës gjenerative, sintagma është parë si një njësi e domosdoshme e operacioneve sintaksore. Teoria e sintagmës mundëson vendosjen hierarkike të fjalëve të sintagmë, duke zbuluar kështu edhe marrëdhëniet strukturore e gramatikore të krijuara brenda fjalisë. Gjuhësia jonë është ende në fillimet e zbatimit të konceptit të sintagmës në sintaksën e gjuhës shqipe. Duke qenë se teoritë që e përbëjnë atë janë universale dhe të zbatueshme në të gjitha gjuhët natyrore, atëherë ky kuadër gjuhësor mund të zbatohet në materialin e gjuhës shqipe.

Folja përbën bërthamën e fjalisë. Edhe kur folja mungon në fjali, ajo nënkuptohet, kështu që kallëzuesia realizohet, dmth. nuk ka fjali pa kallëzuesi. Bazuar në gramatikën gjenerative, folësit e një gjuhe duhet të kenë njohjen e brendshme për të dalluar llojin e foljes dhe përbërësit e sintagmës foljore SF, pra është pjesë e vetë njohjes leksikore të tyre. Duke pasur parasysh këtë pohim, në gramatikën gjenerative është pikërisht folja, që duke u nisur nga interpretimi kuptimor i saj, u cakton përbërësve të

tjerë të sintagmës rolet semantike që do të mbartin dhe strukturën e tyre; kjo mundëson analizën në mënyrë hierarkike e zbulon kombinimet të mundshme të sintagmës foljore.

Struktura e sintagmës foljore në gjuhën shqipe

Termi sintagmë dhe sintagmë foljore nuk janë përdorur në Gramatikën e Gjuhës Shqipe 2; për analogji në gramatikën tradicionale është përdorur termi *togfjalësh foljor*. Është shprehur se nga ndërtimi dhe kuptimi, togfjalëshat foljorë përbëjnë një tip shumë të ndërlikuar dhe të larmishëm.

Foljet bashkohen me emra e përemra në rase të ndryshme me ose pa parafjalë, me ndajfolje, me paskajore, përcjellore e pjesore. Ato shprehin marrëdhënie objektore ose rrethanore, shprehin marrëdhënie të procesit me objektin e drejtpërdrejtë, marrëdhënie hapsinore, vendore, kohore, shkakore, shoqërimi, të veprimit me mjetin etj.

në varësi të kombinimit të foljes me gjymtyrën e varur⁸³.

Ndërkohë në gramatikën gjenerative folja nuk konsiderohet thjesht si bërthama e sintagmës foljore, pra koka e saj, por është pikërisht folja, që duke u nisur nga interpretimi kuptimor i saj, u cakton përbërësve të tjerë të sintagmës rolet semantike që do të mbartin dhe strukturën e tyre.

Tradita gramatikore shqiptare, koncepti i sintagmës përkundrejt konceptit të togfjalëshit

Gjuhësia jonë është ende në fillimet e zbatimit të konceptit të sintagmës në sintaksën e gjuhës shqipe. Duke qenë se teorinë që e përbëjnë atë janë universale dhe të zbatueshme në të gjitha gjuhët natyrore, atëherë gjuhëtarët tanë kanë shfrytëzuar teorinë e kufizimit, teorinë e drejtimit, teorinë theta, teorinë e lidhjes, teorinë e rasës dhe teorinë e kontrollit duke e përshtatur më së miri në materialin gjuhësor të gjuhës shqipe dhe duke e konkretizuar në termin sintagmë, siç e përmendëm dhe më lart.

Në gramatikën e shqipes, koncepti i togfjalëshit është futur nga gjuhëtari S. Floqi⁸⁴, i cili e ka huazuar këtë koncept nga gramatika ruse. Emërtimi i fjalës "togfjalësh" është një kalk nga

fjala ruse *slovo소çetanie* "bashkim, grup fjalësh". Por edhe termi në rusisht, nga ana e tij, është kalk i fjalës gjermane *ëortgruppe*, të përdorur nga J. Ries-i.

Para se S. Floqi të parashtronte teorinë e togfjalëshit në vitin 1968, në gramatikën e shqipes kishte munguar një koncept i ngjashëm i njësisë së ndërmjetme mes gjymtyrës dhe fjalisë, si në sintaksën e Mahir Domit, edhe të Spiro Priftit⁸⁵.

Në Gramatikën e Gjuhës Shqipe II⁸⁶ termi sintagmë nuk është përdorur. Për analogji gjejmë termin togfjalësh që quhet njësi strukturore e formuar nga bashkimi i dy a më shumë fjalëve të plotkuptimshme në raporte të caktuara kuptimore e gramatikore midis tyre.

Togfjalëshi ka hyrë në gjuhësinë shqiptare si një kategori e ndërmjetme midis kategorisë fjalë dhe kategorisë fjali. Na vihet në dukje termi togfjalësh i lirë ose togfjalësh i lirë sintaksor, i cili është objekt i sintaksës, për ta dalluar nga togfjalëshi i qëndrueshëm, nga togjet e fjalëve me drejtim leksikor, nga togjet e leksikalizuara ose frazeologjizmat, të cilat janë objekt i leksikologjisë.

Minella Totoni⁸⁷ shprehet se si tipare themelore dalluese që i vënë përballë togfjalëshat e lirë dhe togfjalëshat e qëndrueshëm është humbja e lidhjeve sintaksore dhe

⁸³ *Gramatika e Gjuhës Shqipe II* Tiranë 2002, f. 90-100

⁸⁴ H. Hyska, Punim Masteri, Doreshkrim "Sintagma Emërore në Gjuhën Shqipe", Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2009, referuar nga S. Floqi, *Çështje të teorisë së togfjalëshit në shqipen e sotme*, SF, Tiranë, 1968, nr. 1.

⁸⁵ *Gramatika e Gjuhës Shqipe II Sintaksa*, Tiranë 1957 dhe S. Prifti, *Sintaksa*, Tiranë, 1957

⁸⁶ *Gramatika...*, vep. e cit f. 61

⁸⁷ M. Totoni, *A është togfjalësh struktura e një frazeologjizmi foljor?*, Studime Filologjike, Tiranë, 1994, nr. 1 – 4, fq. 178 referuar nga J. Thomai, *Leksikologjia...*, f. 140

ngurosja të paktën e njërës prej gjymtyrëve, gjë që sjell si rrjedhim që frazeologjizmi të ketë "një ose disa trajta, por jo një sistem të plotë trajtash, një paradigëm të plotë". Këto veçori shihen të kushtëzuara nga njësia kuptimore e frazeologjizmit. Ajo që të bie në sy në këto pohime, është përgjithësimi në bazë të fakteve të pjesshme. Siç vë në dukje me të drejtë Jani Thomai⁸⁸ frazeologjizmat kanë shkallë të ndryshme ngurtësimi.

Nga ana sintaksore togfjalëshat e qëndrueshëm janë trajtuar nga Mahir Domi⁸⁹ i cili kur i referohet togfjalëshave foljore i quan ato shprehje foljore. Ai shprehet se "si kallëzues foljor mund të kemi edhe shprehje foljore të formuara prej një foljeje dhe prej një emri të shoqëruar ose jo me parafjalë. Në këto raste ky grup fjalësh formon një kuptim të vetëm, ka vlerën e një foljeje të vetme dhe mund të marrë edhe kundrinë të drejtë a të zhdrejtë. Të tilla janë shprehjet: *mbaj mend, kam frikë, ngul këmbë, i zë besë, e qis në krye (një punë), i bëj ballë, vë gojë, vë vesh, vë dorë etj*".

Por si trajtohen në strukturën e sintagmës, togfjalëshi frazeologjik⁹⁰? Përsa i përket njësive shumëfjalëshe që studion frazeologjia, në frazeologjinë shqipe deri më sot ato njihen me emrin togfjalështa (të qëndrueshëm) dhe në përbërjen e tyre ka të paktën dy fjalë

shënuese⁹¹. Këshëtu, në tekstin "Leksikologjia e gjuhës shqipe" (2006), theksohet se: "njësia frazeologjike është njësi gjuhësore me kuptim të mevetësishëm, e përbërë nga dy ose më shumë fjalë shënuese, me gjymtyrë e ndërtim të qëndrueshëm, e formuar historikisht e për një kohë të gjatë, që ka vlerën e një fjale të vetme, që riprodhohet e funksionon në ligjerim si njësi e gatshme dhe e pandashme". Ndërsa në "*Fjalorin frazeologjik të gjuhës shqipe*" (1999) theksohet se: "në fushën e shqipes, si tipare të përgjithshme të njësisë frazeologjike, janë njohur: *struktura togfjalëshore, njësia kuptimore, qëndrueshmëria, figurshmëria, neutralizimi i raporteve të brendshme sintaksore, njëvlerësia me fjalën nga ana e kuptimit kategorial dhe e funksionit në ligjërime*".

Edhe S. Floqi (1968), kur pohon se "togfjalëshat e qëndrueshëm, frazeologjik, si ekuivalentë të një fjale të vetme, nuk studiohen nga sintaksa, por nga leksikologjia (më saktë nga frazeologjia)", pranon, me të drejtë, se frazeologjia studion togfjalëshat e qëndrueshëm, por e ngushton vëllimin frazeologjik të togfjalëshave të qëndrueshëm vetëm në ata që janë të barasvlershëm me një fjalë të vetme. Deri më sot modeli strukturor me të cilin operojnë gjuhëtarët shqiptarë në frazeologji dhe jo vetëm në ëfrazologji, është togfjalëshi me të paktën dy fjalë shënuese.

⁸⁸ Po aty, f. 140

⁸⁹ Gramatika e Gjuhës Shqipe II Sintaksa, Tiranë 1957, f. 28

⁹⁰ H. Miçoni, Disertacion për marrjen e gradës shkencore Doktor, "Rreth Frazeologjisë së Gjuhës Shqipe Krahësuar me Grekishten", Tiranë 2013

⁹¹ S. Floqi, Çështje të teorisë së togfjalëshit në shqipen e sotme, SF nr.1, Tiranë. 1968.

Cili është dallimi midis togfjalëshit dhe sintagmës? A duhet përdorur termi sintagmë në vend të termit togfjalësh? Termi gjuhësor togfjalësh është krijuar për t'iu përgjigjur termave të ndryshëm gjuhësorë të huaj, midis të cilëve edhe termi "syntagme" (sintagmë) të Saussure-it⁹², por përbërja nocionore që i është dhënë është e ndryshme nga ajo e sintagmës. Për rrjedhojë, për lidhjen, grupin apo kombinimin e fjalëve, shqipja rezulton me dy terma gjuhësorë, por me përmbajtje të ndryshme.

Çështja e nocionit të togfjalëshit paraqet dy aspekte: aspekti i parë lidhet me sasinë minimale të fjalëve ndërsa aspekti i dytë lidhet me llojin e fjalëve që e përbëjnë. Ai përbëhet së paku prej dy fjalësh, por jo prej fjalësh çfarëdo, por prej dy fjalësh shënuese⁹³. Ky është togfjalëshi i thjeshtë, fjalët shënuese janë gjymtyrët e tij, ndërsa fjalët shërbyese (nyjat, parafjalët etj) janë, krahas trajtave të fjalëve, mjetet e lidhjes së togfjalëshit, por jo gjymtyrët e tij. Për sasinë e fjalëve të gjithë studiuesit shqiptarë deri vonë kanë qenë të mendimit se togfjalëshi është njësi sintaksore që karakterizohet nga "dygjymtyrësia"⁹⁴. H. Agani (1975) e kundërshton dygjymtyrësinë, duke i hapur rrugë kështu teorisë së sintagmës për të cilën Th. Dhima (2007) thekson se "nuk ka sasi të caktuar fjalësh që përbëjnë vëllimin e saj". Për rrjedhojë, sintagma

mund të jetë një- apo shumëgjymtyrëshe dhe në përbërjen e saj mund të përfshihen si përbërës edhe përemrat, numërorët dhe parafjalët edhe pse nuk janë fjalë shënuese.

Togfjalëshi ka vlerën e një termi gjuhësor, sepse nuk tregon një grumbull, një grup, një tog çfarëdo fjalësh, por një tog të caktuar.

Në Sintaksën e Akademisë dallohen disa lloje togfjalëshash sipas strukturës:

1. Togfjalëshat e përbërë nga përemrat e pacaktuar: *një, secili, çdo, njëri* etj., gjithashtu nga përemrat dëftorë: *ky, kjo, ai, ajo* dhe një emër, si rregull funksionojnë në fjali si një gjymtyrë e vetme: *një shoku*.

2. Togfjalëshat e përbërë nga përemrat e pacaktuar: *njëfarë, lloj-lloj, gjithfarë, gjithfarëlloj, turli* dhe nga një emër në rrjedhore të pashquar funksionojnë në fjali si një gjymtyrë e vetme: *njëfarë gjallërie*.

3. Togfjalëshat e përbërë nga një emër me kuptimin e një njësie të kohës, të masës, të peshës a të çmimit dhe nga një fjalë me kuptim sasie, në radhë të parë nga një numëror themelor përmbushin të njëjtin funksion si shembujt e mësipërm, ata funksionojnë si një gjymtyrë e vetme fjalie, kur duhet të shprehin shkallën e masës a të sasisë, peshën, çmimin, si dhe zgjatjen e veprimit a të procesit të kohës: *katër orë, dy metra*.

4. Togfjalëshat emër + mbiemër, kur përdoren me rendin mbiemër + emër, i kanë treguesit rasorë të formës e të funksionit vetëm të përbërësi i parë i togfjalëshit, të mbiemri, duke e lënë emrin në trajtë të pacaktuar emërore-

⁹² Po aty, vep. e cit. 1968

⁹³ S. Floqi, vep. e cit. 1968

⁹⁴ R. Përnaska, *Dikutim për kumtesën e S. Floqit*, SF nr.1, Tiranë, 1972

kallëzore, prandaj i gjithë togfjalëshi shërben si gjymtyrë e vetme fjalie: të *shkretin plak*.

5. Togfjalëshat përemër pronor + emër funksionojnë si gjymtyrë e vetme. *im atë, yt vëlla*.

Ashtu si te sintagma, ku bërthama e saj është një kokë, edhe te togfjalëshi njëra gjymtyrë e tij është gramatikalisht kryesore. Gjymtyra tjetër është e varur. Togfjalëshi është një lloj sintagme, një nga realizimet e saj. Sintagma mund të përbëhet nga një togfjalësh ose nga dy, a më shumë togfjalësha, por mund të jetë dhe një fjalë e vetme.

Kufizimi i vëllimit të togfjalëshit minimalisht me dy gjymtyrë ka bërë që të mos shpjegohen me teorinë e togfjalëshit fjalitë e ashtuquajtura njëkryegjymtyrëshe, si: "*Nisemi, Mëngjes, Vetëtin etj*".

Ndërkohë që gjuhëtarët shprehen se edhe në fjalitë njëkryegjymtyrëshe kemi sintagma, por në to, ndryshe nga fjalitë dykryegjymtyrëshe, njëra nga dy sintagmat që përbëjnë fjalinë, SE ose SF, në përputhje me natyrën e shqipes, nuk shprehet, është sintagmë zero. Kështu në këto raste, fjalia përbëhet nga dy sintagma, njëra prej të cilave është sintagma zero dhe vendi i saj është bosh në skemën e treguesit sintagmatik të fjalisë⁹⁵. Kemi këto modele kryesore të togfjalëshve, sipas pjesës së ligjëratis me të cilën është shprehur gjymtyra kryesore e togfjalëshit: togfjalëshi emëror, togfjalëshi foljor, togfjalëshi

mbiemëror, togfjalëshi përemëror, togfjalëshi numëror, togfjalëshi ndajfoljor dhe togfjalëshi parafjalor⁹⁶.

Sipas Gramatikës së Akademisë fjalët që mund të bashkohen dhe që formojnë togfjalësha, janë emrat, mbiemrat, përemrat, numërorët, foljet, ndajfoljet, kurse për parafjalët, lidhëzat, krahas formave të fjalëve, thuhet se janë vetëm mjete për bashkimin e fjalëve kuptimplota në togfjalësha. Por, studiuesit⁹⁷ vënë në dukje se parafjalët formojnë sintagma parafjalore. Sintagma parafjalore ka tre nivele projektimi sipas teorisë X-bar. Ajo plotësohet me një plotësor dhe specifikues, ku vetë parafjala paraqitet si koka e sintagmës.

Përsa u përket raporteve sintaksore ndërmjet togfjalëshave në Gramatikën⁹⁸ e Akademisë nuk ka mendim të njëjtë. Nga shumica e studiuesve pranohen vetëm togjet me raporte nënrenditëse, duke përjashtuar bashkimet me raporte bashkërenditëse, shpesh edhe bashkimet kallëzuesore (kryefjalë - kallëzues) të karakterizuara me raporte të veçanta ndërvaresie të ndërsjellë.

Sipas Spiro Floqit uniteti gramatikor dhe kuptimor i togfjalëshit zbulohet vetëm në lidhjen e nënrenditjes prandaj dhe përjashtohen nga teoria e togfjalëshit të ashtuquajturat "togfjalësha me

⁹⁵ Th. Dhima, *Probleme të njësive sintaksore (Togfjalëshi dhe Sintagma)*, SF 3 - 4, 2007 Tiranë, f. 73 - 78

⁹⁶ S. Floqi, *Çështje të Teorisë së Togfjalëshit në Shqipen e Sotme*, SF Nr. 1, 1968, f. 76 - 77

⁹⁷ L. Haegeman, *Po aty*, fq.103 ; F. Koleci, G. Turano, *Po aty*, f. 40-41

⁹⁸ *Gramatika e Gjuhës Shqipe II*, Tiranë 2002, f. 61

bashkërenditje", sepse vetitë e tyre zbulohen në teorinë e gjymtyrëve të fjalisë, te gjymtyrët homogjene.

Ndërkohë Ludmila Buxheli⁹⁹ duke iu referuar Chomsky-t (1986), fjalinë e analizon ndryshe, ajo e përshkruan si një sintagmë eptimore (SEPT), koka e së cilës është eptimi (EPT). Mendohet që si kokë e fjalisë nuk mund të jetë as një sintagmë emërore (SE) as një sintagmë foljore (SF).

Një çështje tjetër që del në pah është ajo e togfjalëshit predikativ. Pra, ka studiues që në bazë të raporteve i ndajnë togfjalëshat në predikativë dhe jopredikativë dhe se togjet kallëzuesore shprehin marrëdhënie midis bartësit të veprimit a gjendjes dhe vetë veprimit a gjendjes (*ai iku, shiu pushoi* etj.), pa thënë se këto struktura mund të formojnë fjali.

Floqi dallon në mënyrë të prerë fjalinë nga togfjalëshi predikativ: "togfjalëshi predikativ përbën vetëm bërthamën leksiko-gramatikore të fjalisë¹⁰⁰". Ai nuk pajtohet me mendimin e profesorit polak Klemensieviç dhe të akademikut rus Vinogradov tek pohon se togfjalëshi predikativ nuk mund të përfshihet në teorinë e fjalisë. Kundërshtimin e tij ai e mbështet me këto argumente:

1. Togfjalëshi predikativ nuk njihet qëllimin e thënies

2. Togfjalëshi predikativ nuk njihet rendin e fjalëve

3. Togfjalëshit predikativ i mungon intonacioni

4. Togfjalëshi predikativ nuk ka të bëjë me pikënisjen e thënies, d.m.th. me atë që folësi di ose që është e qartë nga konteksti a situata dhe as me të panjohurën që folësi mendon rreth së njohurës.

Në analizën e togfjalëshit predikativ vëmë re se autori e analizon fjalinë si një ndërtim ekzocentrik, të ndarë në një togfjalësh emëror dhe një predikativ. Edhe Thoma Dhima¹⁰¹ duke iu referuar Chomsky-t shprehet në artikullin e tij se pranimi nga Spiro Floqi i togfjalëshit predikativ e zgjeron shumë konceptin e togëzueshmërisë së fjalëve brenda njësive sintaksore që është marrë si togfjalësh, del jashtë kufijve të kësaj njësie, duke kaluar në një njësi tjetër që është fjalia. Në konceptimin e sotëm të analizës së fjalisë, në këto struktura kemi fjali, që përbëhen nga dy elemente, dy përbërës ose dy sintagma, përkatësisht, sintagma emërore (SE - kryefjala) dhe sintagma foljore (SF – folja, kallëzuesi).

Kjo është një ndarje në nivelin e parë të analizës, pastaj secili nga këta përbërës u nënshtrohet ndarjeve të tjera, në qoftë se është i zgjeruar, deri te elementet fundore që janë gjymtyrët minimale ose fjalët. Lidhja kryefjalë – folje është një lidhje e veçantë që ndryshon nga lidhja nënrenditëse, karakteristike për togfjalëshin. Teoria e togfjalëshit përjashton lidhjet me

⁹⁹ L. Buxheli, *Po aty*, f. 78 - 79

¹⁰⁰ H. Hyska, Punim Masteri, Dorëshkrim "Sintagma Emërore në Gjuhën Shqipe", Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, Departamenti i Gjuhës Shqipe, Tiranë 2009 referuar nga S. Floqi, *Çështje të teorisë...*, vep. e cit., f. 81

¹⁰¹ Th. Dhima, *Po aty*, f. 74

bashkërenditje për formimin e një togfjalëshi, sepse uniteti gramatikor dhe kuptimor i togfjalëshit zbulohet vetëm me lidhjen e nënrenditjes¹⁰². Përparësia e analizës së fjalisë në sintagma është se krahas sintagmave me lidhje varësie, dallohen edhe sintagmat me bashkërenditje, kështu që me teorinë e sintagmës shpjegohen edhe këto lloj lidhjesh të fjalisë. Pra, koncepti sintagmë, ndryshe nga koncepti i togfjalëshit, është gjithëpërfshirës. Për më tepër, analiza në togfjalësha është një skemë horizontale e rrafshët, që shënon bashkimet dyshe të fjalëve në mënyrë mekanike, pa zbuluar strukturën e brendshme të njëpasnjëshme të bashkimit të tyre. Kurse analiza në sintagma zbulon vendosjen hierarkike të fjalëve në mënyrë më të hollësishme, duke zbuluar kombinimet reale të mundshme të tyre; p.sh dominimi, komadimi, drejtimi, struktura e argumentit apo ndarja e roleve semantike të folja, e bën më të thjeshtë dhe të qartë rendin e përbërësve në fjali dhe rëndësinë e interpretimit kuptimor të fjalëve.

Sipas teorisë së togfjalëshit, në togfjalësh shprehen marrëdhënie predikative, pra marrëdhënie midis subjektit të veprimit a bartësit të procesit dhe vetë veprimit a procesit, marrëdhënie kundrinore, pra midis veprimit dhe objektit, marrëdhënie përcaktore dhe marrëdhënie rrethanore.

Teoria e togfjalëshit mbetet në kuadrin e gjuhësisë tradicionale, që e

shihet fjalinë të përbërë nga gjymtyrë të lidhura në mënyrë lineare me njëra-tjetrën.

Përfundime

Rregullat e strukturës së sintagmës të gramatikës gjenerative janë një grupim i ndarjes kryefjalë – folje dhe i sistemeve të ndarjes së fjalëve në kategori. Sintagmat janë mjete që realizohen në vende të përcaktuara nga gramatika, ato shërbejnë për të formuar fjali dhe emërtohen në bazë të funksioneve gramatikore që caktojnë. Për të bërë dallimin ndërmjet tyre na vijnë në ndihmë *testet e konstituentëve* që verifikojnë në mënyrë efektive, që një grup i caktuar fjalësh kryen në kompleksitetin e vet një funksion të përbashkët, si rrjedhim përfaqëson një njësi sintaksore. Përsa i përket sintagmës foljore në gjuhën shqipe dolëm në përfundimin se:

gjuhësia jonë është ende në fillimet e zbatimit të konceptit të sintagmës në sintaksën e gjuhës shqipe. Për analogji me konceptin *sintagmë foljore* në gramatikën tradicionale është përdorur termi *togfjalësh foljor*. Togfjalëshi ka hyrë në gjuhësinë shqiptare si një kategori e ndërmjetme midis kategorisë fjalë dhe kategorisë fjali. Vihet në dukje termi togfjalësh i lirë ose togfjalësh i lirë sintaksor, i cili është objekt i sintaksës, për ta dalluar nga togfjalëshi i qëndrueshëm, nga togjet e fjalëve me drejtim leksikor, nga togjet e leksikalizuara ose frazeologjizmat, të cilat janë objekt i leksikologjisë.

¹⁰² S. Floqi, *Çështje të teorisë së togfjalëshit në shqipen e sotme*, SF Nr. 1, 1968 Tiranë, f. 27

Termi gjuhësor togfjalësh është krijuar për t'iu përgjigjur termave të ndryshëm gjuhësorë të huaj midis të cilëve edhe termi "syntagme" (sintagmë) të Saussure-it, por përbërja nocionore që i është dhënë është e ndryshme nga ajo e sintagmës. Për rrjedhojë, për lidhjen, grupin apo kombinimin e fjalëve shqipja rezulton me dy terma gjuhësorë, por me përmbajtje të ndryshme.

Sintagma është një njësi që kryen një funksion sintaksor, po në përputhje me natyrën e shqipes funksion sintaksor mund të realizojë edhe një sintagmë e zgjeruar e përbërë nga më shumë se një sintagmë.

Pra, analiza e fjalisë në sintagma u përgjigjet elementeve funksionale të saj ose analizës së saj në

gjymtyrë të cilat kryejnë funksione të caktuara. Për më tepër, analiza në togfjalësh është një skemë horizontale e rrafshët, që shënon bashkimet dyshe të fjalëve në mënyrë mekanike, pa zbuluar strukturën e brendshme të njëpasnjëshme të bashkimit të tyre. Kurse analiza në sintagma zbulon vendosjen hierarkike të fjalëve në mënyrë më të hollësishme, duke zbuluar kombinimet reale të mundshme të tyre; p.sh struktura e argumentit apo ndarja e roleve semantike të folja, e bën më të thjeshtë dhe të qartë rendin e përbërësve në fjali dhe rëndësinë e interpretimit kuptimor të fjalëve.

Literatura

1. Dhima, Th. 2007, *Probleme të njësive sintaksore (Togfjalëshi dhe Sintagma)*, SF 3 - 4, Tiranë
2. Dhima, Th. 2010, *Gjuha Shqipe - Sintaksa*, Gjirokastrë
Fjalori i Gjuhës Shqipe, 2006, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë Tiranë
3. Floqi, S. 1968, *Çështje të teorisë së togfjalëshit në shqipen e sotme*, SF Nr. 1, Tiranë
4. *Fonetika dhe gramatika e gjuhës së sotme letrare shqipe II*, 1976, Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, Tiranë
5. Graffi, G. 2008, *Ç'është gramatika gjenerative*, Botimet Toena
6. *Gramatika e gjuhës shqipe* 2002, ASHSh, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, Vëllimi I – Morfologjia, Tiranë,
7. *Gramatika e Gjuhës Shqipe II*, 1957, Sintaksa, Tiranë
8. *Gramatika e Gjuhës Shqipe* 2002, ASHSh, Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, Vëllimi II – Sintaksa, Tiranë
9. Memushaj, R. 2003, *Gjuhësia gjenerative*, Shtëpia Botuese e Librit Universitar,

- Tiranë
10. Përnaska, R. 1972, *Diskutim për kumtesën e S. Floqit*, Studime Filologjike, Nr.1, Tiranë
11. Përnaska, R. 1983, *Çështje të kundrinorit në gjuhën shqipe*, Studime Filologjike, Nr. 4, Tiranë

NDIHMESA E NERMIN VLORA FALASCHIT NË FUSHËN E STUDIMEVE ANTROPOLOGJIKE DHE ETNOLOGJIKE

MSc. ALBERT HABAZAJ

Central Library "Nermin Vlora Falaschi",
University "Ismael Qemali", Vlorë, ALBANIA
albert.habazaj@univlora.edu.al
albert_abazi_tr@yahoo.com
bertbiblioteka@gmail.com

Dr. EVIS (A) ÇELO

University of Vlora "Ismael Qemali"
Department of Foreign Languages
Building.- B -"Avni Rustemi" Square
Street: "Sulejman Delvina" 9400
evis.celo8@gmail.com

Abstract

In this paper we will examine two of scholarly values of Nermin Vlora Falaschi as a researcher, one of the most prominent representatives of contemporary literature Albanian in diaspora. The Contribution of Nermin Vlora Falaschi, with anthropological and ethnological studies, it is an obvious contribution in the field of Albanology.

Research and scientific in reality, not less than 12 different countries around the world, thanks to the opportunity created from her husband, Italian diplomat Renzo Falaschi, gives us the right and assigns us the task to deal objectively and to appreciate her precious studies, that has left us in the field of cultural anthropology.

What we particularly judge as worth is mentioning that her cultural and scientific humanism was a deep watch of human civic kindness, what people learn to improve.

Keywords: Diaspora authors, anthropology, ethnology, surveys on ground.

Abstrakt

Në këtë trajtesë do të shqyrtojmë dy nga vlerat diturore të studiueses Nermin Vlora Falaschi, një nga përfaqësueset më në zë të letërsisë bashkëkohore shqipe të diasporës. Ndihmesa e Nermin Vlora Falaschit, me studimet antropologjike dhe etnologjike, është një kontribut i dukshëm në fushën e albanologjisë. Puna kërkimore - shkencore në terren, në jo pak por në 12 vende të ndryshme

të botës, falë mundësisë që i krijoi i shoqi, diplomati italian Renzo Falaschi, na jep të drejtën dhe na ngarkon me detyrë ta trajtojmë me objektivitet dhe ta vlerësojmë studimtarinë e saj të çmuar, që na ka lënë dhe në fushën e antropologjisë kulturore. Ç'ka gjykojmë veçanërisht

për t'u përmendur është, se humanizmi i saj kulturor e shkencor tejshikonte mirësi njerëzore qytetare, çka njerëzit mësojnë për t'u përmirësuar.

Fjalët kyçe: *autorë të diasporës, antropologji, etnologji, vëzhgime në terren.*

Hyrje

Linguisti danez Holger Pedersen (07. 04. 1867 - 25. 10. 1953) ka bërë këtë cilësim: "Gjuha shqipe është një gjuhë e fuqishme dhe e bukur që duhet të jetë krenaria e folësve të saj dhe një mjet i shenjtë për zhvillimin kulturor dhe intelektual të kombit të vjetër shqiptar". Na jep shkas ky vlerësim, të mendojmë se humanistja Nermin Vlora Falaschi, Ambasadore e Kombit (Tiranë, 18. 04. 1921 - Romë, 28. 11. 2004; tok me Renzon prehen në Kaninë) ka përrjetsisht në profilin e vet një dritëz diturie, që i buron natyrshëm nga atdhedashuria (patriotizmi platonik) dhe jo nga nacionalizmi (patriotizmi agresiv) . Duke kujtuar kontributet të saj në fushën e studimeve albanologjike, na erdhën ndërmend vargjet e poezisë "Borxhet e mia" të xhevahirit të Letrave shqipe, Xhevahir Spahiu. Akademia e Shkencave, shoqëria shqiptare po shlyen një nga borxhet e mëdha që i kemi shkrimtares fisnike dhe humanistes dritërore , Nermin Vlora për emrin e lartë që na ka dhënë në universin e dijes, qytetërimit dhe përparimit. Puna kërkimore - shkencore në terren, në jo pak por në

12 vende të ndryshme të botës, falë mundësisë që i krijoi i shoqi, diplomati Renzo Falaschi, na jep të drejtën dhe na ngarkon me detyrë ta trajtojmë me objektivitet dhe ta vlerësojmë studimtarinë e saj të çmuar, që na ka lënë dhe në fushën e antropologjisë kulturore. Duke studiuar botimet e saj, duke shfletuar me vëmendje dorëshkrimet e lëna si bulëzime antropologjike nga udhëtimet për tek kulturat e popujve të ndryshëm, vendesh të largët e të spikatur që nga SHBA në Ugandën tropikale, që nga Anglia në Çekosllovakia, që nga Kina në Kolumbi [Kolombi], që nga Portugalia në Kosovë ... dhe më pas kthimi në të tashmen, vetvetiu na shfaqet shëmbëlltyra e saj si një Edith Durham shqiptare nëpër botë; duke thurur shkrimet e saj antropologjike, si një mozaik magjik lulësh kulturore, gjatë udhëtimeve, qëndrimeve në ato hapësira ku shkeli, jetoi e punoi, në krah të bashkëshortit të saj, ambasador i Italisë në disa shtete të botës. E arsimuar për shkencat juridike, Nermini iu përkushtua tërësisht lundrimit në detin e shkencave humane si një anije e bardhë me vela, deri në fund të frymës. Dha kontribute të dukshme në dy fusha: në krijimtarinë

letrare dhe në kërkimin shkencor, nga ku, me këtë kumtesë të vogël për veprën e humanistes së madhe, do të qëmtonim sadopak nga ndihmesa e saj me qasjet antropologjike dhe etnologjike, që na ka lënë si visare kulturore.

1. Qasjet antropologjike të Nermin Vlora Falaschit

Qasjet antropologjike të Nermin Vlora Falaschit qëmtohen në veprat e saj me përmbajtje shkencore mbi qytetërimet e lashta euro - mesdhetare dhe me interpretimin e dokumenteve epigrafike të pellazgëve, ilirëve dhe të etruskëve. Ndër rreth 40 libra, nga botimet me udhëshkrime të Nerminit, ku studiuesja paraqet vështrimet e saj antropologjike përmendim librat: "Kina", (1972), "Bashkësia dhe autonomia" (1973), "Konsiderime mbi civilizimin Çibça" (1979), "Pellazgët, Ilirët, Etruskët, Shqiptarët". (1984), "Etruskishtja - gjuhë e gjallë" (1989), "Lashtësia e gjuhës shqipe" (1991), "Shqiptarët, popull i ndarë" (1996), "Prona gjuhësore dhe gjenetike. Probabilitetet e monogjenezës embrionale të fjalëve" (1997), etj. E pajisur me ndjeshmëri, mendim e intuietë, e ambientuar me jetën nomade të diplomatit, Nermini shfaqet e realizuar si një eksploruese e shquar, studiuese e traditave dhe e dokeve të të huajve dhe të shqiptarëve. Ravijëzohet si një pioniere e antropologjisë kulturore, se dhe nga botimet e shënimeve të shumta ende të pabotuara, del që ajo nuk u angazhua vetëm në studimin e traditave të shoqërive

parake e të largëta, të gjuhëve që si fillim janë të huaja, por vëzhgoi, studioi dhe shkroi edhe për gjurmimet në zabelet e Afrikës në ndjekje të primatëve. Studimin e traditave, dokeve (zakoneve) të njerëzve, të popujve tribalë në Afrikën Lindore apo në Amerikën e Jugut, Nermin Vlora e realizonte jo vetëm si studim krahasimtar të kulturave dhe shoqërive, si antropologji që trajton krahasimin e popujve të zbuluar në kufijtë e ekspansionit evropian, etj., por në një kuptim më të gjerë, duke e parë si problem qendror kërkimin për përgjithësime dhe teori mbi sjelljet sociale dhe kulturat e njerëzve. Nermini ishte e pajisur me dituri të thella. Shkruante shumë mirë në gjuhën standarde në italisht dhe shqip. Gjithashtu, komunikonte në gjuhët spanjolle, angleze, frënge, turke, greke, italiane dhe shqipe, njësoj si intelektualët, gjuhëtarët e oratorët (gojëtarët) më të mirë të vendeve përkatës. Edhe pse nuk kishte shkollim të mirëfilltë antropologjik, (studimet e larta i kreu për drejtësi në Universitetin e Sienës (Toskana, Itali; 1952 - 1957), ajo kishte nihatje e dhunti antropologjike, studionte me dëshirë dhe zhytej thellë në jetën e njerëzve. Ngulmonte të futej natyrale sa më në imtësi të jetës së përditshme të komunitetit, lagjes a grupit. Gjuhën e vendit ku bujtëte e dinte mirë, mësonte dialektet e tyre, gjuhën e grupit në jetën e përditëshme, sepse e kishte merak parimin fonetik, sikur të ishte fonetikane. Përpiquej të mësonte dhe përshtatej shpejt me mënyrën e tyre të jetësës. Përmes vëzhgimit me

pjesëmarrje, jetonte me ta me thjeshtësi e pa i fyer, duke vëzhguar modelet e jetesës. Puna në terren me ekspedita vetiake të njëpasnjëshme e pajisi me një gjuhë dhe kulturë të re. Kërkimi i gjatë dhe i thellë në literaturën e vjetër, në arkiva, në dokumenta të shkruar, fotografi, filma e objekte muzeale, harmonizuar me vëzhgimin me pjesëmarrje, me nëndarjet e duhura për studiuesen tone, prodhuan depërtim të mprehtë në kulturë dhe në proceset e vazhdimësisë dhe ndryshimit. Dyzet vjet me radhë udhëtoi, punoi e jetoi anekënd Europës, Azisë, Afrikës, Amerikës Latine e gjetkë, çka vlen ta themi krenarisht vërtetësinë, se Nermin Vlora Falaschi, me stazh të plotësuar të punës në terren "për të njohur tjetrin" është ndoshta nga të parat antropologje europiane e shek, XX me origjinë shqiptare. Gjykojmë se tradita e saj kërkimore përbën një model për t'u përfillur, studiuar e vlerësuar në fillesat ende të brishta antropologjike në Shqipëri. Ajo, falë mundësisë dhe dhuntisë vetiake, "i ka parë në sy" kulturat e popujve që ka "vizituar" dhe ku është mikpritur në këndvështrimin antropologjik, duke iu referuar përvojës së mësuar, së akumuluar, atyre modeleve për sjelljen, të transmentuara socialisht dhe karakteristike për një shoqëri të caktuar. Një vlerë e dukshme në studimtarinë e saj antropologjike është se, edhe sipas saj, kultura përbëhet jo nga ngjarje e gjëra që ne mund t'i vëzhgojmë, numërojmë dhe masim, por përbëhet edhe nga ide dhe kuptime të përbashkëta. Humanizmi i saj

kulturor e shkencor tejshikonte mirësi njerëzore qytetare, çka njerëzit mësojnë për t'u përmirësuar. Edhe nga shkrimet e saj dalin ide mbi standardet për të vendosur se çfarë është kultura, për të vendosur çfarë mund të jetë ajo, për të vendosur se ç'duhet bërë me të dhe për të vendosur si duhet të veprohet për të. Me shfaqjen herë pas herë të xixëllimeve të mendimit antropologjik, kulturën ajo e vështrohte dhe më tutje, si një sistem ideacional (konceptual).

Për studimtarinë e saj antropologjike, Falaschi vuri lentet e të tjerëve, i pa me sytë e banorëve përkatës të shoqërive e hapësirave, ku i ra fati t'i shkelte e të jetonte familjarisht; apo, në se shprehemi me gjuhë metaforike, ajo u fut në lëkurën e tyre. Veçse, asnjëherë nuk i hoqi syzet e saj, sepse gjykonte që bota nuk mund të zbulohet "me të vërtetë" vetëm duke e parë me syzet e tjetrit, pa i pasur vënë gjithashtu syzet tona. Në Kolumbi, të vetmin shtet të Amerikës së Jugut, që laget nga dy oqeane, Atlantiku e Paqësori, jetoi 5 vjet dhe e njohu mirë përditshmërinë e zakonshme, mënyrën e jetesës së banorëve të atjeshëm. Pasi vizitoi "Muzeun e Artë" në Bogotá, (më i famshmi në botë, ku ruhen 50.000 koleksione), u bind se pajisjet e arta që pà, përpunuar me mjeshëtri të madhe, paraqesnin një kulturë të zhvilluar e magjepsë. Me dashuri të veçantë e, patjetër, me vështirësi të ndryshme, ajo filloi gjurmimet me kryeneçësi. Ishte e mendimit me profesorin e gjenetikës humane në Universitetin Stanford, Kaliforni, Luigi Luca Cavalli-Sforza, i cili nuk e pranonte datën e origjinës së

gjuhëve indoeuropiane caktuar me anë të glotokronologjisë [Glotokronologji /a gr. chronos - kohë; logos- dije dhe glota - gjuhë; gjuh. metodë krahasimtare që merret me statistikën e fjalëve; leksikostatistikë]. Ajo gjykonte se popujt lëvizin vazhdimisht, nga një anë në anën tjetër të botës, atje ku gjejnë mënyra jetese të përshtatshme dhe e kishte për zemër thënien se lëvizja e popullsive është njëfarësoj "motu perpetuo", (lëvizje përjetësore) njësoj si valët e detit, që nuk asnjë mundësi t'i jepet emri një vale a një tjetre. Idea e prejardhjes së popullsive nga një vend a nga një tjetër i vlejti në gjësimet mbi qytetërimin parakolumbian Çibça në Bogotá. Fillimisht shfletoi autorët e ndryshëm para saj se çfarë kishin shkruar për këtë temë: Një autor përkrahte me vendosmëri pikëpamjen se popullsiat çibça kishin ardhur nga ngushtica e Beringut. Një tjetër autor, po aq i palëkundur, caktonte prejardhjen e tyre nga Polinezia (ndoshta 3000-2000 vjet p.K). Dhe Nermini thotë se si njëri ashtu dhe tjetri kishin të drejtë, meqë ato popullsi do të kenë ardhur si nga ngushtica e Beringut (që lidh Oqeanin Paqësor në veri me Arktikun: Siberi-Alaskë), ashtu dhe nga Polinezia (rajon i Paqësorit qendror, më lindori i 3 grupeve të mëdha të ishujve të Paqësorit). Sidoqoftë, sipas saj, një pikë mbetet kryesore dhe e pakundërshtueshme: "Alfabetin fonetike kanë zbuluar pellazgët dhe e kanë përhapur në vendet e ndryshme të botës ku ata kanë arritur me anijet e tyre të shpejta dhe të përsosura". Në Bogotá ajo studioi kulturën të parëve

në atë rajon, sidomos atë para viteve 1500, kur në ato brigje e territore u dyndën kolonizatorët spanjollë. Dokumentet shkruajnë se, para ardhjes së spanjollëve, Kolumbia ishte pushtuar prej indianëve çibça. Vendbanimet e para të përhershme të evropianëve u ngritën në brigjet karaibike; prej tyre Santa Maura u themelua më 1525 dhe Kartagena tetë vjet më vonë. Kolonizimin e brendësisë së vendit e udhëhoqi eksploruesi spanjoll Gonzalo Jiménez de Quesada-s, i cili i theu çibçat dhe themeloi qytetin e Bogotá-s më 1538. Megjithatë, të parët e banorëve të asaj hapësire, siç ishin fiset taironasit e sidomos chibchas (apo muiscas), janë parë si indigjene, të cilët ajo i studioi në thellësi kulturalisht. Për botimin e librave mbi qytetërimin e lashtë parakolumbian "çibça" është nderuar nga qeveria e Kolumbisë me dekoratën më të lartë të nderit "Oficial de la Orden de San Carlos" (1981), etj.

2. Në fushën e etnologjisë

Humanistja veprimtare e diasporës shqiptare Nermin Vlora Falaschi edhe në fushën e etnologjisë shkëlqeu me guxim. Ajo, si një atdhetare e kulluar, gjenetikisht e brumosur me dashurinë për vendin e të parëve, si dhe me respektin për të vërtetën, ka një kontribut të dukshëm me begatitë etnologjike, që na ka lënë pasuri ne, shqiptarëve. Duke patur mundësinë e njohjes nga afër për një periudhë 25 vjeçare, sidomos gjatë viteve që kemi jetuar dhe punar në Itali, pohojmë se nuk kemi takuar njeriun me emrin

Nermin Vlora Falaschi, por shpirtëzimin e Qiririt të Naimit, me emrin Nermin Vlora, që “në shpirt ka dashurinë, pa digjet për njerëzinë” . Ajo u shkri si qiriri për lirinë qytetare të shqiptarëve, për lashtësinë e gjuhës shqipe, për traditat më të mira që na lanë të parët, për doket ndër shqiptarë. Ajo trajtesën “Nga etnocentrizmi në pluralizëm kulturor” e shikonte me interes përbashkues kulturash e qytetërimesh, si “qytetërime të ngjeshura pas njëri-tjetrit” edhe pse e dinte që punonte në një trase të vështirë. Qytetërimin e shikonte si një arritje me dyer të hapura, ku jepet, merret, tjetërsohet ... Është identiteti ynë kombëtar pronë e popullit shqiptar, që as jepet, as merret, as tjetërsohet, sepse me identitet kombëtar ajo kuptonte identitetin kulturor dhe qytetar, me komponente të tillë siç janë gjuha e banorëve, trashëgimia historike, kultura popullore, mentaliteti shoqëror, mënyra e jetesës, e drejta e bashkuar, feja (jofeja). Si pjesë e së tërës ballkaniko-mesdhetare, shqiptarët kanë identitetin e tyre fizik, moral, kulturor, juridik e politik. Kishte lajtmotiv proverbin e gjeniut kozmik Leonardo da Vinçi (15.04.1452-02.05.1519): “Il corpo nostro è sottoposto al cielo e lo cielo è sottoposto allo spirito” (“Trupi ynë i nënshtrohet qiellit dhe qielli i nënshtrohet shpirtit”). I sëmbonte në zemër gjenocidi i shovenëve grekë mbi popullatën e pafajshme çame në trojet e të parëve të saj. I dhembte tragjedia e dardanes së lashtë, Kosovës sonë të dashur, saqë klithma e shpirtit dhe e mendimit të saj jehonte deri në

Dardanele ... Me veprën shkrimore dhe veprimin praktik, e nderonte etninë shqiptare, si gjenezën e saj të nderit, si bashkësi që përmbledh të tërë ata shtetas që flasin shqipen si gjuhë amtare, atë bashkësi, që siç e përcakton dhe etnologu akademik Mark Tirta: “përmbledh tërë shqipfolësit, që kanë një territor të caktuar të vetin, kulturë të vetën, të përbashkët që kanë një vetëdije të përkatësisë në këtë etni. Shkalla më e lartë e etnisë shqiptare është etnia komb, etnia e organizuar në një shtet kombëtar. Etnia shqiptare përfshin brenda si bashkësi sociale: gjuhën, racën, demografinë, territorin, ekonominë, klasat sociale, kulturë-etnokulturë, rrjetin urban, metropolin, institucionet politike” . Ndërkohë, ne vuajmë ende nga kompleksiteti i kombit shtet, kur kombi qytetar është prodhim i dobishëm i përparimit të shoqërisë njerëzore. Kishte bindjen se funksionimi harmonishëm sinkretik i këtyre elementëve mbajnë kohezionin etnik e përforcojnë vetëdijen kombëtare. Sipas botimit të nivelit akademik “Fjalori Enciklopedik shqiptar”, Nermin Vlora “iu kushtua sidomos hulumtimit të lidhjeve kulturore e gjuhësore ndërmjet etruskëve dhe paraardhësve të Shqiptarëve, duke synuar të dëshmojë lashtësinë e etnosit shqiptar. Mbajti lidhje të vazhdueshme me Shqipërinë e me Kosovën, duke dhënë ndihmesë në afirmimin e vlerave të kulturës shqiptare në botë, dhe në sensibilizimin e opinionit ndërkombëtar rreth çështjes kombëtare shqiptare” . Nga studimi i botimeve të saj etnokulturore, vërejmë se Falaschi

nderonte kulturën e traditës, atë që zhvillohet në shekuj si praktikë jete, si një ushqim social që drejton jetën ekonomike të njerëzve. Po aq respektonte dhe e shikonte me vëmendje kulturën reflektuese, atë të kultivuar e që merret me arsimim, me specializime të posaçme, me libra. Nga studimi i veprës së saj del, se ajo nuk i shikonte të shkëputura këto nëndisiplina të fushës së etnologjisë, por të ndërthurura midis tyre, që marrin e japin, disa herë njëjtësojnë të kaluarën e largët me të tashmen, shkrihen bashkë, duke këmbëngulur tek funksioni etno-integruues me identitetin kombëtar shqiptar. Nermeni që një rilindase e re, e vërtetë, jo në kuptimin metaforik e romantik, por në rrafshin shkencor vërtetësor, ajo këmbëngulte me qetësi, me qartësi e argumente për lashtësinë e gjuhës shqipe, që gjuha cilësohet tipari kryesor dallues i një etnie nga një tjetër. Ajo shkruan: "...vetë etnia e një populli i përket gjuhës që ai flet". Bënte dhe kërkonte krahasimin nga druri i gjuhëve të fjalëve të shqipes jo vetëm me 2 apo 3 gjuhë, por gërmonte ndër ngjasimet dhe dallimet midis 12 gjuhëve të tjera. Entuziazmohej me zgjidhjen në trajtë pyetjeje të Cavalli-Sforzës se pse është e ligjshme të mendojmë se ka mundësi të bëhet një krahasim bazor midis evoluimit biologjik dhe atij gjuhësor dhe arrinte në përfundimin se ka analogji midis evoluimit të gjenit edhe të gjuhëve. Në këtë kontekst, përmendte shpesh tezën darviniane, që po të njihet druri biologjik i grupeve të fiseve të ndryshme të njerëzve, do të ishte e

mundur të njihesh edhe ai i gjuhëve. Në kohë të reja, Nermeni u bë ideali i atdhedashurisë pa interes, i trimërisë së fjalës së vërtetë, i humanizmit, i diturisë, i përsosmërisë estetike. Edhe i bukurisë së racës shqiptare! Ajo e shkruante dhe e fliste më bukur e më pastër shqipen se sa ne, banorët indigjenë (vendës, rrënjës). Ajo krahasohej, matej e guxonte të bënte polemika shkencore me elitën tonë diturake për lashtësinë e gjuhës shqipe. Edhe pse jo pak herë fjala e saj nuk mbërrinte në destinacion, sepse s'depërton dot fjala në veshë të shurdhër. Ajo që një studiuese e zjarrtë, e gatshme për çdo dialogu në tryeza shkencore, të përbëra nga studiues që e duan të vërtetën. Theksonte që ishte romantike dhe kulturorët ilirianë i quante njerëz romantikë. Në biseda të ngushta, dëshpërueshëm, thoshte shpesh: "Me sa dihet, fati i romantikëve është dështim". Në këtë 95 vjetor të lindjes, shëmbëlltyra e saj na vjen si një polemiste shkencore, atdhetare humaniste e dritërore, diturore universale, që të falte shpirtin, por nuk bëhej kurrë palë me oportunizmin inferior të kornizave teorike me lojëra fjalësh të lodhura. Ajo e donte shumë vendin e të parëve, po aq sa dhe të vërtetën objektive. Guxonte dhe s'lodhej të futej në tejlashtësi, në periudhën para-indoeuropiane. Ajo nxiti dhe dëshiron që studiuesit shqiptarë ta aplikojnë metodën e radiokarbonit ose Karbonit 14 (C14), ta thellojnë studimin e gjuhësinë me anë të biologjisë, bazimin mbi dokumentet epigrafike, por jo thjesht

bilingue (shkrojtur në dy gjuhë të ndryshme), si psh. etruskisht-latinisht etj., se, nuk mjafton vetëm njohja e greqishtes së vjetër ose e latinishtes, argumenton Falaschi, por përpos gjuhëve europiane, duhet të njihet, së pakut, një gjuhë aziatike ashtu si duhen edhe pak dijen mbi sanskritishten. Jemi të mendimit se kërkon studim tërheqja e vëmendjes që Nermini na bën me mbishkrimin në sakrofagun që gjendet në kështjellën - muze të qytetit të Kortonës (Cortona, Arezzo, Toscana, Itali), të cilit ajo, nga paraqitja pellazgo - etruske dhe shqip-italisht, i bën një ndërtim dinamik këtij dokumenti epigrafik në 12 gjuhë dhe konkretisht në pellazgo - ilirishte, etruskishte, shqipe, hebraishte, sanskritishte, portugalishte, persishte, italishte, romanishte, spanjishte, latinishte dhe anglishte. Herë të tjera, fjalët që lexohen nëpër dokumentet epigrafikë i krahason me shqipen dhe me gjuhët neo-latine (anglo-saksone), me arabishten, me turqishten, me frëngjishten ... dhe shënon se "ky mbishkrim lexohet vetëm me anën e gjuhës sonë".

Me përgatitjen e saj kulturore humanistike, edhe ajo mendonte se qytetërimet kanë lindur gjithmonë afër lumenjve dhe fillojnë me pellazgët yjnor. Duke i mëshuar tezës së prejardhjes së shqiptarëve nga pellazgët, sikurse glotologu ynë Spiro Konda, filolog i diplomuar në Fakultetin Filozofik të Universitetit të Athinës dhe njohës i mirë i botës antike me veprën e tij madhore "Shqiptarët dhe problemi pellazgjik", që ende "fle" sirtarëve të burokracisë

sonë akademike, ajo kërkonte t'i zgjonte nga gjumi teoricienët shqiptarë të linguistikës. I trajtonte shqiptarët si pasardhës të ilirëve. Studiuesja i trajtonte shqiptarët si pasardhës të ilirëve dhe e shpie më tutje në kohë dhe në hapësirë idenë, duke u shprehur se Iliria e lashtë, me prejardhje Pellazgjike, ishte vendi i njerëzve të lirë ("i lir), e cila shtrihej gjatë Ballkanit perëndimor. Përbëhej nga shoqëri fisore e zhvilluar, me një mbret të vetëm për gjithë Ilirinë. Ajo këmbëngul në tezën se shqiptarët e sotëm njihen si të vetmit dhe autentikë (se nuk ngjallin dyshime, se janë të vërtetë, origjinalë) mbijetues të atij qytetërimi pellazgjik shumë të lashtë, i cili u bë i vetmi fener pluskues i popujve me të cilët pati kontakte, duke lundruar nëpër dete të ndryshme dhe duke lënë hulli diturie të madhe. Ajo shpalos idiomën pellazgo-iliro-trako-etruske, duke depërtuar thellë në lashtësinë tonë. Me gjithë ulje ngritjet e dritëhijet e historisë përgjatë shekujve e mijëvjeçarëve, etnokultura jonë, etnologjia e shqiptarëve njihet, ka dallesat dhe përbashkësitë me kulturat e popujve të tjerë, sidomos me fqinjët kufitarë, si rezultat i marrëdhëneve nga miqësitë, krushqitë, shkëmbimet në natyrë, dhuratat, tregtia, pushtimet, etj. Ajo kërkon ura komunikimi midis fqinjëve gjeografikë me gjuhë të ndryshme, duke e quajtur pasuri shpirtërore diversitetin kulturor, kur i shërben shëndetit miqësor të mirëshkuarjes reciproke. Ka një shprehje Nermini që e shkruan me keqardhje: "Kultura e të mundurve shkatërrohet nga fituesit". Gjithsesi,

historia jonë ekziston, kur shumë popuj qytetërimformues të botës janë zhdukur nga harta e globit Për ne, shumë mbushmendës, po ta argumentojmë me metodën e korelimit (krahasimit) të mikrofaunës, është edhe fakti që: kur në këtë hapësirë të globit ekzistonin popujt e vjetër të Mesdheut, ndër ta, më vonë edhe Greqia e Vjetër dhe Roma e Lashtë, si mund të mos ekzistonte Dheu i atyre që i mendojmë dhe i pranojmë si të parët tanë, Dheu ku kemi lindur, ku banojmë, jetojmë e veprojmë edhe ne si komunitet që e mbajmë veten si pasardhës të ilirëve. Ajo shikonte shumë tutje dhe kishte idenë se në lashtësi ishin Pellazgët Yjnor, "shpikës të alfabetit fonetik", popuj të Detit, të cilët i quajtën "Iliri" trojet e banuara nga njerëzit e tyre të lirë". Për të nxitur studiuesit shqiptarë të fushës për kërkime, ajo paraqet drurin gjenealogjik të gjuhëve dhe grafikun e 10 gjuhëve më të vjetra, (përgatitur nga studiues të huaj dhe përkatësisht druri gjenalogjik i formimit të gjuhëve indoeuropiane nga linguisti gjerman August Schleicher dhe grafika nga Alberto Piazza e Eric Minch, të cilët i mbështet edhe i mirënjohuri Cavalli - Sforza) ku shqipja (pellazgo - ilirishtja, shën im: A. H) gjendet para gjuhëve të tjera të vjetra: armene, greke, keltike (kelte), balltike, sllave, gjermane, italike, indiane dhe iranike. Protogjuhë?! Që është e para me fjalët e gjuhës së përbashkët në origjinë?! Edhe sipas Nermunit, Gjuha shqipe është gjuha e shtëpisë për shqiptarët. Ilirishten e quan gjyshe të shqipes, ndërsa stërgjyshe të shqipes quan

pellazgjishten, ndonëse gjurmë të gjuhës së shkruar s'ka ende. Shqetësimi i saj është i shfaqshëm: "Nuk është Liria që mungon, por mungojnë njerëz të lirë".

Përfundime

Ndihmesa e Nermin Vlora Falaschit në fushën e studimeve antropologjike dhe etnologjike është një diamant kulturor për "shtëpinë tonë të përbashkët adriatikase", siç e kishte për zemër të shprehej shpesh ajo, e cila deri në frymën e fundit jetoi me parimin të studiuesit Vittorio Alfieri (1749-1803): "Volli, sempre volli, fortemente volli" (Desha, gjithmonë desha, me këmbëngulje desha). Është domethënës shënimi dedikues (kushtues) që Nermini bën në faqet e para një një monografie shkencore: "Ky libër është uratë për bashkimin e gjithë etnive shqiptare në vatrën e madhe europiane".

Siç vërehet nga shkrimtaria e saj, Nermin mbështet tezën se etnia duhet të jetë e organizuar në një shtet kombëtar. Ndërkohë, ne vuajmë ende nga kompleksiteti i kombit shtet, kur kombi qytetar është prodhim i dobishëm i përparimit të shoqërisë njerëzore.

E ndikuar fuqishëm nga Leonardo, edhe ajo e shikonte rruzullin si makrokozmos dhe njeriun si mikrokozmos. E pajisur me forcë të pamposhtur, me energji yjore, krenare dhe e virtytshme si përherë, stërmbesa e Plakut të Bardhë të Flamurit të Pavarësisë, Ismail Qemal Vlorës, edhe me përurimin e Akademisë Kulturore "Iliria" në Romë para 27 vjetësh, më 8 qershor 2000, me funksionimin e saj

sipëror për katër vjet, deri sa u bë frymë hyjnore, ajo dha e bëri maksimumin e mundshëm për Shqipërinë. "Një xixëll mbi Ilirinë dhe në trashëgimtarin e saj fare të vockël, Shqipërinë" , e quan punën e saj

titanike e mira jonë mendimtare. Nuk është xixëll, por yjësi në qiellin e dijes; sidomos ndriçon ngrohtë në fushën e humanistikës, të lingistikës dhe albanologjisë.

Bibliografia:

AKADEMIA Culturale "Iliria": "Dall'etnocentrismo al pluralismo culturale", Romë, Bardi Editore s.r.l, 2000.

AKADEMIA e Shkencave e Shqipërisë: "Fjalori enciklopedik shqiptar, 3" Tiranë, 2009.

BRAUDEL, Fernand, "Mesdheu; hapësira, historia, njerëzit dhe traditat", Tiranë, Botimet IDK, 1986.

FALASCHI, Nermin Vlora: "E nesërmja e kohës", Shkup, "Gjon Buzuku", 1991.

FALASCHI, Nermin Vlora: "Lashtësia e gjuhës shqipe sipas dokumenteve epigrafike nga Egjeu deri në Atlantik",

seria "Qytetërime të lashta mesdhetare - III", Romë, Bardi Editore, 1991.

FALASCHI, Nermin Vlora: "Prona gjuhësore dhe gjenetike. Probabilitetet e monogjenezës embrionale të fjalëve", Tiranë, Toena, 1997.

FRASHËRI, Naim: "Vepra letrare, 2", Tiranë, "Naim Frashëri", 1995.

HABAZAJ, Albert: "Nermin Vlora, shkrimtare fisnike dhe humaniste", gaz. "Tirana Observer" e përditshme pavarur, Viti XI i bot., nr. 3084, e diel, 5 korrik 2015.

KONDA, Spiro N.: "Shqiptarët dhe problemi pellazgjik", Tiranë, 1964.

TIRTA, Mark: "Enologjia e shqiptarëve", Tiranë, Geer, 2006.

II. Foreign Language Methodology

PRACTICAL TEACHING TIPS FOR NOVICE TEACHERS

Assoc. Prof. Dr. Veneranda HAJRULLA

University “Ismail Qemali” of Vlora, Albania
venerandahajrulla@yahoo.com

Assoc. Prof. Dr. Marsela HARIZAJ

University “Ismail Qemali” of Vlora, Albania
marselaharizaj@yahoo.com

Abstract

Education courses cover a broad range of topics from educational policy and history to curriculum design and teaching techniques. When new teachers of English as a foreign language imagine their first job posting, they may picture themselves teaching in all kinds of scenarios: large university classes, one-to-one coaching sessions, and small groups. But they might not imagine that they'd have a partner teacher. When a team teaching situation is good, it creates a supportive, interesting environment for our students where they have not only one but two language experts to guide them to better English.

But, when the situation is not handled well, it creates a too-many-cooks

situation that impacts the students negatively. Teacher courses often include a unit on “*lesson planning*” or “*classroom management*” which relates mostly to the selection of the lesson components, and how these will be ordered. But it's important also to think about how you'll frame the lesson with effective beginnings and endings. This paper brings some practical tips for turning our teaching experience into an educational powerhouse that will benefit our students, and our own career. Think about the students' goals, consider the level of the material carefully and adapt it before you use it.

Key Words: *teaching tips, educational policy, novice teachers, lesson components, impact.*

Introduction

The student teaching experience, in most cases, is both intense and

exhilarating. After many years of learning, students get a chance to test their teaching skills in a

comprehensive way, in an active classroom and with real students. During the process, students will realize their areas of teaching strengths and weaknesses, before heading out to look for a full-time school employment. Generally teacher courses often include a unit on '*lesson planning*', which relates mostly to the selection of the lesson components, and how these will be ordered. So when planning the activities, for a lesson, it is important to do them in a sequence that indicates a gradual progression from simple to more complicated tasks. On the other hand, effective teachers strive for a balance among whole-class work, pair work, and individual work. The University of Vlora "Ismail Qemali" takes great pride in its student teaching program. It has outstanding partnerships with schools throughout the South west region of Albania. In all cases, student teachers have the opportunity to work with outstanding experienced teachers in a cooperative relationship. As future novice teachers they need some 'practical recipes' to guide them in their first classes.

I. Tips for the beginning teacher

1. Be professional

- Be professional in dress, manner, and attitude from the first minute that you are present in the classroom.
- Use language appropriately. Don't resort to using slang too often.

- Don't be late to class.
- Know when to compromise.
- State your opinion -- let others know where you stand.
- Have a positive attitude.
- Establish a good rapport with parents and administration.
- Keep good, strong lines of communication open between you and the parents..
- Don't be afraid to call or meet with parents. They are probably just as curious about you as you are about them. In fact, knowing them might help you to better understand their child.
- Call or write parents when their son or daughter does something good or improves in class. Don't limit communication to bad news.
- Show students that you care about their lives, and show the parents that you care about their children's progress.
- Cooperate with other colleagues, be willing to ask them for help and be open to offering your advice.
- Attend workshops regularly
- Know your rights as a teacher
- Know the resources or how to make proper referrals for special education, discipline etc.

2. Be organized

- It is important to feel prepared as well as look prepared.
- Thoroughly prepare lecture notes, mini-lessons, questions

for discussion, and class activities each day.

- If you expect your students to have all of their materials, then *you should have yours, too.*
- Clearly state objectives and exactly what you expect on assignments .
- Give students plenty of advance warning regarding assignment due dates, and give students a copy of the syllabus early in the semester. It is also a good idea to mail a copy of the syllabus home to students' parents.
- When grading students' writing assignments, give them a cover sheet with a checklist.
- Keep your desk and files organized.
- Be sure to have a record of lesson plans.

3. Be patient

- Give students enough thinking time.
- Don't tell your students the answer simply because a few seconds have passed in silence. Wait longer, minutes even, before restating the question, but don't answer it yourself.
- If students don't respond to a question right away, or if they express confusion, ask lead-in questions.
- Remember that students will be absent, so don't get too frustrated when having to

reschedule assignments and activities.

- Realize and accept that not all students will remain at the same level academically.
- Listen attentively to students' problems.

4. Adapt Internet content to the classroom

This is actually the most beneficial resource for our students, because it represents English as it's used in the "real world." However, the problem is accessibility. You want to make sure you prepare your students well before you task them with reading real news articles and blog posts or get them to participate in chat rooms, watch videos, or interpret in the class.

4. 1. *To ready your students for the use of this real material, do the following:*

- ❖ Break the materials into bite-sized chunks. Even if the original is large, you don't have to do all of it for your students to get the gist.
- ❖ Create focus questions for your students to answer while they are reading, viewing or listening.
- ❖ Take the students' level into consideration when you shape the material. Don't assume all levels can use one news article, unless you have prepared it differently for each level. Think about the students' goals,

consider the level of the material carefully and adapt it before you use it.

- ❖ Don't be lazy. Just because you found a lesson online doesn't mean you can print it out and give it to your students after a quick glance and without additional preparation on your part. Real world information does have a place in the classroom, but it will take more preparation on your part to get it ready for the students. Don't be afraid of this, but don't shirk your responsibility either.

5. Prepare reserve activities

It's also a good idea to have five or six go-to activities that you can adjust on the fly to any classroom or level. Having a “bag of reserve “activities” is useful for your regularly scheduled classes. Preparation really is the secret to stress-free teaching. You can do anything, and do it well, as long as you've put a little planning into it. Don't stress out about doing a substitute class. Students love it when they get to meet a new foreign teacher. Always keep an eye out for interesting and quick activities that you can pull into your repertoire to fill any extra time in a substitute lesson. Examples include teaching the class to say a tongue twister, showing and discussing a short YouTube clip, or organizing a quick treasure hunt.

6. Pair work or group work

- ✚ This can be done by making a list of pairs of names before the lesson starts or while the students are coming in, or just tell them when the time comes. If there is an odd number of students make a group of three but break them up later in the lesson and put them into pairs with someone else so they get more chance to speak.
- ✚ You could put them in small groups to start with if the activity allows. You could even make the activity a competition in small teams if the activity allows, seeing which team gets the most answers right. Use the board or a piece of paper for keeping score.
- ✚ Change the partners quite often so that the students don't get bored with their partner. It's good for the students to speak to each other in English.

7. Use a normal, natural voice

Every teacher can remember this from the first year in the classroom: spending those first months talking at an above-normal range until one day, you lose your voice.

Raising our voice to get students' attention is not the best approach, and the stress it causes and the vibe it puts in the room just isn't worth it. The students will mirror your voice level, so avoid using that semi-shouting

voice. You want to also differentiate your tone. If you are asking students to put away their notebooks and get into their groups, be sure to use a declarative, matter-of-fact tone.

8. Speak only when students are quiet and ready

This advice was given to me by a 25-year veteran my first year. She told me that I should just wait and then wait some more until all students were quiet. So I tried it; I fought the temptation to talk. Sometimes I'd wait much longer than I thought I could hold out for. Slowly but surely, the students would cue each other: "ssh, she's trying to tell us something," "come on, stop talking," and "hey guys, be quiet." (They did all the work for me!)

9. Use hand signals and non-verbal communication

Holding one hand in the air, and making eye contact with students is a great way to quiet the class and get their attention on you. It takes awhile for students to get used to this as a routine, but it works wonderfully. Have them raise their hand along with you until all are up. Then lower yours and talk. With younger students, try clapping your hands three times and teaching the children to quickly clap back twice. This is a fun and active way to get their attention and all eyes on you.

10. Address behavior issues quickly and wisely

Be sure to address an issue between you and a student or between two students as quickly as possible. Bad feelings -- on your part or the students -- can so quickly grow from molehills into mountains. For handling conflicts wisely, you and the student should step away from the other students, just in the doorway of the classroom perhaps. Wait until after instruction if possible, avoiding interruption of the lesson. Ask naive questions such as, "How might I help you?" Don't accuse the child of anything. Act as if you do care, even if you have the opposite feeling at that moment. The student will usually become disarmed because she might be expecting you to be angry and confrontational.

11. Always have a well-designed, engaging lesson

This tip is most important of all. Perhaps you've heard the saying, if you don't have a plan for them, they'll have one for you. Always over plan. It's better to run out of time than to run short on a lesson. From my own first-hand experience and after many classrooms observations, something that I know for sure: Bored students equal trouble! If the lesson is poorly planned, there is often way too much talking and telling from the teacher and not enough hands-on learning and discovery by the students. *We all know engaging lessons take both serious*

mind and time to plan. And they are certainly worth it -- for many reasons.

Conclusion

Through this paper we provided some very important tips for student teachers, pre service teachers and novice teachers. Most of them look easy when reading, but hard to be realized. Experienced, veteran teachers and teacher trainers will always smooth the way for student teachers.

The areas of classroom teaching being tackled in the paper include the opening session of the lesson, teachers presentation, discipline issues and ending of the English lesson, but for teachers the best ‘*recipe*’ is the ‘hands-on’ classroom experience and his own teaching style. To be really good at teaching they need to find their own teaching style, and choose the methodology that suits them.

Literature

- Ann Malamah-Thomas, (1998) “*Classroom Interaction*”. C N Candlin & H G Widdowson
- C N Candlin & H G Widdowson (1994) “*A scheme for teacher Education*”. Oxford,
- Cox, J. (2016) “Classroom Management Tips for Novice Teachers”
- Scrivener, J. (2016) “Classroom Management Techniques” Cambridge University Press
- Scrivener, J. (1994) “Learning Teaching” Macmillan Publications - Books for teachers.
- Teaching Strategies: 5 Questions You Should Be Asking - TeachHUB
- www.teachhub.com/teaching-strategies-5-questions-you-should-be-asking
- Ur, P. (2016) “Penny Ur’s 100 Teaching Tips” Cambridge University Press
- Ur, P. (2012). “*A Course in Language Teaching*. 2nd Edition, Practice and Theory Cambridge University Press.
- Woodward, T. (1997) “*Models and Metaphors in Language Teacher Training*”. Cambridge University Press

CASE STUDY: ESP LEARNERS' NEEDS IN THE UNIVERSITY OF MEDICINE, TIRANA

PhD. Alnida Shano

University of Tirana

idashano@yahoo.it

PhD. Ariana Nepravishta

Agricultural University of Tirana

arinepravishta@gmail.com

This research paper analyses ESP learners' needs at the University of Medicine, in Albania. Learners' needs are divided into three categories which cover the needs for English language for general purposes, academic purposes and for job purposes. One university was chosen to examine the hypotheses of the study. The method used to collect data was students' questionnaire. The study has come out with a number of facts the most important of these facts are: In their daily life the students need English language to listen to radio, understanding TV programs and films. In the academic field, the need for English language to understand lectures was highly rated. Finally in their future jobs the study revealed that the students need English language to read written or printed materials connected with jobs.

Considering the results of the students' questionnaire the study arrived to a clear conclusion that the most needed language skill in the medical field is listening to lectures. The need for the academic English is more important than the need for occupational English,

general English. Learners are the main resource of data in the needs analysis and failure of most ESP programs in Albania which is attributed directly to the absence of needs analysis practice.

Key words: English for general purposes, job purposes, academic purposes

Introduction

From the early 1995's, English for Specific Purposes (ESP) has grown to become one of the most prominent areas of EFL teaching today. Its development is reflected in the increasing number of universities offering an MA in ESP.

In Albania too, the ESP movement has shown a slow but definite growth over the past few years. In particular, increased interest has been spurred as a result of the students of Medicine who after finish their university want to attend further courses abroad or may be start a job elsewhere. This has led to a rapid growth in English courses aimed at specific disciplines, e.g. English for Chemists, English for Baby Nursery etc in place of the more

traditional 'General English' courses at university.

Absolute Characteristics

- ESP is defined to meet specific needs of the learners.
- ESP makes use of underlying methodology and activities of the discipline it serves.
- ESP is centered on the language appropriate to these activities in terms of grammar, lexis, register, study skills, discourse and genre.

Variable Characteristics

- ESP may be related to or designed for specific disciplines.
- ESP may use, in specific teaching situations, a different methodology from that of General English.
- ESP is likely to be designed for adult learners, either at a tertiary level institution or in a professional work situation. It could be for learners at secondary school level.
- ESP is generally designed for intermediate or advanced students.
- Most ESP courses assume some basic knowledge of the language systems.

The definition Dudley-Evans offers is clearly influenced by that of Strevens (1988), although he has improved it substantially by removing the absolute characteristic that ESP is "in contrast with 'General English'" (Johns et al., 1991: 298), and has included more variable characteristics.

The division of ESP into absolute and variable characteristics, in particular, is very helpful in resolving arguments about what is and is not ESP. From the definition, we can see that ESP can but is not necessarily concerned with a specific discipline, nor does it have to be aimed at a certain age group or ability range. ESP should be seen simple as an 'approach' to teaching, or what Dudley-Evans describes as an 'attitude of mind'. This is a similar conclusion to that made by Hutchinson et al. (1987:19) who state, "ESP is an approach to language teaching in which all decisions as to content and method are based on the learner's reason for learning".

Research Methodology

Research Design:

The study, adopted a descriptive and analytic methods. The study used a questionnaire, as a needs assessment tool.

Subjects:

The subjects, who participated in this study, for the purpose of conducting needs analysis, were 300 students, from three different faculties of the University of Medicine in Tirana. In the year 2016, (semester-1 in 2016-2017 academic session). The rationale was that these students of medicine had been exposed to the ESP program for two years in their early stage of studying as a university requirement. Therefore they might identify the need for English language in their medical discipline. Thus, they were able to give feedback on which skills of language

they needed for their academic purposes.

Data Collection Method: Questionnaire

The instrument, which was used in this research to collect data, was a survey questionnaire. The questionnaire was designed to reveal the target information based on the objectives of the study. The questionnaire sought to collect information concerning the immediate and long-term perceived needs for the students studying in the faculties of the university of medicine. The assumption of selecting the language skills lay on their capability to cover the general needs, academic needs and future needs of the students. The language skills selected were organized under three main types: general needs, academic needs and job needs respectively. Following these needs the questionnaire was divided into three sections: **In section one**, (general needs for English) the questions sought to investigate learners' perceived general needs for English language in their daily life in the university campus or outside it. **Section two** (Academic needs) in this section the questions sought to elicit information on the need for English language skills in the medical field what do they need to do with English, and which English language skills that most help them cope with their studying of medicine. **In section three** (jobs needs) the students have to expect their needs in their future jobs like. e.g. The need for English to write reports or memo or conduct a research

paper, or doing on job training abroad, in English speaking countries.

Results and analysis

The data of this study was collected through a questionnaire. The needs of the students are divided into three categories: (A) general needs, (B) academic needs and (C) future needs. The following tables show each category results according to the students' view.

General Needs

The subjects rated listening to radio, understanding TV programs and films very highly with (mean rank= 4.72). Although this is a general need, but it can also be considered as part of academic needs. At the presence of TV satellite revolution there are specialized TV channels which offer medical programs or even a living show of operations from very famous hospitals in the world or education channels specialize in medical. This reinforces the role of TV as a learning audiovisual tool. This finding supports the need for listening skill, which is a neglected skill in the Albanian ESP syllabuses.

Survival English is the learners' second priority in the general needs which received (mean rank= 4.52). The high rating of this kind of need might be influenced by the high expectation of most of the students to work or migrate after graduation to countries where English is used as a medium of communication. This emphasizes the role of English as a very important international tool for communication. The third priority in the general need

comes "reading English literature in the original" that received (mean rank=4.39). Followed by "reading for pleasure with a rate of (mean rank=3.92) and conversing with fellow students and friends with a rate of (mean rank= 3.91) in the last two columns come "writing private letters" with a rate of (3.72) and "reading newspaper with a rate of (mean rank=3.23).

These results revealed that the students do not appreciate their need for English as a mean of reading for pleasure and reading English literature in the original or reading newspaper, which indicates a very low motivation in the language and reading material written in English in particular. As motivation is considered to be a very essential factor in foreign language learning, it is necessary for the ESP teachers to pay more attention to encourage general reading by providing some suitable material in the college's library to raise students' motivation in the language which would have positive results in their performance in ESP courses. The respondents' answer to these two questions 1 and 7 in the questionnaire revealed that the students are not motivated to use English for general purposes.

The Academic Needs:

Based on data the first question asked the students to rate the need for English to understand lectures. The result was really surprising. The respondents gave the top rating to this

skill with a (mean rank=5.00), the results clearly showed the importance of listening skills, so developing this skill is essential in the field of specialization which call for its noteworthy weight in any syllabus that caters for the students' language needs. Listening skill is a neglected skill in Albanian curricula particularly the ones offered in the intermediate level.

This situation continued in ESP program in the Albanian universities which leave developing this skill to the students' own efforts. This neglecting is attributed mainly to the availability of reading resources compared with listening materials, which are usually rare and made to serve the needs of specific learners while making home-made materials need a lot of time and money. In the second question the respondents were asked to rate the need for English in taking part in class discussion. Students rated this skill as (mean rank= 4.57) this result showed the importance of conversation skills, the need for English in class discussions seems to be very important although it can be conducted in Albanian.

The results rated as (mean rank= 4.76) the students appreciated highly the need for reading course textbooks. On the other hand when the students were asked to rate their need for reading specialization books and journal the answer was unexpected as shown in the previous table it received (mean rank=3.82) which is very low compared by reading course textbooks.

The above two results revealed clearly that the students highly rate the need for English to read course textbooks which clearly reflects and instrumental motivation in the language particularly if compared with the relatively low rating for the need to develop general reading.

Though, some specialists believe that instrumental motivation can, with some efforts, be developed into intrinsic motivation through careful choice of the students' preferred teaching methods and the students' participation in setting the objectives of the ESP program and through selecting appropriate materials. The fifth question the students were asked to rate their need for taking notes from the lectures, which received rate of (mean rank=4.58), is relatively high. It that many students did not take notes during their lectures and they only depended on their colleagues to recall all lectures conveyed in English; this calls for supplying the students with the suitable instructions that enable them to carry on their academic duties.

This question is followed by the need for English to write term papers, essays or reports which received low rate (mean rank=4.16) compared to taking notes although, the two skills have the same importance and priority in the academic field. This indicates some variation in the students' assessment of interrelated needs which signify students' unawareness of their needs. In the seventh question the students were requested to rate the need for

English to write examinations answers which received very high value of (mean rank=4.92) that put this skill second in position of priority. This is natural because all students are required to use English language to answer examinations papers. The above result draws attention to the high extrinsic motivation towards English language. This emphasizes the importance of developing writing skills in ESP courses in respond to this need. Asking, answering and talking with your professors is the last question in section B. the students rating to this skill is (mean rank= 4.18) this revealed that the students do not need this skill since they can use their mother tongue in the above situations.

The general overview of the data concerning the academic needs showed the need for English language in understanding lectures as highly requested skill. On the other hand, reading specialization books and journal are rated below understanding lecture in the academic needs. Based on table (2) the academic needs results showed a significant importance of this of need. These findings indicated that the students are aware of their own needs. Moreover, they could easily identify their needs specifically as the results showed that "understanding lectures" is more important than e.g. "reading specialization, books and journals". This is reinforced by what was mentioned in the introduction i.e. those ESP learners are aware of their own needs and course objectives.

The jobs needs:

The jobs needs are the last kind of needs to be investigated in this study. They are different from the other two kinds of needs mentioned above in the way that the students have to speculate these kinds of needs for their future. The students do not experience this kind of needs. In this part of the questionnaire the students were asked to speculate what they may need English in their future job through five situations. The top rating in section C goes to reading written or printed materials connected with jobs which received (mean rank=3.31) this shows that the students are in need for reading skill not only in their present studying but also in the future job. This reinforced the need for reading skills in medicine field during studying and after graduation.

Conversing with English-speaking colleagues is rated as the second job needs with a mean rank of (mean rank=3.20) followed by reading or writing letters, memos or reports. This shows the need for writing and reading for the future jobs as most if not all-medical reports are written in English language. Here, the students show some kind of awareness of their future needs. Following in-service courses conducted in English and conveying information or instruction form

English language to Albanian workers or vice versa is considered the least needed skills for medicine students. The last finding revealed that medicine students do not pay enough attention to translating medical terminology, technical passages and formal and informal letters, memos and notes form Albanian to English and vice versa. To sum up this discussion, it is clear from the previous results, that the need for English for academic is highly requested by the students than the other two types general and jobs needs.

Conclusion:

Considering the results of the students' questionnaire the study arrived to a clear identifiable conclusion that the most needed language skill in the in medical field is listening to lectures, medicine students' regardless of their different academic level do not have the same English needs. The need for the academic English is more important than the need for occupational English, general English. Learners are the main resource of data in the needs analysis and failure of most ESP programs in Albania is attributed directly to the absence of needs analysis practice.

References

Dudley-Evans, Tony (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge University Press. (Forthcoming)

Hutchinson, Tom & Waters, Alan (1987). *English for Specific Purposes: A learner-centered approach*. Cambridge University Press.
Johns, Ann M. & Dudley-Evans, Tony (1991). *English for Specific Purposes:*

International in Scope, Specific in Purpose. TESOL Quarterly 25:2, 297-314.

Strevens, P. (1988). ESP after twenty years: A re-appraisal. In M. Tickoo (Ed.), ESP: State of the art (1-13). SEAMEO Regional Language Centre.

ASSESSMENT PRACTICES DEVELOPMENT IN THE FOREIGN LANGUAGE OF SECONDARY EDUCATION

PhD. Emilda Roseni

University of Tirana

m_roseni@yahoo.com

PhD. Anita Muho

University Aleksandër Moisiu, Durrës

Abstract

The introduction of foreign language in the secondary school education marked the beginning of an ongoing debate among teachers about the necessity of assessing FL – if at all. Assessment, as a means to monitor progress, forms, there is no doubt about it, an integral part of the learning and teaching process. This article will show manageable and sensitive ways of dealing with assessment taking into account the diverse needs of the learners. The emphasis will be on formative assessment and assessment for learning and its principles. Case studies will highlight assessments in all four language skills and show how assessment can contribute to the development of self-learning and student autonomy in aspects of their language learning. Perceived and used as an aid to learning assessment saw the seeds of a life-long learning capability. This research has discovered classroom practice where

teachers found that their efforts made a difference. This study will focus on two case studies which determine teachers' assessment practices in the foreign language of secondary school, the importance of assessment in language acquisition. In the first case study, the teacher describes the whole school assessment approach herself and points out the main aspects of assessment in the context of her school. Whereas in the second case study, a Head teacher identifies many advantages and assessment techniques in her practice and believes that assessment ensures all students to achieve their potential. The findings of this empirical study, the review of literature as well as teachers' experiences provide useful suggestions concerning the assessment practices in the foreign language.

Key words: *assessment, practice, foreign language, secondary education*

Introduction

We use the term *assessment* to refer to all those activities undertaken by teachers and by their students in assessing themselves that provide

information to be used as feedback to modify teaching and learning activities. Such assessment becomes *formative assessment* when the evidence is actually used to adapt the

teaching to meet students' needs (Black & William 1998).

Black and William's work on formative assessment (2000) takes care to distinguish that the use of formative assessment is not a 'magic bullet' for education and still the improvement it can have on learning in the classroom is significant and can be measured. It is in our view essential that learning a foreign language should be located within a formative assessment framework that focuses on what the students can do and offering feedback as to how they can improve and progress. Assessment understood in a broader sense as progression in learning is a key to establish the quality and enduring learning a foreign language provision.

My research has discovered classroom practice where teachers found that their efforts made a difference, as a teacher commented: *"It is making a real difference to students' learning. They comment on it themselves"*. Many of the techniques offered by Black *et al.* are simple and easy to incorporate into the classroom and into learning a foreign language as we will discuss in due course.

The teacher had ensured the students were clear about the learning intentions and success criteria for each English lesson the teacher taught, discussing strategies for learning e.g. how to get the right pronunciation, giving them time to think and, above all, making the learning worthwhile and important in their eyes.

Formative and/or summative assessment

The two approaches to assessment, formative and summative are often contrasted and the former privileged enormously to the detriment of summative assessment.

'Assessment' is something of an umbrella term, encompassing a range of methods and techniques (Biggs & Tang, 2007). One way to categorize or organize the myriad approaches and rationales is using the summative/formative distinction. The main difference between summative or formative assessment is the purpose for conducting the assessment.

Formative assessment does not form part of the student's final grade or mark. It is used to provide constructive feedback to improve learning and understanding. The product of formative assessment may never be quantifiably recorded on a grade sheet. The rationale is that students learn effectively by making and learning from mistakes which is difficult to do if their academic performance/final grade may be adversely affected. Since there are no marks at risk students can be more experimental, challenging preconceived ideas and developing more desirable higher cognitive skills. Brown & Knight (1994) suggest that ungraded assessment, where no mark is attached, may become the norm, allowing students the freedom to experiment and be more adventurous in their study and exploration of their subject. Despite the fact that no marks are associated with formative assessment, students do still engage in it if its role in helping students improve their grades is clearly explained.

Students will be motivated if they clearly see the point of their work; how it relates to the course, the module, and their career goals; if it is inherently rewarding or interesting; or if they can see their skills and expertise advancing.

Summative assessment is the type with which most people are familiar. It is usually conducted in the last few weeks of term to see how well students have learned what they were supposed to have learned. The results from these assessments are aggregated and used to determine whether a student has fulfilled the specified learning outcomes and may achieve some kind of accreditation. This usually causes a degree of anxiety since the grades received in summative assessments are final and can affect their future prospects. In summative assessments, therefore, students are less keen to experiment with ideas and concepts (Biggs & Tang, 2007), preferring to ‘play it safe’, giving the answers they believe are expected of them, and banking the marks provided.

A teacher has the distinct responsibility to nurture a student’s learning and to provide feedback in such a manner that the student does not leave the classroom feeling defeated. Here you will find several techniques on how to give effective feedback that will leave your students with the feeling they can conquer the world.

- Student feedback should be educative in nature and be given in a timely manner.
- Be sensitive to the individual needs of the student.

- Student feedback should reference a skill or specific knowledge.
- Give feedback to keep students “on target” for achievement.
- Host a one-on-one conference.
- Student feedback can be given verbally, non-verbally or in written form.
- Concentrate on one ability.
- Alternate due dates for your students/classes.
- Educate students on how to give feedback to each other.
- Ask another adult to give student feedback.
- Have the student take notes.
- Use a notebook to keep track of student progress.
- Return tests, papers or comment cards at the beginning of class.
- Use Post-It notes.
- Give genuine praise.
- “I noticed....”
- Provide a model or example.
- Invite students to give YOU feedback.

Case study One: assessment

In the first case, Ana, both a generalist teacher with her own class and a specialist secondary education English teacher, teaches English throughout the school to teenagers. Ana describes the whole school assessment approach herself and points out the main aspects of assessment in the context of her school.

‘I feel when I am teaching secondary education students, I am almost

constantly assessing...have they grasped that? ...are they ready for the next bit?...do they need more on that?...is student X really confident?...can I partner them in a role play with student Y?...who needs help?...is that pronunciation as good as it could be?

That sort of assessment goes on minute by minute, lesson by lesson. Then at the end of a unit, an end activity will often be useful to assess them...maybe a game e.g. a role play or some other performance. I'm keen to know if they can recall vocabulary learnt, use structures well, use authentic-sounding pronunciation, be keen, be confident to speak out etc. Sometimes I just store the information from that in my head-sorry, not very official!-sometimes the class teacher will make written notes. The class teachers are 'in' on all foreign language lessons in school, learning alongside the students, and their own observations of the students' learning, efforts and achievement contribute to a richly qualitative profile of student attainment.

Case study Two: Assessment

Ben, a Head teacher who teaches French to his class in a small, identifies many advantages and assessment techniques in his practice and believes that assessment ensures all students are achieving their potential. Free from the time constraint, Ben is able to focus more on the assessment criteria themselves.

'Using formative assessment techniques allows the teacher and student to see where they are in their learning and where they are aiming to

go. Students remain motivated and enthusiastic to learn.

With younger students, most of the assessment is through observation, listening and visual techniques. Our French teaching in the younger classes is purely done through talking and listening, although stories are read and students are exposed to words, complex sentences we do not assess reading and writing until the last two years of secondary school.

We encourage self- assessment in all classes. With young students they can use the "thumbs up" to show how well they feel they understand. Older students may colour a checklist of vocabulary using the same colours, or simply give themselves a score out of ten for how well they feel they performed in a particular exercise.

We assess all four aspects of learning a foreign language with the older students. To assess talking we use tape recorders, video recorders and walkie-talkies. Students especially enjoy using walkie-talkies for conversations. This encourages them to learn to question as well as respond. Listening is assessed using tapes giving instructions and directions. We also use story and question sessions and teacher led questioning and instruction sessions.

Common concerns

In the above case studies, it can be seen how aspects of formative and summative assessment blend seamlessly, in different learning and teaching environments. Case study 1 deals with time constraints, the second focuses more on means and recording.

Feedback for the teacher is paramount and thus assessment provides an opportunity to find out students difficulties and gives some idea about how effective the lessons are.

Which skills should be assessed?

There are differences of emphasis as to which skills are assessed reflecting the different teaching programmes and teacher belief on these issues. Whilst some teachers stick to their belief that foreign language in secondary education should be almost exclusively oral and aural, others introduce reading and writing to differing degrees and at various stages. This will clearly be mirrored in the choice of assessment activity.

Conclusions

Assessment when understood and interpreted as a positive, enjoyable and challenging force for learning within a classroom culture that is supportive and that provides a stream of constructive feedback and think time is not in conflict with the foreign language teacher's desire to be

creative. Much of what teachers and students do in the secondary education classroom can be described as assessment, for example, tasks, quizzes, questions, pair and group work and homework tasks all prompt learners to demonstrate their knowledge and provide opportunities for the students to reflect on their learning. Formative assessment is a good tool for making the shift in the classroom from passive receipt by the students to meta-cognition and the development of learning and thinking skills. Secondary education schools are hives of activity in this respect, acutely attuned to the importance of students' need for thinking time with attention currently focused on the development of thinking and critical skills. Thinking time is privileged in a meta-cognitive environment and can embrace the construct of 'wait time', a valuable and simple tool that, through extended wait time gives more students more time to 'stop and think' about a suitable response.

Bibliography:

Brown, S. & Knight, P. (1994) *Assessing Learners in Higher Education*, London: Kogan Page.
Biggs, J. & Tang, C. (2007) *Teaching for quality learning at university*.

Maidenhead: Open University Press/
McGraw-Hill
Black, P.J and Wiliam, D.(1998) *Inside the Black Box. Raising standards through classroom assessment*. London: King's College.

SOME MAJOR CHANGES IN ELT CURRICULUM: TOWARDS FLEXIBLE TEACHING

Assoc. Prof. Dr. Marsela HARIZAJ

University "Ismail Qemali" of Vlora, Albania
marselaharizaj@yahoo.com

Assoc. Prof. Dr. Veneranda HAJRULLA

University "Ismail Qemali" of Vlora, Albania
venerandahajrulla@yahoo.com

Abstract

ELT curriculum is one of the main concerns in the recent studies. Curriculum design in the last decades is focused on the communicative approach. In the Albanian educational system foreign language teaching is designed according to this model. More than explaining grammar, teaching is focused on teaching learners to communicate. Language serves to communicate and teachers focus on developing students ability to communicate effectively within different meaningful social contexts. What should teachers do in learners-centered classes? How is this new curriculum helping teachers towards flexible teaching? These are some of the issues dealt in this study. Teachers are going to exploit different models of teaching adopting that one that functions best in their own classroom.

Curriculum definition

Foreign language teaching has reflected major changes especially in the last decades. The model of *Common European Framework of*

More than studies teachers themselves especially experienced teachers know what methodology function best. The teacher is the facilitator of the learning process, as such the role in promoting communication is seeking changes too. Providing learners with up to date information, exposing them to work out the learning process, practically is one of the main roles of foreign language education. Adopting, changing and developing is part of the teaching- learning process. In this study we will have a look at the models of ELT curriculum from traditional to practical flexible teaching helping learners not just having knowledge but using it effectively and coherently.

Key words: *ELT curriculum, flexible teaching, models of learning, facilitator.*

References for Languages has been adapted by the *National Curriculum of Foreign Languages* in the Albanian context focusing on Learning, teaching and assessment. The aim of it

is related specifically to teachers and learners. It aims to define objectives. A well- designed curriculum help foreign language learners understand better the nature of language and which strategies to employ. Curriculum nowadays is based on the communicative approach. Studies on foreign language learning methods show a shift from traditional models of teaching into communicative model. For this reason the curriculum has changed over the years. In order to understand the relation of curriculum with flexible teaching let us begin with the definition of the word.

According to Richards and Platt curriculum is:

- *An educational programme which states:*
- *the educational purposes of the programme (the ends)*
- *the content, teaching procedures and learning experiences which will be necessary to achieve this purpose (the means)*
- *some means for assessing whether or not the educational ends have been achieved*

Curriculum changes according to the changes in educational policy on language pedagogy. Merely these changes are based upon linguists researcher rather than the teachers' or learners' need themselves. The traditional model of the Curriculum was based on content. Based on that Curriculum prepares a plan for

teaching and learning processes. According to Wiggins and McTighe curriculum is a map of how to achieve the "outputs" of desired student performance, in which appropriate learning activities and assessments are suggested to make it more likely that students achieve the desired results.

Teaching is based on the syllabus which itself is based on the curriculum. According to Richards (2013) language learners input and output. Input has to do with the linguistic content of a course which is established in what we call a syllabus. The teacher than defines the materials and the strategies that are going to be implemented in the class. These belong to the domain of process. Richards (2013) Output has to do with how learners use and produce language. While implementing a course syllabus, the teacher has to use different methodologies to help learners meet goals of learning a foreign language. Methodology has to do with teaching strategies, techniques and activities that the teacher uses in the class.

Designing ELT curriculum

While designing an ELT curriculum there are some points to be taken in consideration like:

- *Theories of language acquisition*
- *Language teaching methodologies*
- *Contexts of learning*
- *Student needs (Moore & Bagot)*

According to Ellis (2008), some principles underlying language acquisition theory are:

- *Formulaic expressions and rule-based competence*
- *Predominant focus on meaning*
- *Focus on form*
- *Implicit knowledge of L2 (explicit knowledge)*
- *Learner's "built-in syllabus"*
- *Extensive L2 input*
- *Opportunities for output*
- *Opportunities to interact in L2*
- *Individual differences in learners*
- *Assessment of free as well as controlled production*

Common European Framework of References for Languages at chapter 8 is concerned with the implications of linguistic diversification for curriculum design and considers such issues as: pluri- lingualism and pluri-culturalism; differentiated learning objectives; principles of curriculum design; curricular scenarios; life-long language learning; modularity and partial competences.

The National Curriculum of Foreign Languages based on this, has outlined principles, objectives, method, methodology of the subject matter. Learners have to develop and acquire linguistic competence, pragmatic competence, socio-linguistic competence in all language levels. In other words to the teacher there is given a clear description of the levels of language, skills, what do the

students learn and what are they going to learn at the end of each level.

The concept is focused on language and communication for each foreign language class. An example of this is the syllabus of foreign language course for the 6th grade which is designed according to the National curriculum. Teaching programme of foreign language. Field: " Language and communication".

The aims of the foreign language course in basic education are: Developing skills for speaking, listening, reading and writing literary and non-literary texts as well as developing of different types of literary and non-literary as well as cultivating through these critical and creative thinking through these texts. The use of language depends on the situation and purpose of the students: Finding, understanding, analyzing and evaluating the information.

Implementing curriculum towards flexible teaching

While implementing a curriculum there are some points to be taken in consideration: which are the objectives? Which are learning outcomes? Assessment?

In the *Curriculum Development by Cath Moore and Marion Bagot Quality assurance in English language teaching. Neas*. Objectives and language learning outcomes are based on:

-What is the goal of the teacher? -What are students able to do at the end of the course?

Curriculum is focused on making the students achieve:

- *Communicative competence,*
- *discourse competence,*
- *sociolinguistic competence*

Curriculum design which have been implemented in the last decades is based on the communicative approach. Language is communication and interaction. Language teachers should help learners develop the ability to communicate effectively in a wide range of contexts. There are some questions that teachers raise: *Is it possible to teach our learners within classroom? What kind of effective instructional materials should I use in my class? How can I help my students acquire language?*

Curriculum design gives some instructional methodologies, assessment instructions, levels of skill competences based on language levels A1, A2, B1, B2, C1, C2. by explaining what are the expectancies and what are students going to achieve at the end of each level.

To understand if a curriculum is effective or not, we should evaluate it. If goals are not met it is not effective and things should change. Evaluation

should be done at all the stages from its planning and implementation. Those that should evaluate must be participants: teachers and learners that directly are involved in this process. By evaluating the curriculum it is evaluated the language programme and its effectiveness, methodology, language texts materials.

Conclusion

Curriculum design plays an important role in language learning and acquisition. The participants evaluate whether a curriculum is effective or not Evaluation of the curriculum s a long process beginning fro A to z in other words its effectiveness and implementation depends not just in theory but in practice.

While implementing foreign language syllabus in the elementary, secondary and high school classes, it is stressed the fact that students should be exposed to language learning in meaningful contexts. While implementing a syllabus based on the curriculum, we can say that a curriculum is successful if implemented clearly, if at the end, both participants (teachers and learners) meet the goals. ELT model shifts towards flexible teaching. Changes in educational policy affects curriculum design.

References

- Curriculum Development by Cath Moore and Marion Bagot Quality assurance in English language teaching. Neas.
- Curriculum Approaches in Language Teaching: Forward, Central, and Backward Design Jack C. Richards University of Sydney, Australia; RELC, Singapore RELC Journal 44(1) 5–33 2013. Sage publications.
- Ellis, R. (2008).The Study of Second Language Acquisition 2nd Edition. Oxford University press.
- Kuadri i Përbashkët Evropian i Referencave për Gjuhët. Ministria e Arsimit dhe Shkencës. 2006. Përshtatur sipas Common European Framework Of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment. Language Policy Unit, Strasbourg. www.coe.int/lang-CEFR
- Kurrikula Kombëtare e Gjuhëve moderne për Arsimin Parauniversitar. Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Grup Autorësh.(2000).
- Richards, J. C., Platt, J.,&Platt, H. (1992). Dictionary of applied linguistics. 2nd ed. Harlow,UK: Longman.
- Wiggins G, McTighe J (2006) Understanding by Design: A Framework for Effecting Curricular Development and Assessment. Alexandria, VA. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Programi i lëndës “Gjuha e huaj” Shkalla E Tretë (klasa 6). MASH. www.izha.edu.al

LITERATURE REVIEW: SCHOOL LEADERSHIP

PhD Cand. Jonida Tirana

University of Tirana

jonidatirana@gmail.com

Introduction

Contemporary school leadership is essentially seen to be the issue of the people who are driven and able to influence the way how the others think, feel and behave. School leadership is also seen as a strategic process that implies the development and communication of a strong vision and attendant goals or target, along with a relevant plan for implementation, monitoring and reviewing.

Strong school leadership is positioning the school towards the future, supporting and strengthening staff and students in the compliance of teaching and learning excellence. Leadership is about dealing with events, emotions and consequences in the immediate present in order and ways that would minimize personal and organizational damage to the school and school community. This study goes through

the crisis management literature with the aim to understand which is the type of leadership in schools that can face and deal with success and apprehend from crises that they may encounter. The necessary characteristics for effective crisis leadership are identified. What emerges from this study concerns the development of the necessary crisis leadership qualities and skills in our present and future school principals when crises are, by their true nature, mostly unexpected and essentially unique events.

This paper will examine the crisis management literature review with the intention to understand the characteristics of the leadership necessary to face any unexpected crisis that may occur in a school, and the particular attributes that school principals will need to possess in order to be able to provide that leadership.

What is a crisis?

Most contemporary writers consider a crisis as an urgent situation that demands instant and decisive action by an organization and, in particular, by the leaders of the organization.

Coombs (2007¹⁰³) describes a crisis as: "*the perception of an unpredictable*

event that threatens important expectancies of stakeholders and can seriously impact an organization's performance and generate negative outcomes". In the context of a school, a crisis can be seen as any critical situation that requires the school leader to act in a quick and decisive way.

¹⁰³ Coombs, W. (2007). *Ongoing crisis communication: Planning, managing and*

responding. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Crises of one form or another unavoidably take place in all schools, no matter how well they are led and managed. Many crises happen without notice whatsoever; others appear gradually over time. Some crises can be resolved quickly, while the resolution of others can be quite prolonged.

Types of crises

First of all it is important to understand the main types of crisis in order to develop the necessary strategies for crisis prevention or for effectively dealing with them if they arise.

There is, however, no common agreement about the classification of crises. Mitroff and Alpaslan (2003¹⁰⁴), for example, think that all crises can be grouped into just two categories: normal and abnormal

Lalonde (2004¹⁰⁵) proposes that crises should be classified according to their origin, consequences, capacity to respond and level of risk involved

Perhaps the most used typology concerning school-based crises comprises the five below categories (Smith and Riley 2010¹⁰⁶):

- *Short-term crises: ones that are sudden in arrival and fast in conclusion.*
- *Cathartic crises: ones that are slow in build-up, reach a*

critical point and then can be swiftly resolved.

- *Long-term crises: ones that develop slowly and then bubble along for a very long time without any clear resolution*
- *One-off crises: ones that are quite unique and would not be expected to recur*
- *Infectious crises: ones that occur and are seemingly resolved quickly, but leave behind significant other issues to be addressed, some of which may subsequently develop into their own crises.*

Crisis management strategy

For most organizations, crisis management includes a linear three-step approach¹⁰⁷: **avoid –react–recuperate**

There would appear to be at least three major concerns with schools adopting a linear approach to crisis management. Normally this kind of model entails that crises are individual and isolated events. In fact there a lot of examples that shows that crises are not isolated events in a school, but that they emerge from and impact upon the complexity of the teaching and learning environment and its associated structures and activities

Moreover, a linear model implies that the occurrence and nature of a crisis can be anticipated by school leaders and thus standard response procedures

¹⁰⁴ Mitroff, I., and M.C. Alpaslan. (2003). *Preparing for evil*, Harvard Business Review .

¹⁰⁵ Lalonde, C. (2004). In search of archetypes in crisis management. *Journal of Contingencies and Crisis Management* 12, no. 4

¹⁰⁶ Smith, L., and D. Riley. (2010). *The business of school leadership*. Camberwell, VIC: Acer Press.

¹⁰⁷ Mayer, B.W., J. Moss, and K. Dale. (2008). Disaster and preparedness: Lessons from Hurricane Rita. *Journal of Contingencies and Crisis Management*

are applicable. Also in this case, there is an overabundance of studies to suggest that the occurrence and nature of crises are becoming more and more unpredictable (Mulford and Johns 2004; OECD 2008¹⁰⁸)

Finally, a linear model suggests that, just as every crisis has a precise moment when it starts, it also has a specific moment that it 'ends'. Such a model do not take into consideration the importance of reflection as a basis for learning. Reflection is about identifying possibilities for productive future action based on a detailed interrogation of past experiences, including one's thinking and decision-making processes at the time (Smith 2008¹⁰⁹).

Reacting against a crisis

It is generally agreed that responding to a crisis comprehends five phases (Smith and Riley 2010):

- **Get all the details regarding the crisis.** In order to be successful in responding to a crisis it's necessary to gather all the related information.
- **Apply the pertinent contingency plan,** or quickly create a plan that can face the situation that is created. In times of crisis, there is rarely much time to identify and consider options. The

implementation of a carefully pre-considered contingency plan means that key personnel and other actors immediately know what has to be done, and who has to do it.

- **Be quick and decisive.** In times of crisis, the facts concerning the crisis are normally insufficient and there is no time to gather more and to consider options. A quick reaction is necessary, for this reason the decisions must be made quickly before the level of damage increases.
- **Show apprehension.** In time of crises the values of the school and of its leaders are put at stake. It is a time when true and real demonstrations of apprehension regarding the wellbeing of others can make the relationship between management and staff stronger and more durable even after resolving the crisis.
- **Communicate.** Clear, open and timely communication restricts perplexity, rumors and misinformation

After the solution of the crisis, there is a process of meditation for the future crisis that generally requires that school leaders ask and search for answers regarding the crisis that took place (Smith and Riley 2010):

What caused the crisis?

Could it have been foreseen better than we did?

¹⁰⁸ OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2008). Final reports on the OECD Improving School Leadership Project.

¹⁰⁹ Smith, L. (2008). *Minds for the future*. Campus Review 18

When did get knowledge about the fact we had a crisis? Could we have known earlier? How?

What warning signs were obvious? Which sign we didn't notice? The reason we didn't notice?

Could we have prevented the crisis from happening? If yes, in which way?

Leadership for times of crisis

In general crises starts suddenly without notice and are unforeseen events. For this reason the leadership ability development do not imply to have solid ultimate ready to set plans of action but it's more about the ability to be ready to react when an unexpected situation appears and occurs, even in cases where they are completely off guard¹¹⁰.

Some of the most important qualities necessary for a school leader during a situation of crises are:

- The capacity to make clear and decisive decisions.
- Intuition and flexibility
- Visionary and lateral thinking
- Tenacity and confidence
- Technical, intuitive and creative intelligence
- Type of judgment: synthesizing, empathizing and respectful
- Communicative and skillful with the media

Conclusion

This study has interrogated the literature regarding crisis management with the intention to understand which is the nature and what are the necessary attributes that a school leader should posses in order to face the crisis that may occur.

In general a powerful leadership is seen to be about directing the school towards the future, and about sustaining and empowering employees and students in the pursuit of teaching and learning excellence.

In conclusion, leadership in times of crisis, has as main focus the way how events and consequences are managed in the immediate present with the intention to minimize personal and organizational harm within the school community.

References

- ❖ Coombs, W. (2007). *Ongoing crisis communication: Planning, managing and responding*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- ❖ Mitroff, I., M.C. Alpaslan. (2003). *Preparing for evil*, Harvard Business Review 81, no. 4
- ❖ Lalonde, C. 2004. *In search of archetypes in crisis management*, Journal of Contingencies and Crisis Management 12, no. 4
- ❖ Smith, L., and D. Riley. (2010). *The business of school leadership*, Camberwell, VIC: Acer Press.

¹¹⁰ LaPorte, T.R. (2007). *Critical infrastructure in the face of a predatory future: Preparing for untoward surprise*. Journal of Contingencies and Crisis Management 15

- ❖ Mayer, B.W., J. Moss, and K. Dale. (2008). *Disaster and preparedness: Lessons from Hurricane Rita*. Journal of Contingencies and Crisis Management 16, no. 1
- ❖ OECD (Organization for Economic Co-operation and Development). 2008. Final reports on the OECD Improving School Leadership Project.
- http://www.oecd.org/document/62/0,3746,en_2649_39263231_37125310_1_1_1_1,00.html.
- ❖ Smith, L. (2008). *Minds for the future*. Campus Review 18, no. 42
- ❖ LaPorte, T.R. (2007). *Critical infrastructure in the face of a predatory future: Preparing for untoward surprise*. Journal of Contingencies and Crisis Management 15, no. 1

ENGLISH GRAMMAR AND TEACHING DIFFICULTIES IN EFL CONTEXT

Assoc. Prof. Dr. Kozeta Hyso

PhD. Zamira Alimemaj

University of Vlora “Ismail Qemali”

kozetahyso1@gmail.com

zamiraalimema@gmail.com

Abstract

The role of English grammar instruction has been a major issue for students and teachers alike. The debate whether grammar should be taught in the classroom and students, for their part, have generally looked upon grammar instruction as a necessary “evil” at best, and an avoidable burden at worst. This paper investigates the difficulties teachers face in teaching grammar to EFL students as well as

those faced by students in learning it, in the teachers' perception and aimed to find out whether there are significant differences of difficulties in relation to qualification, teaching experience, and the level they teach in school, thus providing insights into their own and their students' difficulties.

Key words: *English grammar, EFL classes, difficulties, qualification, teaching, grammar instruction.*

Introduction

Today, our understanding of grammar instruction is mainly shaped by the Communicative Language Teaching (CLT) approach. The place of grammar in language classrooms has long been debated. Once, studying grammar was the only classroom practice (i.e., the Grammar Translation Method). Then, learning grammar was overshadowed by speaking (i.e., the Direct Method). Several years later, it regained importance (i.e., the Cognitive Code Learning).

Although there are various interpretations of this approach in terms of grammar instruction, one can say that grammar in CLT is presented

in a meaningful context, and thus it serves as a means of accurate and fluent communication. In addition, a CLT lesson should ideally focus on all of the components (grammatical, discourse, functional, sociolinguistic, and strategic) of communicative competence (H. D. Brown, 2001).

In addition to the question of how much grammar should be provided, there are two dichotomies still prevalent in L2 literature: deductive versus inductive approaches, and explicit versus implicit approaches. The studies that investigated which of these approaches is better have yielded different results. In addition, several researchers point out that learners may

benefit from different types of instruction as they have different learning styles and strategies (DeKeyser, 1994; Larsen-Freeman, 1979). Given the fact that grammar classes tend to be comprised of students who experience varying levels of success in grammar learning, in spite of being exposed to the same kind of instruction, individual differences probably play a part in grammar learning, and one of those individual differences may be the learners' learning styles and strategies.

This paper mainly investigates which learning strategies Albanian EFL learners use when learning and using grammar structures, and the difference in learning strategy use by several variables, such as gender, proficiency level, and achievement on grammar tests. The study was conducted at the classes of EFL with the participation of 26 students from three different proficiency levels (pre-intermediate, intermediate, and upper-intermediate). The data were collected through a 15-item questionnaire regarding grammar learning strategies.

The analysis of the quantitative data revealed that Albanian EFL learners think learning English grammar is important, and that these learners use a variety of learning strategies when they learn and use grammar structures. The findings from this study also indicated that there is a difference in learning strategy use among different proficiency levels. Similarly, a significant difference was found between males and females in terms of

their strategy use. Finally, the study showed that using grammar learning strategies is influential in grammar achievement.

Also this paper sets out to determine the strategies that EFL students use when they learn and use grammar structures. It will also investigate the relationship between the use of grammar learning strategies and students' achievement on grammar tests

Background of the study

The place of grammar in language classrooms has long been debated. Once, studying grammar was the only classroom practice (i.e., the Grammar Translation Method). Then, learning grammar was overshadowed by speaking (i.e., the Direct Method). Several years later, it regained importance (i.e., the Cognitive Code Learning).

The field of learning styles and strategies is relatively new. The research into learner differences has indicated that all learners use certain strategies in order to promote their learning. Further studies enabled several researchers (e.g., O'Malley & Chamot, 1990; Oxford, 1990) to organize the commonly used learning strategies into different classification schemes, by determining certain strategy types, such as cognitive, metacognitive, social-affective, and compensation strategies.

Several researchers have also investigated the learning strategies that help specific language skills. For

example, Hosenfeld (1977) studied the reading strategies of successful and unsuccessful learners, and her study revealed that successful readers employed contextual guessing strategies when reading, and that they evaluated the correctness of their guesses.

Cohen and Aphek (1980) investigated the impact of strategy training on the learning of vocabulary. They taught learners to make associations when learning new words in the second language. The study revealed that the participants performed better at vocabulary tasks for recall of words which were learnt through association techniques.

O'Malley, Chamot and Küpper (1989) explored the strategies that second language learners use in listening comprehension, and the differences in strategy use between effective and ineffective listeners. They observed that three strategies distinguished effective listeners from ineffective ones: self-monitoring, elaboration, and differencing. They also added that while effective listeners used top-down and bottom-up processing strategies together, ineffective listeners drew only on the meanings of individual words.

Statement of the problem

In the second language literature, extensive research has been conducted in order to determine general language learning strategies. In addition, several studies have investigated the learning strategies that learners employ in specific language skills. Regarding

grammar learning strategies there has been little research conducted. One study (Vines Gimeno, 2002) aimed to investigate the effects of strategy-based instruction on grammar learning. In this study, the researcher built on the general learning strategies that have already been suggested by other researchers (i.e., O'Malley & Chamot, 1990; Wenden & Rubin, 1987), yet she did not suggest any learning strategies that apply specifically to grammar learning. Two researchers working separately in Albania (Sarıçoban, 2005; Yalçın, 2003) sought to determine the grammar learning strategies employed by EFL learners. However, in both studies, several items on the questionnaires that were used to collect data seem to represent learning styles or preferences rather than learning strategies. Some of these items were also considered by both of the researchers to be metacognitive strategies, although they were regarded by Oxford (1990) as either cognitive or affective strategies.

At many schools in Albania, grammar and accuracy are the dominant foci in the curriculum and in examinations. Some quizzes are particularly based on grammar. Therefore, students are expected to gain a great understanding of grammar structures. However, the overall achievement of the students on exams does not match the expectations of the school directors. One reason for this may be that the learners are not aware of the strategies that would work better for them. In addition, the teachers may not be helping their

students employ effective grammar learning strategies.

Research questions

This study aims to address the following research questions:

1. What grammar learning strategies do Albanian school preparatory that EFL students use?
2. Which strategies are used most frequently?
3. Which strategies do students find most useful?
4. Does grammar strategy use vary in terms of the following variables
 - a. Proficiency level
 - b. Gender
 - c. Perceived importance of grammar
 - d. Grammar achievement

Conclusion

This study has revealed that Albanian preparatory school EFL students use a variety of strategies specifically for learning and using grammar structures. These grammar learning strategies may

vary from comparing the rules of the target language with those of the native language to seeking practice opportunities in order to use newly learnt grammar structures. The strategies described in this study have not so far been described in the literature, prior to this study. The study has also revealed that the use of these strategies varies by proficiency level, gender, or motivation, just like the strategies reported to help other language skills. This lends legitimacy to their inclusion in the inventory of language learning strategies. It has further shown that there is a positive correlation between strategy use and achievement in grammar learning, and that students who are successful on grammar achievement tests use more strategies than those who are less successful. These findings have once again shown the importance of learning strategies to successful learning. In light of these findings, more attention should be given to grammar learning strategies in class rooms, and learners should be given help in developing an awareness of these strategies.

REFERENCES

- Abraham, R. G. (1985). Field independence-dependence and the teaching of grammar. *TESOL Quarterly*, 20(4), 689-702.
- Brown, A. L., & Palinscar, A. S. (1982). Inducing strategic learning from texts by means of informed, self-control training. Champaign: University of Illinois.
- Brown, H. D. (2000). *Principles of language learning and teaching* (4th ed.). White Plains, N.Y.: Longman.

- Brown, H. D. (2001). Teaching by principles : An interactive approach to language pedagogy. White Plains, N.Y.: Longman.
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.

MËSIMDHËNIA E LETËRSISË NË NJË VËSHTRIM MË BASHKËKOHOR

Dr. Rudina Alimerko

"Ismail Qemali", University of Vlora
rudi_alimerko@yahoo.it

Lënda e letërsisë në shkollat tona, është njëra nga lëndët kryesore me karakter të theksuar kombëtar, me vlera të mëdha arsimore dhe edukative. Duke e konsideruar tekstin mësimor të leximit si një nga burimet kryesore prej nga ku nxënësit marrin dijet letrare, mjaft psikologë, mësues e studiues, kanë vënë në dukje edhe parimet dhe kërkesat pedagogjike, psikologjike, letrare që duhet të mishërohen në të.

Duke parë rëndësinë që ka letërsia në fazat e arsimit e më tej të fëmijës, nga përvoja e përftuar kemi vënë re se, krahas arritjeve të shënuara, janë vërejtur edhe mangësi të interpretimit në tekstet shkollore të lëndës së leximit dhe të letërsisë në tërësi.

Në këtë kontekst, punimi mbështetet në analizën e përmbajtjes së programeve mësimore, dhe si e tillë synon të theksojë:

- Interesimin për vendin që duhet të zërë letërsia shqipe për fëmijë në tekstin e gjuhës shqipe (pjesa letrare). Faktet letrare duhet të njihen në funksionin estetik, si në planin përmbajtësor ashtu edhe në planin estetik, në situatë konkrete, si në të folur ashtu edhe në të shkruar.
- Duhet patur parasysh parimi i përshtatjes së leximit me

moshën e nxënësve, jo vetëm i pjesëve letrare por edhe leximeve jashtëklase ku mësuesit nuk binden në shumicën e rasteve udhëzimit shtojcë.

- Mësuesi duhet ta dijë mirë rrugën që duhet të ndjekë në pasurimin e gjuhës shqipe, ndaj ngjyrymeve që fiton fjala, shprehja e figurshme a vet fjalia.

Të gjitha këto kërkesa, kërkojnë një vëmendje dhe seriozitet përse i përket mësimdhënësit të letërsisë duke e parë në një vështrim më bashkëkohor në aspektin metodik. Është e nevojshme që mjaft pedagogë, psikologë, shkrimtarë, kritikë dhe mësues letërsie të japin kontributin e tyre për të ndriçuar vendin që duhet të zërë letërsia për fëmijë dhe si e tillë dhe letërsisë si lëndë me vete në tekstet shkollore.

Fjalë kyçe: *reflektim, sfidë, mësues i letërsisë, interpretim.*

Hyrje

Punimi me temë **"Mësimdhënia E Letërsisë Në Një Vështrim Më Bashkëkohor"** vjen si rrjedhojë e studimit në lidhje edhe me temat e trajtuara më parë për shkak edhe të natyrës dhe specifikës që ka letërsia, si art i fjalës. Janë copëza punimesh të cilat gjatë studimit dhe vëzhgimeve të mëtejshme do të marrin formën e plotë të mozaikut.

Lënda e leximit letrar dhe letërsisë në shkollat tona, është njëra nga lëndët kryesore me karakter të theksuar kombëtar, me vlera të mëdha arsimore dhe edukative.

Nëpërmjet mësimit të leximit, nga mësuesi kërkohet që mësimin e kësaj lënde ta zhvillojë në mënyrë graduale në përshtatje me aftësitë psiko-fizike të nxënësve dhe t'i aftësojë që njohuritë, aftësitë dhe shkathtësitë t'i zbatojnë në praktikë. Mësuesi në mësimin e letërsisë ka rolin e mësimdhënësit, i cili në këtë proces ka rol të drejtëpërdrejt dhe të tërthortë.

Mënyra e drejtëpërdrejt është kur mësuesi u ofron nxënësve material nga leximi, të formuluar në aspektin didaktik dhe kur ai udhëheq me aktivitete mendore. Mësuesi ndikon në përshtatjen e temës për klasën dhe bën zbërthimin e drejtëpërdrejtë të lëndës letrare e marrjes së njohurive. Edhe pse kjo teknikë mësimi praktikohet rrallë, ajo ndeshet ende në shkollat tona.

Mënyra e tërthortë (indirekte) është ajo mënyrë kur mësuesi nuk udhëheq drejtëpërdrejtë, por nxënësit punojnë në mënyrë të pavarur, kështu që roli i mësuesit është rol i organizatorit, duke

ofruar mjete pune dhe udhëzime. Më anë të kësaj metode mësimore efikasiteti i mësimit është më i madh. Kjo mënyrë përdoret kohëve të fundit në të gjitha etapat e mësimit.

Duke e konsideruar tekstin mësimor të leximit si një nga burimet kryesore prej nga ku nxënësit marrin dijet letrare, mjaft psikologë, mësues e studiues, kanë vënë në dukje edhe parimet dhe kërkesat pedagogjike, psikologjike, letrare që duhet të mishërohen në të. Përherë, nga përpiluesit e këtyre teksteve të gjuhës shqipe (pjesa letrare) janë synuar sisteme të veçanta didaktike (të mbështetura nga pozita të avancuara metodiko-bashkëkohore), të cilat u përgjigjen qëllimeve dhe zhvillimeve arsimore; në përputhje me programet mësimore për çdo klasë.

Tekstet e leximit për ciklin e ulët e kanë zanafillën e tyre qysh në vitet e Rilindjes Kombëtare, ato quheshin **"Këndonjtore"**, **"Këndimore"** dhe më pas viteve '20-'30 **"Këndim"** e me tej lenda **Lexim letrar**. Letërsia, si një nga llojet e artit bëhet një lëndë interesante në procesin mësimor të nxënësve, duke nxitur një edukim të gjithanshem letrar e estetik të tyre.

Lënda e leximit përmbledh në vetvete veç kënaqësitë e leximi dhe përjetimit edhe, interpretimin, që ka të bëjë me studimin e pjesës letrare dhe të autorit, ku nëpërmjet tij bëhen interpretimi artistike e historiko-letrare, komente e diskutime letrare. Interpretimi i letërsisë në tekstin e leximit në ciklin fillor, si formë e organizuar, e institucionalizuar e mësimit është një punë e planifikuar nga mësuesi për përfitimin e dijeve nga nxënësit mbi

letërsinë shqipe¹¹¹. Tekstet letrare didaktike, në dekadat e fundit, shoqërohen me pyetje, detyra, shpjegime, ushtrime, shenime për shkrimtarin për shembull. Ky aparat pedagogjik ka të nevojshme interpretimin e tyre, gjë që i fut në mendime nxënësit të japin shpjegimet e tyre.

Duke patur parasysh se leximi letrar, si lëndë mësimore në formën e saj elementare zhvillohet në arsimin 9-vjeçar, mandej vijon në shkollën e mesme dhe në universitet (letërsi shqipe), nga përvoja e përfutur në këto dhjetëvjeçarët e fundit, kemi vënë re se, krahas arritjeve më të shënuara, janë vërejtur edhe mangësi të interpretimit në tekstet shkollore të lëndës së leximit dhe të letërsisë në tërësi.

Për hulumtimin e këtij punimi kemi përdorur kombinimin e metodës së analizës teorike, krahasuese dhe argumentuese. Në këtë kontekst, punimi mbështetet në analizën e përmbajtjes së programeve mësimore, i cili është konsideruar gjithmonë si "*dokument shtetëror bazë i shkollës*"¹¹², që së bashku me tekstin e gjuhës shqipe, përcaktojnë tërë procesin e mësimdhënies dhe mësimnxënies. Vetë teksti i gjuhës shqipe është ndërmjetësi midis programit dhe nxënësit, duke përcaktuar edhe përvetësimin e drejtpërdrejt të diturive letrare, dhe si e tillë punimi ynë synon të theksojë:

Interesimin për **vendin që duhet të zërë letërsia shqipe për fëmijë në tekstin e gjuhës shqipe (pjesa letrare)**, i cili nuk mund të mbështetet vetëm në bisedat për rëndësinë e lëndës. Duke bërë përpjekje që nxënësit të binden sistematikisht për vlerat letrare e estetike të lëndës së leximit. Duhet të vëmë re sesi praktikisht pasurohet fjalori i tyre, si përdoren shprehitë e leximit shprehës, si zhvillohet të folurit dhe si zgjerohen njohuritë nga kjo veprimtari shkollore. Të gjitha këto kërkesa duhen konkretizuar për çdo kapitull, temë dhe për çdo mësim në pajtim me veçoritë e tyre. Meqë dihet se shkencat gjuhësore dhe letrare janë voluminoze dhe i kapërcejnë aftësitë psikofizike të nxënësit, shtrohet nevoja që nga shkenca e letërsisë, të zgjidhet materiali më i rëndësishëm për t'i arritur qëllimet që i parashtrohen jeta, e që duhet të realizohen nëpër klasa të caktuara të Ciklit të Ulët¹¹³. Faktet letrare duhet të njihen në funksionin estetik, si në planin përmbajtësor ashtu edhe në planin estetik, në situata konkrete, si në të folur ashtu edhe në të shkruar.

Autorët e teksteve, nuk e njohin mire letërsinë shqipe për fëmijë, për të përzgjedhur ato pjesë letrare që janë cilësisht jetëgjata, që të përcjellin mesazhe të rëndësishme në përshtatje me psikologjinë moshore si dhe të plotësojnë kritere e kërkesa didaktike të gjetësisë së tekstit, të strukturës së tij

¹¹¹ Kozma Vasili: "*Lënda e leximit dhe interpretimi i saj*", Tiranë, 1996, fq.16.

¹¹² Shefik Osmani: "*Fjalori pedagogjik*", Tiranë, 1983, fq. 553.

¹¹³ Avzi Mustafa: "*Didaktika e lëndës së leximit dhe leximit letrare*", Prishtinë, 2000, fq. 23-29.

dhe qartësisë së rregullave të përcaktuar.

Duhet patur parasysh **parimi i përshtatjes së leximit me moshën e nxënësve**, jo vetëm i pjesëve letrare por edhe leximeve jashtëklase ku mësuesit nuk binden në shumicën e rasteve udhëzimit shtojcë. Ky parim shpreh domosdoshmërinë që përmbajtja dhe vëllimi i materialit mësimor letrar të jenë në përputhje dhe harmonizim me aftësitë përkatëse dhe mendore të nxënësit. Ky parim kërkon që dalëngadalë të shtohen vështirësitë e lëndës së leximit dhe të aplikohen rregullat elementare didaktike: **prej së lehtës drejt të vështirës** (nxënësit në këtë moshë e kanë të vështirë të dallojnë vjershën nga poema, tregimin nga novela, tregimin nga rrëfenjë), **prej të njohurës drejt të panjohurës** (mjaft elementë letrar nxënësit dinë t'i dallojnë dhe t'i karakterizojnë, por në vazhdimësi të procesit mësimor të të nxënit, atyre u shfaqen edhe gjëra të panjohura. Kështu për shëmbull, duke marrë njohuri letrare për dramën, ata dalëngadalë mësojnë të panjohurën dhe kështu nisin inskenimin e saj, vënien në skenë dhe përfytyrojnë realisht rolet e personazheve), **prej së thjeshtës drejt të ndërlikuarës** (çdo lëndë mësimore, thonë pedagogët, do të kurorëzohet me sukses në qoftë se mësimi nisët nga faktet dhe përgjithësimet e thjeshta. "*E thjeshtë quhet ajo që përvetësohet pa mundime*"). Lënda e leximit ka mjaft mundësi shprehëse të tilla.

Mësuesi duhet ta dijë mirë rrugën që duhet të ndjekë **në pasurimin e gjuhës shqipe**, ndaj ngjytimeve që fiton fjala,

shprehja e figurshme a vet fjalia. Kjo lidhje e gjuhës me letërsinë duhet të realizohet nëpërmjet këtyre formave të veprimtarisë mësimore: kontrollit të të folurit; punëve të pavarura dhe krijimtarisë së tij; analizës së veprës letrare dhe komentit letrar.

Të gjitha këto kërkesa, kërkojnë një vëmendje dhe seriozitet për sa i përket mësimdhënësit të letërsisë duke e parë në një vështrim më bashkëkohor në aspektin metodik për një mësimdhënie të suksesshme për zhvillimin e të menduarit kritik.

Përmes veprimtarive praktike dhe kërkimeve imagjinare si nga ana e nxënësve ashtu edhe të mësuesit, marrin njohuri rreth përmbajtjes së tekstit, duke përsosur aftësitë dhe teknikat e të kuptuarit, interpretimit, për të njohur dhe zbuluar marrëdhëniet në një shumëllojshmëri të konteksteve apo qëndrime të personazheve dhe si e tillë rritet cilësia e përvojave vetiake.

Bruneri¹¹⁴ na ka ndihmuar që të depërtohet në mësimdhënien me karakter zbulues duke renditur burimet e sjelljes së mësuesit si komunikues të njohurive, modele duke qenë kompetentë, krijues dhe individë entuziastë, që të frymëzojë fëmijët për dashurinë për të mësuar.

Gjatë leximit të teksteve letrare shpesh mësuesi është i vetmi që zbulon kuptimin e një teksti, duke ia imponuar atë nxënësve e si rrjedhojë nxënësit nuk nxiten të mendojnë dhe të nxjerrin vetë kuptimin e tekstit. Ndërsa në rast se nxitet diskutimi nëpërmjet

¹¹⁴ Bardhyl Musai: "*Psikologji Edukimi*", Tiranë, 1999, fq. 289

bashkëveprimi tekst-mësues-nxënës sigurisht që reflektimi i të kuptuarit të çon në formimin e interpretimeve të caktuara. Kështu duke ndihmuar nxënësit drejt kërkimit e zbulimit të njohurive, arrihet që të menduarit e tyre të jetë më produktive.

Dëgjimi dhe leximi i teksteve letrare nga nxënësit ndikon pozitivisht në rritjen e aftësisë së tyre krijuese. Mësuesi në këtë rast ka për detyrë të vihet në rolin e një nxitësi nëpërmjet pyetjeve, në ndihmë të të kuptuarit, zbërthimit të brendisë së materialit letrar dhe personazheve. Kështu nxënësit do të shohin dhe do të binden duke lexuar dhe pare tekste të ndryshme për një fjalëshe (aforizmat) e deri te mendimet e lidhura (romanet). Po kështu do të veprojmë edhe me situatat e të folurit, ku nxënësit do të kenë mundësi që ta dallojnë funksionalitetin e fjalëve dhe të mendimeve që kanë dallime me tekstin e shkruar letrar¹¹⁵. Ndaj është e dobishme dhe zhvillimi i diskutimeve për të nxitur mendimin kritik, që ndihmon nxënësit të shqyrtojnë alternative të ndryshme, të zbulojnë përgjithësimet.

Si realizohet në shkollat tona?

Sigurisht që për leximet e teksteve letrare në mësimin e gjuhës shqipe, janë përfshirë pjesë përfaqësuese nga letërsia shqipe dhe botërore në përshtatje me moshën dhe zhvillimin e fëmijëve dhe sipas kriterëve pedagogjike dhe estetike. Por siç e përmendëm edhe më lart, në tekstet e

gjuhës shqipe vihen re mangësi të përzgjedhjeve të duhura të pjesëve letrare, që ndikon tek fëmijët për rritjen e shijes estetike dhe të dashurisë për leximin.

Po kështu tekstet dramatike, ushtrojnë ndikim të fuqishëm tek nxënësit për informacionin që marrin apo interpretimet që bëhen në shkollë. Kështu, fëmijët njihen me rolin e teatrit, me aktorin, me skenën, me publikun.

Përsëri zgjedhjet rreth mënyrës se si përdoren dhe menaxhohen diskutimet në grup mund të bëhen edhe për libra në të cilën nxënësit janë njohur shumë më përpara me personazhe të njohur si *Pinoku*¹¹⁶ i cili është ekranizuar dhe vënë në skenë anakënd botës. Mësuesja duhet t'ua mundësojë nxënësve që të shohin filmin nëse nuk e kanë parë, filma vizatimorë ose shfaqje të filmave teatrore.

Më pas të lexohet libri për të marrë pjesë në diskutim, ku nxënësit kanë shancin për të marrë pjesë, ku ata të shprehin qartë, mendimet, opinionet dhe pikpamjet e tyre.

Është e nevojshme që mjaft pedagogë, psikologë, shkrimtarë, kritikë dhe mësues letërsie të japin kontributin e tyre për të ndriçuar vendin që duhet të zërë letërsia për fëmijë dhe si e tillë dhe letërsisë si lëndë me vete në tekstet shkollore.

¹¹⁵ "Gjuha shqipe dhe letërsia në shkollë", Tiranë, 1990, fq. 42.

¹¹⁶ Rrok Gjollaj: "Duam, duam, posi nuk duam" – Lexim letrar 2, Podgoricë, 2006, fq.51.

STUDENTS' COMPREHENSION OF TEACHING STYLES AND LEARNING STRATEGIES IN SECONDARY EDUCATION IN ALBANIA

Lavdosh Malaj

University of Vlora " Ismail Qemali'

lavdoshmalaj@gmail.com

ABSTRACT

Many researchers have worked on teaching and learning strategies in English Language Learning in order to improve the quality of education.. This paper aims to investigate Albanian secondary school students' understanding of their teachers' teaching styles and the students' own learning strategies and to determine if there is a significant relationship between teaching style and learning strategy. The data for this study were gathered from a sample of 90 secondary school students.

This study was conducted in three Albanian classes of a secondary school. The students completed a questionnaire about teacher's Teaching Style and a questionnaire about the Motivated Strategies they use for Learning. From this study I came to these conclusions: (1) the secondary school students tended to use learning strategies that enabled them to recall and repeat learning material, they also preferred to work with their friends

and classmates (peer to peer cooperation) when group tasks had to be accomplished.

Furthermore, they had the tendency to persist in fulfilling their learning goals even when they encountered learning difficulties; (2) it didn't exist any significant gender difference in use of learning strategy because as I revealed from this study, among the nine learning strategies, male and female students both used Rehearsal, Peer-Learning, and Effort Management strategies; (3) as perceived by students, democratic teaching style was the dominant one; (4) at the end of this study I didn't find any relationship between student's comprehension of teaching style and learning strategy.

Key words: *student, learning strategy, teaching style, secondary school, teacher, gender*

INTRODUCTION

Various researches aim to improve the quality of education. These studies have been designed to extend students' ability to learn. However, in the actual educational system, teachers often 'teach to the test' and spend little time helping the student learn how to learn.

As research suggests, effective use of learning strategies can greatly improve students' achievement.

In most cases students aren't able to choose the appropriate learning strategies or they may approach learning with few strategies and use only these ineffective strategies while dealing with a task, even when their methods repeatedly lead to failures. That is why, Pressley & Harris (2006) suggested that educators can implement 'strategies instruction', that is a useful approach to teaching learning strategies. Strategies instruction can be included in content-area classes; it can be part of the teaching-learning process.

We all know that various teaching styles exist. Teachers vary in the way they interact with their students, how they manage their classes, and which are their roles as educators. When classroom teachers show learners how to select and use appropriate strategies, they adopt them to their own preferred teaching styles. Thus, teaching styles affect not only instructional strategies adopted by teachers but also students' learning abilities.

Instead of using their preferred teaching style, teachers should understand that one style of instruction may not meet the needs of all students. Students differ in the way they learn and deal with various learning activities (Callahan, Clark, & Kellough, 2002). A good way helping teachers consider individual learning differences and recognize the need to modify their own teaching style is to let them know the student's perspective.

Numerous researchers have studied teaching styles and learning strategies in higher education. But, there is little research about secondary school students' perceptions of their teacher's teaching styles and their use of learning strategies. However, during this research in the literature I didn't find any Albanian study exploring this relationship.

The Use of Motivated Strategies for Learning Questionnaire

Lynch (2008) administered the Motivated Strategies for Learning Questionnaire (Pintrich & Garcia, 1991) to 320 college students to investigate their learning strategy use in each student's most difficult class and discovered gender differences. The results revealed that female students reported using fewer Critical Thinking strategies than did male students. However, females used Rehearsal, Elaboration, Organization, and Metacognitive strategies more frequently than males. Jacobson and Harris (2008) employed the Motivated

Strategies for Learning Questionnaire developed by Pintrich, Smith, Garcia, and McKeachie (1991) to determine if differences existed between traditional and non-traditional college students' use of strategies.

The researchers found that non-traditional students exhibited greater use of overall learning strategies, whereas traditional students used Help-seeking strategies most frequently. In another study, Hamman, Berthelot, Saia, and Crowley (2000) used the questionnaire to determine if strategy instruction influenced strategic learning of students. Among nine learning strategies scales, they selected only five scales for use in their study. The sample consisted of 11 middle school teachers and 235 middle school students. Based on their observations, the researchers discovered that teachers encouraged students to use learning strategies by saying things like, "You should probably consider planning some homework time each night to work on your research project" or, "You could think about other words that begin with P, and that might help you remember the characteristics of P-waves" (p. 345).

Data Collection Procedures

Students were given a parental/guardian consent form and a student assent form, and asked to return them within a week. The headmaster helped collect the forms and forwarded them to me (the

researcher). The signed consent and assent forms were required for each student to participate in the study. If parents declined to let their children take part in the study, they simply did not return both forms and their children were excluded from the research project.

On the day of the study, me myself administered questionnaires to students during a non-academic time at school. The participants were brought to pre-selected classrooms. Teachers were instructed not to be present during questionnaire administration. Once the students were seated, each was given the two questionnaires; the Motivated Strategies for Learning Questionnaire and the Teacher's Teaching Style Questionnaire. In these questionnaires was also included information about gender, grade level, and age.

Before starting the completion of questionnaires I reminded the students that:

- a. they were volunteer participants and had the right to decline participation at any time without punishment,
- b. their data would be kept anonymous and confidential, and
- c. they could feel free to ask questions if they did not understand any part of the questionnaires.

The purpose of the study was explained and then students were instructed to complete the packet of materials. None of the students asked

to withdraw from the study at the moment they took the questionnaires. It took approximately 30 minutes for the students to answer the questionnaires. They were asked to put the packet of materials in two portfolios in the front of the classroom once they completed the questionnaires.

Usable Data

Of the 90 students who were invited to participate in the study, 81 of them (90 percent) completed the two questionnaires.

Five of the packets were not usable because two participants gave almost the same response for an entire questionnaire, to provided incomplete information, and one circled more than one answer for an item in one of the questionnaires. As a result, 76 of the 81 packets of questionnaires were used in the data analysis. This study investigated Albanian secondary school students' perceptions of their teachers' teaching styles and use of learning strategies in order to determine if there was a significant relationship between students'

perceived teaching style and learning strategy use. This chapter describes an overview of data preparation. It presents the four research questions asked in the study and data analyses.

RESEARCH QUESTIONS

Research Question One: What learning strategies do secondary school students use most to accomplish their academic tasks?

To answer this question, means were calculated for each scale of the Motivated Strategy Learning Questionnaire among the 76 students. In addition, the most frequently used strategies of each student were counted.

Later on I conducted a Chi-Square test on the data collected. Fifteen students out of the 76 students in the study used Rehearsal most frequently. Fifteen students preferred Peer - Learning and ten students preferred Effort Management. The descriptive frequency counts are shown in Table 1.

Table 1: Frequency Count of the Most Frequently Used Learning Strategies

	Observed N	Expected N	Residual
Rehearsal	15	8.5	6.5
Elaboration	5	8.5	-3.5
Organization	6	8.5	-2.5
Critical Thinking	2	8.5	-6.5

Meta-cognitive	5	8.5	-3.5
Time and Study Management	6	8.5	-2.5
Effort Management	10	8.5	1.5
Peer Learning	15	8.5	6.5
Help-seeking	7	8.5	-1.5
Mixed	5	8.5	-3.5
Total	76		

Figure1: Frequency count of the most frequently used Learning Strategies

Research Question Two: Is there a difference between male and female students' use of learning strategies? To answer question two, Crosstabs with a Chi-Square test were used. Male and female students both listed the same

three most frequently used strategies (Rehearsal, Peer-Learning, Effort Management) though they ranked these strategies differently. Table 2 shows the frequency counts.

Table 2:Frequency Count of the Most Frequently Used Learning Strategies by Gender

		Gender		Total
		Male	Female	
Most Frequently Used Learning Strategies	Rehearsal	7	8	15
	Elaboration	1	4	5
	Organization	2	4	6
	Critical Thinking	1	1	2
	Meta cognition	2	3	5
	Time and Study Management	5	1	6
	Effort Management	5	5	10
	Peer Learning	7	8	15
	Help-seeking	4	3	7
	Mixed	3	2	5
Total		37	39	76

Research Question Three:

What is the main teaching style of secondary school teachers, as perceived by students?

To answer this question, frequency counts were calculated for each category of the Teachers' Teaching Style Questionnaire among the 76 students. Thus, I counted the teaching styles perceived by each student.

I conducted a Chi-Square test on the data that had been collected. Forty-six students out of the 76 students in the study perceived their teachers as democratic.

The descriptive frequency counts are shown in Table.

Table 3: Frequency Count of the Perceived Teaching Styles

	Observed N	Expected N	Residual
Democratic Teaching Style	45	19	26
Authoritarian Teaching Style	9	19	-10
Laissez Faire Teaching Style	15	19	-4
Indifferent Teaching Style	7	19	-12
Total	76		

Research Question Four:

Is there a relationship between teaching styles perceived by students and students' use of learning strategies? In order to answer this question, I used Crosstabs with a Chi-Square test. Altogether, 57.1% of the students valued both cognitive

strategies and resource management strategies. In other words, the students had more the tendency to use these strategies equally, even though their perceptions of their teachers' teaching style differed. Among them, 40 students experienced the indifferent teaching style. Table 4 shows the summary statistic information.

Table 4: Dominant Teaching Styles * Most Frequently Used Learning Strategies

Cross tabulation

	Learning Strategies			Total
	Cognitive	Resource	Mixed	

Dominant 1	2	8	4	14
Teaching 2	5	3	0	8
Style 3	3	4	1	8
(DTS) 4	0	6	40	46
Total	10	21	45	76

CONCLUSIONS

Taking into consideration these findings of the study, we can come to the following conclusions: 1. Based on the data analyses of the Motivated Strategies for Learning Questionnaire I revealed that the secondary school students tended to use learning strategies that enabled them to recall and repeat learning material, they also had the tendency to persist in fulfilling their learning goals even when they encountered learning difficulties.

Furthermore, they preferred to work with their friends and classmates when group tasks had to be accomplished. This indicated that the participants would need to work in groups in order to solve complicated tasks in their English language lessons. Nevertheless, I think peer-learning is useful in developing the capacity of working in group and becoming as collaborative as possible. Which I think is a good quality and will be helpful also in the future life.

2. Another important point that I would like to point out is that the secondary school students of both genders had similar use of learning strategies.

Male and female students both exhibited more use of Rehearsal, Peer-

Learning, and Effort Management, strategies instead of applying each of the nine strategies equally to match the appropriate learning activities. In my opinion they might not possess a wide variety of learning strategies and use only few strategies, even though these cannot address all kinds of learning tasks.

3. By analyzing together The Teachers' Teaching Style Questionnaire and The Motivated Learning Strategies Questionnaire using Crosstabs with a Chi-Square test I revealed that there were no significant relationships between students' perceptions of teaching styles and learning strategy use. The students who perceived their teachers' teaching style as democratic, authoritarian, laissez faire, or indifferent, had a tendency to use both cognitive strategies and resource management strategies. The possible explanation could be that actual secondary school teachers rarely provide students with opportunities to learn and use learning strategies in spite of their teaching styles. That is why, students' perceptions of teaching styles may not have a strong effect on their own strategy use but on other learning outcomes.

REFERENCES

- Callahan, J. F., Clark, L. H., & Kellough, R. D. (2002). *Teaching in the middle and secondary schools* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- Conti, G. J. (1989). Assessing teaching style in continuing education. In E. Hayes (Ed.), *Effective teaching styles* (pp. 3-16). San Francisco: Jossey-Bass.
- Cothran, D., Kulinna, P. H., & Ward, E. (2000). Students' experiences with and perceptions of teaching styles. *Journal of Research and Development in Education*, 34(1), 93-103.
- Curtin, E. (2005). Instructional styles used by regular classroom teachers while teaching recently mainstreamed ESL students: Six urban middle school teachers in Texas share their experiences and perceptions. *Multicultural Education*, 12(4), 36-42.
- Eshel, Y., & Kohavi, R. (2003). Perceived Classroom Control, Self-Regulated Learning Strategies, and Academic Achievement. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 23(3), 249-260.
- Farkas, R. D. (2003). Effects of traditional versus learning-styles instructional methods on middle school students. *The Journal of Educational Research*, 97(1), 42-51.
- Fischer, B. B., & Fischer, L. (1979). *Styles in teaching and learning*. Educational Leadership, 36(4), 245-254.
- Griffiths, C., & Parr, J. M. (2001). Language-learning strategies: theory and perception. *ELT Journal*, 55(3), 247-254.
- Hamman, D., Berthelot, J., Saia, J., & Crowley, E. (2000). Teachers' coaching of learning and its relation to students' strategic learning. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 342-348.
- Kosnin, A. M. (2007). Self-regulated learning and academic achievement in Malaysian undergraduates. *International Education Journal*, 8(1), 221-228.
- Liu, E. Z. F., & Lin, C. H. (2010). The survey study of mathematics motivated strategies for learning questionnaire (MMSLQ) for grade 10-12 Taiwanese students. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 9(2), 221-233.
- Lynch, D. J. (2008). Confronting Challenges: Motivational Beliefs and Learning Strategies in Difficult College Courses. *College Student Journal*, 42(2), 416-421.
- Martin, L. A. (2005). Use of Cognitive Strategies by High School Social Studies Students. *Action in Teacher Education*, 26(4), 63-73.
- Mayer, R. E. (1988). Learning strategies: An overview. In C. E. Weinstein, E. T. Goetz & P. A.

Alexander (Eds.), Learning and study strategies: Issues in assessment, instruction, and evaluation (pp. 11-22). San Diego, CA: Academic Press.

Pintrich, P. R., & De Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of Educational Psychology*, 82, 33-40.

INDUCEMENT OF PUPILS' CRITICAL THINKING IN THE SUBJECT OF NATURE KNOWLEDGE (GEOGRAPHY) OF THE ELEMENTARY EDUCATION

Fatlinda SHKURTI

Sulltana BILBILAJ

University of Vlora " Ismail Qemali'

fshkurti@yahoo.com

tanabilbilaj@yahoo.com

Abstract: The main areas of education function in learning of geography on grades I-V of elementary education are knowledge, dexterity and gained geographical expressions. This school age in general develops the sense recognition and the pupils are more attracted from the external features of the objects, natural phenomena, and do not know the internal essence of the phenomena. The transition from the superficial recognition to the internal knowledge is done through the logic recognition or abstract thinking, which is the generalized thinking in concepts. The pupils of this age start to learn the geographical information by having as a foundation the concrete learning; generalization, abstraction and

reasoning are in the initial phases and develop step by step under the influence of learning. Critical thinking is part of the learning process of school studies. It is an active process, very complex too, which includes the pupils' thinking and cannot be developed out of the context. Critical thinking requires the skills to judge and reflect on what the pupil knows and thinks. Critical thinking is also an ongoing process. To get the students to think critically there are some rules for the classroom conditions that need to be created in order to encourage and develop this type of thinking.

Key words: *logical recognition, abstract thinking, learning process, critical thinking*

1. INTRODUCTION

The purpose of this study is the treatment and importance of the critical thinking and the methods of better acquisition of elementary education classes. The transition from the superficial knowledge into the deeper knowledge is done through the logical recognition or abstract thinking which

is generalized thinking in concepts. The students of this age group start to learn the information on geography, based on actual learning and generalization; abstraction and reasoning are initial and are developing step by step under the impact of learning. Critical thinking is a part of learning process in school.

Critical thinking requires the ability to judge and reflect in what a student knows and thinks.

2. METHODOLOGY

The treatment of this problem is very important for effective teaching and stable learning gets a particular importance in the young school age. This study will be treated based on a wide literature in the field of teaching in general and in particular the issues of the study, teaching in the classes of the Elementary education. The extended personal experience in teaching, and also the experience from the colleagues of the same area of expertise are very important to evaluate the discover the effective methods of gradual critical thinking and difficulty growing step by step, in adoption to the physical, psychological and mental development of this age group.

3. LEARNING GEOGRAPHY IN THE FIRST YEARS OF EDUCATION

The main directions of the education function of learning geography in first through fourth classes of the elementary education cycle are: knowledge, skills and obtained geographical expressions.

*The main objectives in determining the geographical knowledge are:*¹¹⁷

- To enhance and screen in an elementary level the natural

phenomenon (objects, natural processes).

- To give basic explanations for the phenomenon, natural processes and simple technical implementations.
- To perform experiments, evidences and surveys under the teacher's supervision.
- To be familiar with the daily measurement and use correctly the units of time, temperature etc..
- To briefly describe the environment they live (for example the village, the school or their house).
- To describe the main characteristics of the landscape forms and shapes.
- To describe the water condition in the atmosphere, and some natural phenomenon related to it (for example the rain is liquid and causes floods).

*To develop the basic geographical skills for this age group we need:*¹¹⁸

- To obtain the correct meaning or to review a main idea.
- To know how to differentiate between the main idea and those of minor importance.
- To give the contents of an information or to interpret a photo, graphic, geographical map and simple designs.

¹¹⁷ F. Shkurti, "Teaching of geography in the young age", Triptik, Vlore 2009, pg. 15

¹¹⁸ There , pg. 16

- To point out that their knowledge for nature is obtained through the surveys, experiments, and measurements done during a long time.

Each teacher should teach their pupils the methodology of skills and expression development, and to create the work always based on determined objectives.¹¹⁹

In the young school age the process of thinking goes through noticeable changes. The pupil starts to learn in school by having a basic thinking. Under the effect of learning, the pupil learns step by step from knowing the outer side of the items and phenomenon to the deeper understanding and the reflection of the main features, which creates possibility to generalize, reach to conclusion, analogies and initial arguments.¹²⁰

The capacity to think in a critical way is something that should be nurtured with care and promoted within an environment that supports the pupils. It is a primary task for the today teacher to teach pupils to think, to see the relations and to discover for themselves.¹²¹

Teaching based on principles and methodologies of the creative and critical thinking creates classes which

have the child in their center, creates real powerful communities of learning. The teacher develops with the pupils activities combined with writing, reading and speaking, creates an environment where the pupils discover, learn, analyse, reflect and present all their potential, demonstrate not only what they know but also what they are able to do.¹²²

The development of creative and critical thinking requires time, commitment, sistematic work and bilateral willpower from the teacher and the pupil. This is a extended process in time and area, which impacts in different concept of teaching, the role of the teacher, the relations between the teacher and the pupils, between the teacher and the teacher and between the pupils themselves.¹²³ Thinking is a process similar to reading, writing, speaking and listening. It is active, collaborative and complicated, which includes thinking for something real. It is something that can not be learned out of the content.¹²⁴ The more succesful hours of the teaching are the ones that promote the students to think themselves and to be included in critical thinking.

Critical thinking enables us to study our thoughts and be aware for

¹¹⁹ Methodic of Geography, SHBLSH, Tirane 1987, pg. 67

¹²⁰ Faculty of History and Philology "Didactic", SHBLU, Tirane 1986, pg. 101

¹²¹ P. Taraj, A. Taraj, "Models of teaching", Botimet Europrint, Vlore 2011, pg. 137

¹²² Qendra e Trajnimit dhe Kualifikimit për Arsimin, "Mësimdhënia me në qendër nxënësin", Tiranë 2005, f. 38

¹²³ Qendra e Trajnimit dhe Kualifikimit për Arsimin, "Mësimdhënia me në qendër nxënësin", Tiranë 2005, f. 39

¹²⁴ B. Musai, Metodologji e Mësimdhënies", SHB Pegi, Tiranë 2003, f. 114

their nature. The pupils that think in this way normally are enthusiastic to learn. These pupils pay attention to the possibilities to use their skills of critical thinking. These are the pupils that make teaching a pleasure in itself.

One of the methods that the goals of teaching and learning are organised from the teachers of creative thinking and active learning is the one that is obtained through the development of categories or types of questions and objectives of teaching.

4. FROM THE SENSES RECOGNITION TO CRITICAL THINKING AND FURTHERMORE TO ABSTRACT THINKING

In grades I-V of the elementary school the geographical knowledge are mainly given through the subject of "Nature Knowledge", where the pupils get information on geography, biology, physics, and chemistry. In the fifth grade the pupils get knowledge on the country of birth with an integrated program of history and geography.

During this school age the pupils has developed the sense recognition. The start or the first source of the world knowledge for the world is the data obtained from the senses. This theses makes the first premise of recognition and reflection of the objective world.¹²⁵

¹²⁵ Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe Filologjisë, "Didaktika", Tiranë 1986, f. 73

This enables the pupils to be attracted from the outer features of the objects, processes, natural phenomenon, to percept more the non basic features and not to know the whole inner fundamental of this phenomenon. The transition from the superficial recognition to the internal one is done through the logical recognition or abstract thinking, which is the higher degree of recognition.¹²⁶ When we talk about the logical recognition, we understand the process of thinking of the pupils in both types of thinking: real thinking and abstract thinking. Real thinking is the one that its object can be visional or imagined. Abstract thinking is the generalized thinking in concepts.¹²⁷

Critical thinking is a process of ideas and recourses integration in a creative way, redeveloped and restructuring. It is a cognitive process, active and interactive, which happens in the same time in many thinking levels.¹²⁸ The fast and furious change of the society, the eruption of the information that is going on today, presents a challenge for educators that reach the new generation.¹²⁹

In order to get to the critical thinking there are some rules for the conditions that need to be created in

¹²⁶ F. Shkurti, "Mësimdhënia e gjeografisë në moshën e re shkollore", Triptik, Vlorë 2009, f. 18

¹²⁷ There

¹²⁸ Kualida, Teaching Aspects, "Questioning"- Geography, Tirane 1999, pg. 28

¹²⁹ G. Trëndafil, "Methodology and activity", Teacher's Book, Ideart 2008, pg. 9

the classrooms to enhance and promote the critical thinking of pupils.

So, we need to:

- ✓ To find time and space for critical thinking
- ✓ To create the ability for the pupils to think
- ✓ To keep in mind different ideas and opinions
- ✓ To ensure a free environment where the pupils cannot be bullied
- ✓ To present assurance for the skills of each pupil to make critical judgment
- ✓ To evaluate the pupils' critical thinking.¹³⁰

The developers of the curriculums and education politics and the teachers in schools all have to face the question: How to better prepare the children for a successful life in the future, which cannot be seen? The capacity to think critically is something that needs to be cultivated carefully and be promoted within an environment that supports learning.¹³¹

The pupils of this age (elementary education) at first follow the judgment and reasoning of the teachers, try to understand them and based on this learn by themselves to solve the long line of judgment,

reasoning, and argumentations. In the fifth grade the pupils start to gain skills to judge and reason independently, based on learning, which enhances and activates in optimal degree the mental activity of the pupils.¹³²

In order to be included in the process of critical thinking the pupils should:

- ✓ Develop self awareness and to be convinced that their opinions and thoughts are worthy.
- ✓ To participate actively in the process of learning
- ✓ To listen with respect to the various opinions
- ✓ To be prepared and in the same time create and leave aside the judgments.¹³³

For the purpose of teaching and learning in critical way, instead of starting to create one by one a database of expressions of critical thinking, we will concentrate in changing the teaching politics, so that we could create a trusty environment, to include students with interesting ideas, and to conduct deep and constructive debates.¹³⁴ Examples of the questions of various areas to realize the critical

¹³⁰ Kualida, Teaching Aspects , "Questioning"- Geography, Tirane 1999, pg. 29

¹³¹ G. Trëndafil, "Methodology and activity", Teacher's Book, Ideart 2008, pg. 9

¹³² F. Shkurti, "Geography teaching in young school age", Triptik, Vlore 2009, pg. 19

¹³³ Kualida, Teaching Aspects , "Questioning"- Geography, Tirane 1999, pg. 29

¹³⁴ B. Musai, Methodology of Teaching", SHB Pegi, Tirane 2003, pg. 114

thinking of the pupils in the subject of
"Natural Knowledge (Geography)".

Elementary level:

Knowledge: Does the pupil remember
what he reads or sees?

What are the main forms of
landscape?

The biggest city in Albania
is...?

Understanding: Does the pupil
understand the information that he
repeats?

Example: what are the differences
between the earthquakes and
volcanoes?

Implementation: Can the pupil
identify the reasons and causes, to
intervene and present examples to
argument what he says? For example-
fill in the parts of a volcano.

Higher level:

Analyses: Can the pupil identify the
reasons and causes, to intervene and
present examples to argument what he
says?

For example- Why the western
foothills is the most crowded area?

Syntheses: can the pupil solve the
problems or present ideas and
interesting images hand in hand?

For example: -how can you create the
model of a transversal view of a
volcano?

-what can be the content of a
geographic album with pictures from
your place of birth?

Evaluation: Can the pupil judge the
quality of the ideas or problem
solving? Can the pupil give rational
judgment for different issues and
argument them?

-which of the lakes of Albania do you
like best to go on vacation? Why?

It is better that the questions of
the lower level to be accompanied with
the questions of the higher level, be
choosing them carefully. We should
keep in mind that the questions of the
higher level require judging skills for
the degree of the pupils' answers. For
this we should be based on the age of
the pupils, their knowledge and their
intellectual skills.¹³⁵ The skilled pupils
that are active in the meta cognitive
process and critical thinking are less
sensitive to the pressure and moment
whims..¹³⁶ The pupils that think in a
critical way are able to intertwine more
freely their ideas and information, as
they start this process based on
familiarized and obvious
knowledge.¹³⁷

5. Results and recommendations

- Abstract thinking is thinking
generalized in concepts.

¹³⁵ Kualida, Teaching Aspects , "Questioning"-
Geography, Tirane 1999, pg. 31

¹³⁶ B. Musai, Methodology of Teaching", SHB
Pegi, Tirane 2003, pg, 117

¹³⁷ There

- Concepts are developed step by step, from year to year under the influence of learning.
- The student initially follows the judgments and the reasoning of the teacher, tries to understand and on that basis also learns to break down the lines by judgment, reasoning and arguments.
- In upper primary education level, students acquire the ability to judge and reason independently, thanks to learning, which promotes and activates the students' mental activity in an optimal manner.
- Every teacher should ensure that the methodology of skills is well-mastered, and work is always built on the basis of certain goals.
- Critical thinking is something that needs to be carefully cultivated and promoted within a learning environment.
- Developing creative and critical thinking requires time, dedication, systematic work and mutual willpower, by the teacher and the learner.

6. Bibliography

1. B. Musai, Methodology of Teaching”, SHB Pegi, Tirane 2003
2. F. Shkurti, “Geography teaching in young school age”, Triptik, Vlore 2009
3. G. Trëndafili, “Methodology and activity”, Teacher’s Book, Ideart 2008
4. Kualida, Teaching Aspects , “Questioning”- Geography, Tirane 1999
5. Kualida, Teaching Aspects , “Questioning”- Geography, Tirane 1996
6. The methodic of Geography, SHBLSH, Tirane, 1987
7. P. Taraj, A. Taraj, “ Teaching Models,” Europrint, Vlore, 2011
8. Tirana University, The Faculty of History and Philology, Didactics, Tirane, 1986
9. The Center for Treatment and Qualification for Education, “ Teaching with the center the student” Tirane, 2005

ROLI I HISTORISË NË PROCESIN E MËSIMDHËNIES

Dr. Blerina Xhelaj

University of Vlora "Ismail Qemali"

blerinaxhelaj@yahoo.com

Abstrakt

Në kohët e sotme institucionet parauniversitare dhe ato pasuniversitare, si dhe kurrikulat e ndryshme të zbatuara në lëndën e historisë përbëjnë një rol të rëndësishëm, për të ndihmuar nxënësit dhe studentët, për t'i bërë ata qytetarë sa më të mirëinformuar, aktiv, të denjë dhe të përgjegjshëm në shoqëri, duke i ushqyer me vlera kulturore evropiane. Mësimdhënia e historisë ka një potencial të fuqishëm në edukimin e vlerave tëqytetarëve pa paragjykime, të gatshëm për të pranuar diversitetin, të veçantat dhe të përbashkëtat, si dhe të respektojnë kulturat dhe besimet e tjera, historikun e vendeve fqinje, si dhe gjuhët e folura të ndryshme nga e tyrja. Sot në insitucionet arsimore, padyshim një rëndësi të veçantë, si një komponent i rëndësishëm kulturor, luan rol disiplina e historisë, e cila i ndihmon nxënësit jo vetëm me njohuri

për të kaluarën e largët, por ajo ndërton dhe kultivon te ata edhe një edukim në personalitetin e tyre, duke nxitur edhe edukimin atdhetar. Një nga objektivat kryesore në lëndën e histories është kapaciteti për të zhvilluar të menduarin kritik, ç'ka nënkupton që çdo informacion historik duhet të analizohet në mënyrë kritike, duke evidentuar qëllimin, objektivat dhe mesazhin që përcjell ai te nxënësi. Nxënësit duhet të inkurajohen në mënyrë kritike për ta shqyrtuar historinë në mënyrë sa më objektive, qoftë kur dëshmitë historike bëjnë fjalë për fenomene pozitive apo negative. Nxënësit me argumentet e tyre mund të mbështesin apo të kundërshtojnë fenomenet e parashikuar në diskutim.

Fjalë kyçe: *Metodologjia e historisë, edukim qytetar, kulturë evropiane, diversitet.*

Hyrje

Historia është shkenca që merret me studimin e ngjarjeve të së shkuarës. Kjo disiplinë i ndihmon nxënësit që gjatë procesit mësimor të njohin jo vetëm historikun dhe kulturën e popullit të tyre, por u jep njohuri të përgjithshme edhe për të mësuar më shumë rreth kulturave të popujve të

tjerë, duke nxjerë të përbashkëtat dhe të veçantat midis tyre. Lënda e historisë krijon ndërvarësi gjatë procesit mesimor me shumë disiplina të ndryshme, si gjeografinë, edukimin qytetar, edukimin e të drejtave të njeriut etj. Historia luan një rol shumë të rëndësishëm në identifikimin, vlerësimin dhe krahasimin e kulturave të popujve të ndryshëm, ku përfshihen

elementë kulturorë si: gjuha, feja, arti, letërsia, organizimi ekonomik, organizimi politik, traditat, zakonet dhe doket, veshjet, gatimi etj. Historia është një lëndë multidisiplinare, shumëplanëshe dhe gjithpërfshirëse, e cila i informon nxënësit për t'i përshkruar ngjarjet në mënyrë të kujdesshme dhe duke i dhënë trajtimin e duhur, me qëllim zgjidhjen e konflikteve në periudhën e sotme, por edhe në të ardhmen. Historia luan rol kryesor në edukimin e vlerave në shoqërinë civile.

Vlerësimi i kurrikulës së historisë.

Metodologjia e zbatuar në disipinën e historisë inkurajon zbatimin e metodave të ndryshme, si tregimi, përshkrimi, analizimi, krahasimi, gjykimi dhe vlerësimi që i bëhet një ngjarje historike. Gjykimi për këto çështje bëhet mbi bazën e burimeve lëndore, burimeve të shkruara, dokumenteve historike, gojëdhënave, duke krijuar hapësirën e duhur për marrjen në konsideratë të këtyre pikëpamjeve, si dhe duke u mbështetur gjithmonë vetëm tek e vërteta historike. Në këtë mënyrë historiani apo edhe mësëmdhënësi duhet të bëjë përzgjedhjen, selektimin dhe analizën e dokumentave historike dhe të burimeve të ndryshme, që synon të eliminojë kompleksitetet e ngjarjes së shqyrtuar dhe të zbulohet se çfarë ndodhi dhe pse. Historia ndihmon në kapacitetin e të zhvilluarit të menduarin kritik, ç'ka nënkupton që historiani duhet ta paraqesi informacionin sa më të saktë dhe sa më afër të vërtetës, duke analizuar në mënyrë kritike, të paanshme dhe sa më

objektive ngjarjen në shqyrtim, si dhe të evidentojë objektivat, qëllimin, informacionin dhe mesazhin që përcjell ai te lexuesi. Nxënësit duhet të njihen me ngjarjet historike pa i deformuar ato, por gjithashtu t'u jepet mundësia për t'i shqyrtuar problematikat, nisur edhe nga këndvështrimet e ndryshme të tyre, duke i argumentuar. Për shembull, për të analizuar figurën e Ahmet Zogut gjatë viteve të mbretërimit në Shqipëri, si dhe për të bërë vlerësimin e tij, nxënësit duhet të sjellin fakte nisur gjithmonë nga burimet primare të shkruara, se cilat kanë qënë anët pozitive apo negative të tij. Nxënësit mund të argumentojnë dhe të jenë të lirë të shprehin mendimet e tyre rreth problematikave të ndryshme, qoftë rreth një figure të rëndësishme historike apo edhe rreth një ngjarje të shënuar, siç është shpallja e pavarësisë së Shqipërisë, shpallja e Republikës dhe më vonë e Mbretërisë Shqiptare, apo vendosja e regjimit totalitar më 1945 e deri në vendosjen e pluralizmit politik në vend, pas viteve 1990. Është e rëndësishme që ngjarjet historike duhet të trajtohen mbi bazën e një renditje kronologjike. Për shembull, në kurrikulën e lëndës së Historisë së Popullit Shqiptar, nuk mund të trajtohen arbëreshët përpara ilirëve, por tematikat duhet të trajtohen sipas renditjes kronologjike dhe në veçanti sipas rëndësisë dhe peshës që ato zënë në histori. Vlen për t'u përmendur që në kurrikulën e lëndës së Historisë së Shqipërisë, ngjarjet trajtohen të ndara nëpërmjet periodizimit historik. Shekujt I- VII përfshijnë periudhën e

antikitetit shqiptar, shekujt VII- XV përfshijnë periudhën e mesjetës shqiptare, shekujt XV- XIX përfshijnë periudhën nga Mesjeta deri te Rilindja Shqiptare, kurse shekulli XX përshin periudhën moderne shqiptare, e cila ndahet në disa nënperiudha të veçanta si: vitet 1912- 1939 që përkojnë me shpalljen e pavarësisë së shtetit shqiptar, shpalljen e republikës dhe mbretërisë shqiptare e deri në pushtimin e Shqipërisë nga Italia fashiste. Periodizimi tjetër përshin vitet 1939- 1944, që përkojnë me vitet e pushtimit fashisto- nazist në vendin tonë. Vitet pas 1944- deri në vitet 1990 përkojnë me qeverisjen totalitare komuniste në Shqipëri, kurse, periudha e pas viteve 1990 deri në ditët e sotme, përfshijnë periudhën bashkëkohore moderne të shtetit shqiptar. Në këtë periudhë në Shqipëri bëhen ndryshime në modelin e qeverisjes, ku përfshihen elemente të demokracisë, si pluralizmi politik, hapja e Shqipërisë me botën e jashtme, integrimi i Shqipërisë në organizatat euro- atlantike, si Këshilli i Evropës në vitin 1996, negociatat në paktin e Asocim- Stabilizimit më 1999, integrimi i Shqipërisë në Nato, si dhe vitet e fundit janë bërë kërkesa dhe negociata nga ana e shtetit shqiptar për t'u pranuar në familjen e Bashkimit Europian. Duke marrë informacionin e duhur dhe duke njohurën të kaluarën e tyre, nxënësit priren për t'u bërë qytetarë më të denjë në një shoqëri demokratike dhe sa më pranë familjes së madhe evropiane.

Roli i historisë në edukimin e vlerave morale

Historia luan padyshim një rol të rëndësishëm edhe në inkurajimin e arsyetimit moral. Të gjitha sjelljet e shoqërisë njerëzore në vende dhe periudha të ndryshme kanë lënë gjurmë në histori nëpërmjet shfaqjes së ndjenjave dhe emocioneve. Historia na jep mundësi të trajtojmë ngjarje dhe fenomene historike. Duke analizuar arritjet e qytetërimit antik greko-romak, vlen për t'u theksuar, se gjatë kësaj periudhe kemi zhvillime në letërsi, histori, filozofi, art, astronomi, teologji etj. Por, historia karakterizohet edhe nga periudha të errëta, ku përshihen luftërat e ndryshme qoftë të natyrës fetare, por edhe të rivalitetit midis shteteve, si Luftërat Botërore përgjatë viteve 1918- 1945, të shoqëruara me ndjenjat e frikës, tmerrit, agresivitetit që karakterizuan botën dhe në veçanti shoqërinë evropiane në këto vite. Historia na jep mundësi për të trajtuar çështje me karakter të diskutueshëm, si për shembull në ç'mënyrë agresioni ose çështje të ndjeshme lindin dhe më pas përhapen, sidomos në ato situata të cilat duken sikur duan të sfidojnë realitetin. Duke njohur historikun e vendeve të ndryshme, historia ka aftësi që të ndërpresë këto veprime dhe situata të pakëndëshme, shpesh herë edhe të pashpjegueshme se përse ato kanë ndodhur. Në këtë mënyrë, historia priret për të depërtuar dhe për të parë sjelljet e shoqërisë njerëzore me qëllim që disa veprime të mos përsëriten në të ardhmen. Historia mund të parandalojë akte të tilla, si luftërat, dhunën etj. Për shembull, Lufta e Parë Botërore që filloi më 1914 dhe që mori shkak nga

ambicia e Gjermanisë për të patur sa më shumë territore e koloni në botë, solli me miliona njerëz të vrarë. Por edhe konflikti i dytë botëror e kishte zanafillën nga pakënaqësia e Gjermanisë hitleriane e krijuar pas vendimeve të Konferencës së Paqes Paris, si dhe aktivizimi i politikës fashiste italiane në Ballkan, shkaktuan më shumë viktima përgjatë harkut kohor 1939- 1945, duke e krahasuar edhe me Luftën e Parë. Në këto kushte, Fuqitë e Mëdha pas Luftës së Dytë vendosën që t'i jepnin fund njëherë e përgjithmonë luftërave duke jetësuar Organizatën e Kombeve të Bashkuara, e cila kishte si objektiv kryesor vendosjen e paqes në botë, por edhe zhdukjen e varfërisë, vendosjen e marrëdhënieve të mira fqinjësore ndërmjet shteteve, respektimin e të drejtave të njeriut etj. Kjo organizatë kishte si qëllim që t'i shuante përgjithmonë konfliktet rajonale, por edhe ndërkombëtare, të zhdukej fara e dhunës etj. Nëpërmjet arsytimit moral, historia i mëson nxënësit se si të mos përsëriten më këto akte të shëmtuara, si: mosmarrëveshjet dhe konfliktet mes shteteve, luftërat, përdorimi i dhunës etj. Është e rëndësishme që nxënësit të ballafaqohen me natyrën dhe rrethanat të cilat cuan në zhvillimin e këtyre fenomeneve negative dhe që kërkon përgjigjjen e pyetjeve të tilla. Cili ishte shkaku i fillimit të Luftërave Botërore? A u përfshi shoqëria civile në luftë? Pse një pjesë e shoqërisë në atë periudhë i mbështesnin aktet e dhunës e ndërsa të tjerë i'u kundërvunë atyre? Po ju si do të vepronit në këto raste? A

mund të ndodhin përsëri në të ardhmen ngjarje të tilla? Cili duhet të jetë edukimi më i përshtatshëm që ngjarje të tilla të mos përsëriten më? Nëpërmjet njohjes së historisë, nxënësit japin argumente të ndryshme, por që në thelb kanë një konkluzion të përbashkët, të kuptojnë të tashmen në dritën e së shkuarës.

Lidhja e historisë me gjeografinë dhe edukimin e të drejtave të njeriut

Kohët e fundit në kurrikulën e lëndës së historisë i është kushtuar më shumë rëndësi trajtimit të temave që kanë synim evidentimin e të drejtave të njeriut në kohë dhe hapësirë, si dhe themelimit të organizatave të cilat mbjellin paqe, tolerancë dhe bashkëpunim ndërmjet shteteve. Për trajtimin e këtyre tematikave, historisë i vihet në shërbim gjeografia dhe edukimi qytetar. Nisur nga kjo pikëpamje, këto disiplina janë të mbështetura në udhëzimet e Këshillit të Evropës, ku theksohet se „përfshirja e edukimit të drejtave të njeriut në arsimin formal dhe joformal duhet parë si një nga fondamentet e mëdha të legjitimitetit të demokracisë. Lidhja e historisë me gjeografinë shikohet në studimin e shoqërisë njerëzore në kohë dhe në hapësirë, në të gjitha rrafshet e dimensionit, fizik (natyror), shoqëror, ekonomik, politik, fetar, kulturor etj. Për shembull, qytetërimet e para janë krijuar përgjatë luginave lumore dhe është shumë e rëndësishme që historia t'i trajtoj zhvillimet e këtyre qytetërimeve nën ndikimin e faktorit gjeografik. Nxënësit duhet të njohin mirë vendet dhe lidhjet e tyre gjeografike. Gjithashtu, lidhja e

historisë me gjeografinë vërehet edhe në evolucionin e shoqërisë njerëzore, se si ka ndikur mjedisi gjeografik te njeriu dhe anasjelltas. Në disa tema të gjeografisë trajtohen edhe çështje të drejtave që njerëzit kanë fituar ndër vite e shekuj. Për shëmbull, në antikitet njerëzit e varfër nuk gëzonin të drejta, sidomos skllëvërit të cilët ishin më të paprivilegjuarit. Në Greqinë e Lashtë, pavarësisht përpjekjeve për vendosjen e demokracisë, ajo ishte embrionale. Qytetarët athinas nuk kishin të drejta të barabarta, si në aspektin politik dhe ekonomik. Në vitin 1215 në Angli kemi themelimin e Magna Cartës, e cila ishte Karta e Madhe e Lirive që përcaktonte të drejtat dhe liritë themelore të shoqërisë angleze. Më vonë Franca u karakterizua nga ndryshime politike që solli Revolucionin Borgjez. Më 1789 themelohet dokumenti i parë i të drejtave të njeriut në Francë, e quajtur si Deklarata e të Drejtave të Njeriut, ku liria, barazia, drejtësia, vëllazëria ishin shtyllat kryesore të saj. Kurse në ditët e sotme, të drejtat e njeriut janë në qendër të objektivave të OKB-së, nëpërmjet së cilës shtetet pjesëmarrëse kanë nënshkruar shumë konventa dhe marrëveshje që respektojnë të drejtat e popujve të tyre, pa dallim race, feje, krahine, bindje politike, apo fetare etj. Gjithashtu, janë trajtuar vlerat e edukimit të të drejtave të njeriut në përgjithësi dhe të fëmijëve në veçanti, edhe në Konventën e të Drejtave të Fëmijëve, në të cilën edhe Shqipëria e ka nënshkruar më 1992.

Konkluzione

Lënda e historisë luan padiskutim një rol shumë të rëndësishëm në procesin mësimor, nëpërmjet së cilës, nxënësit njihen me të kaluarën e tyre, me vlerat e identitetit dhe të kulturës kombëtare dhe asaj ndërkombëtare. Vitet e fundit u është kushtuar më shumë rëndësi në kurrikulën e historisë trajtimit të problematikave që kanë të bëjnë jo vetëm me etnogjenezën kulturore, por edhe me kultivimin e nxënësit të vlerave të njohjes të të drejtave të njeriut, duke nxitur te ata, edukimin e tolerancës, paqes, mirëkuptimit etj. Në mjaft tema të historisë dhe gjeografisë po trajtohen çështje që kanë të bëjnë me qarkullimin e lirë të njerëzve, të ideve, shpikjeve e inovacioneve, si dhe qarkullimin e mallrave nën kontekstin e globalizmit, të drejta këto që janë zhvilluar në kohë dhe në hapësira të ndryshme, e që janë përfaqësuar nëpërmjet konventave dhe marrëveshjeve të ndryshme me karakter rajonal dhe në rang botëror. Gjithashtu, janë minimizuar temat që flasin për luftërat botërore apo për agresivitetin e regjimeve totalitare dhe u është kushtuar më shumë vëmendje tematikave që flasin për bashkëpunimin dhe tolerancën mes popujve. Në këtë mënyrë, historia kultivon te nxënësi një sjellje sa më të qytetëruar, demokratike dhe më të përgjegjshme, për t'i bërë ata në të ardhmen qytetarë sa më të denjë, në një shoqëri postmoderne, multipluraliste e globaliste.

Bibliografia

Qendra Shqiptare për të Drejtat e Njeriut, Tiranë, 2004

Të drejtat e njeriut- manual për mësuesit e shkollës 8- vjecare, Botim i QSHDNJ-së.

Manuali i mësuesve për Edukimin e të Drejtave të Njeriut, përgatitur nga ekspertë shqiptarë dhe botuar nga Ministria e Arsimit.

Manuali, “Hapat e parë”. Botim i QSHDNJ-së

Shoqëria Civile, manual për mësuesit e shkollave të mesme. Botim i QSHDNJ-së.

Demokracia- një sfidë e vlefshme- manual për mësuesit. Botim i QSHDNJ-së.

Moduli: “ Integrimi i të drejtave të njeriut në procesin mësimor analizë për punën e kryer”, Tiranë 2002, Botim i QSHDNJ-së.

Moduli: “Edukimi i të Drejtave të Njeriut në Shkollë”, Tiranë 2002. Botim i QSHDNJ-së.

Modele për mësimdhënie të suksesshme, Edualba, Tiranë, 2001

A NEW VIEWPOINT ON METHODS OF TEACHING LEARNING AND THEIR CLASSIFICATION

Assoc. Prof. Dr. Aleks Trushaj

PhD. Ledina Merkaj

University of Vlora

atrushaj@yahoo.com

ledina_merkaj@hotmail.com

Abstract

The methods and strategies of teaching and learning cannot be separated artificially into two separate groups from each other. They are linked and intertwined organically. Teaching is a set of cognitive skills and experiences that are used in complex to construct and develop learning. A teaching class cannot developed by implementing a strategy, method, or single technique.

In the wider community of methods some stand in time or in teaching space, others cannot resit in the scientific evolution over the years.

Many researchers have been able to write in a general and schematic way that a method is: "More or less a structured community, more or less consistent with the educational goals and achievements orientated towards a clearly expressed goal".

Other authors, in defining methods provide many meanings eg, J.J.Rousen defines the method, "as our pedantic obsession to teach children constantly what they can teach themselves."

According Bihoverism; Method implies changes to the overall behavior

as a result of interaction with the environment. According biologists: Method is a process between whose develop the neuronal network of the brain.

To make the classification of different researcher methods we choose various prestigious criteria, some of which are:

1. The classification criteria: The aims of education.
2. The classification criteria: Teacher.
3. The classification criteria: Student.
4. The classification criteria: Sources of information receives the student.
5. The classification criteria: Scaling of student activities during the learning process.

The classification of methods is seen in different point of views, but nevertheless they are procedures that teachers use in cooperation with students for presentation and development of teaching materials and activities to achieve educational goals and objectives.

Keywords: *strategies, teaching-learning process, interaction, students, skills.*

- Classification of the teaching learning methods

Learning strategies include the set of methods, techniques and activities that

will be used to achieve goals and objectives, they relate to the way students organize and activate, to process information, to build exchanging learning material in a logical and understanding way. The strategies used help students to improve their thinking processes. They make a teaching material organization different from the one in the text. Techniques outline ways of communicating with students, formulating sentences, terms, tactics, intonation, demonstration, gestures that the teacher uses. Teaching techniques can also define specific parameters and criteria for concrete work in the classroom, e.g. question building, compilation and development of tests, and forms of control and evaluation as a whole.

While methods build ways, forms, and didactic processes used during or outside the classroom by the teacher in collaboration with students for the transmission and acquisition of knowledge, knowledge and skills, for the formation of scientific, cultural and educational values among students.

Strategies, techniques and teaching methods aim to realize both the main aspects of the learning process: teaching and learning. The strategies and methods that aim at teaching are centered on the teacher, they relate to giving and processing of knowledge, knowledge and practical skills, the strengthening of knowledge, control and assessment of students. There are included the methods and techniques of explanation, conversation, questioning, control and evaluation.

Strategies, methods and techniques of learning are central to the student, they are related to the organization and direction of the learning process, the acquisition of knowledge, knowledge of the historical habits of self-actualization, self-control and self-esteem by students.

This includes discussion, role play, debate, research, independent work of learners, etc. Methods and strategies of teaching and learning cannot be artificially divided into two groups separated from one another. They are organically interconnected. The strategies, methods, and techniques that the teacher uses during the lesson are considered differently as teaching and learning skills. Teaching is the set of cognitive skills and experiences that are used in a complex way to build and to develop learning. One lesson can never develop by applying a single strategy, method, or technique.

In the broader set of methods, some stand in time in the pedagogical space, others do not with stand scientific evolution over the course of the years. It is still difficult to define variables that allow the characterization of a method or to find stable indicators to specify the method features.

Many researchers have been able to write in a general and schematic way that one method is: "A more structured community, more or less coherent with the aims and educational realities oriented towards a clearly stated goal." In practice this is manifested between the personality of a educator who uses it in certain circumstances with a group of people. From this point of

viewwewouldsay: "A pedagogical method is an instrument in the service of the educator, to allow him to achieve coherently and efficiently the objectives that have been assigned or determined by himself."

A method becomes a personal property of a teacher when it meets the following criteria:

- to be in harmony with the system of intended goals.
- to be in harmony with the basic characteristics of the educator's personality.
- to have an ensured internal coherence.
- The remarks on the methods identified should not be contradictory between them.
- Have a sufficient use of the display.

Other authors, in the definition of methods, give many meanings, for example, J. J. Ross defines the method: "as our pedantic admiration to constantly teach children what they can learn from themselves".

Bihoverizmi gives this definition: The method implies changes in general behavior as a result of interaction with the environment.

According to biologists: The method is the process between which the neuronal brain network develops.

The great variety of definitions is so, because it is seen in different psycho pedagogical perspectives.

To make the classification of different study methods choose different criteria some of which are:

1. Classification Criteria: Educational Goals. Traditional methods oppose the methods that are advertised for a new

education. The different theories of the dance correspond to the traditional methods, while others relate to the new methods. Such a logic leads to the classification: traditional and new methods.

2. Classification criteria: Teacher. Methods can be classified by the teacher according to reports he or she places with students. The teacher is a source of knowledge in the classroom and transmits it authoritatively. These are pedantic methods. Another is the case of day-to-day methods where students are free in their participation in the lesson.

3. Classification criteria: Student. The pattern that student activity takes may become a classification criterion for individual work, group work. So, this is a criterion of differentiated pedagogy that can serve to classify methods. According to the forms of work of the student, for example: imitation, assimilation, search, discovery, etc.

4. Classification Criteria: Sources from StudentReceives Information.

According to thiswewillhave:

- Verbal method (source of knowledge is the word of the teacher or the book).
- Concrete methods (rely on concretization, observation, experimentation and piloting).

5. Classification criteria: Scaling up student activitiesduring the teaching process. Methods are named in three groups:

- Explanatory-illustrative method.
- Problem solving.
- ResearchMethods.

The classification of methods is seen in different perspectives, but they are the procedures that teachers use in cooperation with students to present and develop materials and learning activities to achieve the goals and objectives of teaching.

Conclusion

The process of teaching learning is a life long process. It includes a process of development and improvement through different means and different channels. In the globalization of all the

sectors, education is one which is impacted and is in current changes. Technology has revolutionised this sector changing also the philosophy of it. E-teaching is another dimension of education. The methodology of teaching learning is changing and needs improvement. Moving from a tradition way of teaching learning process to a new researching one, methods change the contexts, factors and the way of assessments.

References

1. Bernard, H. R. (2002). Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches. Walnut Creek, CA: Alta Mira Press. GN345.B36 2002
2. Barrett, M. and G. Walsham (2004). Making Contributions from Interpretive Case Studies: Examining Processes of Construction and Use. Relevant theory and informed practice: looking forward from a 20-year perspective on IS research: IFIP TC8 WG8.2 20th Year Retrospective, Manchester, England, Dordrecht: Kluwer.
3. Bearden, W. O., S. Sharma, et al. (1982). "Sample Size Effects on Chi Square and Other Statistics Used in Evaluating Causal Models." Journal of Marketing Research .
4. Benbasat, I., D. Goldstein, et al. (1987). "The Case Research Strategy in Studies of Information Systems." MIS Quarterly
5. Benbasat, I. and R. Weber (1996). "Rethinking "Diversity" in Information Systems Research." Information Systems Research
6. Benbasat, I. and R. Zmud (2003). "The Identity Crisis Within the IS Discipline: Defining and Communicating the Discipline's Core Properties." MIS Quarterly 27(2): 183-194.
7. Boudreau, M., D. Gefen, et al. (2001). "Validation in Information Systems Research: A State-of-the-Art Assessment." MIS Quarterly
8. Bradley, N. (1999). "Sampling for Internet surveys. An examination of respondent selection for Internet research." Journal of the Market Research Society
9. Brown, S. A., H. Kelley, et al. (2006). "Introduction to Re-Searching Paradigmatic Extensions of Existing Theory: Special Issue." The Data Base for Advances in Information Systems 37(2&3)
10. Carper, W. B. and W. E. Sinizek (1980). "The Nature and Types of Organizational Taxonomies: An

Overview." Academy of Management
Review 5(1): 65-75.

11. Feldman, M.S. et al. (2003).
Gaining access: A practical and

theoretical guide for qualitative
researchers. Walnut Creek, CA:
Altamira Press,. H62.G235 2003

THE ACQUISITION OF ENGLISH VOCABULARY THROUGH PREFIXATION PATTERN BY THE EFL STUDENTS

PhD. Olsa Xhina, Marsela Turku

University of Durrës "Aleksandër Moisiu"
olsa.xhina@gmail.com

Introduction

Teaching vocabulary remains one of the greatest challenges of English language teachers, as students who learn English as a foreign language always have trouble to learn and memorize new words. Consequently, students find this process quite difficult and boring sometimes. That is the reason why researchers have struggled to find new methods to make this learning activity more interesting and productive.

This study is based on the idea of morphological awareness, which involves the consciousness of the word meaning and the structure of

morphemes in relation to words. The more students learn about the affixation patterns and their combinations to root words, the more they develop and enrich their vocabulary.

The use of prefixation knowledge and patterns while teaching English vocabulary and its effect to the students of English, is also shown at the results of a survey conducted. Based on the results of the survey, there are drawn conclusions and effective strategies as well as recommendations to all the teachers of English language who teach vocabulary and grammar classes.

Literature review

The most effective word-learning strategy in order to improve the English language competence, is related to morphological awareness. Graves (2004). Whereas Hatch (1983) believes that affixes are organized in the human mind differently from lexical items. She explains that some high frequency complex words may be stored in their whole forms in the mind, ready to be accessed at any time, but that some others tend to be constructed on the spot by applying

morphological processes such as derivation and inflection.

In addition, Sudana (2006) states that the implementation of morphological competence in derivational affixation learning improves students' vocabulary acquisition. Sudana taught affixation in Bahasa Indonesia to English learners, in a way that resulted in significant improvement through mastery of several affixes used in affixation processes to create new words they would need. Wysocki and Jenkins (1987) believe that the ability to

perform morphological generation helps the development of vocabulary knowledge within an appropriate linguistic context. Knowledge of prefixes, such as the *dis*-in *dislove*, *disable*, *disaffect*, *disaffirm*, etc, or the prefix *un*-in *unburnable*, *unbutton*, *uncalculated*, *unclose*, *uncollected*, *undaunted*, *unmixed*, *unmixable*, *unmoved*, etc are involved in derivational morphology and inflectional morphology and are related to grammatical inflections such as the -s in *books*, *cars* or the -ed in, *played*, *jumped*. Therefore, morphological awareness is very flexible, and it has a close relationship with vocabulary knowledge. By means of derivational morphology English learners can change a word's lexical category such as act- actor or sing- singer or end/endless. Below we provide examples to show this:

What teachers should explain to their students in terms of prefixation?

EFL teachers should seriously consider using affixation-based instruction as a very good vocabulary teaching strategy. In our study we recommend certain important theoretical issues on prefixation while teaching English vocabulary in order to reach the desired effect to the students of English. The results of the survey we conducted helped us draw some conclusions and effective strategies addressed to all the teachers of English language.

Classification of prefixes

There are different principles upon which various classifications of prefixes are done. Morphologically, many affixes are associated with specific word classes; for example the prefix *il*- as in *illegal*, is attached to adjectives. Undeniably, some prefixes attach to nouns, whereas others combine only with adjectives or verbs. However, apart from the prefixes which are associated with one specific word class, there are also a number of them which associate with more than one inherent word class. For ex. the prefix *dis*- can form the verb *dislike*, the adjective *dishonest*, or it can be part of the noun *dishonesty*. Another example is the prefix *un*- which can form an adjective (untidy), a verb(undo) or a noun (unemployment). Secondly, by means of derivation process the majority of English prefixes are able to create new words or lexemes, but they cannot change the word class of the derived word; to reuse.(v) – use (v); untidy (adj) – tidy. There are only a few prefixes which cause a change of the category such as: -en in *enlarge*, -a in *ablaze*. Other exceptions are *em*-, *be*-, and *de*-. (Lenski 2000). As to the type of lexico-grammatical character they are added to, English prefixes fall into: a. Deverbal prefixes, e.g. *rewrite*, *outstay*, *overdo*, *oversleep*, *overreact*, *underestimate*; b. Denominal prefixes, e.g. *ex-president*; c. Deadjectival prefixes, e.g. *unedited*, *bilateral*, *uneasy*, *biannual*, etc.

The classification of English prefixes on the basis of meaning

Linguists refer to these different categories of English prefixes in terms of their denotational meaning: *Prefixes of attitude*: pro, anti, contra, counter, co; *Reservative and deprivative Prefixes*: un, de, dis; *Negative Prefixes*: a-, dis-, non-, un-; *Pejorative prefixes*: mis-, mal-, pseudo-, crypto; *Locative prefixes*: ante, circum, fore, inter, intra, mid, out, over, retro, sub, super, supra, sur, ultra, under; *Prefixes of Size, Degree and Status*: (arch, macro, micro, mega, mini, over/under, hyper, co, pro, vice); *Prefixes of Time and order*: ante, ex, fore, neo, post, pre: Ex: former: ex-

wife, ex-president; human nouns; *Prefix of repetition*: re-, e.g. rebuild (build), re-write (write), etc.

Methodology

A task on identifying all the derived words with prefixes extracting them from different sections of a classical novel was given to a class of 45 EFL students at “Aleksander Moisiu” University of Durrës, after teaching a couple of lectures on English prefixation and affixation. Below we show how students were instructed to carry the coursework out.

Everything betokened that love of beauty so deeply implanted in each family which had its own way to make into society.	Cdo gjë dëshmonte për dashurinë ndaj të bukurë s që është rrënjësor thellë te cdo familje, e cila si ka dalë nga zemra më vulgare e natyrë s, ka çarë rrugë për t'u futurë në shoqëri.
Swithin had indeed an impatience of simplicity..	Suithini nuk i donte gjërat e thjeshta .
The pale flesh of his under chin remained immovable .	Mishi i zbehtë i gushës nuk lëvizte aspak.
Swithin paused. A misgiving arose within him! It was impossible to tell! June was only a girl, in love too!	Atë çast pati një dyshim . Nuk dihej sa mund të pinte..
Passing into the anteroom, he sat down on the edge of a chair, with his knees apart ; and his tall, bulky form was wrapped at once	Vajti në paradhomë dhe u ul buzë një kulltuk, me gjunjë të hapur ; trupi i tij i bëshëm s' lëvizte fare dhe ashtu në pritje, dukej si i pë shtjellë me

in an expectant, strange, primeval immobility . Entered and proclaimed .	një pëlhyrë të çuditshme. Hyri brenda dhe tha me zë të lartë
The innumerable occasions on which Fortune had misused her.	Rastet e shumta ne te cilat e kishte trajtuar fati keq .
There were subsequent occasions when she had sat immense periods of time to amuse sick people, children, an other helpless persons.	I kishte qëlluar shumë herë dhe për një kohë më të gjatë të rrinte e të zbaviste njerëz të sëmurë , fëmijë e njerëz të tjerë që ishin lë në në më nshirë të fatit.
The world was the most ungrateful place anybody could live in.	Bota ishte vendi më mosmirënjohës ku dikush mund të jetonte.
This was a misfortune	Kjo ishte një fatkeqësi

Results of the research and conclusions

After the task was complete and the students tested, almost all of them got familiar to the prefixation pattern and the rules they were attached to; for example il to legal; legible or im to perfect, etc. We came to the conclusion

that most of them could create other words by adding a prefix to the root word correctly. Thus, the derivation rules have an effect on acquiring new vocabularies among EFL students. In addition, students may be able to derive new words by themselves.

References

Amber, 2010. More than 70 method of derivation in the English language. Obeikan .
 B, J. 2002. Intermediate vocabulary (8th Ed.). Thomas Longman.
 Bauer, L. 1983. English word-formation. 1 ed. Cambridge [Cambridgeshire]: Cambridge University Press.

Booij, 2005. The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology. Oxford University Press is a department of the University of Oxford.
 Carolan, J., & Guinn, A. 2009. Supporting the Whole Child: Reflections on Best Practices in Learning, Teaching, and Leadership. Differentiation: Lessons from Master Teachers.

- Carr, J. and Bertrando, S. 2012. Teaching English learners and students with learning difficulties in an inclusive classroom. 1st ed. San Francisco, Calif.: WestEd.
- Harchy, 2013. Family of English words. King Fahd National Library.
- Scalise, 1988. Inflection and derivation.
- Khina, O. 2013. The Enrichment of the Vocabulary through Word Formation Processes in both English and Albanian Languages. Aleksander Moisiu University of Durres, Albania.
- Bauer, L.(1983), "English word-formation". Cambridge University Press
- <http://www.translationdirectory.com/article37.htm>
- Turn Richard, England 2000, "A comprehensible grammar".
- Shqerra, E. "C.A of wordformation in English and Albanian languages". 2009, pg.6, 32.
- Thomai Jani, 2006, Tirane, "Leksikologjia e gjuhes shqipe".
- Bauer, L.(1983), "English word-formation". Cambridge University Press, pg.2.
- Plag, I (2003), "Word-formation in English" pg.109, 110, 116, 119
- Straus J, "The blue book of grammar and punctuation, 10th edition, pg147

THE LANGUAGE OF ITALIAN CINEMA

Msc. FjonaCukani

University of Vlora

fjona2002yahoo.it

Msc. Laert Mezani

University Reald

mezanilaert@gmail.com

Msc. Iltana Koleka

University of Vlora

iltanakoleka@yahoo.com

Abstract

The adoption of the sung or recited word in sound filmshelped to give lasting impetus to 'Hollywood industry and gradually to other film industries, but also created new problems such as the adaptation of equipment and personnel, the reorganization of expressive-technical resources or theoretical and aesthetic ones. The biggest problem that caused the pressing dilemmas and hardships tenacious was the linguistic one.

The problem of the language in Italy has affected both national and imported production, for various reasons: in particular, poor adaptability of traditional Italian locutivi forms (theater, literature, manual read) to the needs of the filmic spoken; also diffusion towards prevention dialectal choices; and. finally paucity of language skills, even passive or large public.

The goal of this article is to give a general picture of how it came solving the language problem of Italian cinema through a small contingent of films created by strong personalities (like Fellini, Olmi, Visconti, Pasolini and others), from the different academies where the Crusca ones has a primary role and contribution of so many parallel production of the qualified craftsmen "Italian comedy" and "denounce" drama. Such production favors the establishment of a spoken typically filmic, in which the average level of Italian conversational constituted and still constitutes the backbone bearing any language modulations also multilingual.

Key words: cinema, language, communication, dialects

1. Introduction to linguistic problems of italian cinema

The linguistic labor of Italian cinema began in the mid of 1930s, where the linguistic framework was mostly italian. The dialect marked in the primordies of the sound films, initiated mostly by the active Blasetti, a small but qualifier italian production sector, which, following a strategy of commercialism, was ethnically characterized to win foreign and ideological-political competition, highlighting the matrix and popular resources of 'Fascist Italy in construction - intended to welcome and enhance the components, even the idiomatic expressions, of the of local culture heritage. It entered in the cinema through the texts of the regional theater: the romanesque ones by Ettore Petrolini and the neapolitan by Raffaele Viviani, however, soon passed without mediation from the daily talk to the film ones, to carry out ideological functions besides the expressive ones.

During the fascist twenty years, in a series of linguistic reforms that banned the use of dialects and foreign languages in the name of "intransigently unified" fascism to uniformize the ideas and linguistic behaviours of the citizens, in fact toward 1935 was affirmed a laboratory italian, which was artificially varied and respectful of the school

tradition¹³⁸: The courtesy form "*Lei*" that was predominant in films before 1938 appears only in a few films of that year. In the following years, "*Voi*" will become almost exclusive form. So, sound cinema went on to elaborate a typical italian language, less formal and sustained, regulated by an abstract rule that aroused the discontent of criticism, just because it was far from the spoken language. So it was suggested the adoption the italian "*halfway between standard language and dialect*" that the viewer could hear "*every day at a corner of the street, coffee, office, living room*"¹³⁹ and after 1938, with the contribution of writers in humorous press, light theater, radio, as well as comedians like Totò, Macario and Fabrizi the film production tried to reduce the rigor.

In the post-war period, the neo-realist five-years appeared linguistically revolutionary. The unexpected start of the linear and fragile filmical discourse till that moment, of different locative solutions was naturally the immediate consequence of the immediate changes which was happening both in Italian and international cinemas.

¹³⁸It is enough to think of the Trust (November 1934) of the Directorate General for Cinematography at Luigi Freddi, among other things, pronounced dialectophobia and think in particular of the campaign against the pronouncing pronoun of reverence, which began in February 1934 and became in summer Binding also for film talk - A "she" politician. Cronaca del bando fascista (January-April) 1938, -Raffaelli. S.

¹³⁹ Milano. P, L'italiano del cinema, in "Cinema", 10 luglio 1938, pp 10-11

However, it must be recognized that such linguistic change, extended to more conservative genres, was also triggered by instances born with cinema and fueled by its growth. In particular, since the very beginning, has been imposed the need to adapt the verbal choices to the substantially realistic temperament of the scholarly representation. The pursuit of stylistic medium, mainly based on syntactic linearity and vocabulary lesson, is singularly arduous in Italy, where the secular gap between written language and spoken language has delayed the formation of simple and fluid communication schemes. Looking at the overall physiognomy of the developed linguistic repertoire of Italian cinema up to 1950 or just beyond, it seems to be able to recognize three main lines that we could say:

a) The camouflage varieties

Not the dialectics in itself, but the mimetic adoption of the entire repertoire of codes and registers in use must be considered a characteristic phenomenon of the few but incomparable classics of neorealism. The discourse of those films, which intended to propose, with a style of documentary matrix, daily events of usually socially humble or marginalized characters, and therefore mostly dialectics, was born by the likelihood of artistic representation of composite and ever-diverse linguistic repertoire, where the dialects conquered the preponderance.

The film, representing of the new linguistic season was *Roma città aperta* (1945) by Rossellini, exploiting the Italian capable of remarkable variations of excursions: there is the scholar Italian able to express the political contents of Francesco's interview with Pina, whose jokes are instead marked regionally, and the scholastic Italian spoken by Bergmann, the German major.

The concern to reconcile expressive instances with the difficulty of the Italian spectator to understand other dialects than his own and conversations in a foreign language prompted the developers to shorten the extension and complexity of the foreign language mess and prefer the dialect varieties more widely known, limiting the space of the lesser known or reducing the extreme idiomatic expressions.

The dialect is used to create exclusive ties of understanding and emotional tune among the Romans moved along a range of variations, ranging from spontaneity to supervised emphasis. The Italian language still presents huge oscillations. There was the elaborate record of the radio song of political consideration and of course there was the Italian of medium-level communication and historical contingencies also brought the scholastic Italian spoken by German and tight dialogues in German and English. These episodes are linked by an out-of-narrative voice, who with its formal Italian of the radio-matrix transferred events in a chronicle dimension -

presents peculiar events: it is enough to think the non-contact plurilinguism in Sicily, social exclusion in Naples, Romagna. The films that portrayed on the screen the language of Italy of those years were, however, few. In particular, *Sciuscià* (1948), with its adventurous engraving of teenage english "Macchè! Sta da 'na settimana che 'sto fregnone mi dice tomorrow, tomorrow; e 'ntanto se fà lustra le scarpe!", dialects of center- south region, and begins to welcome foul language that remains very rare in the cinema language "Ah, Fiji de 'na puttana!", local language "Dotto, io vorrei 'o supplement del pane!" or unexceptional (fascistically connotated, in the mouth of the "nostalgic" director: "Vedete, Bartoli, voi....anzi, lei...quando si accorgerà che questo è un carcere, non un giardino d'infanzia? Con questi principi resterete sempre un assistente"¹⁴⁰).

b) Filtered multilingualism

The experience of mimetic plurilinguism, incomparable in terms of artistic and cultural thickness, but too much complicated for the public of time, did not survive the rapid decline of neorealism; on the other hand, in the same years, more fortune had the films which combines italian, dialects and foreign languages.

Of the verbal choices and acting, one might call "*filtered multilingualis*". It

wasn't a new solution that – marginally profiled through the loosening loops of the fascism's cultural policy, especially in the extreme phases of the first fifteen years of the sound, only found the favorable conditions in the postwar period for varied development.

The Italian, who for a spectacular opportunity continued to dominate this type of production, exhibits a broad gradation of levels and records, within which the current national variety prevailed: we do not know how varied choice - for example, for the fear of new or to dampen, with perhaps self-censorship, the cruelty of the subject- and the constraint of a market that obliged the creators regardless of the language skills of the interpreters (often dubbed by blameless reciters).

The dialectical component (especially Romanesco, most frequently but not yet hegemonic, but also Lombard) and foreigner ones was called to assume, in the various italian context. Thus, in the neorealist production the italians who speak german was rare, but all-in-all, functional adoption of English stereotypes was common, such as "Io spicco Americano: where are you from, Joe"¹⁴¹. The opening of foreign language was not in those years, a phenomenon linked to the fashion of a productive line inspired by the anglo-american presence in Italy, but pursued for spectacular calculus, towards the

¹⁴⁰Rossi, F., Cinema e letteratura: due sistemi di comunicazione a confront, con qualche esempio di trasposizione testuale, in "Chaos e kosmos", 4, 2003

¹⁴¹Stereotyped also anthroponymy, as Joe remained from Paisà to Il brigante, of Castellani. See Rossi, F., Cinema e letteratura: due sistemi di comunicazione a confront, con qualche esempio di trasposizione testuale, in "Chaos e kosmos", 4, 2003.

1950's, as *Arrivano i nostri*, by Mattioli, characterized by an Italian-Spanish hybridism.

c) The medium-level italian

The double opening, mimetic and filtered of the multiplicity of codes and records that discourse had in post-war period, appears to be historically remarkable today, for artistic and civic merits on the one hand and for sociolinguistic merits on the other. The modest but suggestive multi-lingual film in particular disseminated in Italy non-purist school models of the national language and, through the use of dialectal expressions, contributed to mature the "awareness of the regional character of dialects" and the "the notion of the same bond between the dialect and its local reality"¹⁴².

In fact, the italian respected the grammar rule remained the exclusive code of a large number of films. But invoked by innovative, such as the experiences of an addictive social life, the growing impetus of lively mass-media models such as national radio and dubbed foreign and in particular Hollywood films- was no longer the same as before, especially in light production or set in the present. The medium level italian absolutly domain in much of the national production: in the documentary and in the news, in culturally prestigious films(The crime of Giovanni Episcopo, of Lattuada, in a cynical scene: "Non è successo nulla:

un piccolo incidente." "Sentito? Vadano, vadano" or civilly engaged (*In nome della legge*, by Germi: "non s'è visto Vanni; e questa -la moglie- se ne muore di dolore") on many popular films (Augustina: "Marco, sei tanto buono! Io te ne sarò per sempre riconoscente"; *Campane a Martello*, by Zampa) and above all in the melodramatic ones, which from the novel 'appendix borrowed a slogan of connotative, elementary and stereotypical resonances, and therefore particularly appealed to the audience (*Catene*, by Matarazzo: "Rosa! Non puoi, non devi rifiutare! Perchè vuoi condannarti ad una vita grigia, senz'amore! Lo so, lo sento che tu mi ami! Hai ragione tu! Io sono un pazzo! Tanto pazzo che..."¹⁴³).

Italian cinema entered a linguistic new era in 1960, the so-called "linguistic freedom". While in the course of decades had just been able to scratch his rigid italophony of written tradition without being able to find satisfactory alternative solutions in dialects and more generally in artificial plurilingualism, began to indulge in some production, finally no longer abstracted from individual reality and social context of the moment, to a more articulated and functional repertoire of verbal resources, it was able for the first time able to elaborate, with increasing freedom, a film discourse that duly

¹⁴²T. De Mauro, *Storia linguistica dell'Italia unita*, Bari, Laterza, 1970

¹⁴³ Rossi. F., *Il dialogo nel parlato filmico*, in Aa.Vv., *Sul dialogo. Contesti e forme di interazione verbale*, a cura di C. Bazzanella, Milano, Guerini, 2002, pp. 161-75

adhered to the locution patterns of the various genres, to the expressive instances of single works and, to their internal the individual communicative situations. Are well known the conditions which enabled him to move towards the conquest of linguistic freedom, resolutely and almost suddenly (pre-announcements were, however, already noticeable, between 1958 and 1959, in the spoken sometimes regionally characterized by the dramatic films of Rossi and comedies of Monicelli).

To remember, on one hand the impulse in the pursuit of finally satisfying locating solutions, gave the extraordinary artistic and civilization, as well as the commercial of the national production of those years; and on the other, the increasing availability of the wide public –matured from the involvement in the multifaceted process of transformation even linguistic of Italy. The inaugural film of the new language orientation can be considered *Il sorpasso*, by Risi.

The chances to enrich the film's discourse of national production with the contribution of foreign languages increased in the early sixties with films telling both foreigners who traveled to Italy for tourism, work or residency, and for Italians looking for evasion or bread across the border; and repeatedly suggested the German military presence, in the path of the resistance line reopened in 1959 by *Il generale Della Rovere*, by Rossellini.

But the contribution was relatively small: too many missed opportunities, mainly attributed to dubbing, which for

decades kept the audience away from the original discourse of imported films, since the Italian film industry holds a worldwide primacy that covers the whole history of the sound and that consists in the systematic and indiscriminate application of dubbing to all foreign film productions, without distinction of idiom, country, gender, footage¹⁴⁴.

Conclusions

In the end of the excursus, it must be recognized that the pulse of the solution of the linguistic problem of the Italian cinema began at the beginning of the sixties from a small contingent of cinematic works created by strong personalities like Fellini, Olmi, Risi, Visconti, Pasolini. The same proofs of absolute and unimaginable freedom of expression began providing works of author such as "*La lingua del cinema come fattore della trasformazione linguistica*" of the Academy of Crusca or choosing in the filmography of Pasolini, such as "*La ricotta e Uccellacci e uccellini*" enarmonic polyphony of codes and registers one, verbally surreal duet the other.

But the innovative efficacy of those illustrious models would have been less incisive and immediate without the parallel contribution of such a highly

¹⁴⁴Rossi, F., *Doppiaggio e normalizzazione linguistica: principali caratteristiche semiologiche, pragmatiche e testuali del parlato postsincronizzato*, in Aa.Vv., *L'italiano del doppiaggio*, Roma[-Campagnano], a cura di S. Patou-Patucchi, Associazione Culturale «Beato Angelico» per il doppiaggio, 1999, pp. 17-40.

qualified production of the "commedia all'italiana" and the drama of "*denuncia*". It is necessary to point out an unrecognized historical merit of italian film dubbing: that from the very beginning it has played an active role influencing the changes and the use of the talk as real of the practical communication and the fictitious talk of the national films. In fact, from the dubbed, italian viewers, have been

receiving for decades, through familiar family voices of specialized actors, consistently didactically effective examples of pronounced uniform, grammatical correctness, of lexical and phraseological properties.

This production favors the creation of a typically film, like a discourse, in which the italian middle class was and still constitutes the mainstay of any linguistic and multilingual modulation.

Bibliography:

Maraschio, N., L'italiano del doppiaggio, in Aa.Vv., La lingua italiana in movimento. Atti del Convegno (Firenze, Palazzo Strozzi, 26 febbraio-4 giugno 1982), Firenze, Accademia della Crusca, 1982.
Raffaelli, S., Cinema e dialetto: lineamenti di storia e prospettive di studio, in «Bollettino dell'Associazione italiana di cinematografia scientifica», giugno 1985.
Raffaelli, S., Il dialetto del cinema in Italia (1896-1983), in «Rivista italiana di dialettologia», 7 (1983).
Raffaelli, S., Il parlato cinematografico e televisivo, Aa.Vv., Storia della lingua italiana, ii, Scritto e parlato, a cura di L. Serianni e P. Trifone, Torino, Einaudi, 1994, pp. 271-290.
Raffaelli, S., La lingua filmata. Didascalie e dialoghi nel cinema italiano, Firenze, Le Lettere, 1992.
Raffaelli, S., La parola e la lingua, in Aa.Vv., Storia del cinema mondiale, a cura di G.P. Brunetta, vol.v, Teorie, strumenti, memorie, Torino, Einaudi, 2001.

Rossi, F., Cinema e letteratura: due sistemi di comunicazione a confronto, con qualche esempio di trasposizione testuale, in «Chaos e kosmos», 4 (2003).

Rossi, F., Il dialogo nel parlato filmico, in Aa.Vv., Sul dialogo. Contesti e forme di interazione verbale, a cura di C. Bazzanella, Milano, Guerini, 2002.

Rossi, F., Le parole dello schermo. Analisi linguistica del parlato di sei film dal 1948 al 1957, Roma, Bulzoni, 1999.

Rossi, F., Realismo dialettale, ibridismo italiano-dialetto, espressionismo regionalizzato: tre modelli linguistici del cinema italiano, Comunicazione tenuta al V Convegno della Società Internazionale di Linguistica e Filologia Italiana (SILFI), pubblicata in rete, nel sito internet del Laboratorio Linguistico del Dipartimento di Italianistica dell'Università degli studi di Firenze
Rossi, F., Doppiaggio e normalizzazione linguistica: principali caratteristiche semiologiche, pragmatiche e testuali del parlato postsincronizzato, in

Aa.Vv., L'italiano del doppiaggio,
Roma[-Campagnano], a cura di S.
Patou-Patucchi, Associazione
Culturale «Beato Angelico» per il

doppiaggio,1999.

De Mauro. T, Storia linguistica
dell'Italia unita, Bari, Laterza, 1970.

IV. Literature Studies

PËRKTHIMET NË SHQIP TË LETËRSISË BOTËRORE PËR FËMIJË

Prof. Dr. Bardhosh Gaçe

Universiteti "Ismail Qemali"

ketigace@hotmail.com

Letërsia e huaj për fëmijë është një pasuri e madhe e kulturës botërore, e cila ka krijuar vepra letrare që kanë lënë gjurmë të thella në botën artistike e edukative të fëmijëve. Duke qenë se kjo letërsi mbart vlera të shquara estetike, etike e morale, qysh në periudhën e Rilindjes sonë Kombëtare, mjaft mësues e shkrimtarë, përkthyen e përshtatën në gjuhën shqipe, për nevoja të shkollës dhe edukimit të fëmijëve, fabula, përralla, vjersha e tregime nga kjo pasuri e kulturës botërore. Fabula e vjersha të tilla didaskalike përkthyen e përshtatën shkrimtarët romantikë, Naim Frashëri, Papa Kristo Negovani, Andon Zako Çajupi, Luigj Gurakuqi e Gjasim Qiriazhi.

Në botimin e Naim Frashërit "Vjersha për mësonjëtoreset e para", lexuesit e vegjël u ndeshën edhe me 23 fabula, një pjesë e të cilave ishin të përkthyer e të përshtatura prej fabulistit të madh, La Fonten, në vargjet e tyre Naimi ynë aktualizon gjendjen e rëndë të Shqipërisë nën robërinë turke, por nga ana tjetër, ngre zërin e protestës kundër pushtimit dhe padrejtësive shoqërore të kohës, në fabulat "Kunadhja e veshur

si këndes", "Dragoi dhe ujku", "Qeni dhe hija e tij", vargjet kanë gjallëri dhe dinamizëm dhe komunikojnë botën fëmijërore.

Krahas Naim Frashërit, poeti tjetër rilindës, Andon Z. Çajupi, përshtati në shqip disa pjesë të zgjedhura të fabulistit La Fonten. Qysh në parathënien e botuar në "Përralla të zgjedhura të vjershëtorit La Fontaine", Heliopolis 1922, poeti na thotë se përshtatja në shqip e këtij fabulisti të madh ishte një **"punë fort e dobishme për letërsinë shqipe"**. Prej këtij autori francez, poeti ynë përshtati në shqip 112 fabula. Këtë punë të thellë krijuese ai e kishte nisur qysh në vitin 1902, me botimin e disa krijimeve në vëllimin "Baba Tomorri", ku i quan "shqipërime". Nëpërmjet termave, motiveve dhe personazheve të fabulave të La Fontenit, fëmijët shqiptarë morën mësim e këshilla të urta se si duhet të silleshin në jetën e tyre, ndër fabulat e La Fontenit të përshtatura nga Çajupi, të përfshira dhe në disa tekste shkollorë janë: "Ujku dhe qengji", "Korbi dhe dhelpër", "Lopa, dhia, delja dhe asllani" etj. Në këtë rrugë krijuese vazhdoi edhe Papa Kristo

Negovani, i cili përshtati në shqip nga La Fonteni fabulat: "Dhëlpër dhe rrushet" dhe "Dragoi dhe dhëlpër".

Krahas vjershërimit për fëmijë, Luigj Gurakuqi bëri përpjekje e shqipëroi disa vjersha si: "Gjithçka kthen", "Vlera e këndimit", "Fëmija i vdekur s' amës s' vet", "Luftëtari duke vdekur", "Hymn për Skënderbegun" të Longfellow etj., të cilat synonin në edukimin atdhetar të të vegjëlvë. Këtë rrugë ndoqi edhe mësuesja e shquar, Parashqevi Qiriazi, e cila në vitin 1923 përktheu tregimin "Evangelina" të Henri Longfellow.

Kujdes të veçantë për t'u dhënë fëmijëve shqiptarë pasurinë letrare të vendeve të tjera të Evropës e të botës bëri në vitet '30-'40 të shek. XX edhe revista "Vatra e Rinisë". Në një nga numrat e kësaj reviste bëhet fjalë për romanin "Liza në botën e çudirave", duke përshkruar edhe mjaft të dhëna për autorin Luis Keler. Po në këtë revistë u botua edhe biografia letrare, si dhe disa përralla të Andersenit, tregime të Viktor Hygos, përralla nga Sharl Pero, novela "Kikibio dhe Shapatoreja me një këmbë" e G. Bokaçios, si dhe novela "Princi i çuditshëm i shkretinës" i A. Cipolas.

Një nga përkthyesit e mirënjohur të letërsisë për fëmijë është shkrimtari Milto Sotir Gurra, i cili përktheu nga rusishtja mjaft tregime, përralla e legjenda, në vitet '30 të shek. XX u përkthyen dhe u botuan edhe përralla "Vajza e ditur" e Leon Tolstoit, një pjesë e novelës së tij "Fëmijëria", si dhe prozat poetike të Turgenievit: "Lypësi" dhe "Harabeli".

Në botimin e Naim Frashërit "Vjersha për mësonjëtoreset e para", lexuesit e vegjël u ndeshën edhe me 23 fabula, një pjesë e të cilave ishin të përkthyer e të përshtatura prej fabulistit të madh, La Fonten, në vargjet e tyre Naimi ynë aktualizon gjendjen e rëndë të Shqipërisë nën robërinë turke, por nga ana tjetër, ngre zërin e protestës kundër pushtimit dhe padrejtësive shoqërore të kohës, në fabulat "Kunadhja e veshur si këndez", "Dragoi dhe ujku", "Qeni dhe hija e tij", vargjet kanë gjallëri dhe dinamizëm dhe komunikojnë me botën fëmijërore.

Krahas Naim Frashërit, poeti tjetër rilindës, Andon Z. Çajupi, përshtati në shqip disa pjesë të zgjedhura të fabulistit La Fonten. Qysh në parathënien e botuar në "Përralla të zgjedhura të vjershëtorit La Fontaine", Heliopolis 1922, poeti na thotë se përshtatja në shqip e këtij fabulisti të madh ishte një **"punë fort e dobishme për letërsinë shqipe"**. Prej këtij autori francez, poeti ynë përshtati në shqip 112 fabula. Këtë punë të thellë krijuese ai e kishte nisur qysh në vitin 1902, me botimin e disa krijimeve në vëllimin "Baba Tomorri", ku i quan "shqipërime". Nëpërmjet temave, motiveve dhe personazheve të fabulave të La Fontenit, fëmijët shqiptarë morën mësim e këshilla të urta se si duhet të silleshin në jetën e tyre, ndër fabulat e La Fontenit të përshtatura nga Çajupi, të përfshira dhe në disa tekste shkollorë janë: "Ujku dhe qengji", "Korbi dhe dhëlpër", "Lopa, dhia, delja dhe asllani" etj. Në këtë rrugë krijuese vazhdoi edhe Papa Kristo Negovani, i cili përshtati në shqip nga

La Fonteni fabulat: "Dhelpra dhe rrushet" dhe "Dragoi dhe dhelpra".

Pas Luftës së Dytë Botërore, sidomos në vitet '60 të shekullit XX, përkthimet e letërsisë botërore për fëmijë morën një zhvillim të madh. Si lexime për fëmijë u përkthyen dhe u përshtatën krijime letrare nga Ezopi e La Fonteni, por edhe nga veprat e njohura të Charl Perosë dhe Daniel Defosë. Përrallat e shkrimtarit Charl Pero si: "Bukuroshja e fjetur", "Hirushja", "Maçoku me çizme", "Kësulëkuqja" dhe "Gishtëja", shquhen për elementët e tyre realistë, zhvillimin dinamik e plot të papritura, si dhe subjektet fantastike e vlerat morale: zotësinë, zgjuarsinë dhe ndershmërinë.

Shkrimtari anglez, Daniel Defo, njihet prej lexuesve tanë të vegjël me romanin e tij "Robinson Kruzo". Jeta e personazhit të Robinsonit mes aventurave nëpër botë dhe në ishull, shpreh guximin e zgjuarsinë e këtij djaloshi 18-vjeçar, por edhe optimizmin e tij, ai shpesh krahason "të keqen me të mirën" dhe përfundon në mendimin "ka edhe më keq...". Tablot dhe ngjarjet e këtij romani tërë peripeci përcjellin mesazhin se njeriu fiton në jetë, në luftë të guximshme me vështirësitë e të papriturat e saj. Edhe pse kjo vepër nuk është shkruar posaçërisht për fëmijët, ajo është bërë mjaft e dashur për ta.

Në përkthimet e letërsisë botërore për fëmijë, vëmendje i është kushtuar edhe pasurisë letrare të shekullit të XIX, kryesisht "Liza në botën e çudirave" të Ljuis Kelër, përrallave të Andersenit, përrallave të vëllezërve Grim, "Pinokut" dhe "Ndodhi gazmore" të

Karlo Kolodit, romanit "Zemër" të Edmond De Amiçis, si dhe romanit "Aventurat e Tom Sojerit" të Mark Tuenit etj. Mjaft me interes nga fëmijët shqiptarë janë pritur edhe veprat letrare fantastiko-shkencore të Zhyl Vernit si: "Dy vjet pushime", "20 mila larg në det", "Rreth botës për 80 ditë", "Bijtë e kapitenit Grant", "Kapiteni 15-vjeçar", "Pesë javë në balonë", "Udhëtim në qendër të tokës", "Fari në fund të tokës" etj.

Me krijimtarinë e vet të begatë letrare Zhyl Verni u bë një nga themeluesit e letërsisë fantastiko-shkencore për fëmijë e të rinj. Qysh në shekullin e XIX kur jetoi autori, nëpërmjet kësaj krijimtari letrare, ai mundi të parashikojë shpikjen e nëndetësve, raketave, televizorit, videofonit e makinave elektronike. Zhyl Verni kishte një zotësi të habitshme në zotërimin e shkencave të ndryshme.

Një botë të tërë fantastike shpërfaqin në sytë e fëmijëve mjaft vepra të autorëve të shek. XX. Autorja suedeze, Selma Lagerlot, me veprën e saj "Aventurat e Nil Holgersonit", e ndërtuar nën modelin e përrallave popullore, mes aventurave të jetës së tij, u bë mjaft i pëlqyer për fëmijët. Shkrimtari Xhejms Berri, i njohur me veprën "Piter Pani", u bë mjaft i njohur në Shqipëri dhe Evropë. Personazhi i Piter Panit, "djalit magjik" është një përjetim i fuqishëm i vetë jetës së autorit, i cili i dha formën më të plotë ku gërshetohen problemet shoqërore me ato të fantazisë, duke i dhënë përmasa komplekse në botimin "Piter Pan dhe Uend".

Ndër përkthimet e letërsisë ruse për fëmijë përfshihen mjaft botime të autorëve të shquar të saj si: Maksim Gorki, Leon Tolstoi, Vladimir Majakovski e Arkadi Gajdar, në krijimtarinë për fëmijë të **Leon Tolstoit** bën pjesë edhe vëllimi me fabula, përralla dhe tregime "Kopshtari dhe bijtë", të cilat janë marrë prej librave shkollorë të tij "Abetare" dhe "Libri rus i leximit". Fabulat, përrallat dhe tregimet e këtij vëllimi janë thurur në mënyrë konçize, me pak radhë shprehin një realizëm të thellë edhe pse kanë elemente fantastike, duke shprehur karakterin didaktik të tyre. Personazhet e tyre përshkruhen në një mjedis që shoqërojnë mendimet, vuajtjet e shqetësimet e tyre. Në tregimet "Mollët", "Në gjueti të ariut", "Dy shokët", apo fabulat "Milingona dhe pëllumbi", "Delja dhe cjapi", "Dhelpra dhe rrushet" shkrimtari, krahas vlerave artistike, pasqyron edhe vlerat shkencore e mësimore të tyre.

Një ndihmesë të shquar në letërsinë për fëmijë ka dhënë edhe shkrimtari Maksim Gorki me mendimin e vet letrar dhe krijimtarinë për fëmijë, në gjuhën shqipe, nga ky autor janë përkthyer përrallat e tij si: "Harabeli i vogël", "Mëngjesi", "Aventurat e Evjoskës", si dhe "Përralla e Janushkë torollakut". Krahas elementëve përrallorë e fantastikë, në këto krijime autori nënvizon edhe padrejtësitë shoqërore, njohjen e botës dhe të fenomeneve të natyrës, si dhe zotësinë e njeriut për t'u ndeshur e fituar mbi vështirësitë që i dalin. Në vëllimin "**Përrallat e Italisë**" Maksim Gorki nënvizon mendimin e vet letrar se:

"S'ka përralla më të mira se ato që krijon vetë jeta...".

Në krijimtarinë për fëmijët përkthyer në shqip, **Vladimir Majakovski** përfaqësohet me disa poezi, në të cilat shpreh dashurinë e madhe për ta, një botë të tërë artistike fëmijërore, poeti ka thurur në vjershat: "Kali i flaktë", "Përrallë për Petjan, çunin e trashë dhe Simën, çunin e hollë", "Lodrat e reve", "Historia e Vllasit, dembelit dhe rrugaçit", në të cilat të bie në sy subjekti i tyre i thurur me mjeshtëri, ritmi, karakteri lodrues dhe humori i hollë.

Nga novelisti i shquar rus, Arkadi Gajdar, në shqip janë botuar disa nga veprat e tij si: "Shkolla", "Sekreti ushtarak", "Timuri dhe skuadra e tij", "Çuku dhe Geku" etj., në të cilat përfshihen vlera të rralla artistike, edukative dhe njohëse për fëmijët. Termat e tyre, këto novela i kanë marrë nga ngjarjet e ndodhitë midis dy luftërave botërore të shekullit XX, në të cilat përfshihen marrëdhëniet e fëmijëve në shoqërinë ruse të kohës. Në tablot e këtyre novelave përshkruhen situata gazmore, vështirësitë e jetës, kureshti, humor dhe një botë e gjallë e interesante fëmijërore.

Nga letërsia botërore bashkëkohore për fëmijë, në shqip janë përkthyer edhe veprat e autorëve të shquar, **Alqi Zeji, Azis Nesin dhe Xhani Rodari**. Romani "Tigri i vitrinës" i shkrimtares greke, Alqi Zeji, ashtu si romanet e tjerë të saj përshkruajnë jetën e fëmijëve grekë mes peripecive e naivitetit të tyre, mes botës së gjallë e plot humor. Ky roman, së bashku me

romanet **"Shëtija e madhe e Petros"** dhe **"Çadra Lejla"**, në mënyrë kronologjike pasqyrojnë jetën e fëmijëve grekë në vitet e Luftës së Dytë Botërore.

Shkrimtari i shquar turk, **Azis Nesin**, u bë i njohur në botën e fëmijëve shqiptarë nëpërmjet romanit **"Fëmijët e sotëm"**. Këtë roman epistolar autori e ndërton nëpërmjet jetës së nxënësve të vegjël në mjediset e shkollës dhe qytetit ku përshkruhet edhe bota e thellë e tyre, rrëfyer në mënyrë gazmore, me humor të hollë dhe gjuhë artistike të kuptueshme për fëmijët.

Përrallëtari i kohëve moderne, shkrimtar italian, **Xhani Rodari**, është bërë i pranishëm për lexuesin e vegjël shqiptarë qysh në vitin 1958, kur nisën të botohen librat e tij: **"Aventurat e Cipolinos"**, **"Aventurat e Tonino të padukshmit"**, **"Ç'është zanatet"**, **"Libri i gabimeve"** dhe **"Udhëtimet e shigjetës së kaltër"**. Duke i shkruar këto libra në formë përrallash, Xhani Rodari, ndërton tablo e ngjarje, si dhe personazhe me aventura e të papritura, të shkruara me një art të magjishëm për të vegjlit.

Krahas përkthyesve Milto S. Gurra, Mitrush Kuteli, Bedri Dede, Odhise Grillo, Vedat Kokona, Petro Zheji, Neka Turkeshi, Vehbi Kikaj, Dionis Bubani, Gjergj Zheji, Amik Kacaraho, Jorgji Doksani, Sokrat Miçi, Lazën Koldashi, Kastriot Mahilaj, Petrika Thëngjilli etj., ndër të talentuarit përkthyes të letërsisë botërore për fëmijë është dhe Halit Selfo, i cili ka përkthyer veprat letrare: **"Djemtë e rrugës Pal"** të P. Malmorit, **"Poemë pedagogjike"** të Makarenkos, **"Zemër"**

të De Amicis, **"Bijtë e kapitenit Grant"** të Zhyl Vernit, si dhe **"Udhëtimet e Guliverit"** të Xhonatan Suift. Shkrimtari Spiro Çomora, duke i vlerësuar në tërësi punën mjeshtërore të përkthyesit Halit Selfo vë në dukje se: **"shqipërimi i Udhëtimet të Guliverit, i shton bibliotekës sonë shqiptare një kryevepër që do t'i rrëmbejë zemrat e lexuesit të çdo moshe..."**.

Një vend të gjerë në botimet shqiptare zënë edhe përkthimet e letërsisë për fëmijë nga letërsia angleze. Mjaft prej shkrimtarëve anglezë si: **"Kerëllin, Berrin, Nesbitin, Burnetin, Talkinenin, C.S. Ljuisin dhe Dalilin**, me letërsinë e tyre fantaziste, kanë pasuruar artin letrar për të vegjlit, duke u bërë edhe modele për shkrimtarët shqiptarë. Këtë e dëshmon edhe shkrimtarja Xhoan K. Rolling, e cila përbën një fenomen letrar për fëmijë në kohët e sotme. Tashmë, pas viteve '90, në Shqipëri dhe në Evropë duke parë prirjen e fëmijëve drejt lojërave kompjuterike dhe internetit, disa kritikë letrarë mendojnë se letërsia për fëmijë do të tkurret dhe do të dalë jashtë interesit të tyre. Gjithsesi ne mendojmë se edhe në shoqërinë postmoderne, qumështi i nënës dhe arti i tyre letrar do të ushqejnë përherë fëmijët, pasi ato janë burim dashurie dhe ngrohtësie.

Vitet e fundit, shtëpia botuese **"Dituria"**, nën përkthimin e A. Kacaruhos ka sjellë në gjuhën shqipe për fëmijë, aventurat e Harry Potter. Frymëzimi artistik i Xhoan Ketlin Rollingut, ka fantazuar rreth personazhit të saj të dashur që krijoi gjatë udhëtimet të saj në tren nga

Mançesteri në Londër, ngjarje e tablo të një bote fantastike. Harry Potter, 11 vjeç, në ditën e lindjes së tij zbulon fuqinë magjike që ka në vetvete. Autorja, duke dhënë mjedisin e jetës së këtij personazhi, e vendos atë në një shkollë ku mëson mbi mbishkrimet e vjetra, zogjtë që flasin, fantazmat dhe krijesa të tjera fantastike.

Autorja Ketlin Rolling, librin e saj të parë e titulloi “Harry Potter dhe guri filozofik”, të cilin e botoi në vitin 1994. Pas daljes në dritë të këtij botimi, botuesi amerikan, Kristofer Little, i afroi mundësinë e botimit të veprave të saj në SHBA. Në vitin 1998 shkrimtarja botoi vëllimin e dytë nën titullin “Harry Potter dhe dhoma e

sekreteve”, ndërsa më pas botoi edhe vëllimin e tretë “Harry Potter dhe i burgosuri i Azakabanit” 1999. Vëllimi i katërt “Harry Potter dhe kubi i zjarrtë entuziazmoi botën fëmijërore në vitin 2000.

Në këtë libër bestseller për fëmijë, përshkruhen aventurat e djaloshit Harry Potter, i cili rrethohet nga mjaft miq e shokë, duke kapërcyer nëpër rreziqe e situata fantastike që ngjallin kureshtje te fëmijët. Aventurat e magjistarit të vogël, Harry Potter, i mësojnë fëmijët, të përfytyrojnë të ardhmen e tyre, të jenë të lirë, të guximshëm, për të mposhtur të keqen që të fitojë e mira.

E ARDHMJA GLOBALE E LEXIMIT (Gjuha e tekstit vs Gjuhës së përvojës)

Ermir Xhindi

University of Vlora "Ismail Qemali"

exhindi@gmail.com

Qysh kur formulam tezën¹⁴⁵ mbi vlerën e kuptimit të kryer nga Lexuesi i Mundshëm¹⁴⁶ - si kategori teorike - në krahasim me kuptimin e kryer nga lexuesit empirikë, në një rrethanë të përbashkët historike e kulturore, pavarësisht nga tekstet, përkatësisht, se 'kuptimi i krijuar nga lexuesi i mundshëm i çdo teksti letrar, pa dallim, në një periudhë të dhënë, ka shumë gjasa të shënojë Matricën Kuptimore zotëruese, përkatëse, që do të ndërtonin lexuesit e asaj periudhe', më është dashur të gjej e të jap dëshmi mbi vlerën e saj.

Po jap disa shpjegime, duke përsëritur një arsyetim të bërë edhe pak kohë më parë¹⁴⁷.

Gjatë përpjekjes për t'i dhënë përgjigje pyetjes mbi përsenë e suksesit relativ, për një kohë, të romaneve të Fatos Kongolit, ravgimi teorik për të gjetur indicie metodologjike të përshtatshme për atë rast, na shpuri në modelet e bashkëveprimit përmes leximit, që propozon Eko dhe Fish (Umberto Eco, *Lector in Fabula: La cooperazione interpretative nei testi narrativi*, Tascabili Bompiani, Milano, 2006; Stanley Fish, *Is There a Text in This Class?*, *Literature in the Reader*, Harvard University Press, April 1982). Eko kryesisht për kryerjen strukturore të tekstit dhe Fish për "kuptimin strukturor" të tekstit¹⁴⁸. Modelin Eko-

¹⁴⁵ Materialet e punimeve të Seminarit XXXIV Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare, 34/2, Prishtinë 2015, cit. në f. 136

¹⁴⁶ Umberto Eco, *Lector in Fabula: La cooperazione interpretative nei testi narrativi*, Tascabili Bompiani, Milano, p. 72, 2006.

¹⁴⁷ Ermir Xhindi, *Parody of the Traditional Poetics or Reconstruction of the Meaning*, Dacam's International Language and Literature Meeting, Conference Proceeding, International Conference on Comparative Literature 2017, Istanbul, 10 March 2017, f. 51.

¹⁴⁸ 'Modeli i Ekos formulonte në terma te poetikës ç'ka ndodh mes tekstit dhe lexuesit në kohë. Eko e sheh kuptimin të ndryrë në marrëdhëniet interpretative tekst-lexues, ku statusi i të parit, duke mbetur objektiv, është i hapur ndaj bashkëveprimit të lexuesit, i cili provon një seri zgjedhjesh interpretative, të cilat ndonëse të kufizuara tekstualisht, mbeten të pakufizuara saktësisht, brenda një modeli semantik në formën e një enciklopedie, që përmbush kushtet për ekzgjekjen e një pragmatike tekstuale. Ai e zhvendos kuptimin nga kornizat tekstuale për të ofruar një model në lëvizje, ku kuptimi nuk zbulohet, por materializohet në bashkëveprimin e lexuesit me tekstin. Lexuesi merr pjesë në formën e shfrytëzimit të një enciklopedie, përmes së cilës mund të ndërtohet një nga pamjet e mundshme të tekstit...Fish argumenton,

Fish për rastin e lexuesve empirikë e përdorëm për hartimin e një pyetëso mbi *leximin*, përkatësisht mbi ndërtimin e kuptimit mbi një copë teksti nga I. Kadare (*Vepra, Vëllimi i nëntë, Sjellësi i fatkeqësisë, IV, Tirane, Onufri 2008, f. 252-254*) me një numër studentesh si lexues empirikë. Anketa përmbante një numer rubrikash ku mblidheshin të dhëna mbi a) Kompetencën e lexuesit; b) Rrjetin referencial të perceptuar; c) Izotopitë

gjithashtu, se padyshim, fjalët kanë kuptim apo se lexuesi nuk është i lirë nga shtrëngesat tekstuale. Lloji i përvojës që teksti lejon rregullohet nga kompetenca letrare e lingvistike e lexuesit individual. Lexuesi reagon në një mënyrë e jo në një tjetër ndaj fjalëve sepse ai vepron i mbështetur në të njëjtat rregulla që autori përdor për t'i gjeneruar ato – në këtë pikë Fish ripërsërit thelbin e aktivitetit bashkëveprues të lexuesit sipas Ekos. Për të dy kuptimi nuk është më veçori e tekstit letrar, por produkt i aktivitetit të lexuesit, të shtrënguar e të kufizuar nga teksti. Pyetja që kërkon përgjigje nuk është çfarë kuptimi ka teksti, por si e krijojnë lexuesit kuptimin, në kohë? Nga kjo pikëpamje kuptimi kohor i Ekos shfaqet si funksion i kompetencës së lexuesit nën shtrëngimin e tekstit për të marrë vendime interpretative për realizimin e strukturës tekstore, ndërsa te Fish kuptimi paraqitet si rend impulsesh fillestare të lexuesit mbi përvojën e tij ndaj shtrëngimeve tekstore dhe që për Fish, mund të interpretohen, por nuk shfaqen me këtë gjendje (pra si të interpretuara). Ermir Xhindi, Lector faber, Europrint, Vlorë, 2010, f. 52/56.

Kuptimi sipas Ekos është funksion strukturor i tekstit, ndërsa për Fish është funksion, nëse mund të quhet, parastrukturor, impuls i menjëhershëm, kuptim i rendit të parë. Modelet kanë përputhshmëri, pavarësisht nga debati mbi tekstcentrizmin'. Ermir Xhindi, Lector faber, Europrint, Vlorë, 2010, f. 52/56.

në nivelin ligjërimor; d) Izotopitë në nivelin narrativ; e) Strukturën aktanciale e ideologjike.

Kuptimi i prodhuar nga lexuesi i mundshëm si kategori teorike¹⁴⁹ mbi F. Kongolin ishte përafërsisht i njëjtë me atë të prodhuar nga studentët mbi pjesën e Kadaresë: '*ndërtimi i njëlloj gjendjeje iniciale të religjionit, ekzistencë në një botë jashtë çdo sistemi vlerash, të udhëhequrit veç nga nevojat bazike të ekzistencës*'.

Në tërësi, vlera e kësaj teze lidhet me implikime teorike e praktike të rëndësishme mbi dialektikën e interpretimit e të evoluimit poetik të teksteve letrare, përkatësisht pas ndryshimeve të rëndësishme në prozën shqipe pas rënies së diktaturës komuniste e të letërsisë zyrtare të shkruar nën shenjë e dogmës socrealiste.

Më parë, kemi pohuar se: '*matrica kuptimore zotëruese e një periudhe, siç e kuptojmë në është më shumë çështje e*

¹⁴⁹ 'Natyrisht, Lexuesi i Mundshëm si integrale e lirë të dhënash është larg të qenit instrument i pagabueshëm si ndërtues i kuptimit, sidoqoftë, është mjet ku e ku më i përshtatshëm se çdo instrument që buron nga sisteme të mbyllura teorike. Kushdo e ka të drejtën të interpretojë në mënyrën e vet, po aq sa ka detyrimin etik të përligjë mjetet që përdor, të shpjegojë. Nga kjo pikëpamje, modeli yne Eco – Fish është i hapur dhe regjistri i vendimeve të Lexuesit të Mundshëm është i ofruar për pajtim ose jo'. Ermir Xhindi, Parody of the Traditional Poetics or Reconstruction of the Meaning, Dacam's International Language and Literature Meeting, Conference Proceeding, International Conference on Comparative Literature 2017, Istanbul, 10th March 2017, f. 52.

prirjes së kesaj integraleje kulturore¹⁵⁰ ose e Lexuesit të Mundshëm, se sa çështje e detyrimeve a shtrëngimeve që teksti vendos përpara lexuesit. Ne e përkufizojmë Matricën Kuptimore si një realitet të pamberritshëm e që nuk realizohet askund plotësisht në trajtën e një teksti ideal, por si sintezë regjistrash të kryer në masa të ndryshme e në mënyra të ndryshme. Kjo Matricë Kuptimore bëhet realitet në çdo tekst, pavarësisht prej "kundërveprimit" të tij. Këtu nuk përjashtohet edhe njëllot 'asnjëanësie' e tekstit në raport me Matricën Kuptimore, apo në rastet më domethënëse edhe njëllot 'sintonie' me të. Ne mendojmë se prirja e natyrshme e teksteve është sintonia me këtë Matricë, si synim komunikativ organik për tekstet, ç'ka sjell edhe kushtëzimin përkatës poetik e strukturor për to. Shënojmë se, Lexuesi i Mundshëm si Akt Konstruksioni, përbën, ndoshta, një kufizim subjektiv në ndërtimin e Matricës Kuptimore, por të cilit, sidoqoftë, mund t'i përkufizohet një regjistër standard kompetence, shtojmë, në kushtet e karakterit të hapur të metodës¹⁵¹.

¹⁵⁰ Umberto Eco, Lector in Fabula: La cooperazione interpretativa nei testi narrative, Tascabili Bompiani, Milano, f.77, 2006

¹⁵¹ Ermir Xhindi, Parody of the Traditional Poetics or Reconstruction of the Meaning, Dacam's International Language and Literature Meeting, Conference Proceeding, International Conference on Comparative Literature 2017, Istanbul, 10th March 2017, f. 52

Por, cila është pamja e Matricës së Kuptimit të kryer nga Lexuesi i Mundshëm mbi një tekst të shkruar në origjinalin në gjuhë të huaj, përkatësisht në anglisht? Ne kemi marrë rastin e leximit të *Animal Farm* nga George Orwell, të botuar në vitin e largët 1943, nga një lexues me njohje të mjaftueshme të anglishtes¹⁵².

Teorikisht, kjo është një situatë shumë interesante për modelin tonë. Pothuaj të gjithë elementet e tij kanë nevojë për rivlerësim. Implikimet e pashmangshme mbi kompetencën e Lexuesit të Mundshëm, pasojë e ndërrimit të themelit gjuhësor të enciklopedisë, sjellin çështjen e ndryshimit të LM¹⁵³ standard që njohim, apo përcaktimin e një nënbashkësie brenda Lexuesit të Mundshëm Standard; hipotetikisht, ky model, do të sillej si lexuesi standard me një përmase të re kompetence, apo si një Lexues i Ri i Mundshëm?

Ç'pasojë sjell kjo në procesin e ndërtimit të tekstit, p.sh., ç'ndodh me proceset e këmbimit gjuhësor në kohë, mes ligjëritimit në anglisht dhe përvojës së lexuesit në shqip, gjatë lëndëzimit të rrjetit referencial, të ndërtimeve izotopike në rrafshin ligjëritimor e narrativ, të botëve të mundshme, të strukturave aktanciale e ideologjike, të kuptimit të strukture në tërësi?

¹⁵²

Shih:

<http://www.cambridgeenglish.org/exams/cefr/>; (CEFR) Common European Framework of Reference for Languages.

¹⁵³ Lexues të Mundshëm

Jemi të prirur t'i qëndrojmë përfytyrimit me një LM me një përmasë të re apo aktive të kompetencës në raport me një Lexues të ri të Mundshëm: ky i dyti, nuk përjashtohet, por në përputhje me qëllimin tone, ne i drejtohem një modeli të përhapur të LM, i cili kryen një Matricë të matshme të Kuptimit mbi treguesit e një enciklopedie me kufij të qartë. Megjithë natyrën mekaniciste të modelit, ky është jo vetëm rasti më i mundshëm, por edhe më i vlefshëm. Tek e fundit, sa është e arsyeshme të hulumtojmë mbi veprimet e një kompetence të ndikuar thellësisht nga leximet në anglisht, kur mund të hulumtojmë mbi një interval ndryshimi të kompetencës së lexuesit të mundshëm gjatë leximit në anglisht. Sa u takon këmbimeve gjuhësore gjatë procesit të leximit, ose interpretimit, vërejmë se lexuesi duhet të kryejë veprime me përmbajtje krahasuese: rezultatet mund të jenë dinamike (zgjeruese) apo reduktuese, gjatë shndrrimit në përvojë të tekstit. Për këtë shkak, struktura gjatë këtij lloji të leximit, kryhet së pari, jo në gjuhën e tekstit, pra në anglisht, por në shqip, në gjuhën e përvojës; më tej, struktura hyn në një proces ndërrimi në gjuhën e tekstit, sipas një trajektoreje që përsërit përkatësisht zgjerimin apo reduktimin. Në natyrën e modelit është që pikërisht këtu, të zbulohet edhe kuptimi i strukturës së tekstit (në anglisht), pasojë e një strukture të dyfishtë e i dialektikës përkatëse, e njëvlefshme me mënyrën e ndërtimit të strukturës, *me atë që teksti bën*.

Një përshkrim i ndarë i strukturave të krijuara në anglisht e në shqip paraqet përkatësisht: (i) rrjetin referencial në gjuhën e tekstit, të përbërë nga tregues referencialë të pakët në numër, që shkojnë kryesisht drejt aspektit kulturor e stilistik të kompetencës, përrallës më drejtpërdrejt; (ii) rrjeti referencial në shqip, i përgjigjet prirjes së origjinalit në anglisht, por sipas një dinamike, që e zgjeron bazën e aspekteve shenjuese në kompetence shtu intensitetin përkatës. Prirja e tekstit dëshmon pikërisht këtë marrëdhënie mes rrjetit referencial në shqip e anglisht, tkurrjen përparuese të referencialitetit nga shqipja si gjuhë e përvojës në gjuhën e tekstit, tkurje që forcon natyrën simbolike të gjuhës së tekstit për gjuhën e përvojës.

Pak a shumë, e njëjta dukuri ndodh me izotopitë ligjërimore dhe strukturën përkatëse: teksti në anglisht prodhon izotopi vështirë të mbërritshme mbi tregues tekstualë, shpesh kategorikë, njëlloj dogmatizmi ligjërimor i përshtatshëm për arbitraritetin motivor të përrallës. Edhe në këtë nivel vërehet dukuria e zgjerimit të treguesve teksturë, në ndihmë të realizimit të izotopive ligjërimore në gjuhën e përvojës, më të plota, më të rrjedhshme, më lehtësisht të ndërtueshme (rasti i Molli-t, p.sh., përfaqëson izotopi me intensitet dukshëm asimetrik mes gjuhës së tekstit dhe gjuhës së përvojës).

Izotopitë narrative kryhen mbi të njëjtin parim të zgjerimit: teksti në anglisht nxit një strukturë përvojë të pamjaftueshme për të ndërtuar izotopi të qëndrueshme ose izotopitë narrative

në gjuhën e tekstit në krahasim me izotopitë narrative në gjuhën e përvojës janë dukshëm më pak të strukturuar (p.sh., plani për ndërtimin e mullirit [windmill] apo kundërvënja (Napoleon – Snowball). Struktura narrative në gjuhën e tekstit jepet më shumë si reportazh në marrëdhënie me strukturën narrative në shqip. Në gjuhën e tekstit edhe botët e mundshme ndërtohen mbi pak përbërës në raport me dinamikën e tyre në gjuhën e përvojës. Struktura e tekstit kryhet si proces gjithnjë e më i dendur i tkurrjes, sa më shumë teksti shkon drejt përplotësimit strukturor. Rrafshet aktanciale e ideologjike e shpien në skaj këtë proces.

Në fund të tekstit, ndryshimi mes strukturës së përvojës në anglisht me strukturën e përvojës në shqip është e dukshme, e shprehur në terma të tkurrjes, bjerrjes, pakësimit, pamjaftueshmërisë së strukturës në anglisht. Në raport me strukturën e përvojës në shqip, *Animal Farm*, është një lloj objekti parabolik, simbolik, i hapur për t'u krijuar, në kushtet e rënies, tkurrjes - çka e përbën edhe kuptimin e saj. Siç shihet, Matrica Kuptimore e prodhuar, përkon me

Matricën Kuptimore zotëruese të epokës.

Cila është domethënia e kësaj? Hulumtimi mund të kryhet qoftë në raport me sistemin (kemi parasysh një sistem global të leximit), qoftë me funksionet strukturore të leximit, përkatësisht me një Matricë Globale të kuptimit. Si prirje themelore në raport me sistemin, është i dukshëm një proces i komunikimit të hapur, madje me një dinamikë të drejt një strukture të plotë, të ndërlikuar, çka ne hamendësojmë se përbën një dukuri të re në letërsinë shqipe, të panjohur më parë, e që përbën një objekt të studimit të mundshëm në të ardhmen (qoftë të faktorëve që e mundësojnë këtë, qoftë të pasojave të mundshme);

Funksioni strukturor i leximit, kuptimi, në marrëdhënie me një Matricë të mundshme Globale mund të hulumtohet në perspektivën e ndryshimeve në kompetencën e lexuesit të mundshëm, të enciklopedisë së tij, për shkak të pasojave që sjell përvetësimi i anglishtes, jo më si instrument mekanik i leximit, por si përmase globale e kompetencës, temë tërheqëse për një shqyrtim më vete në të ardhmen.

GODITJA E ZAKONIT DHE VESEVE SHQIPTARE PËRMES SATIRËS NË KOMEDINË 'KATËRMBËDHJETË VJEÇ DHËNDËR' TË ÇAJUPIT

Dr. Rovenë VATA

Qendra e Studimeve Albanologjike

Tiranë-Shqipëri

degamesimoreqsa@gmail.com

Abstrakti

Komedia "Katërmëdhjetë vjeç dhëndër" e Anton Zako Çajupit ishte komedia e parë, e shkruar në vargje më 1902. Vetë titulli e zbërthen temën e kësaj dukurie zakonore në disa krahina shqiptare, që martojnë të rinjtë dhe të rejat, në moshat proporcionalisht jo të njëjtë me njëri-tjetrin, siç ishte Gjini në moshën 14 vjeçare me Marigonë 20 vjeçare. Një martesë e tillë ka premise tragjikomike, tragjike për nusen, që ka pritur të gjejë një partner të barabartë, dhe komik për dhëndrin, që nusen e quan motër e nënë.

Humori përmes satirës, si një element i pëlqyer dhe mjet për realizimin e kritikës shoqërore e morale për t'u distancuar nga e keqja e për të realizuar çlirimin e njeriut nga

tundimet e ardhura prej vesit. Komedia vizatoi karaktere komike të tillë si: Tana dhe Vangjeli, dy prindër që nuk e vrasin shumë mendjen për lumturinë e djalit të tyre, i cili ishte akoma fëmijë, Gjinit. Vepra ndahet në katër pamje: "Burrë e grua", "Në mulli", "Urime" dhe "Dit e dasmës". Tema e mentalitetit patriarkal në këtë komedi bie shumë në sy, ku pjesë e kësaj na shfaqet edhe fjalori vulgar, sharjet, mallkimet, shprehjet dhe njesitë frazeologjike popullore të krahinës nga vinte vetë autori, i cili i konsideron si dukuri të shëmtuara, që flasin për një jetë të zbrazët e plot intriga të familjeve shqiptare.

Fjalët kyçe: *Tana, Gjini, Vangjeli, bota, Marigona, trimi.*

Sesioni: IV

Çajupi, Anton Zako ose Çakua ishte një ndër dramaturgët me ndikim të ndjeshëm në zhvillimin e teatrit dhe dramaturgisë shqiptare gjatë periudhës së Rilindjes Kombëtare dhe të Pavarësisë. Në historinë e letërsisë shqiptare njihet gjithashtu si poet,

komediograf, tregimtar, satirist, publicist¹⁵⁴.

Lindi në fshatin Sheper të Zagorisë dhe vdiq në Kajro të Egjiptit. Në letërsi njihet me pseudonimin Çajupi, të cilin

¹⁵⁴ Qemal Murati, *Anton Zako Çajupi dhe gjuha e sotme letrare shqipe*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003, f. 132.

e përdori që nga viti 1902, emër të cilin e mori nga mali i Çajupit. Çajupi solli në letërsinë shqipe tablo të një stili realist, të gërshetuara rëndom me shpërthime të përmallshme, tone të buta lirike, zemëratë, ironi e sarkazëm, deri në notat e një humori brufullues, agresiv e "të pacipë"¹⁵⁵. Anton Zako Çajupi është shkrimtari, që jetoi në kapërcyell të dy kohërave; nga njëra anë në periudhën e Rilindjes Kombëtare dhe kohën historike të fillimeve të shtetit të pavarur shqiptar, nga ana tjetër, në periudhën e romantizmit dhe kohën letrare të fillimeve të realizmit në letrat shqipe. Me veprat e tij shprehen qartë këto dy kohë, gjithashtu këto vepra luajtën një rol kryesor në zhvillimin dhe emancipimin shpirtëror, politik e artistik të shqiptarëve.

Për këtë arsye Çajupi zë një vend të veçantë në rrjedhën historike të zhvillimeve letrare dhe shoqërore të shqiptarëve, nga gjysma e dytë e shek. XIX në gjysmën e parë të shekullit XX, i cili ishte shekulli i tyre, në kuptimin që në këtë shekull ata formuan letërsinë e tyre kombëtare dhe shtetin e tyre të pavarur kombëtar. Vepra e Çajupit nuk është thjeshtë një hallkë, që lidh epokën letrare të Rilindjes më atë që erdhi pas saj, por një faktor i progresit artistik të letërsisë shqiptare, në fazën e kapërcimit nga romantizmi në realizëm, nga patosi afirmativ kombëtar e patriotik, në

patosin social kritik. Ky ishte një hap i madh që e integronte letërsinë shqiptare në rrjedhat moderne të zhvillimit të letërsisë ballkanike dhe evropiane të kohës¹⁵⁶.

Në kriterin e studimit të letërsisë shqipe në kuadër të sistemeve letrare funksionues do të bënte që disa zhvillime të saj, mund të mbeteshin gjithashtu jashtë çdo sistemi apo megasistemi tjetër (letërsia me alfabetë orientale, letërsia italisht ose shqip-italisht e arbëreshëve)¹⁵⁷. Mbështja mbi dukuritë letrare pashmangshmërisht do të sillte fragmentarizimin e veprimtarisë krijuese të një shumice personalitetesh, si Çajupi romantik, realist dhe klasikist¹⁵⁸.

Komedia 14 vjeç dhëndër, është shkruar në vargje, dhe në thelb të saj ka satirën. Komedia vë në lojë zakonin e prapambetur të martesave në moshë të vogël e për interesa ekonomike. Karakteri i këtyre martesave, krahas talljes dhe sarkazmës që autori drejton ndaj shkeljes së të drejtave njerëzore fillestare mbi jetën seksuale në çift, sjell edhe sfondin social-ekonomik të kohës, që i përlligjte të tilla shkelje flagrante¹⁵⁹.

¹⁵⁵ Josif Papagjoni, *Historia e teatrit shqiptar*, Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Antropologjisë Kulturore dhe Studimeve të Artit, Departamenti i Arteve, Tiranë, 2011, f. 47.

¹⁵⁶ Jorgo Bullo, *Anton Zako Çajupi, koha dhe vepra e tij*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003, f. 9.

¹⁵⁷ Floresha Dado, *Teoria e veprës letrare-poetika*, Tiranë, 1999, f. 43-59.

¹⁵⁸ Shaban Sinani, *Historia e letërsisë shqipe: Çështje të hapura*, Naimi, Tiranë, 2015, f. 57-58.

¹⁵⁹ Josif Papagjoni, *Historia e teatrit shqiptar*, Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Antropologjisë Kulturore dhe Studimeve të Artit, Departamenti i Arteve, Tiranë, 2011, f. 48.

Nga këto martesë nuk mund të presim një marrëdhënie normale në çift, kjo për vetë faktin se ashtu siç e thotë edhe vetë titulli i kësaj komedie dhëndërrit është vetëm 14 vjeç dhe nusja 20. Një martesë e tillë ka premisa tragjikomike, tragjike për nusen që ka pritur të gjejë një partner të barabartë, dhe komike për dhëndërrin, që nusen e quan motër e nënë.

DHËNDËRRI:

Lozëm ndo një lodër?

Të dua si motër...

NUSIA:

Ç'motër më ke mua

O lum' e përrua?...

Ti më more grua.

DHËNDËRRI:

Pse u zëmërove

Dhe u hidhërove?

Kur s'lot no një lodër,

S'të dua si motër,

Të dua si mëmë!

Po hajde të flëmë...

Se më mori gjumi.

"I vrërë, ironik e saterik, i rrëmbyeshëm si tufani dhe i pamëshirshëm ndaj armikut e së keqes. Edhe pse shkrimtar, i radhitur ndër romantikët, Çajupi nuk ka mjaft prirje për ato jetësimet e tyre nga realiteti i kohës, ndaj as për retrospektivat historike. Ai, përkah natyra, është më tepër një realist, sesa romantik, më tepër zbulues i të këqiave shoqërore, sesa adhures i zulmës së të shkuarës"¹⁶⁰.

Motivet sociale në komedinë 14 vjeç dhëndërr e tij zënë një vend të veçantë,

motive këto që lidhen me tematika si kurbeti, martesë në moshë të vogël e djalit, skllavërimi i gruas, padrejtësitë shoqërore, varfëria e madhe. Rimarrja e tyre, madje me personazhe të njëjtë, në krijime të ndryshme të autorit, nxjerr në pah këmbënguljen dhe preokupimin e Çajupit për t'i shkuar deri në fund gërvishtjes së plagëve të mëdha të shoqërisë së vjetër, për të mos i lënë ato të zënë kore e të sundojnë jetën shqiptare në kuadër të një mentaliteti oriantal që kishte zënë rrënjë prej kohës¹⁶¹. Përveç trajtimit të temës së martesave në moshë të re, një meritë të veçantë Çajupi e ka edhe për krijimin i personazhit të Tanës. Ajo ishte tipi i gruas prapanike e fshatare, që, ndonëse e shtypur dhe e shfrytëzuar nga i shoqi, nuk kërkon ndryshimin e zakoneve që po e sfilitin, përkundrazi kërkon përjetësimin e tyre. Tana do të martojë djalin e saj të vogël, Gjinin, jo për ta bërë atë të lumtur, por për arsyen se nuk është më e zonja të bëjë punët e shtëpisë dhe të arave. Tana ka nevojë për ndihmë, e këtë ndihmë mund ta gjejë vetëm te një nuse e shëndoshë, kjo na paraqitet në vargjet e mëposhtme ku Tana thotë:

TANA:

Nuk dua nuse për sisë,

Po për punët e shtëpisë.

Tana është një grua shumë grindavece, këtë pjesë të karakterit të saj e shohim në pamjen e dytë, "Në mulli", si dhe në

¹⁶⁰ Rexhep Qosja, *Panteoni i rralluar*, Tiranë, 1988, f. 437.

¹⁶¹ Vasil Bici, *Rimarrja dhe lidhja tematike e motiveve sociale në krijimtarinë e Çajupit*, në *Kërkime Universitare* 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003, f. 142.

pamjen e tretë, kur vete për vizitë te zonja Briri, për ta uruar për lindjen e vajzës. Ajo hyn në grindje me zonjën Kote, për arsye se do të bluajë pa rradhë.

TANA:

Ç'bën ashtu, moj Kote?

KOTE:

S'është puna jote!

TANA:

Moj, mos je e marrë?

Kam ardhë më parë.

KOTE:

S'mund të rri këtunë,

kam të tjera pune,

po hiq nga unë!

TANA:

Ç'thotë kjo murtajë!

KOTE:

Ujku të të hajë!

Në këtë dialog ato këmbëjnë të shara, gjë që pasqyron mungesën e edukatës dhe kokëfortësinë e tyre. Me anën e një vargu të tërë vulgarizmash, Çajupi vë në dukje tiparet dalluese të grave grindavece të fshatit.

TANA:

Ftu! Moj goje ndyre,

moj turi letyre!

KOTE:

Moj kurve, moj shtrigë!

TANA:

Moj grua e ligë!

KOTE:

Moj sterë, moj natë!

TANA:

Moj gojëlopatë!

KOTE:

Moj byth' e kuisë!

TANA:

Tmerr i njerëzisë!

Ndryshe nga Tana, Vangjeli është burrë me shumë krenari, shumë dembel, dhe moskokëçarës. Ai është i bindur se të tëra punët duhet t'i bëjë gruaja, e nëse ajo ankohet ai e qorton, duke i thënë:

VANGJELI:

Përse të kam marrë grua?

Gratë për punë po janë.

TANA:

Edhe burratë të hanë,

Dhe të rrinë nat' e ditë!...

Këto vargje na tregojnë se burrat kanë ngrënë në krah të gruas dhe detyrë e tyre ka qenë vetëm të qëndrojnë nën hije të blirit dhe të luajnë shah apo të pushojnë. Në zona të thella malore të Shqipërisë mund të themi se ende sod e kësaj dite ekzistojnë këto zakone. Çajupi edhe më heret në disa vargje të tij na jep këtë të vërtetë të hidhur duke thënë:

Burrat ndënë hijë

rrinë, kuvendojnë.

Pika që s'u bije,

Se nga gratë rrojnë.

E vetmja mangësi e Çajupit në këtë komedi është se ai arrin të na paraqesë në mënyrë të plotë personazhet e Gjinit e Marigosë. Për cilësitë e karakterit të tyre dimë vetëm aq sa mund të

nxjerrim nga dialogu që zhvillohet
midis Tanës dhe Vangjelit.

TANA:

S'je baba si të tjerë!

Thuajmë, për perëndinë,

Pse s'do ta martojmë Gjënë?

VANGJELI:

Është i vogëlë, moj Tanë!

TANA:

Ç'thua! Pa shikoi shtanë,

Bota nukë shonë vjetë.

Shihe sa mori përpjetë:

Duketë njëzet vjeç djalë,

Kur hipën e bredh me kalë.

Me mua kur u martove,

Sa vjeç jeshë, mos harrove?

Tani për djalënë tonë,

Do të ndërrojmë zakonë?

Si Gjini, ashtu edhe Marigoja nuk
pyeten fare nëse duan të martohen apo
jo, por për fatin e tyre vendosin
prindërit. Ata janë të destinuar të bëhen
fli e zakoneve prapanike, ku as
dhëndri, e as nusja nuk kanë guxim që
të luftojnë për fatin dhe të ardhmen e
tyre. Vajza është e detyruar të shkojë
symbyllurazi atje ku e japin prindërit e
saj, kurse djali të marrë për grua atë që
i zgjedh nëna dhe babai. Në këtë
komedi paraqiten jo vetëm njerëzit e
thjeshtë të fshatit, por edhe ambienti ku
ata jetojnë. Personazhet e saj janë pak
a shumë të tipizuara dhe të
individualizuara¹⁶².

VANGJELI:

Mos më bën të të godit,

Se zakonë s'e harrova,

Sonte shumë të durova,

¹⁶² Gani Luboteni, *Dramaturgjia shqiptare*, në
Kërkime Universitare 7, Universiteti i
Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore
periodike, Tiranë, 2003, f. 30-31.

Nga hunda s'më heq dot kurrë,

Se nuk'jam si çdo burrë!

Jam shqipëtar i vërtetë,

Do të bëj si dua vetë!

Në zanafillë humori dhe ironia janë
përfutur dhe shfaqur si parodi e
romancës. Tek komedia "14 vjeç
dhëndërr" kemi parodinë e disa
prirjeve romantike, përshkrimet idilike
të jetës fshatare zënë vend të veçantë.

Në këtë komedi nuk ka tablo të
"bukura" të natyrës, nuk ka begati
ngjyrash idealizuese, nuk ka as modele
shembullore të bashkëjetesës dhe
mbarëvajtjes midis vetë njerëzve në
disa njësi, si në familje, në fshat, në
kurbet. Tema e kurbetit në kohën që
shkroi Çajupi ishte shumë aktuale, e
tillë vazhdon të mbetet edhe në ditët e
sotme. Të gjitha marrëdhëniet në këtë
komedi si burrë-grua apo nuse-vjerrë
nuk të falin ndonjë kënaqësi
shpirtërore, për vetë faktin se midis
tyre është prishur harmonia ekzotike,
pasi për të jetuar kërkohet punë fizike,
lodhje, mundim¹⁶³.

Receptuesi shqiptar i këtyre trevave e
ka pranuar me aq sinqeritet humorin,
por edhe satirën çajupiane, që ky
receptim i këtillë i bën shumë të afërta
mendësitë zagorite, tetovare,
gostivarase, kumanovare, kërçovare,
strugane, prespane, dibrane, shkupiane,
manastirae etj¹⁶⁴.

¹⁶³ Virion Graci, *Çajupi dhe komediografia
shqiptare*, në Kërkime Universitare 7,
Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej,
revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003, f.
94-95.

¹⁶⁴ Ramadan Sinani, *Receptimi i strukturës së
veprës letrare të Çajupit*, në Kërkime
Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës,

Një nga problemet kryesore të shoqërisë shqiptare të asaj kohe ka qenë mentaliteti patriarkal, një mjedis i mbushur plot me thashethemeve, me grindje, me mallkimeve të cilat nuk janë gjë tjetër veçse pjesë më e errët e një shoqërie, e cila të vetmën mënyrë argëtimi e sheh te to.

Fshati shqiptar jepet i rrënuar, e pa kurrë farë pa gjallërie, pasi burrat dhe djemtë janë larguar në kubet dhe ata pak që kanë mbetur nuk merren me punë, por thjesht rrinë. Paralel me varfërinë materiale shkon edhe varfëria shpirtërore.

Në komedinë "14 vjeç dhëndërr" paraqiten të gjitha këto që thamë më lart. Folklori nuk i dha Çajupit vetëm tharmin e frymëzimit, por edhe mjetet e ligjërit poetik. Në një kohë kur gjuha shqipe ishte e pamjaftueshme si gjuhë e poezisë, Çajupi në vazhden e Naimit rigjallëroi mekanizmat e brendshme të gjuhës dhe "inventarin e saj poetik, duke shfrytëzuar sidomos traditën folklorike". Ai ngriti nga gjuha dhe kënga popullore në gjuhën e letërsisë artistike një togfjalësh të zakonshme, të cilat nisën të tingëllonin poetike. Këto fjalë do të formonin shtresën e re stilistike të leksikut poetik të shqipes.

I gjithë fshati merr pjesë në sofrën e bollshme të dasmës ku: këndojnë, ngrejnë dolli, shkëmbejnë shakara, duke ndjekur të gjitha zakonet pavarësisht situatës absuede për të cilën janë mbledhur e po festojnë.

Të shumtë janë titujt e komedive të botuara e të vëna në skenë, të shumtë janë edhe autorët të cilët i janë përkushtuar "bërjes" së komedive, por të pakta janë veprat e këtij lloji, të cilat kanë përcjellë vlera artistike tek lexuesit dhe shikuesit të cilët u përkasin breznive të ndryshme, kur janë kapërcyer epokat dhe janë zëvendësuar shijet, interesat, nivelet e perceptimit të publikut.

Bibliografia:

Anton Zako Çajupi, *Vepra letrare 2*, Naim Frashëri, Tiranë, 1983.

Bici, Vasil, *Rimarrja dhe lidhja tematike e motiveve sociale në krijimtarinë e Çajupit*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003.

Bulo Jorgo, *Anton Zako Çajupi, koha dhe vepra e tij*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003.

Dado Floresha, *Teoria e veprës letrare-poetika*, Tiranë, 1999.

Graci, Virion, *Çajupi dhe komediografia shqiptare*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003.

Luboteni, Gani, *Dramaturgjia shqiptare*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003.

Murati Qemal, *Anton Zako Çajupi dhe gjuha e sotme letrare shqipe*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i

Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003, f. 18.

Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003.

Papagjoni Josif, *Historia e teatrit shqiptar*, Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Antropologjisë Kulturore dhe Studimeve të Artit, Departamenti i Arteve, Tiranë, 2011.

Papagjoni Josif, *Historia e teatrit shqiptar*, Qendra e Studimeve Albanologjike, Instituti i Antropologjisë Kulturore dhe Studimeve të Artit, Departamenti i Arteve, Tiranë, 2011.

Qosja, Rexhep *Panteoni i rralluar*, Tiranë, 1988.

Sinani Shaban, *Historia e letërsisë shqipe: Çështje të hapura*, Naimi, Tiranë, 2015.

Sinani, Ramadan, *Receptimi i strukturës së veprës letrare të Çajupit*, në Kërkime Universitare 7, Universiteti i Gjirokastrës, Eqrem Çabej, revistë shkencore periodike, Tiranë, 2003.

V. Translation Studies

PËRKTHIMI I PËRKTHYESIT APO PËRKTHIMI AUTOMATIK?

Msc. Adriana Gjika

adigjika123@gmail.com

University of Vlora "Ismail Qemali"

Abstrakt

Në ditët tona, në "erën e kompiuterit" zhvillimi i informatikës ka krijuar lehtësi në shumë fusha. Njëra syresh është edhe përkthimi. Janë hartuar programe e sisteme kompiuterike nga më të ndryshmet që sigurojnë një përkthim të përafërt me atë të përkthyesit. Inteligjenca e këtyre makinerive është e tillë që një tekst që mund të përkthehet nga njeriu për një javë, nga makinat përkthehet për më pak se një ditë. Por krahas shpejtësisë, aksesit, shërbimit pa kosto që të ofron, konfidencialitetit, homogjenitetit, objektivitetit apo universalitetit, makina është e limituar në kapacitetet e saj për të prodhuar përkthim cilësor. Përkthimi Automatik (PA) mund të përdoret shumë mirë në fushën e shkencës dhe teknikës, por Përkthimi i

Përkthyesit (PP) është më efikas në fushën e letërsisë, drejtësisë apo ekonomisë, pasi produkti i tij është më i saktë dhe më cilësor. Lind pyetja: a e zëvendëson Përkthimi Automatik Përkthimin e Përkthyesit? Mos ka ndonjë të mesme të artë që i përfshin të dy tipet e përkthimit? Për t'iu përgjigjur këtyre pyetjeve, në materialin që vijon, hidhet një vështrim mbi kuadrin përkufizues të të dy tipeve, karakteristikat kryesore të tyre, përparësitë dhe kufizimet reciproke, historinë e PA si dhe një të mesmeje të artë që i përfshin të dy tipet e përkthimit dhe që i bën ato komplementare të njëra tjetrës dhe duke e vënë makinën gjithmonë në shërbim të njeriut.

Fjalët kyçe: *përkthimi automatik, përkthyesi, gjuhët e huaja, makina.*

Hyrje

Ky punim lindi si nevojë e gjetjes së mënyrës më të mirë dhe më të efektshme gjatë përkthimit me të cilin na lidh profesioni si mësimdhënës të gjuhës së huaj por edhe si përkthyes romanesh nga gjuha frënge në atë shqipe. Nga përvoja jonë në këtë drejtim, është vënë re se ka situata të

caktuara dhe fusha të caktuara ku PA është zhvilluar mjaftueshëm për të zëvendësuar njeriun gjatë procesit të përkthimit. Imagjinoni një redaktor lajmesh, të cilit i vijnë lajme nga të katër anët e botës, nga burime të redaktuara në gjuhë të ndryshme, i cili merr një artikull që trajton një temë që paraqet interes. Atij i intereson të dijë kuptimin e përgjithshëm të artikullit.

Në këtë rast, një PA qoftë edhe i përafërt është me shumë vlerë. Por, nga ana tjetër, në krahasim me njeriun, makina është ende e limituar në mundësitë e saj për të prodhuar përkthime cilësore si ato të bëra nga PP (si në rastin e romaneve letrare). Në këtë material do të parashtrihen performacat e të dy tipeve të përkthimit.

Përkthimi Automatik

PA është përdorimi i informatikës në përkthimin e teksteve nga gjuha burim në gjuhën target, pra, është automatizimi i procesit të përkthimit nga njëra gjuhë në tjetrën. Ambicia për përkthim automatik është e hershme. Atëherë nuk ishte shpikur informatika, dhe dëshira mbetej në kuadrin e teorive për krijimin e një fjalori mekanik të një gjuhe universale (shek XVII), pastaj nga vitet 1930 sugjerohej një makinë polivalente që mund të shërbente si fjalor mekanik dhe më vonë, në Luftën e dytë Botërore u hodhën shuma të mëdha parash për krijimin e një "makine përkthyes" që do t'i ndihmonte njerëzit që të kapërcenin barrierat e gjuhëve. Nga vitet 50, kur lindën mjetet e para teknologjike, lindi mundësia reale e PA e cila sigurisht u shoqërua dhe me qëndrimin skeptik ndaj saj. Shumë kërkuar, përkthyes madje dhe informaticienë kanë gjykuar që një Përkthim i Automatizuar është teknikisht i pamundur, i parralizueshëm. Mirëpo në vitet 90, çështja e PA mori një vëmendje të madhe dhe u vu në dukje nga interneti.

Kështu, shkëmbimet midis përdoruesve të internetit, të cilët nuk flisnin të njëjtën gjuhë, kishin nevojë për një përkthim të shpejtë më shumë se sa për një përkthim të saktë. Ndërmarrjet e mëdha filluan të krijojnë programe specifike për përkthimin e faqeve Web dhe korrespondencave elektronike. Kështu lindën programet e trajtimit të tekstit, korrektorët ortografikë, fjalorët elektronikë etj, të cilët kishin si objektiv të ndihmonin përkthyesit dhe redaktorët në procesin e përkthimit duke rritur produktivitetin e tyre. Demokratizimi i vërtetë i PA u bë me daljen në internet të një morie satesh që propozonin përkthimin direkt (online) të menjëhershëm dhe falas si: Systran, Reverso, Yahoo, BabelFish, SDL FreeTranslation.com, ProMT-Online, Babylon, WordLingo ku më popullori është Google Translate. Ato u vijnë në ndihmë të gjithë përdoruesve: nga nxënësi te kërkuar, nga punëtori deri te ndërmarrjet shumëkombëshe.

Përkthimi i Përkthyesit

Puna e përkthyesit konsiston në zhvendosjen e një teksti të shkruar nga një gjuhë në tjetrën duke transmetuar mesazhin në mënyrën më besnike të mundshme.

Përkthyesi bën gjithçka vetë, me ndihmën e fjalorëve të ndryshëm (fizikë ose online) si dhe bazuar në gjithë bagazhin e njohurive, gjuhësore e jashtëgjuhësore. Përkthyesi realizon përkthime të librave, akteve juridike, ekonomike etj, të cilat kanë nevojë për një saktësi dhe besnikëri të madhe,

duke respektuar të gjitha nuancat e gjuhës dhe i duhet të përdorë termin e përshtatshëm në një kontekst të dhënë dhe nuk i lejohen pasaktësitë apo afërsitë në raport me origjinalin. Përkthimi nuk është një punë mbi gjuhën apo fjalët, por mbi mesazhin, mbi kuptimin. Shpesh përkthyesit e kanë gjuhën e nënës atë në të cilën përkthejnë një tekst dhe zotërojnë shumë mirë gjuhën e huaj (burim). Kjo u mundëson një përkthim që merr parasysh të gjitha finesat dhe ambiguitetet e tekstit. Rezultati ka shansin të duket sikur është një tekst i shkruajtur në gjuhën target.

Por njeriut i duhen shumë vite për të mësuar një gjuhë të huaj. Por si i bëhet kur duam të përkthejmë me të shpejtë diçka nga një gjuhë e huaj në atë amëtare? Para pak kohësh vetëm një zgjidhje kishim: përkthyesin ose interpretin. Ky zanat konsiderohet si më prestigjiozi prej të cilit marrin shërbime kryetarët e shteteve, bëhen marrëveshje tregtare ndërkombëtare, zhvillohen konferenca shtypi, vizitohen vendet turistike të shoqëruara nga guidat lokale etj. Dhe falë tyre, ne shijojmë kryeveprat botërore të letërsisë apo kinemasë. Por sado të vlerësuar të jenë, përkthyesit janë një burim i kufizuar. Për nevojat e përditshme në përkthim në fushat e tregtisë dhe komunikimit në të gjithë botën, duhet të hedhim sytë nga automatizimi dhe të përdorim shërbimet e PA.

Por cilin nga dy tipet e përkthimit të zgjedhim? Cilat janë avantazhet e secilit?

Përparësitë e PA.

Nuk do ta sugjeronte askush përdorimin e PA për të përkthyer një vepër të madhe letrare, ama ka shumë raste kur një qasje e tillë ofron shumë përparësi reale në krahasim me Përkthimi Njerëzor:

- *shpejtësia*: një tekst që përkthyesi mund ta përkthejë për një muaj, PA do ta kryente për disa orë
- *aksesi*: PA është i aksesueshëm 24/24, 7/7 dhe nuk ka nevojë të pushojë.
- *Çmimi*: PP kushton shumë, dhe me të drejtë, shkollimi i tij mund të zgjasë 4-5 vite, aftësitë e tij zhvillohen me kohën dhe për pasojë tarifat rriten. Edhe krijimi i sistemeve PA është një proces i gjatë dhe i kushtueshëm, por ky investim bëhet për një kohë të gjatë dhe çmimi orar sa vjen e ulët me kalimin e kohës.
- *konfidencialiteti*: megjithë marrëveshjet e konfidencialitetit, përkthyesi është i prirur ta shpërndajë informacionin qoftë edhe pa qëllim (*histoire drole*), ndërsa kompiuteri nuk është i ndjeshëm ndaj dobësive njerëzore. Ai s'gënjen e as e përhap sekretin. Është më e lehtë të futësh një CD në kasafortë sesa të shkatërrosh memorjen njerëzore.
- *Objektiviteti*: ka shumë mundësi që përkthyesi të fusë pikëpamjen e tij subjektive në PP duke prishur kuptimin fillestar të informacionit. Ndaj thërrasin 2 interpretë në marrëveshjet e rëndësishme (një për secilën anë).

- *Homogjeniteti*: memorja e PA është e palimituar, ndryshe nga njeriu, ai e përkthen të njëjtën fjalë në të njëjtën mënyrë sa herë i del përpara.

- *Universaliteti*: një përkthyes mund të flasë shumë mirë 4-5 gjuhë dhe mund të jetë i specializuar në një fushë të veçantë, ndërsa PA mund të mësojë shumë gjuhë, dialekte dhe njeh shumë fusha të jetës.

Përparësitë e PP

PNj zbulon gjithë përparësitë e tij në përkthimin e nuancave që janë po aq të rëndësishme, në mos më tepër, sesa saktësia e fjalëve duke futur këtu dhe gjuhët e rralla.

- *Cilësia e përkthimit*. Edhe sistemet e PA të cilësisë së parë nuk mund të arrijnë një saktësi më të madhe se 80-90% në tekstet tregtare (letra, kontrata, etj.), pasi ekziston një element i komunikimit njeri me njeri i cili mund të trajtohet vetëm nga një njeri që njeh jo vetëm gjuhët por dhe kontekstin e komunikimit. E në kuadrin e përkthimit letrar, përkthyesit njerëzor do të mbeten përherë zgjedhja më e mirë.
- *Gjuhët e rralla*. Nuk ka fjalorë të gjuhëve të rralla për sistemin e PA e prandaj zgjidhja e vetme mbetet PP.
- *I nuancuar*. Vetëm përkthyesi arrin të përkthejë shprehjet idiomatike, proverbat, lojën e fjalëve, argot, jargonet, ambiguitetet dhe nuance të tjera

të gjuhës dhe kjo e pengon PA ta lerë përkthyesin të papunë.

Pra, krahasuar me makinën, përkthyesi nuk bën thjesht një përkthim të fjalëve pa marrë në konsideratë finesat gjuhësore dhe leksikore si dhe lojërat e fjalëve. Ai ka parasysh idenë e përgjithshme të tekstit, qëllimin e autorit dhe stilin redaksional. Nëse autorit i kanë shpëtuar ca gabime të vogla, përkthyesi profesionist i korrigjon ato në përkthimin e tij dhe bëhet palë me redaktorin e tekstit original. Nëse bëhet fjalë për një tekst të tipit reklamë, duke qënë se përkthyesi i kupton lojërat e fjalëve apo të stilit, ai do të dijë t'i përshtasë ato në gjuhën dhe në kulturën target.

Atëherë, pyetjes: a mund të konkurojë njeriun kompiuteri në këtë fushë? Ne i përgjigjemi: Po, por...

Ka një të mesme të artë: bashkëpunimi midis përkthyesit dhe makinës si mjet i realizimit të qëllimit. Kjo bëhet me para-përkthim nga përkthyesi, me përkthim nga makina dhe me pas-përkthim nga përkthyesi. Kjo është një mënyrë e mirë për përkthimin e saktë të teksteve e dokumenteve të rëndësishme.

Para-përkthimi:

Është ndërhyrja e përkthyesit në sistemin apo rregullimin e tekstit para se ai t'i nënshtrohet PA, pasi sistemi nuk do ta përkthejë në mënyrë të kënaqshme një tekst që përmban gabime leksikore (të shkruajtura keq). Parapërkthimi është faza që konsiston në modifikimin e tekstit në mënyrë që

të arrijë një cilësi që të lejojë sistemin ta përkthejë saktë, përndryshe makina nuk do ta gjejë fjalën në bazën e të dhënave. Nëse fjala nuk është shkruajtur sipas standardit (psh fjala *joooooooo* për *jo*), zgjidhja është që të shkruhet sipas normës me qëllim që të njihet nga sistemi.

Gabimet e tekstit mund të jenë dhe *gramatikore*, korrigjimi i të cilave bëhet në nivelin e "kontekstit" e jo të fjalës. Ky gabim mund të jetë i tipit sintaksor ose semantik. Korrigjimi i tyre para PA e përmirëson shumë daljen e produktit nga sistemi.

Një proces tjetër që mund të bëhet para PA është edhe thjeshtëzimi i tekstit për t'u përkthyer. Prania e ambiguiteteve semantike e sintaksore e vështirëson punën e makinës. Sa më të qarta e të thjeshta të jenë konstruktet e fjalive aq më të sakta janë përkthimet.

Para-përkthimi kërkon një investim të rëndësishëm në përpjekje e kohë. Kjo është dhe arsyeja që ndonjëherë punën para-përkthimit e kalojmë në punën pas-përkthimit

Pas-përkthimi:

Nuk ka PA pa pas-përkthim. Kjo është një fazë pak a shumë e natyrshme që konsiston në modifikimin e produktit të dalë nga sistemi.

Megjithatë, shumë autorë mendojnë që pas-përkthimi është një aktivitet që ndryshon nga përsëritja tradicionale e përkthimve nga përkthyesit. Nëse rileximi i një përkthimi ka për objektiv që t'i japë një vështrim të ri produktit njerëzor, me qëllim që korrigjimi të

sjellë më shumë objektivitet, qëllimi i pas-përkthimit është që të modifikojë përkthimin për të bërë më të pranueshëm.

Shembuj përkthimesh nga [google.translate](https://www.google.com/translate)

Që tregojnë pamundësinë e makinës në përkthimin e nuancuar të:

Proverbat

- Kujto qenin, bëj gati shkopin. (shq) =

Remember the dog, ask about staff (angl).

Rappelez-vous le chien, posez des questions sur le personnel (fr).

- Quand on parle du loup, il sort du bois. (fr) =

Kur flasim për ujkun, ai del nga druri. (shq)

When we speak of the wolf, he comes out of the wood. (angl)

- You speak of the devil, and he will appear. (angl) =

Vous parlez du diable, il apparaîtra. (fr)

Ju i flisni djallit, ai do të shfaqet. (shq)

Jargoni.

- Isha me një bundër sot. Më iku zari (shq)=

J'étais avec un Bunder aujourd'hui. La plupart ont fui Zari (fr)

I was with a Bunder today. Most fled zari. (angl)

- Mon reup, il était trop venère. (mon père, il était trop énervé)

My reup, it was too venere. (angl)

Reupi im ishte shumë Venere. (shq)

- Putting the paper to bed (meaning: preparing the newspaper to be printed) =

Vë letrën në shtrat. (shq)

Mettre le papier au lit. (fr)

Lojërat e fjalëve

- Pourquoi fait-il chaud dans le bus? Car il y a un chauffeur. (fr) =

Why is it hot on the bus? Because there is a driver. (angl)

Pse është ngrohtë në autobus? Sepse ka një shofer. (shq)

- A pessimist's blood type is always B-negative. (angl)

Le type de sang d'un pessimiste est toujours B-négatif. (fr)

Tipi i gjakut të një pesimisti, është gjithmonë B-negativ. (shq)

- Kali qeni pata rosa. (shq) =

Kali chien avait rosa. (fr)

Kali dog had rosa. (angl)

Përfundimi

Nga sa më sipër, ajo që duhet të kemi gjithmonë parasysh është se PA është një drejtues i mirë por një shërbëtor i keq. Një shërbëtor i keq nëse mbështetemi tërësisht në rendimentin e tij në gjuhën target, por një udhëheqës i mirë nëse e përdorim të shoqëruar me një para/pas përkthim nga një përkthyes me përvojë i cili do ta bëjë tekstin të kuptueshëm për gjuhën target.

PA nuk e zëvendëson PP. Ai është një mjet efikas që bën të kapërcehen pengesat e gjuhëve kur nuk është i nevojshëm perfeksioni. Në rast të kundërt, aq sa të kursen kohë, aq edhe të vonon. Megjithë mungesën e cilësisë nga ana e PA, do të ishte diçka e shpejtuar hedhja poshtë dhe mospërfillja totale e tij. Rezultatet e mara nga projektet e mëdha të kërkimit, MOSES dhe PORTAGE në të dy anët e Atlantikut po përmirësohen përditë e më shumë dhe ato patjetër që do të arrijnë të prodhojnë së afërmi një produkt akoma më të përdorshëm. Nëse përkthyesi do arrijë t'i integrojë ato në metodat e punës, ai do të nxjerr përfitime të mëdha prej këtij mjeti pune kaq premtues.

Bibliografi dhe sitografi

ALPAC (1966). Languages and Machines: Computers in Translation and Linguistics. A Report by the Automatic Language Processing Advisory Committee, Division of Behavioral Sciences, National Academy of Sciences, National Research Council. Washington, D.C.: National Academy of Sciences, National Research Council.
http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=9547&page=R1

Anis, Jacques (1994). «Repères bibliographiques en Traduction Automatique et Assistée par

Ordinateur». *Langages* 116, 123-124.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lgge_0458-726X_1994_num_28_116_1700

Chidi, Nnamdi. «La traduction automatique par opposition à la théorie interprétative» in *Translation Journal*, Vol. 9, No. 4, October 2005, pp. 1-16

Froeliger N. "Pourquoi avoir peur de l'informatisation en traduction", voir dans ce même volume. Gross M. 1992. "Quelques réflexions sur le domaine de la traduction automatique". *Revue T.A.L.* Vol. 33, N° 1-2.

Herbulot, Florence. «La théorie interprétative ou théorie du sens: point de vue d'une praticienne» in *Meta*, Vol. 49, No. 2, 2004, pp. 307-315

Hutchins J. «Vers une nouvelle époque en traduction automatique» in *Troisième Journées Scientifiques – LTT*, Montréal, 30 Septembre 1995

Margot, Jean-Claude. *Traduire Sans Trahir*. Suisse: Éditions l'Age d'Homme. 1979

Rochard, Michel (1999). «Traduction professionnelle et traduction pédagogique: le lien de l'enquête.» *Cahiers de l'Institut des langues et cultures de l'Europe (ILCE) Numéro 1: Pratiques professionnelles et pratiques d'enseignement*. Grenoble: Université Stendhal.

A CULTURAL PERSPECTIVE ON THE ROMANIAN MANAGEMENT STYLE

PhD. Lecturer Roxana Ștefania Bîrsanu

Romanian-American University

Bucharest, Romania

roxanabirsanu25@yahoo.com

In the 21st century, the dynamics governing every field of global economy also applies to management practices. This presents challenges to and triggers constant changes of managerial styles and approaches, meant to keep up with market requirements, employee motivation and communication, shareholders' expectations and social commitment. This paper intends to look into the Romanian management style from a cultural standpoint. We will attempt to identify the extent to which the geographic positioning of Romania, and almost half a century of Communist rule have influenced local management approaches. The picture would be incomplete without a comparison between Romanian old school management and the trends imposed by younger managers, who take their leadership inspiration from Western countries

In the history of humankind, the act of managing has been a constant coordinate of life, whether we talk of everyday activities or large scale enterprises such as military campaigns or religious or ideological battles. Although not approached in modern terms, the pair management-

leadership has crossed centuries of human civilisation, and the collective memory seems to have remembered great leaders rather than poorly inspired managers, definitely more numerous than the persons included in the former category.

Modern literature on management has attempted to trace clear lines defining the two concepts mentioned above. Consequently, specialists state very clearly which are the features of leadership and what exactly defines management; despite their seemingly distinct traits, the relationship between these concepts ceased to be considered a dichotomy and embraced instead the form of complementarity. But whereas leadership is deemed an innate human quality, therefore manifesting common characteristics when displayed by individuals belonging to the most diverse communities, management has been approached quite differently.

Managerial styles are significantly influenced by external factors such as the system in which managers work, the socio-cultural environment where they carry out their activity, the local management tradition, the relationship between managers and the local political and

regulatory axes, to mention but a few. Since the purpose of this paper is to look into how the history and potentially the geographic positioning of a country (in this particular case, Romania) can impact local modern management practices, we have chosen to focus on the concept of management. In our opinion, it would be impossible to try and single out managerial styles and practices of a given (professional, cultural, national) community in the absence of an overview of the above-mentioned factors with an impact on management. This is precisely why, before proceeding to analyse some of Romanian managerial styles, it may be a useful endeavour to outline the main coordinates of modern history, as well as the political and geographic axes of Romanian culture.

Romania would best be described as historian Lucian Boia did, namely that it is a borderland of Europe (2007), because, since ancient times, it has always represented the place where empires ended or began. It was in turn the border of the Roman Empire, of the Ottoman Empire and of the Byzantine Empire. In fact, the very positioning of the country has turned it into a melting pot of cultures, each exerting its influence and contributing to the complex cultural fabric which is present-day Romania. There have been numerous influences of Balkan peoples on the domestic culture, such as those exerted by the Greeks and the Turks during Medieval times. However, Romania is not precisely

circumscribed to the Balkan territory. It is not entirely Western either, and that is why the consensus has been to inscribe Romania with South-Eastern Europe. A peculiarity of Romania is that, although surrounded by peoples of Slavic origin (except for the border with the Black Sea and Hungary), the origins of the Romanian people are a mixture of Romans and Dacians, the local inhabitants. As a result, Romanians speak a language of Latin origin, obviously with many Slavic influences at mainly semantic and syntactic levels.

By definition, borders separate spaces, concepts etc. At the same time, the concept dresses up a reality which combines in fact the features of the separated items. The same is valid about Romania. Its status of margin has dictated the locals' relationships with the Others, which solved the identity-alterity equation in an original manner. On the one hand, there is some sort of reluctance towards embracing the patterns and the strangeness brought along by the foreign cultures, and the desire to preserve domestic values and traditions. On the other hand, there is a highly unique blend of cultural and ethnic expressions and manifestations at social, cultural and political levels (Boia, 2007: 15-16). Over centuries, this duality has left its imprint on various aspects of the nation's existence, from decision making in important issues impacting the entire nation to taking sides during wartimes

and managing social and political crises.

Romania has had many gifted and motivational leaders during its turbulent history. But it is also true that, in the modern history of the country, a handful of despotic, incompetent and egomaniac individuals turned the country into one of the most extreme of the Communist experiments, with dramatic and long-lasting effects which are still felt by today's generations. Under the influence of the Soviet Union, which was enhanced by the close proximity with Romania, the Communist regime took control of the country in 1947.

The forty two years of Communist rule were a period that could best be described as a continuous string of abuse on the population, condemned to all sorts of limitations and humiliations for the sole purpose of satisfying the megalomaniac targets of those in command. The worst leader of the period was Nicolae Ceaușescu, who took the Communist ideology to a whole new level, and for whom managing was only efficient and possible through terror and deprivation.

The emphasis placed by the Communists on ideology was also reflected in how the officials saw the act of managing. The main goal was to achieve targets, most of the time impossible to reach (in which case figures were falsified so as to "mirror" the desired outcomes). But ideology was first and competence came second.

After 1950, following the nationalization of all industrial branches, all large Romanian enterprises were state-owned. This meant that the managers were appointed by the central structures. In most cases, the criteria disregarded any expertise and competence in the managed field while taking into account how active the candidate was in terms of political and ideological involvement and commitment. But, at least in most cases, the managers held degrees as engineers (until the 1980s, when the situation worsened to the extreme and corruption and nepotism reached their peak; as a result, incompetent people were proposed in high positions through these two mechanisms).

Because of the Communist obsession with creating and producing things, higher education was practically dominated by technical majors. Boia reports that, in this respect, Romania reached a world record, exceeding even the Russians: two out of three undergraduates studied in technical schools (2009: 132). Management as a science and an object of study in itself was a utopia. The system rejected the principles upon which the concept relies, namely initiative, maximum capital operation and efficiency increase. Besides these ideological antagonisms, any timid attempts to match management with the socialist doctrine also failed due to the fact that it did not rely on sound research, since the centralized system

ruled out any unrestrained scientific endeavours in the field.

That is why, in the epoch, management was mostly ideological. "Starting from the erroneous hypothesis upon which it relied, and due to the refusal to assimilate scientific novelties from other countries, Romanian management was practically devoid of any scientific content; it was ideology-driven and politicized to the maximum" (Mercioiu et al., 1998: 55-56). The political dimension was exaggerated, while economy was turned into a means to put any ideological goals into practice.

Given such premises, it appears obvious that during the Communist regime, managers were merely instruments of the power in command. Normally, there is a close and complex connection between managers and the system in which they carry out their activity, in the meaning that "on the one hand, the manager has an essential contribution to the creation of the system, while, on the other hand, the efficiency of the manager's activity greatly depends on the quality of the system in which he works" (Puiu, AN: 5). In Communism, the manager's freedom of acting upon the system was reduced to the minimum, if ever possible. The principle the managers considered in running all those state-owned enterprises was maximum productivity, following the guidelines specified by the central structures. In terms of managerial typology (the managers considered in their relation with subordinates), it was only

possible to have one: the autocratic manager. This style is mostly characterized by the fact that the manager deals with the entire decision making process, fully disregarding the employees' participative role, and that management has a mainly technical orientation.

The situation started to change after the 1989 Revolution which overthrew the Communist regime. The transition towards the market economy brought about new challenges for Romanian managers, who had to adjust to a dynamic and constantly changing economic environment. Thus, they had to cope with frequent legislative changes, decade-old mentalities and attitudes towards the act of managing (people in command often found it difficult to make decisions without being given precise instructions; the fact that nepotism and corruption continued to act as powerful influence mechanisms, red tape etc.). One of the most enduring effects of Communist mentality still surviving at present is the political enrolment of public institution managers, who, more often than not, continue to be appointed and revoked, respectively, based on their political affiliation.

On the other hand, one of the few good things inherited from the Communist system, namely the socialist tenet of providing equal chances to men and women, survived in contemporary Romania, and so it is that there are many women promoted in top management positions. Unfortunately, although women occupy such positions

based on results and professional competence, there is an imbalance in terms of the remuneration they receive as compared to men.

Broadly speaking, at present in Romania there are two categories of managers. One comprises managers of the so-called older generation. They received mainly a technical education, most often held leading positions during the Communist regime as well, are more traditionalist and, although striving to open up to innovation and change, continue to manage guided by the principle according to which the manager is the absolute decision maker and the subordinates are mere executants. At the other pole there is the younger generation, extremely competitive, who have started to challenge the former category's managing style. Due to the fact that management has been studied extensively at academic level during the last two decades, most such younger managers possess a degree in management, and sometimes they compensate their potential lack of expertise with professional knowledge and competence, hard work and the willingness to succeed and prove their worth. They are open to professionally enriching experiences, eager to learn and capable of coping with difficult situations.

However, as Jim Bagnola noted in an interview, there are a few points where Romanian managers still have to work

hard in order to become truly competitive on the international market and to reach their maximum level of efficiency in their ordinary working life. Among such issues that need to be improved are time management, conflict management and providing direct feedback. Although they own the necessary know-how and professional expertise, Romanian managers still have to improve their interpersonal skills.

Although the last twenty seven years have marked an ongoing progress and visible positive transformations of Romanian management practices, there is still a long way to go to align them with the Western experience in the field. The effects of the Communist rule are still felt nowadays at multiple layers of the Romanian social and economic life, which also includes managing strategies and techniques. There is still much to improve in the field especially in public institutions, where such effects are most visible. The important thing to note is that managers are becoming aware of the potential flaws of the management system and are striving to correct them. They are also aware that, to a considerable extent, the future of Romanian economy depends on their ability to adopt successful international management practices, to adjust them to the local specifics and to act so as to set the local economy on a steady ascending course.

REFERENCES

Bagnola, Jim. <http://www.femei-in-afaceri.ro/ro/proiecte/man-area/504/interviu-cu-jim-bagnola-speaker-leading-is-everybodys-business>

Accessed on March 25, 2017

Boia, Lucian. *Romania. Tara de frontiera a Europei*. Humanitas, 2007

Mercioiu, Vasile et.al. *Management comercial*. Editura Economică, 1998

Puiu, Alexandru. „Stiluri de conducere. Tipuri de manageri” in *Revista Strategii Manageriale*, Issue no. 4 (14), 2011, p. 5-16